Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Marek Juráš

Prekluzivní lhůty v civilním procesu

Disertační práce

Olomouc 2016

Já, níže podepsaný JUDr. Marek Juráš, autor disertační práce na téma „*Prekluzivní lhůty v civilním procesu*“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizaci zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, která se nazývá Knihovna UP.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Prohlašuji, že moje uvedené osobní údaje jsou pravdivé.

V Olomouci dne 3. května 2016

……

JUDr. Marek Juráš

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma „*Prekluzivní lhůty v civilním procesu*“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 3. května 2016

……

JUDr. Marek Juráš

Rád bych na tomto místě poděkoval JUDr. Renátě Šínové, Ph.D., která byla po celou dobu tvorby této práce mou školitelkou a napomáhala mi při vědecké činnosti svými radami a podněty.

Obsah

Seznam použitých zkratek **7**
Úvod **8**
I. Hodnotová východiska práce 8
II. Základní předmět výzkumu 10
III. Aktuálnost tématu a jeho dosavadní zpracování 14
IV. Vědeckovýzkumné hypotézy a cíle práce 16
V. Aplikované metody výzkumu 20
a) Metoda deskripce 20
b) Srovnávací metoda právní analýzy 20
c) Systematický a teleologický výklad 22
VI. Charakteristika použitých zdrojů 23
VII. Členění práce 24
1 Institucionální východiska prekluze v civilním procesu **26**
1.1 Koncepce civilního procesu 27
1.2 Přirozenoprávní základy civilního procesu 31
1.2.1 Vliv přirozeného práva na některé instituty socialistického procesu 32
1.2.2 Recentní zkušenosti s prosazením přirozeného práva na úkor práva psaného 35
1.2.3 Koncepční konkluze ve vztahu k přirozenému právu 36
1.3 Zjišťování skutkového stavu v civilním sporu 38
1.3.1 Zásada kontradiktornosti 40
1.3.2 Zásada projednací 42
1.3.3 Fenomén materiální pravdy 44
1.3.4 Pozitivněprávní vyjádření zásad zjišťování skutkového stavu 46
1.3.5 Poučovací povinnost soudu v civilním sporu 48
1.4 Syntéza materiálních předpokladů uplatnění prekluze 50
2 Urychlování civilního procesu v pozitivním právu **52**
2.1 Omezování průtahů řízení v předválečném Československu 52
2.1.1 Prekluze skutkových tvrzení a důkazních návrhů 53
2.1.2 Zmeškání procesního úkonu 57
a) Zmeškání Prvního roku 58
b) Nepodání Odpovědi na žalobu 59
c) Zmeškání ústního jednání ve věci samé 60
2.1.3 Subjektivně materiální pojetí prekluze v civilním řádu soudním 62
2.2 Rychlá a účinná ochrana práv v socialistickém procesu 63
2.3 Snahy o zefektivnění a urychlení civilní justice po roce 1989 67
2.3.1 Rozsudek pro zmeškání 68
2.3.2 Zásada koncentrace civilního soudního řízení 69
2.3.3 Objektivně formální pojetí prekluze 70
2.3.4 Koncepce výjimek z objektivně formálních účinků prekluze 73
3 Zahraniční úpravy urychlování civilního soudního řízení **76**
3.1 Slovensko 76
3.1.1 Prvky urychlení řízení ve fázi přípravy jednání 77
3.1.2 Projevy zásady koncentrace řízení 78
a) Soudcovská koncentrace řízení (subjektivně materiální) 79
b) Zákonná koncentrace řízení (objektivně formální) 81
3.2 Rakousko 82
3.3 Německo 85
3.4 Rusko 88

4 Prekluzivní lhůty v testu proporcionality základních práv ... 91
4.1 Časový rámec procesního postupu na poli Rady Evropy ... 92
4.2 Přiměřená délka řízení podle Evropského soudu pro lidská práva ... 95
4.3 Materiální prameny kolize základních práv ... 98
4.4 Test proporcionality ... 100
4.4.1 Právní slyšení ... 101
4.4.2 Vhodnost procesní prekluze ... 102
4.4.3 Potřebnost prekluze ... 104
a) Model objektivně formálních účinků prekluze ... 104
b) Model subjektivně materiálních účinků prekluze ... 105
c) Míra naplnění kritéria potřebnosti ... 107
4.4.4 Porovnání závažnosti ... 108
5 Uplatnění procesních prekluzivních lhůt *de lege ferenda* ... 111
5.1 Zásada procesní diligence v kontradiktorním řízení ... 113
5.2 Subjektivně materiální koncepce účinků prekluze ... 115
5.2.1 Zavinění ... 118
5.2.2 Absolutní průtahy (opuštění teorie) ... 120
5.2.3 Pojetí výjimek z účinků prekluze ... 123
5.2.4 Iniciativa vedoucí k odmítnutí opožděného přednesu ... 125
5.2.5 Forma odmítnutí opožděného přednesu a přezkum ... 125
5.2.6 Negativa subjektivně materiálního pojetí pro průběh řízení ... 127
5.3 Objektivně formální koncepce a jednotnost jednání ve věci samé ... 129
5.4 Aktivní role soudu podmiňující uplatnění prekluze ... 131
5.4.1 Poučovací činnost soudu ve vztahu ke skutkovému stavu ... 131
5.4.2 Poučení stran o účincích prekluze ... 133
5.5 Profesionalizace civilního soudního řízení (advokátský proces) ... 134
6 Zmeškání v civilním soudním řízení ... 137
6.1 Účinky zmeškání pro zjišťování skutkového stavu soudem ... 137
6.2 Fikce nebo domněnka nespornosti? ... 139
6.3 Vázanost soudu návrhem rozhodnout na základě zmeškání ... 140
6.4 Oboustranná aplikace zmeškání v civilním sporu ... 142
6.5 Koncepce zmeškání de lege ferenda ... 142
6.5.1 Zmeškání procesního úkonu ... 143
6.5.2 Zmeškání soudního jednání ... 146
6.6 Zmeškání včasného přednesu - prekluze ... 148
Závěr ... 149
I. Zhodnocení vědeckovýzkumných hypotéz ... 149
II. Předpoklady prekluze v širším procesním kontextu ... 156
Seznam použitých zdrojů ... 159
Monografie a komentářová literatura ... 159
Články a příspěvky ve sbornících ... 162
Internetové zdroje ... 168
Právní předpisy ... 169
Judikatura ... 171
Abstrakt ... 173
Abstract ... 175
Seznam klíčových slov / Key words ... 177

Seznam použitých zkratek

CŘS	Zákon daný dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění do 4. prosince 1933.
CSP	Zákon č. 160/2015 Z. z., Civilný sporový poriadok.
ESLP	Evropský soud pro lidská práva.
Evropská úmluva	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
Josefínský soudní řád	Patent daný dne 1. května 1781, s. s. z. č. 13, obecný řád soudní.
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakou součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
NěmZPO	Zivilprozessordnung idF der Bek. v. 5. 12. 2005.
ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
OSŘ 1963	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání.
OSŘ 1950	Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
ZPO	Gesetz vom 1. August 1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung), StF: RGBl. Nr. 113/1895.
ZŘS	Zákon č. 262/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Úvod

Civilní soudní řízení je právním procesem, ve kterém jeho účastníci a soud projednávají otázky vnějšího světa s cílem dosáhnout jejich autoritativního vyřešení. Výsledkem je soudní rozhodnutí, jehož obsahem je vyslovení, zda tu právo je či nikoli, nebo stanovení práva a jeho obsahu. Vydáním deklaratorního nebo konstitutivního rozhodnutí soudu ve věci samé je nastolena pro účastníky řízení právní jistota. Časový úsek, který předchází vydání konečného rozhodnutí soudu, je zejména pro účastníky řízení obdobím společenské a právní nejistoty. Tu s sebou přináší jakékoli civilní soudní řízení, ať již sporné či nesporné. Je přirozenou snahou každého jednotlivce, aby období nejistoty v jeho sociálním postavení v daném čase a místě bylo co nejkratší. Lze konstatovat, že proces, v němž se jedná o dílčím statku lidského života, nikomu nepřináší pocit jistoty a materiální prospěch.

Stát vytváří zákonný proces, aby v souladu s ústavně právními předpisy poskytl všem možnost domáhat se ochrany práv, a za tím účelem zřizuje nezávislé a nestranné soudy jako své orgány. Tomuto institucionálnímu požadavku pak odpovídá požadavek časový, totiž, aby ochrana práv byla soudy poskytnuta v přiměřené době. Pokud jde o čas, který je civilním soudním řízením vyžadován, aby dosáhlo svého účelu – projednání věci a poskytnutí ochrany porušeným nebo ohroženým právům a oprávněným zájmům – stojí právní věda před problematikou korelační analýzy právních veličin. Čas není institutem civilního procesu, avšak je jeho veličinou. V procesní, ale i soukromoprávní úpravě se institucionálně projevuje prostřednictvím zakotvení lhůt. Zachycením času v pozitivním právu se již potýkáme s instituty, které vyvolávají vnější účinky. Nepůsobí ohraničeně, ale ovlivňují aplikaci ostatních právních institutů. V civilním soudním řízení jsou pak dílčím krokem na cestě k dosažení jeho společenského účelu. Doba potřebná k tomu, aby byla v poměrech účastníků řízení nastolena právní jistota, je ovlivňována příliš mnoha právními a sociálními faktory, než aby byla jejich úprava samoúčelná. Zákonodárce může rozsah času nutný pro civilní soudní řízení pouze usměrňovat vhodnou právní úpravou ostatních institutů civilního procesu.

I. Hodnotová východiska práce

Problematika plynutí času a z ní odvozená právní úprava lhůt má význam pro právní řád v celé jeho šíři. Čas je proměnnou každé společenské kategorie. Jeho plynutím dochází ve všech uvažovaných případech určitých elementárních částí životního prostoru k nevyhnutelným kvalitativním a kvantitativním změnám. U některých předmětů jde o změny dlouhodobé, v porovnání století či jednoho lidského života ani nepostřehnutelné. Oproti tomu

v jiných případech jde o kategorie statků, jejichž změny v hodnotě pro lidský život a jeho oblasti jsou radikální a probíhají v horizontu let, avšak i dnů a hodin. Jak již bylo uvedeno, čas je celospolečenskou veličinou. Zasahuje do všech jejích oblastí, ať již jde o vědy přírodní, ekonomické nebo humanitní. Právo musí reflektovat proměny duševních i materiálních statků v závislosti na plynutí času z hlediska zachování celospolečenského řádu. Jedním z předpokladů udržitelného systému pokojného soužití lidí je právní jistota. Tu musí právo zajistit pro všechny právně relevantní projevy lidské existence v její interakci s ostatními členy pospolitosti. Prostředkem k dosažení tohoto cíle je úprava zákonných lhůt. Účelem zakotvení každého jednotlivého institutu, jenž odráží plynutí času, je determinovat přesný a určitý prostor, v němž se mohou rozhodným způsobem uplatňovat ta která práva nebo povinnosti.

Účinky, které právo váže na takto institucionalizovaný prvek času ve společenské perspektivě, mohou být pozitivní, pokud se s časem právo nabývá, a negativní, jestliže čas vede ke ztrátě hodnoty práva a jeho zániku. V soukromém právu je účelem právní úpravy účinků vázaných na plynutí času zajistit právní jistotu v případech proměnlivých hodnotových prvků postavení právních subjektů a v jejich vzájemných vztazích. Tak můžeme konstatovat, že plynutí času má vliv na schopnost člověka vlastním právním jednáním vykonávat práva a zavazovat se k povinnostem. Jde o právní institut, který však není závislý pouze na čase, tedy věku člověka, ale determinují ho i fyziologické a sociální okolnosti, na nichž může být v daném konkrétním případě míra svéprávnosti závislá. Aby byl však zachován společenský řád a právní jistota ohledně posuzování, kdy již ten který člověk je schopen právně jednat, upraví právo přesnou časovou hranici. Tak se plné svéprávnosti nabývá v každém případě uplynutím 18 let věku. Korelační vazbu mezi plynutím času a fyziologickou schopností tvorby vůle a jejího projevu pak vyjadřují instituty omezení svéprávnosti nebo opatrovnictví. Pokud jde o absolutní majetková práva, váže se účinek pozitivním právem upraveného plynutí času na předmět a jeho právní osud. Institutem sloužícím k zajištění právní jistoty v systému věcných práv, která se pojí k věcem, je především v případě vlastnického práva úprava vydržení. Zákonodárce stanoví podmínky, jejichž korelací s plynutím času dochází ke vzniku vlastnického práva člověka k věci. Na obdobném hodnotovém základě jsou postaveny i instituty promlčení a prekluze, které přímo právně reflektují faktické trvání určitých materiálních statků v interakci mezi právními subjekty. Právní jistota je zde nastolena

zákonem určenou hranicí. Jakmile uplyne stanovený čas a přesáhne právem zakotvený okamžik, mění se faktická nejistota na jistotu právní.[1]

Pro postavení jednotlivce ve společnosti má tato právní úprava několikerý význam. Předně jde z hlediska udržení pořádku v mezilidských vztazích projevených cestou právních jednání o významný korektiv odpovědného přístupu k systému materiálních zájmů. Plynutí lhůt determinuje vlastní chování právního subjektu tak, že dochází k postupnému řešení dílčích záležitostí krystalizujících ze vzájemného styku více individualit. Určením počáteční a konečné hranice prostoru pro realizaci právem aprobovaných jednání se naplňuje systematická funkce práva. Účelem je soustředění a racionální výkon práv a povinností tak, aby z hlediska vzájemně působících individuálních sfér nedocházelo k nekoordinovanému a tedy nejistému znehodnocování očekávaných užitků. Současně lhůty působí jako korektiv negativních důsledků plynutí času pro obsahovou stránku jevů. Každá právní skutečnost je nositelem určitých vlastností, které se v závislosti na čase mění, avšak jejich obsah je významný pro výkon práv a povinností a dalších zákonem předvídaných důsledků. V důsledku postupného vývoje životních okolností, které působí na každou relativní vazbu mezi subjekty a její obsah, může dojít ke ztrátě její hodnoty nebo možnosti její povahu a obsah určit. Jak se diferencují tyto hodnoty podle své povahy, liší se i trvalost jejich významu. Ten s časem může slábnout nebo dojde k setření ostatních věcí, které jsou nezbytné k jeho prokázání. Konečně pak v závislosti na změně životních priorit a subjektivním významu určitých materiálních statků, dochází ke ztrátě užitnosti a potřebnosti. Tak je v soukromém právu institut prekluze určen k omezení možnosti vykonat určité právo. Podle povahy toho kterého předmětu úpravy se tak trvání nejistoty o tom, zda dojde k výkonu práva nebo nikoli, omezuje určitou hranicí. S proměnou všech dílčích okolností v čase dochází nejen ke snižování hodnoty práva samotného, ale současně i k možnosti jeho prokázání. Subjektu je dán předem vymezený časový prostor, aby vykonal, co mu náleží. Pokud tak neučiní, právo jednotlivce zaniká, aby bylo nahrazeno právní jistotou celku o tom, jaké je vzájemné postavení jeho členů. Právo staví na jisto, že nevykoná-li člověk, co mu náleží v příslušené době, vzdává se toho. Životní vývoj může pokračovat pak na pevně daném základě.

II. Základní předmět výzkumu

Na stejných hodnotových východiscích se projevuje čas v civilním procesu, který je systémem práva funkčně a systematicky spojeným s právem soukromým. Každé soudní řízení

[1] ELIÁŠ, Karel, KNAPPOVÁ, Marta, TÉGL, Petr. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek.* 1. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 408.

je ohraničeným obdobím života jeho účastníků, jejichž práva a povinnosti se stávají předmětem posouzení třetího subjektu. Působení času jako procesněprávní skutečnosti[2] je zde představováno různými procesními instituty, které vymezuje společný jmenovatel – trvání řízení. Do této skupiny můžeme zařadit procesní úkony účastníků a soudu, procesní lhůty a roky[3]. Jejich vzájemným působením pak vzniká systém a třída institutů nadřazených, kam řadíme přípravu jednání a jednání ve věci samé, zásadu koncentrace řízení nebo například provádění dokazování a jeho hodnocení. Z hlediska doby nutné k dosažení účelu civilního soudního řízení je na zákonodárci, aby instituty s časovým aspektem upravil legislativně tak, aby při jejich aplikaci v procesu nedocházelo k neodůvodněnému prodlužování plynutí času.

Protože se naše úvahy pohybují v mezích právní úpravy procesu, tedy postupu lidí a věcí v čase, můžeme se také zaměřit na jeho jednotlivé fáze. Na počátku je vždy zahájení řízení, příprava dílčích kroků, jejich provedení a závěrečné vyvození důsledků pro vnější svět. Můžeme pak rozlišovat, který z úseků je otázkou administrativní techniky soudu, který je naopak závislý na počínání účastníků řízení a ve kterém dochází k současné vzájemné interakci všech procesních subjektů, která je pak příčinou celkové časové náročnosti. Je mimo možnost právní vědy stanovit, která fáze procesu je nejdůležitější. V mezích vědeckého zkoumání se pohybuje pouze analýza jednotlivých fází, jejich specifik a institucionálních prvků a jejich systematiky. Cílem takového zkoumání je pak zhodnocení platné a účinné právní úpravy a syntéza poznatků o její efektivitě jako celku i jejích dílčích komponent. Účelem tohoto úsilí právní vědy může být kromě zhodnocení stávající úpravy a konstatování jejích předností a naopak nedostatků, také vyvození závěrů o možnosti změn, derogací a novelizací stávajících a možných budoucích institutů procesního práva.

Civilní soudní řízení je mozaikou na sebe navazujících časově determinovaných právních událostí. Jejich obsahová návaznost pak vytváří jednotlivé úseky, jež mohou být souběžné nebo návazné, vzájemně se podmiňovat nebo na sobě být nezávislé. Zákonodárce reflektuje přirozenou povahu tohoto postupu a činnosti v procesních lhůtách, do kterých váže příslušené procesní úkony. Podle toho, zda se procesní úkony týkají věci samé nebo průběhu soudního řízení, můžeme je podle obsahu a funkce dělit na materiální a formální. Druhou skupinu determinuje zákonodárce a zajišťuje tak pořádek plynutí času v každém soudním řízení bez ohledu na jeho předmět. Jde o lhůty vymezující prostor pro vykonání procesních

[2] KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. In SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMUĽÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 76.

[3] Pojem *soudní rok* je označení doby provádění procesních úkonů, která je vymezena dnem a hodinou, a také zpravidla místem soudní budovy. VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní. Díl 4.* Praha: Nákladem vlastním - komisi knihkupectví F. Topiče, 1899, s. 103.

úkonů, kterými je determinován průběh řízení, aniž by tím bylo přímo zasaženo do skutkového stavu věci. Mezi zástupce těchto lhůt můžeme zařadit z hlediska platné pozitivní právní úpravy lhůtu k podání odvolání či úložní lhůtu při doručování písemností, která může vést k náhradnímu doručení. Jejich uplynutím dochází ke vzniku, změně nebo zániku procesních práv a povinností. Naproti tomu materiální lhůty jsou ty, které předpokládají, že v daném prostoru provedou účastníci řízení úkony, jimiž je determinován předmět řízení a nebo z něj závislé trvání řízení. Tyto lhůty jsou určeny pro vyjádření se ve věci samé, jejichž uplynutím podle platné právní úpravy může dojít k uznání nároku, ale především jde o lhůty, v nichž musí být uvedeny skutečnosti rozhodné ve věci samé a označeny důkazy k jejich prokázání. Uplynutím posledně uvedených lhůt dochází k zániku práva vykonat procesní úkon, jehož obsahem je vnesení rozhodných skutečností a důkazů do řízení, což má vliv na zjištění kvality a kvantity předmětu řízení.

Lhůty, které v civilním soudním řízení znamenají zánik možnosti uvádět nové skutečnosti a důkazy, označujeme za procesní prekluzivní lhůty.[4] Předmětem analýzy této práce je právě účelové, systematické a funkční zařazení proseních prekluzivních[5] lhůt. Jejich propadné účinky pro skutková tvrzení a důkazní návrhy účastníků civilního soudního řízení jsou významným prvkem ovlivňujícím podstatu a funkci civilního procesu. Přímo souvisí s předmětem činnosti soudu při poskytování ochrany ohroženým nebo porušeným právům a oprávněným zájmům. Limity, které pro zjišťování skutkového stavu stanovují, pokud jsou upraveny v procesním předpisu, pak determinují obsah konečného rozhodnutí ve věci samé. Jedná se o mimořádně zásadní institut civilního procesu, o jehož správném užívání dosud nebyl podán jednoznačný názor ani v teorii, ani v legislativě. Tímto se vymezuje práce oproti prekluzivním lhůtám v soukromém právu, kterak byly dotčeny výše. Práce neanalyzuje projevy hmotněprávní prekluze v civilním procesu.[6]

Je třeba zdůraznit, že stranou pozornosti při provádění vědecké práce zůstávají okolnosti na straně soudního aparátu. Ačkoli nelze tyto kategorie oddělovat od celkového systematického a organizačního zajištění fungování civilní justice, pro účely vědecké analýzy se lze oprostit od jejich celkového působení na dobu soudního řízení, ať už jde o konkrétní

---

[4] MACUR, Josef. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie,* 2001, č. 1, s. 8.

[5] Pravidla českého pravopisu stanoví, že výraz se užívá s krátkou samohláskou, avšak umožňují užívání i tvaru s dlouhou samohláskou; vzhledem k primátu uvedení užívání tvaru krátkého užívá i tato práce tvaru *prekluzivní*. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR , v. v. i. [online]. Internetová jazyková příručka. [cit. 12. března 2016]. Dostupné na: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=prekluz%C3%ADvn%C3%AD#bref3>.

[6] Jde o významnou problematiku, která zahrnuje možnost soudu přihlížet k prekluzi i bez návrhu, jakož i důsledky včasného uplatnění práva u soudu. KKNAPP, Viktor, KNAPPOVÁ, Marta. In KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1.* 4. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 298.

rozvrh práce soudce, počet jeho napadlých věcí, procesní úkony týkající se podmínek řízení, jakož i jiné povinnosti vyplývající z jeho postavení v rámci hierarchie a pracovního zařazení v soudní organizaci.[7] Nezpochybňuji na tomto místě význam uvedených faktorů pro trvání soudního řízení zejména ve fázi před nařízením jednání ve věci. Jakékoli syntézy odvozené z provádění výzkumu účelu a funkce prekluze se však zaměřují pouze na působení procesních institutů ve vztahu ke zjišťování skutkového stavu věci a jeho věcného projednání. Hodnotící závěry a návrhy na změnu právní úpravy směřující k urychlení civilního soudního řízení tak vyvozuji bez souvztažnosti na uvedené organizační a procesní faktory. Každá dílčí syntéza se tak týká pouze procesu, jehož předmětem je zjištění skutkového stavu sporu.

Předmět analýzy je pro tuto práci vymezen sporným řízením jako druhem civilního procesu. Cílem je vysledovat povahu a funkci prekluzivních lhůt v řízení, kde se jedná o soukromoprávních věcech, které jsou předmětem sporu mezi dvěma kontradiktorně postavenými stranami. Ačkoli v současné právní úpravě není provedena důsledná diferenciace sporného a nesporného soudnictví a je zatím předmětem pouze teoretickoprávních analýz,[8] zaměřuje se tato práce na úpravu řízení sporných. Tu v současné době obsahuje především občanský soudní řád,[9] přičemž některé prvky sporného řízení lze nalézt i u tzv. zvláštních řízení, která upravuje zákon nesoucí tento pojem v názvu.[10] Tímto se práce vymezuje vůči těm řízení, které můžeme také odlišit uplatněnými definicemi účastenství dle § 6 ZŘS, a nezohledňuje při analýze prekluzivní lhůty formální ani materiální v nesporných řízeních. Vědecká práce se striktně omezuje pouze na uplatnění propadných lhůt k uvádění skutkových tvrzení a důkazních návrhů žalobce a žalovaného jako stran civilního sporu.

S ohledem na zvolený předmět studie bude pro další výklad užíváno teoretického pojmu *strany řízení*, namísto legislativní terminologie účastníci řízení resp. žalobce a žalovaný, kterak je pro řízení sporná ustanoveno v § 90 OSŘ. Označení účastenství sporného řízení pojmem *strany* je standardem v řadě evropských zemí, čímž je zajištěna systematičnost civilního procesu a upevnění dualismu nalézacího civilního soudního řízení. Pojem *strany* je užíván k vyjádření kontradiktorního postavení účastníků sporného řízení, kdy v každém sporném řízení stojí subjekty s protichůdnými zájmy. Současně v sobě pojem zahrnuje i vyjádření uplatnění zásady projednací a z toho plynoucí procesní povinnosti žalobce a žalovaného, totiž povinnost tvrdit skutečnosti a uvádět důkazy k jejich prokázání, pokud je

[7] PŘIDAL, Ondřej. Postup soudu před nařízením jednání. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 5, s. 25 – 26.
[8] JURÁŠ, Marek. *Veřejný zájem jako kritérium diferenciace nesporného řízení*. Olomouc, 2015. rigorózní práce (JUDr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta.
[9] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
[10] Zákon č. 262/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

s tím pro tu či onu stranu spojen procesní posun ve věci. Již jsem v minulosti publikoval názor, že *de lege ferenda* bude legální definice pojmu *strana* odrážet nejen obsah účastenství řízení sporného řízení, ale i formálně bude vyjádřeno, že v řízení, ačkoli je případně více žalobců a žalovaných, jsou stále procesní strany dvě, přičemž na každé z nich může vystupovat více osob.[11]

Z hlediska fází řízení je předmětem analýzy zjišťování skutkového stavu před soudem prvního stupně, který má být instancí skutkovou. Stranou tedy zůstává problematika neúplné apelace a uplatňování novot v odvolacím řízení před soudem druhého stupně. S koncem projednávání věci u soudu prvního stupně nastupuje také prekluzivní účinek pro skutečnosti a důkazy neuplatněné v dosavadním řízení, nicméně tato problematika se svými specifiky je předmětem samostatného teleologického, systematického a jistě i komparativního bádání, což přesahuje rámec této práce. Stejné závěry je třeba vyvodit ve vztahu k prekluzi námitek v případě směnečného řízení, které je tradičním institutem civilního procesu sporného. Zde prekluzi podléhají námitky vůči směnce jako cennému papíru, což vymezuje jejich specifickou povahu, která si zaslouží vlastní vědeckou práci na dané téma. Prekluzivní lhůty ve směnečném řízení dopadají na možnost vznášení námitek, nicméně mají jiný účinek na skutková tvrzení a důkazní návrhy k substanciaci těchto námitek. Jde tedy o rozsáhlou oblast předmětu výzkumu, jež si zaslouží samostatnou ucelenou práci.

III. Aktuálnost tématu a jeho dosavadní zpracování

Procesní prekluzivní lhůty se staly od 1. ledna 2001 součástí pozitivního práva v České republice a ve formě koncentrace řízení významně zasáhly do dalšího vývoje civilního procesu.[12] V tehdejší době se problematice věnovali především dva nejvýznamnější představitelé české procesualistiky, a to Alena Winterová z pražské právnické fakulty a Josef Macur z právnické fakulty brněnské. Jejich články a také monografie na téma procesní prekluze jsou stále významným zdrojem teoreticko koncepčního pohledu na tuto zásadní oblast sporného řízení. Žel, závěry uvedených autorů nebyly reflektovány zákonodárcem při dalším vývoji právní úpravy. V polovině roku 2009 byla dosavadní selektivní a soudcovská forma koncentrace řízení nahrazena univerzální zákonnou koncentrací sporného řízení.[13] Její kritikou se v té době zabýval ve svých článcích zejména Macurův nástupce na brněnské

[11] ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. *Účastenství v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 51.
[12] Zákon č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
[13] Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

fakultě Petr Lavický, který v ní pokračuje do současnosti, a ve své práci na tomto poli byla stále aktivní Winterová. Vědecké závěry o dosavadním vývoji právní úpravy koncentrace řízení v tomto období zpracovala jedna z představitelek olomoucké procesualistiky Klára Hamuľáková ve své monografii, jež je dosud jediným uceleným dílem tohoto typu na dané téma.[14] Obsahem analýzy je především platná a účinná právní úprava zpracovaná metodou deskripce a systematického výkladu uplatnění koncentrace řízení v českém civilním procesu v letech 2001 až 2010.[15] S tímto vědomím předkládám práci, která má za cíl především metodologickou analýzu dílčích prvků civilního procesu. Za pomoci níže uvedených výkladových metod je cílem této práce především vysledovat účel, hodnotu a systematiku procesní prekluze, jako prostředku proporcionálního omezení práva na právní slyšení jako komponenty práva na spravedlivý proces. Práce se narozdíl od uvedené autorky zaměřuje na přirozenoprávní pozadí práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, teleologicky se vypořádává s postavením účinků, jaké má mít a za jakých podmínek, na zjišťování skutkové stavu ve sporném řízení. Ačkoli jsou reflektovány metodou deskripce projevy prekluze v historické a současné právní úpravě nejde o hlavní cíl práce, ale o podklad pro konfrontaci axiolologických závěrů o povaze, účelu a systému procesní prekluze zejména s cílem vyvození syntézy *de lege ferenda*.

Stálý význam předmětu analýzy pro současnost představuje skutečnost, že zákonná koncentrace řízení byla předmětem další změny právní úpravy od 1. ledna 2013.[16] Od této doby až do současnosti se v recenzovaných časopisech objevují práce věnované danému tématu. Aktuálnost problematiky však nejvíce zdůrazňuje potřeba komplexní rekodifikace civilního procesu. První pracovní skupina v roce 1997 pod vedením Bureše nakonec přinesla jen shora uvedenou první velkou novelu OSŘ.[17] Další kroky k ucelené reformě skončily s odchodem Otakara Motejla z ministerstva spravedlnosti.[18] V roce 2013 představil tehdejší ministr spravedlnosti novou komisi pro rekodifikaci civilních procesních předpisů, která přišla s radikálním návrhem nové koncepce úpravy civilního procesu, avšak k dílčím otázkám se nedostala.[19] Poslední počin ve směru k rekodifikaci civilního soudního řízení učinil 29.

---

[14] HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 191 s.

[15] Shodně o přínosech práce i recenze DVOŘÁK, Bohumil. Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení. *Právní fórum,* 2011, roč. 8, č. 10, s. 492 – 494.

[16] Zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

[17] BUREŠ, Jaroslav. Příprava rekodifikace českého civilního procesu. *Právní praxe,* 1997, roč. 45, č. 2, s. 72.

[18] JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy,* 2008, roč. 16, č. 12, s. 427.

[19] Ministerstvo spravedlnosti. *Ministr spravedlnosti Pavel Blažek zřídil Komisi pro rekodifikaci civilního procesu* [online]. Parlamentnílisty.cz, 12. dubna 2013 [cit. 1. září 2013]. Dostupné na: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-volicum/Ministr-Blazek-Komisi-pro-rekodifikaci-civilniho-procesu-268723>. Srov. také

dubna 2016 ministr spravedlnosti, když ustavil komisi k vypracování nových procesních zákonů.[20] Jakkoli lze považovat tento krok za pozitivní, nelze přehlédnout, že mezi jmenovanými členy, k nimž nelze mít žádných výhrad, však chybí některé přední osobnosti české procesualistiky. Záruku odborného a praktického přínosu představuje zejména Renáta Šínová z olomoucké právnické fakulty, jakož i pro oblast soukromého práva a právní metodologie Filip Melzer. V tuto chvíli těžko činit další závěry, avšak lze vznést pochybnosti, proč je komise a tím potenciální koncepce budoucího civilního procesu ochuzena o jednoznačný a nedocenitelný přínos uvedených představitelů procesní vědy a praxe. Úkolem komise bude zejména zpracovat dosavadní teoretické práce na poli prekluzivních lhůt a zjišťování skutkového stavu v civilním procesu, které formuloval Macur. Nejvýznamnější požadavek, který formuloval ministerstvo spravedlnosti, totiž spočívá ve zefektivnění justice a urychlení soudního řízení, což dokazuje, jak aktuální je téma zpracování předkládané práce.

IV. Vědeckovýzkumné hypotézy a cíle práce

a) Koncepce civilního procesu

Procesní prekluze byla v právním řádu platném na našem území v minulosti uplatněna díky sociální koncepci Franze Kleina, který byl hlavním autorem civilního řádu soudního z roku 1895.[21] Klein proto věnoval značnou pozornost potřebám radikálního urychlení civilního soudního řízení, které má plně uspokojovat požadavek rychlého a účinného vymáhání peněžních a jiných materiálních nároků. Urychlení civilního řízení má podporovat rozvoj ekonomiky a rychlý oběh finančních prostředků v hospodářském organismu.[22] Tato koncepce se pak staví do protikladu k liberální koncepci, v jejímž pojetí nedochází k jakémukoli omezení zjišťování skutkového stavu a strany s ním mohou dokonce nakládat. První a základní hypotézou je ověření aktuálnosti střetu uvedených koncepcí a jejich možná platnost v praxi pro budoucí procesní vývoj. To, že v Rakousku je CŘS ve znění několika

---

GŘIBKOVÁ, Petra. *Pět otázek pro JUDr. Romana Fialu* [online]. právníprostor.cz, 7. dubna 2014 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/pet-otazek-pro-judr-romana-fialu>. Viz též FIALA, Roman. *Rekodifikace civilního procesu* [online]. právníprostor.cz, 3. června 2014 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/rekodifikace-civilniho-procesu>. Srov. rovněž *Pokus o právní revoluci začíná* [online]. Česká advokátní komora. [cit. 21. února 2015]. Dostupné na: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=13430>. citováno dle ŠÍNOVÁ, JURÁŠ: *Účastenství*..., s. 15.

[20] Česká justice. *Pelikán představil novou komisi pro přípravu občanského soudního řádu.* [online]. Justice. [cit. 30. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.ceska-justice.cz/2016/04/pelikan-predstavil-novou-komisi-pro-pripravu-obcanskeho-soudniho-radu/>.

[21] Zákon daný dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).

[22] MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 82.

novel stále platným procesním předpisem, naznačuje, že sociální koncepce se osvědčila a nejlépe odpovídá systému sporného řízení. Je však třeba tuto hypotézu ověřit na základě systémově strukturního metodologického přístupu k civilnímu procesu,[23] a to zvláště vzhledem k současnému stavu společnosti a vývoji právní úpravy posledních 25 let.

b) Odpovědnost stran za zjištění skutkového stavu

Z předchozí pak vyvozuji hypotézu o nevyhnutelnosti úpravy absolutní odpovědnosti stran za zjištění skutkového stavu v civilním sporu. Podkladem soudního rozhodnutí je skutkový děj, který se udál v minulosti, ať již blízké nebo vzdálené, mezi stranami a tyto jsou odpovědny za jeho představení a prokázání soudu.[24] Cílem této práce není pojednat globálně o zásadách a struktuře procesních institutů tvořících civilní soudního řízení jako systém. Přesto je nevyhnutelné se vypořádat se těmi systémovými vazbami, které předurčují a umožňují legislativní úpravu prekluze v českém civilním procesu. Z toho důvodu je v úvodu studie pojednáno o podstatě zásady kontradiktornosti a zásadě projednací, které jsou indukcí prvků odpovědnosti stran za zjištění skutkového stavu. Je tak především nutné analyzovat jejich funkční systémovou podstatu a vyhledat zdroje prekluze v institutech, které tyto zásady představují. Bylo-li vymezeno, že prekluze zahrnuje procesní instituty omezující časový prostor stran při uvádění skutkových okolností a důkazních návrhů, musí dojít k ověření hypotézy, že materiálně má význam pouze taková procesní úprava prekluze, která je současná s úpravou uvedených zásad. Z jejich systémových vazeb je pak třeba věnovat pozornost těm, jež mají potenciál při vhodném legislativním nastavení urychlovat soudní řízení. Pročež je nutno předeslat, že předmětem analýzy nejsou instituty typicky věcné, pokud jde o skutkový stav, kterými jsou např. vyšetřovací důkaz, doznání stran a účastnický výslech, o nichž v případě rakouské právní úpravy pojednává Macur ve své monografii zpracovávající dotčené zásady.[25] Jednotlivé zásady civilního procesu nelze oddělovat, vždyť se jedná o abstrakci dílčích pravidel systému, což znamená jejich provázanost. Jedna zásada se neuplatní bez současného zapojení projevů zásady jiné. Tak nelze při studiu zásady projednací odhlédnout od institutů zakotvení zásady materiální pravdy. Je nutno tedy ověřit, že prekluze má význam pouze v takové koncepci civilního procesu, kdy odpovědnost za zjištění skutkového stavu je na stranách sporu a současně soud rozhoduje o objektivní realitě.

c) Korelace věcné správnosti rozsudku a doby trvání řízení

---

[23] MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 55.
[24] HORA, Václav. *Učebnice civilního práva procesního*. 1. vydání. Praha: Všehrd, 1947, s. 26.
[25] MACUR: *Zásada projednací...*, s. 121 – 122.

Tak se dostáváme k hypotéze o korelaci mezi zjištěním skutkového stavu a plynutím času neboli přiměřenosti správnosti rozsudku a doby trvání řízení, které k jeho vydání vedlo. Účelem studie je poměřit a vyvodit analytické závěry týkající se působení času a jeho limitů v kontextu zjišťování skutkového stavu. Najít konstelaci procesních norem upravujících prekluzivní lhůty tak, aby bylo zachováno právo na přístup k soudu, právo být slyšen, avšak zachována hospodárnost a rychlost řízení. Podkladem pro ověření hypotézy o vzájemném působení obou uvedených veličin je seznámení se s pozitivním právem a formami zakotvení prekluze v minulosti a dnes a vyvození příslušných zkušenostních závěrů. Prostředkem k tomuto cíli je primárně zapojení vědecké metody deskripce, kterou jsou zprostředkovány základy pro další analýzu. Jejím předmětem je především historická úprava CŘS, jakož i současná platná a účinná právní úprava a nástin jejích změn v českém civilním prostředí v posledních dvou dekádách. Vedle toho je pak nezbytné konfrontovat stav právní úpravy v některých pro český právní řád příbuzných zemích (Německo, Rakousko, Slovensko), jakož i pohlédnout do oblasti, která není českou jurisprudencí systematicky zpracována (Rusko). Je nutné porovnat modely právní úpravy české a zahraniční a to s cílem vysledovat naplnění komponent práva na spravedlivý proces. Do jaké míry se vzájemně ovlivňují a jak jsou naplňovány v příslušných právních úpravách právo vyjádřit se ve vlastní věci ke všem skutečnostem a důkazům a právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. Zejména je nutné hypotézu postavit do rámce nadnárodní zásady, kterou formuluje mezinárodní právní dohoda na poli Rady Evropy. Prekluzivní lhůty omezují v určitých případech prvně uvedené právo, aby zajistily naplnění práva druhého. Avšak nelze připustit, aby došlo k omezení nevyváženému, které by formalisticky bez přihlédnutí k přirozenému stavu věcí a společnosti omezovalo smysl a účel jednoho práva za účelem maximalizace druhého. Půjde tedy ověření hypotézy, zda je současná česká právní úprava souladná s právem na spravedlivý proces, zda je konformní s ústavním pořádkem a jak se projevuje v praxi. Současně pak musí projít testem proporcionality obou uvedených základních práv. Výsledky je třeba porovnat se zjištěním analýzy zahraničních právních úprav, k nimž se upíná část české jurisprudence jako k inspiračnímu zdroji.[26]

d) Objektivně formální pojetí *de lege lata*

Vyplývá hypotéza o nesprávnosti současné české právní úpravy. *De lege lata* je pojetí prekluze postaveno na formální časové hranici v řízení, po jejímž překročení nelze dále ze strany účastníků řízení ani soudu rozšiřovat skutkový stav. Z toho objektivně zákonem

[26] MACUR, Josef. Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt k urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy,* 1999, roč. 7, č. 7, s. 347 – 348.

nastoleného účinku jsou připuštěny taxativně uvedené výjimky. Mezi ty však nespadá nutnost strany sporu reagovat (právo vyjádřit se ke všem skutečnostem), proto jde o zjevný zásah do tohoto práva. Bez splnění dalších podmínek je objektivně formální účinek prekluze znemožnění uváděních dalších skutkových tvrzení a důkazních návrhů. Takové pojetí se jeví naprosto neslučitelným z právem na projednání věci v duchu zásady právního slyšení a je neslučitelným s právem náležitých skutkových přednesů, důkazních návrhů, zaujetí právního stanoviska a obrany.[27]

e) Subjektivně materiální pojetí procesní prekluze

Naproti tomu v zahraniční právní úpravě se setkáváme s pojetím, kdy správnost rozsudku vede cestou materiálního řízení, kdy nejsou stanoveny žádné formální hranice při naplňování práva být slyšen. V německém i rakouském právu, jakož i v historické tradici CŘS, je koncepce založena na právu vyjadřovat se ve věci, uvádět nové skutkové okolnosti a předkládat důkazy kdykoli během řízení u soudu prvního stupně. Prekluzivní lhůty jsou obecně vymezeny požadavkem včasnosti takových přednesů stran sporu. Pokud dojde k prodlení s uvedením okolnosti nebo důkazu, ač mohly být objektivně posuzováno uvedeny včas, poté nastupují propadné účinky prekluze. Závislost posouzení opoždění byla v minulosti závislá na úmyslném zavinění, později na zavinění nedbalostním, které se presumuje.[28] Takto stanovený subjektivní předpoklad prekluze lépe odpovídá právu vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazů, neboť to je omezeno pouze případy vlastního subjektivního vztahu k opoždění. Jedná se tedy o subjektivně materiální koncepci, ke které dále přistupuje požadavek absolutních průtahů v řízení. Jde o podmínku, aby prekluze nastoupila pouze ve vztahu k tvrzení nebo důkazu, jehož připuštění by bylo jedinou příčinou oddálení vyřízení věci. Pokud by pak muselo být řízení prodlouženo současně i z jiného důvodu, jde o relativní průtah a ten nemůže být důvodem k odmítnutí byť opožděného důkazu.[29] Cílem je ověřit správnost trvání na podmínce absolutního průtahu v systému opožděného zavinění se skutkovými přednesy, posoudit efektivitu a aplikační vhodnost takové právní úpravy.

Ze vztahu zavinění a způsobení průtahů v řízení vyplývá konečná hypotéza o předpokladu, že zmeškání procesního úkonu nebo soudního jednání je také případem prekluze. Je nutné ověřit, zda pro budoucí právní úpravu, lze uvažovat jednak o subjektivně materiálním pojetí účinků prekluze, jednak o vhodnosti úpravy zmeškání strany tak, že se jím vytváří prekluze pro další skutková tvrzení. Soud pak tedy rozhoduje na základě skutkového

---

[27] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 14 – 15.
[28] MACUR: *Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhů*t..., s. 347.
[29] LAVICKÝ, Petr, STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum,* 2008, roč. 5, č. 9, s. 374.

stavu, kterak byl představen žalobou. V případě potvrzení této hypotézy můžeme ověřovat, zda by legislativní pojem *zmeškání* mohl sloužit jako obecné označení pro situace, kdy strana skutkově nekoná, až měla a mohla.

V. Aplikované metody výzkumu

Vymezené hypotézy je v dalším kroku třeba ověřit prostřednictvím aplikace metodologických výzkumných výkladových pravidel.

a) Metoda deskripce

Při přípravě právně vědecké analýzy se primárně nelze obejít bez použití metody deskripce. Zvláště je významná v oborech právních, neboť zprostředkovává podklad pro zapojení dalších výkladových metod. Je však nutné ji používat pouze v míře nezbytně nutné, restriktivně s ohledem na druh vědeckého zkoumání a vytyčeného cíle. Jde tedy o metodu podpůrnou a oblast jejího zapojení je nutno předem vymezit místem i časem, čímž se potažmo vymezuje i oblast bádání obecně.[30] Omezení uplatnění této metody se projevuje tak, že jejím předmětem jsou sice významné prameny práva, avšak pouze v rozsahu nezbytně nutném pro analýzu dílčích hypotéz a rozvoje subjektivních vědeckých závěrů o povaze a funkci institutů systémově a principiálně. To uvádí i jistou „kusost“ popisných pasáží, jakož i vědomé porušení chronologie právních norem jako předmětu deskripce. Byl-li vyloučen popis jako hlavní metoda výzkumu, nýbrž se zdůrazňuje jeho subsidiární význam, nebylo by ani účelné dodržovat chronologii zkoumaných pramenů. Vývoj právní úpravy lze dokumentovat i příhodným popisem založeným však na kritériu věcném, nikoli historickém. Chronologie popisu je zapojena pouze rámcově, dílčí analýzy jsou doplněny popisem založeným na principu vhodnosti a procesní systematiky.

b) Srovnávací metoda právní analýzy

S metodou deskripce úzce souvisí metody srovnávací vědy právní, neboť ta stojí na pomezí deskripce historické nebo zahraniční právní úpravy při současném zapojení analýzy získaných poznatků, které jsou zkoumány podle jejich účelu a systematiky v daném rámci.

Primárním zdrojem poznatků bude analýza historické právní úpravy, kdy jde o komparaci současné a minulé právní úpravy neboli hovoříme o *vertikální komparaci*

[30] Metodu deskripce takto konstantně vymezuji ve svých vědeckých pracích, viz shodně JURÁŠ: *Veřejný zájem..,.* s. 14.

(*historical comparative approach*).[31] Předmětem výzkumu bude právní úprava platná na území současné České republiky od 1. ledna 1898, kdy vstoupil v platnost a účinnost CŘS.[32] Důvodem je především konstantní účinnost toho pramene práva v současném Rakousku, což naznačuje hypotézu o správnosti právní úpravy, neboť si udržela aplikační sílu i po více než sto letech od svého přijetí 1. srpna 1895. Stranou pak zůstane její legislativní předchůdce obecný řád soudní[33] neboli Josefínský soudní řád, jehož koncepce byla založena na zásadě písemnosti,[34] která vedla k uplatnění koncepčně zcela odlišného řízení, jehož pojetí je dle mého názoru již více než sto let překonáno. Rámcově lze konstatovat, že celou práci prostupuje hypotéza vyvozená z výsledků analýzy historické právní úpravy, která byla výsledkem prací teoretiků a praktiků v době platnosti a účinnosti CŘS. Základním inspiračním pramenem této studie jsou totiž poznatky, které jsem získal při systematickém analyzování názorů soudobých autorů na právní normy reflektující prekluzi a dotčené procesní zásady při vzniku civilního řádu soudního a při jeho aplikaci v době prvních čtyř desetiletí. V kontrastu s tím je pak umístěna analýza socialistického práva a právní vědy v době po druhé světové válce, kdy začal platit první socialistický občanský soudní řád[35] a poté současný občanský soudní řád.[36] Těžištěm analýzy při zapojení srovnávací metody výzkumu je stav právní úpravy občanského soudního řádku ve znění zákona č. 30/2000 Sb. a dále zákona č. 7/2009 Sb., které vytvořily systém objektivně formálního pojetí prekluze.

Spolu s historickou metodou je zapojena i srovnávací věda právní, jejímž předmětem je porovnání domácí a zahraniční právní úpravy neboli *horizontální komparace* (*modern comparative approach*).[37] V recentní jurisprudenci se střetáváme s názory, které považují zejména německou a rakousko úpravu za inspirační zdroj hodný následování a nejinak je tomu v případě nově zřízené komise, která anoncovala, že jádrem rekodifikace bude následování rakouského vzoru.[38] Ověřit hypotézu o funkčnosti daných systémů a vhodnosti jejich následování bude cílem analýzy stávajícího stavu a názorů, které o aplikační praxi

---

[31] VAN RHEE, C. H. van. The Law's delay: an introduction. In VAN RHEE, C. H. van. (ed). *The Law's delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*. Antwerpen/Oxford/New York: Intersentia, 2004, s. 3.

[32] V souladu s ustanovením Článku I. Zákona daného dne 1. srpna 1895 č. 112 ř. z. v příčinně zavedení zákona o soudním řízení v občanských právních rozepřích (civilní řád soudní), tzn. uvozovací zákon k CŘS viz HORA, Václav. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma.* 3. vydání. Praha: Československý Kompas, 1934, s. 249.

[33] Patent daný dne 1. května 1781, s. s. z. č. 13, obecný řád soudní, neoficiální překlad: BĚLSKÝ, Václav. *Soudní řízení civilní.* Praha: Jindř. Mercy-ho sklad, 1888. 492 s.

[34] PÁTEK, Ludvík. Slovo o významu nového soudního řádu. *Právník,* 1896, roč. 35, s. 730.

[35] Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).

[36] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání.

[37] VAN RHEE, C. H. van. The Law's delay: an introduction. In VAN RHEE, C. H. van. (ed). *The Law's delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*. Antwerpen/Oxford/New York: Intersentia, 2004, s. 3.

[38] Česká justice. *Pelikán představil novou komisi pro přípravu občanského soudního řádu.* [online]. Justice. [cit. 30. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.ceska-justice.cz/2016/04/pelikan-predstavil-novou-komisi-pro-pripravu-obcanskeho-soudniho-radu/>.

uvedených modelů vyjádřili teoretici a praktikující právníci pracující s danou zahraniční právní úpravou. Tu představuje *německý* civilní soudní řád z roku 1877 (*Zivilprozessordnung*)[39] a *rakouský* civilní řád soudní (*Zivilprozessordnung*) z roku 1895.[40] Nadto bude významně zapojena analýza *slovenské* právní úpravy, která je v současné době ve stádiu *vacatio legis* tří právních předpisů, které mají nabýt účinnosti dne 1. července 2016, z nichž nejvýznamnější pro danou problematiku je Civilný sporový poriadok.[41] Tento právní předpis upravuje, jak naznačuje ve svém názvu, novou koncepci sporného řízení. Vzhledem k demografickému vývoji českého a slovenského národa, jde o přirozený předmět analýzy s cílem nalézt vhodné inspirační prvky v civilním procesu, který recentně prošel komplexní rekodifikací. Další oblastní komparace je *ruský* civilní proces. Volba tohoto prostředí je odůvodněna tím, že v současné české jurisprudenci není tamní právní úprava předmětem analýzy a cílem práce je pak posoudit možné uplatnění ruského pojetí civilního procesu jako inspiračního zdroje. Práce se bude při zapojení metody zahraniční komparace soustředit na abstrahování společného pojmu (*tertium comparationis*)[42] zvoleného *comparata* ve vztahu k danému *comparandu*. Takový společný jmenovatel,[43] je-li nalezen, slouží k vyvození systematických a hodnotových závěrů, které mohou být podkladem pro zhodnocení domácí právní úpravy současné a budoucí. Z těchto závěrů vyplývají návrhy *de lege ferenda* pro úpravu prekluzivních lhůty v českém civilním procesu.[44]

c) Systematický a teleologický výklad

Systematický výklad slouží k poznání řízení jako prostředku k dosažení jeho stanoveného účelu, kterým je ochrana práv.[45] Jako u všech právních analýz hraje i při teoreticko-aplikačním rozboru právní materie nezastupitelnou roli. Bez zapojení tohoto výkladu si nelze výzkum procesního práva ani představit, neboť jde o právní disciplínu regulující „pohyb v čase“, tedy systematické uplatňování právních institutů na časové ose.

---

[39] Zivilprozessordnung vom 30. Januar 1877 RGBl. S. 83 ve znění pozdějších předpisů. KRÜGER, Wolfgang, RAUSCHER, Thomas a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung.* 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2013. 2316 s.

[40] Gesetz vom 1. August 1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung), StF: RGBl. Nr. 113/1895, ve znění pozdějších předpisů. Zivilprozessordnung (ZPO) [online]. Jusline. [cit. 29. března 2016]. Dostupné na: <https://www.jusline.at/index.php?cpid=ba688068a8c8a95352ed951ddb88783e&lawid=15&paid=zitierhinw>.

[41] Zákon č. 160/2015 Z. z., Civilný sporový poriadok.

[42] KNAPP, Viktor. Některé metodologické problémy srovnávací právní vědy. Právník, 1968, roč. 107, č. 2, s. 92.

[43] JURÁŠ: *Veřejný zájem...,* s. 15.

[44] GERLOCH, Aleš. *Teorie práva.* 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 136. citováno dle LAJSEK, Vladimír. Pojetí teleologické metody interpretace v českém právním prostředí. *Právník*, 2011, roč. 150, č. 7, s. 649.

[45] ŠTAJGR, František. K systému dogmatických výkladů o civilním soudním řízení. *Časopis pro právní a státní vědu,* 1940, roč. 23, s. 344.

Náznaky, kam bude směřovat systematický výklad, byly již zmíněny shora, ale jsem toho názoru, že teprve při současném zapojení výkladu teleologického se může právní věda naplno vypořádat s funkcí, obsahem a důsledky jakéhokoli právního institutu. Uvedené dvě interpretační metody musí předkládaná analýza chápat ve světle toho, co bylo vysloveno na počátku, a tím je časový aspekt práva a obsahový aspekt. V civilním soudním řízení se čas projevuje v ústavně zaručeném právu na soudní ochranu, jehož součástí je právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. Účelem systematického výkladu je vysledování funkčních a obsahových vazeb pojmů a institutů právního řádu v celkovém kontextu. Účelem této interpretační metody je zkoumat místo právní normy v systému celého právního řádu.[46] Metoda teleologického výkladu spočívá na vysledování účelu pravidla zakotveného v právní normě, účelu, jenž směřuje ke spravedlivému uspořádání společenských vztahů.[47,48] Aby byl učiněn správný závěr o poznatcích takto získaných, je třeba obě výkladové metody doprovázet autentickým výkladem, tedy vysledování účelu právní normy z důvodů, pro které ji zákonodárce přijal.

VI. Charakteristika použitých zdrojů

Práce za užití uvedených výkladových metod zohledňuje především díla Macurova, jehož závěry jsou z hlediska vědeckého výzkumu nejpřesvědčivější a nadčasové jemu samému. Jde zejména o jeho články na téma procesní prekluze, které jsou citovány v případě zohlednění jeho závěrů nebo konfrontační analýzy. Dále nelze odhlížet od jeho monografií, které zpracovávají systematiku zjišťování skutkového stavu, kdy jde zejména o jeho práci věnované komplexnímu výkladu zásady projednací[49] a dále postmodernismu při pojetí pravdy v civilním procesu.[50] Z dalších publikovaných prací je pozornost věnována především Winterové a Lavickému, kteří se metodologií procesní prekluze zevrubně zabývali zejména v reakci na provedené novely OŠR, které zavedly do řízení zásadu koncentrace řízení. Jejich obsah hodnotím jako velmi cenný podklad pro vyvozování závěrů z hlediska systematicky a teleologického výkladu právních norem *de lege lata*, avšak především kritické pohledy na problematiku z hlediska *de lege ferenda*. Lze generalizovat, že jádrem použitých zdrojů jsou zejména články v recenzovaných časopisech, a to také historické. Na zvolené hypotézy totiž

---

[46] KUBŮ, Lubomír. In KUBŮ, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 121.
[47] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 22. dubna 2009, sp. zn. IV. ÚS 309/2007.
[48] JURÁŠ: *Veřejný zájem...,* s. 12 – 13.
[49] MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 233 s.
[50] MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 219 s.

nejlépe reflektuje tento druh zdrojů, zatímco monografie a komentáře, jež jsou také v omezenější míře užity, spíše konstatují soudobou aplikaci pozitivní právní úpravy.

Pokud jde o rozbor dílčích materiálních pramenů prodlužování soudního řízení, lze odkázat na publikaci *The Law's Delay*, která je výstupem esejů přednesených na konferenci pořádané ve dne 24. a 25. dubna 2003 na Maastricht University, Faculty of Law, jejímž předmětem byl problém opožděné spravedlnosti. Výstupy byly souborně publikovány pod redakcí zástupce hostující instituce.[51] Stati zde uveřejněné poskytují široký záběr dílčích problémů, které v justici vedou každý jednotlivě a ve vzájemné provázanosti ke vzniku průtahů v soudním řízení. Předkládaná práce pojala za nutné analyzovat pouze parciální výstupy účastníků vědeckého rokování, které se týkají průtahů zapříčiněných vlastním postupem stran a soudu při projednávání věci samé (*procedural causes*). Poznatky zohledněné v analýze se pak týkají především praktické aplikace německé a rakouské právní úpravy prekluze. Cílem je na jejich podkladě ověřit hypotézu o inspirační hodnotě tamní právní úpravy *de lege lata*.

VII. Členění práce

Práce se skládá ze šesti kapitol, jejichž obsah je řazen podle předmětu analýzy od obecných předpokladů uplatnění prekluze, přes deskripci konkrétní právní úpravy doma i v zahraničí, až po vyvození závěrů *de lege ferenda*. V úvodní kapitole se vědecká analýza zabývá přirozeným právem, tak jak jsou jeho prvky nezastupitelně projeveny v civilním soudním řízení bez ohledu na čas a politické zřízení. Pozornost je věnována koncepcím civilního procesu v minulosti a jejich základním stavebním prvků. Nadto jde na tomto místě o rozbor základních systematických zákonitostí při zjišťování skutkového stavu v civilním sporu. Náplň činnosti stran při skutkových tvrzeních a důkazních návrzích je konfrontována s přirozenou povahou společenského zřízení. V následující části se práce zabývá za použití metody deskripce se stavem historické právní úpravy a jejího pojetí prostředků urychlování civilního soudního řízení. V této souvislosti je analyzována i úprava v socialistickém procesu a následné změny v době obnovené demokracie a tržního hospodářství. V třetí části se uplatňuje srovnávací věda právní a jsou podány výklady o zahraničním pojetí urychlování řízení a uplatnění procesní prekluze skutkových přednesů na Slovensku, v Německu a Rakousku a závěrem v Ruské federaci. Po zhodnocení historické a současné zahraniční právní úpravy je provedena konfrontace těchto poznatků se stavem de lege lata v českém civilním

[51] VAN RHEE, C. H. van (ed). *The Law's delay. essays on Undue Delay in Civil Litigation*. Antwerpen/Oxford/New York: Intersentia, 2004. 398 s.

prostředí a to za použití trestu proporcionality v kolizi stojících základních práva – práva být slyšen ve vlastní věci a práva, aby věc byla projednána bez zbytečných průtahů.

Výsledky všech uvedených části jsou zpracovány jako návrhy de lege ferenda v části páté, kde se provádí syntéza o povaze, funkci, systému a účelovému určení procesní prekluze v úvahách do budoucna. Poslední část práce se argumentačně vypořádává s pojetím procesního zmeškání v civilním sporu jako projevu prekluze a vyjadřuje se k systematickému zařazení tohoto institutu při zjišťování skutkového stavu v řízení vedeného v pojetí zásady kontradiktornosti.

Závěr práce shrnuje a uspořádává analytické výsledky zapojených metodologických postupů, vyjadřuje se k položeným hypotézám a stupni jejich ověření. Systematizuje konkluzi o návrzích *de lege ferenda* a předkládá koncepční, principiální a institucionální osnovu budoucí právní úpravy.

1 Institucionální východiska prekluze v civilním procesu

Abychom pronikly do podstaty funkce a účelu jakéhokoli systému a jeho prvků a to zejména v systému právním, musí výzkum postupovat od obecného[52] ke zvláštním dílčím složkám, které ve své vzájemné souvislosti tvoří instituty. Vědeckou analýzu povahy, funkce a uplatnění procesní prekluze tak lze zahájit jedině skrze povšechné vymezení koncepce, na které se má systém zakládat. Výsledkem musí být zhodnocení, zda se předmětný institut může v tom kterém systematickém nastavení uplatnit. Civilní proces se zrodil ve chvíli, kdy v dějinném vývoji uznala společnost bez ohledu na svou demografickou identitu nárok svého člena vůči celku na právní ochranu jeho soukromých zájmů jako subjektivního veřejného práva.[53] Došlo k oddělení procesního práva od práva hmotného.[54] Vznikl samostatný právní fenomén – soubor právních norem, jejichž principiálním účelem je zajistit ochranu porušeným a ohroženým soukromým právům a oprávněným zájmům. Současně zůstaly zachovány přirozené vazby mezi oběma systémy tak, že procesní právo má zajistit ochranu práva hmotného[55] státem aprobovaným postupem. Jde o ten okamžik ve vývoji kolektivního zřízení, kdy si společenská vůle uvědomila,[56] že nelze připustit, aby ochrana individuálních zájmů byla ponechána svépomoci[57] dotčených subjektů, což by znamenalo popření společenského řádu. Význam civilního procesu je dán přirozeným právem, odvěkou existencí obyčejů[58] vyplývajících z lidské interakce, které dostaly později výraz v právu pozitivním.

Nezpochybnitelný funkční význam civilního procesu však dostává svou individuální podobu jako určitý státem daný soubor právních norem. V tomto stádiu svého vývoje jsou přirozenoprávní základy procesu roubovány dalšími společenskými kategoriemi, které odráží již osobitou povahu toho kterého společenského zřízení. Politika je odrazem reality. Pročež se i konkrétní podoba systému soudního řízení určeného k ochraně soukromých práv stává víceméně projevem aktuální vládnoucí politické vůle, ať jde již o kaleidoskop politických stran pluralitní demokracie nebo o totalitní moc. Jakkoli je v daném místě a čase možné přítomný právní řád považovat za špatný nebo dobrý, stojí na přirozeném základě vyvěrajícím

---

[52] HART, Herbert Lionel Adolphus. *Pojem práva*. 2. vydání. Praha: PROSTOR, 2010, s. 204.
[53] MACUR, Josef. Civilní proces a právo na soudní ochranu. *Právní rozhledy,* 1996, roč. 4, č. 2, s. 42.
[54] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 46.
[55] MACUR, Josef. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie,* 1998, č. 9, s. 12.
[56] Knapp příhodně označuje tuto vnitřní přirozenou a existující stránku práva ve společnosti jako *společenské vědomí.* KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 56.
[57] OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 1.
[58] HLAVSA, Petr, STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Civilní proces a organizace soudnictví.* 1. vydání. Brno: DOPLNĚK, 2003, s. 20.

z povahy soužití lidstva. Forma a povaha procesních institutů *de lege lata* odpovídá aktuální moci ve společnosti, byť se může jednomu jevit dobrá a jinému zavrženíhodná,[59] nelze popřít její fundamentální funkci zachování řádu.

Historický vývoj pak dokazuje, že civilní proces spočíval vždy a spočívá i dnes na určitých základních prvcích, které jsou mu vlastní a neměnné. Jsou vyjádřením požadavků společnosti na zajištění právního řádu, bez ohledu na konkrétní státní zřízení.[60] A historie těchto institutů sahá ještě dále za římský proces. Potřeba nestranného rozhodnutí ve sporné záležitosti, rozhodnutí založeného na určitém stupni kvalifikace, ať již dané věkem, teologií či postavením v sociální hierarchii, a rychlého dosažení pocitu jistoty, to považuji za přirozené požadavky, které jsou vlastní člověku na každém stupni společenského vývoje. Konkrétní způsob, jak těmto požadavkům dostát, volí příslušný zákonodárce. Opět je to historická zkušenost, a nikterak vzdálená, která nám ukazuje, že koncepce civilního procesu založená na jiných než ryze přirozenoprávních základech, nemůže dostát svému teleologickému cíli. Tak jako byla německá Gönnerova liberální koncepce civilního soudního řízení[61] překonána rakouskou sociální koncepcí v pojetí Franze Kleina, tak následně i revoluční socialistický realismus[62] byl opětovně vystřídán systémem odrážejícím nové politické a společenské uspořádání naší současnosti.

1.1 Koncepce civilního procesu

Liberální koncepce vzešla z osvícenského pojetí individuality jako předního zájmu právního řádu. Subjektivní soukromé právo bylo nadřazeno zájmu společenskému a ani státní orgány a právní proces nebyl ničím jiným než prostředkem dosahování individuálních potřeb. Nejenže jedinec disponuje vlastním soukromým právem, do kterého stát nezasahuje, ale má moc i nad skutkovým stavem, kterému má soud jako pouhý pasivní pozorovatel poskytovat ochranu.[63] Zastánci této koncepce argumentovali právě prioritou soukromé individuality nad celkem, což vyvozovali z hmotného práva, kde autonomie vůle je nadřazená státním zásahům, což má přirozeně platit i pro soudní řízení.[64] Takový systém nepřihlíží k funkčním vazbám mezi civilním právem procesním a hmotným, ani k samotnému účelu civilního procesu, který spočívá v poskytování ochrany skutečným, nikoli pouze fiktivním subjektivním hmotným

[59] DWORKIN, Ronald. *Law's Empire*. London: Harvard University Press, 1986, s. 102.
[60] Podrobně k vývoji viz FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu.* 1. vydání. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica. 1974, s. 11 a násl.
[61] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 8.
[62] ŠTEVČEK, Marek. Princípy a východiská nových kódexov civilného procesu. *Bulletin slovenskej advokácie,* 2014, č. 12, s. 15.
[63] LAVICKÝ, Petr, DVOŘÁK, Bohumil. Pro futuro. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 5, s.154.
[64] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 8.

právům.[65] Je zřejmé, že v právním řádu postaveném na této koncepci byly přirozenoprávní základy soudní ochrany stlačeny rozvojem velkoprůmyslu, velkoobchodu a peněžnictví, když vše včetně civilního procesu mělo sloužit jeho dynamickému rozvoji. Uplatnění prekluze, která by omezovala strany sporu v prosazování individuálních zájmů, v soudním řízení založeném na této koncepci nemá místo. V jejím pojetí zásady projednací platilo, že strany nemohou být nikterak limitovány v možnosti soudu předkládat skutková tvrzení a důkazní návrhy.[66] Cílem civilního procesu není zjištění objektivní pravdy, ale prosazení kýženého hospodářského zájmu, což vyžaduje velkou procesní svobodu stran bez možnosti prekludovat jejich skutkové přednesy nebo jakékoli procesní úkony, kterak odpovídalo zejména úpravě německého soudního řádu z roku 1877.[67]

Jak se však společnost hospodářsky propojila, začalo být zřejmé, že narušení skutečných právních vazeb mezi subjekty skrze civilní soudní rozhodnutí, narušuje právní jistotu a spolehlivost norem hmotného práva. Současně se pak prohlubovala propast mezi jednotlivcem sociálně slabým a jednotlivcem hospodářsky vlivným, pročež vyvstala i potřeba tuto společenskou nerovnováhu nivelizovat. Důsledkem bylo odmítnutí koncepce liberální a rozvoj koncepce sociální. V jejím pojetí je nezbytné, aby byl právní řád založen na ochraně skutečného stavu věci, který jediný je schopen zaručit právní jistotu napříč společenským spektrem. Individualita ustupuje celku, aby byl zachován společenský systém.[68] Civilní soudní řízení nemá být prodloužením soukromoprávní autonomie procesních stran,[69] ale zárukou, že porušeným nebo ohroženým právům bude poskytnuta ochrana, což je jediným prostředkem k zajištění obecné právní jistoty. Stát se však s rozvojem této koncepce nestal pečujícím, paternalistickým, nýbrž měl zajistit urychlené nastolení právní jistoty skrze rozhodnutí soudu. Klein zdůrazňoval, že civilní proces musí být prostředkem k dosažení likvidity pohledávek, účinného vymáhání peněžních a jiných materiálních statků, musí ochránit prostor svobodného a tržního hospodářství.[70] Pokud jsou v civilním sporu strany neomezeny a určují jeho průběh, aniž by soud jakkoli jejich činnost usměrňoval, nelze očekávat dosažení rychlého a tedy efektivního rozhodnutí o soukromém právu. V procesu založeném na liberální koncepci byly strany pány nejen skutkového stavu, ale i formální

[65] MACUR: *Zásada projednací...,* s. 53.
[66] DRÁPAL, Florian. Osnova civilního procesu. *Právník,* 1933, roč. 72, s. 153.
[67] GOTTWALD, Peter. Defeating delay in German civil procedure. In VAN RHEE: *The Law's delay…,* s. 121.
[68] LAVICKÝ, DVOŘÁK: *Pro futuro…,* s. 154.
[69] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 10.
[70] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 9.

stránky sporu a mohly např. rozhodovat o odročování.[71] Sociální koncepce naproti tomu prosazovala aktivnější úlohu soudu, který vhodnými procesními instituty stimuluje strany, aby byla jejich procesní činnost racionální a postup rychle směřoval k vyřešení sporu. Nástroji dosažení tohoto cíle byla v civilním řádu soudním obsažená úprava dotazovací a poučovací povinnosti soudu a zejména úprava procesní prekluze a zmeškání při zjišťování skutkového stavu.

Na sociální koncepci bylo založeno i české procesní právo v době po vzniku samostatné republiky. Dosavadní císařský právní řád byl tzv. recepční normou[72] převzat i pro nástupnické Československo. Krátce po tomto dějinném milníku započaly přípravné práce na sjednocení právního řádu pro celé území a tedy i pro společný civilní proces, Jak bude níže vyloženo, nový procesní systém měl být založen také na koncepci sociální, a to s ještě zvýšenou odpovědností stran za výsledek sporu. Jedním z projevů bylo zpřísnění procesní prekluze.[73] Radikální řezem ve vývoji sociální koncepce se nestaly události související s vypuknutím druhé světové války, neboť, ač nebyl nový procesní kodex přijat, přesto zůstala v platnosti původní osnova Kleinova. Přesto se uvedené okolnosti staly katalyzátorem diametrální změny ve společnosti středí a východní Evropy. S převzetím moci komunistickou stranou a nástupem nového právního řádu v duchu sovětské revoluce, došlo k ukončení organické evoluce sociální koncepce a civilní proces byl vyslán na cestu socialistického práva. Původní koncepce civilního soudního řízení byla označena za proces buržoazní a byla dávána do jedné skupiny tzv. vykořisťovatelských právních systémů po boku zřízení feudálního a otrokářského.[74] Nový socialistický proces byl založen na koncepci výlučné zásady materiální pravdy, kdy soud bez ohledu na aktivitu stran zjišťuje skutečný stav věci a pouze tomu může být poskytnuta ochrana.[75] Představa uplatnění procesních institutů, které by omezovaly účastníky soudního řízení při zjišťování skutkového stavu, se nemohla slučovat s účelem socialistického procesu. Tak jako nebylo více sporu, neboť byla prosazována koncepce jednotného civilního procesu,[76] nebylo ani stran, vždyť v novém zřízení nebyl soukromý zájem, ale pouze společný zájem veřejný, nemohlo být ani kontradiktorního postavení. Jeho prosazení pak nemohly být kladeny žádné, ani časové překážky v podobě

---

[71] HORA, Václav. Snahy o reformu processního práva v říši německé. *Sborník věd právních a státních,* 1909, roč. 10, s. 378.
[72] Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.
[73] Blíže k ustanovení § 178 osnovy civilního řádu soudního z roku 1937 níže. BĚLOHLÁVEK, Aug. Osnova nového řádu soudního. *Soudcovské listy,* 1933, roč. 14, s. 8.
[74] BOURA, Ferdinand. Rozsudek pro zmeškání a zásada materiální pravdy, *Právník,* 1952, roč. 91, s. 225.
[75] ŠTAJGR, František a kol. *Občanské právo procesní*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1964, s. 74.
[76] ZOULÍK, František. *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Academia, 1969, s. 31.

praekluse.[77] Jakkoli se snažila totalitní státní moc ve společnosti prosadit představu socialistického ideálu, nebylo možné odstranit základy civilního procesu vyplývající z přirozeného práva.

Socialistický civilní proces je dalším příkladem zmíněného roubování tendenčních institucionálních forem na neotřesitelné základy civilního procesu. Ani tato koncepce se nemohla zříci jeho přirozených prvků. S jistým nadhledem můžeme konstatovat, že struktura soudní moci na poli ochrany občanského práva[78] spočívala na tradiční nadřazenosti a nestrannosti třetího subjektu, který nezúčastněně rozhoduje o soukromých právech a oprávněných zájmech jednotlivců (občanů) v míře, v jaké to právní řád připouštěl. Ani představa rovnosti občanů a existence pouze veřejného (společného) zájmu nemohla z přirozené povahy lidí vykořenit vznikající kontradikce při uplatňování soukromé sféry každodenního života. I příslušníci socialistského státu se v případě vzniku sporu nakonec museli obrátit na nestranný orgán, aby rozhodl, kde je pravda. Soudobá právní věda se nesnažila popírat tuto skutečnost a připouštěla, že sociální rozpory nelze vyloučit ani v socialistické společnosti.[79] Soužití více osob, které vstupují do majetkových, rodinných a pracovních interakcí, bude vždy přirozeným zdrojem kolize. Nebylo ani vůlí komunistické strany tuto sociální jistotu neuznávat a nahrazovat ji novým bezrozporným společenským systémem. Její snahou bylo pouze vytvořit takový soubor procesních norem, které by nejlépe odpovídaly pojetí kolektivistického státního zřízení. Zde už se však jednalo o rovinu pozitivního práva, která přerůstala hranice přirozených základů povahy civilního procesu a znemožňovala, jak bude níže rozebráno, dosažení jeho hlavního cíle – rychlé a účinné ochrany soukromých práv a oprávněných zájmů.

Ve skutečnosti, že se po jednačtyřiceti letech česká společnost nakonec socialismu vzdala, spatřuji opět projev přirozené povahy lidského jsoucna. Bylo by nad rámec této práce se blíže zabývat analýzou politicko-sociálního vývoje, neboť jde o předmět činnosti vědy sociologické. Nezbývá tedy, než se omezit na závěry ve vztahu k civilnímu procesu. Pozitivní právo založené na shora uvedených koncepcích bylo vždy překonáno. Liberální koncepce deformující povahu civilního procesu zdůrazňováním individuálního zájmu a podřízenosti průmyslové revoluci, stejně jako socialistický realismus vyzdvihující veřejný zájem i tam, kde přirozeně má existovat kontradiktorní spor o výlučné vzájemné právo dvou individualit, byly

[77] ŠTAJGR, František. Nové důkazy v odvolacím řízení. *Právník,* 1951, roč. 90, s. 20.
[78] Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
[79] ČEŠKA, Zdeněk, ŠVESTKA, Jiří. Ke stavu a úkolům vědy občanského práva hmotného, občanského práva procesního a rodinného práva po XVI. sjezdu KSČ. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1981, roč. 27, č. 4, s. 280.

nakonec nahrazeny systémem tržního a demokratického soužití. Dle mého názoru se jednalo vždy o pohyb ve spirále, kdy se vývoj společnosti vrací opakovaně k původní myšlence vyjádřené v sociální koncepci, které dal pozitivněprávní výraz Franz Klein v civilním řádu soudním z roku 1898. Jeho odkaz sleduji i na vývoji procesněprávní úpravy od začátku 90. let 20. století, kdy postupnými desítkami novel docházelo ke změnám občanského soudního řádu z roku 1963 tak, aby odpovídal novým poměrům demokratické tržní společnosti. Snahu o návrat ke klasickému období civilního procesu lze pak vysledovat v recentních názorech české jurisprudence, jejíž dílčí závěry cituje i tato práce.

1.2 Přirozenoprávní základy civilního procesu

Ze všech tří nastíněných koncepcí, jejichž testem v minulosti civilní proces prošel, shledávám relativně optimálním systém založený na koncepci sociální. Nepovažuji ji za kategorii absolutní, pročež kladu důraz na její *relativní optimálnost,*[80] neboť i zde lze nalézt dílčí systémové nedostatky zapříčiněné rozmanitostí společenských vztahů a okolností. Jinými slovy, co se jeví jako vhodné pro jednoho, nemusí odrážet představy spravedlnosti pro jiného. I přes dílčí kritické výhrady vůči tomuto pojetí však z historické zkušenosti nejlépe toto pojetí odpovídá kořenům civilního procesu v přirozenému právu. Vezmeme-li do úvahy primárně dobu vzniku a jí odpovídající politicko-sociální okolnosti, nevychází sociální koncepce civilního procesu ve své pozitivněprávní formě z významnějších zájmových vlivů. Při studiu Kleinova civilního řádu soudního nenacházíme, že by snad osnova textu zákona vyjadřovala subjektivní filosofické názory či odrážela prosazení zájmů určitých společenských skupin nebo vládnoucí garnitury. V kontrastu s tímto pak stojí zejména právní normy vytvořené v době socialismu. Na tomto místě stojí za to připomenout, že uvedený právní předpis platí doposud v Rakousku, přičemž jeho celková koncepce nebyla změněna ani dílčími novelizačními zásahy, kterým se víceméně nemůže vyhnout žádný právní předpis, pokud má reagovat na společenský vývojový posun. Pokud je však právní norma založena na vyjádření lidské přirozené snahy brát se o vlastní štěstí[81] a vychází z morálky vlastní společenskému vědomí[82] a neodráží naznačené tendenční parciální zájmy, může být nadčasovou. Změny takového zákona pak mohou v míře nezbytně nutné reagovat na určitý zejména technický a informační vývoj, což však neodstraňuje celkovou koncepci.

---

[80] Nejlepší, nejvhodnější, nejlépe vyhovující. KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 491.
[81] Srov. ustanovení § 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
[82] DWORKIN: *Law's Empire...*, s. 36.

Pozitivní právo by mělo především vyjadřovat základní postuláty práva přirozeného, které je obsaženo v každém z nás a vede nás k dobrovolnému podřízení se systému.[83] Jde o ta pravidla, která lidská vůle následuje, aniž by ji musela být zákonodárcem vtisknuta. Protože jde o pravidla chování, které jsou vlastní lidské existenci, nemohou být ani výslovným pozitivním právem odstraněna. Tato teze odpovídá dualistickému přístupu k právnímu řádu, kdy určité zákonité jevy chování jsou dány z původní a vlastní povahy lidského společenství a jsou tak nezávislé na právu daném vnější autoritou.[84] Nakonec se totiž i daný systém právního řádu přizpůsobí přirozené potřebě řešit spory a jiné právní věci takovým způsobem, který odpovídá realitě a skutečné potřebě soužití. Zákon musí vycházet z přirozené povahy lidských vztahů.[85] Legislativní úprava civilního procesu tak musí vycházet z přirozeného stavu společnosti jako prostoru existence a soužití mnoha individualit, které na sebe vzájemně působí a omezují vlastní soukromé zájmy již tím, že vstupují do vzájemné interakce.

1.2.1 Vliv přirozeného práva na některé instituty socialistického procesu

Ustanovení § 120 OSŘ 1963 obsahovalo proklamaci zásady vyšetřovací (vyhledávací) pro řízení sporná i nesporná.[86] Na tom nic nezmění ani tvrzení, že uvedená zásada v socialistickém procesu neexistuje, že namísto ní se uplatňuje výhradně zásada projednací..[87] Je totiž třeba se především zabývat obsahem procesních zásad a nikoli tím, jak jsou formálně označeny, neboť rozhodující pro vymezení té které zásady je soubor práv a povinností, které vyjadřuje.[88] To, že se v soudobém celém civilním soudním řízení uplatňovala zásada vyšetřovací, vyplývá přímo z původního znění citované právní normy a i z důvodové zprávy.[89] Soud byl povinen přihlédnout ke skutečnostem a provést důkazy, které strany neuvedly nebo které k provedení neoznačily. Civilní proces nerozlišoval, zda je tak soud povinen učinit pouze s ohledem na uplatnění veřejného zájmu v daném řízení (např. ustanovení § 176 OSŘ a následující péče o nezletilé) a naopak, nemá-li tak činit ve sporných řízeních. Zákonodárce vyjádřil, že má-li být uplatněna zásada materiální pravdy, musí soud vyšetřovat i skutkový stav sporného řízení stejně jako nesporného, neboť jejich diferenciace je

---

[83] HART, Herbert Lionel Adolphus. *The Concept of Law*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 1994, s. 193.
[84] KNAPP: *Teorie práva...,* s. 5 – 6.
[85] DRÁPAL, Florian. Jus novorum. *Právník,* 1931, roč. 70, s. 530.
[86] Ustanovení § 120 odst 1 znělo: „*Soud dbá o to, aby skutečný stav věci byl zjištěn co nejúplněji. Rozhoduje, které z navrhovaných důkazů je třeba provést, a provede i jiné důkazy, než jsou navrhovány*.“
[87] ŠTAJGR: *Občanské právo procesní...,* s. 79.
[88] ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanské právo procesní.* 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 54.
[89] Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1963. III. volební období. [online]. Vládní návrh, občanský soudní řád, 147. [cit. 29. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_01.htm>.

zákonu cizí.[90] Opačný výklad, tedy vázanost soudu pouze skutkovými a důkazními návrhy stran, což odpovídá v klasickém pojetí zásady projednací,[91] neodpovídá zásadě zjišťování *skutečného* stavu věci, která byla proklamována. Pokud by totiž v konkrétním případě účastníci řízení i ve shodě uváděli zkreslené údaje nebo nepravdy, soud by nemohl být takto předneseným skutkovým stavem vázán. Soud tedy musel vše ověřovat z úřední povinnosti,[92] což se jeví na první pohled z hlediska praktické proveditelnosti téměř nemožným. Teoreticky se očekávalo od soudu, že bude dílčí skutková tvrzení podrobovat testu objektivity zcela analogicky s činností soudů v trestním řízení. V civilním procesu však soud narážel na hranici skutkového stavu, kterou představovaly soukromé zájmy stran, neboť vyplývaly z faktických dějů minulých, jichž byly účastny právě pouze osoby účastníků právního poměru. Byť se v řízení nacházely v kontradiktorním postavení stran sporu, mohla jejich činnost z povahy věci zastírat skutečný stav okolností právního případu. Tím hrozilo narušení zásady materiální pravdy.

O její naplnění měl tedy navíc pečovat prvek účasti prokuratury a jiných státních organizací[93] v civilním soudním řízení.[94] Institut cílil na zachování objektivního společenského projednání soukromoprávní záležitosti a měl odstranit právě existující faktické odloučení soudu od privátní sféry stran řízení. Státní orgán, jako byl prokurátor, mohl v soudním řízení uplatňovat jakékoli skutečnosti a předkládat důkazy týkající se právní pře, i když se netýkaly veřejného zájmu, k jehož ochraně byl povolán.[95] Je nabíledni, že se jednalo v daném případě o pokřivení nejedné tradiční zásady civilního procesu sporného, k odtržení jeho funkční vazby na soukromé právo, což však bylo i celkovým odrazem zespolečenštění tohoto právního odvětví. Narušení zásady kontradiktornosti mělo tedy přinést soudu v případě účasti státních organizací všestranné poznatky o objektivní realitě daného případu sporného řízení. Ovšem ani uvedené nástroje mocenské deformace civilního procesu nemohly odstranit jeho organickou strukturu založenou na individuálních zájmech reflektovaných občanským právem a účast veřejných struktur se neprosadila nebo byla její činnost zanedbatelná.[96]

---

[90] WINTEROVÁ, Alena. Nové pohledy na civilní proces (soukromé spory projednávat nebo vyšetřovat?). *Všehrd,* 1993, roč. 25, č. 6, s. 9.
[91] MACUR: *Zásada projednací...,* s. 71.
[92] Zejména tuto praxi potvrzuje i názor soudce Obvodního soudu pro Prahu 2 vyjádřený nedlouho po změně ustanovení § 120 OSŘ zákonem č. 171/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád: „*Soud dokonce prováděl dokazování i v případě, že se obě sporné strany na nějaké skutečnosti shodly, pokud z nějakého důvodu toto tvrzení zůstávalo pro soud pochybné*.“ BARTOŠ, Aleš. Poslední novela občanského soudního řádu. *Právní rádce,* 1993, roč. 1, č. 10, s. 10.
[93] Prokurátor, národní výbor, společenská organizace podle ustanovení § 32 až 35 OSŘ 1963.
[94] WINTEROVÁ: *Nové pohledy na civilní proces...,* s. 11.
[95] ŠTAJGR: *Nové důkazy...,* s. 24.
[96] MACUR: *Zásada projednací...,* s. 216.

Z přirozených důsledků povahy soukromých nároků, pokud byly předmětem soudního řízení sporného, se soudobá doktrína snažila stav zákona překlenout výkladem. Ačkoli ze zákona nevyplýval rozdíl zjišťování skutkového stavu mezi sporným a nesporným řízením, interpretace spočívala na stanovisku, že soud ve sporném řízení nevyhledává a neuchyluje se k provádění důkazů, které nevstoupily v patrnost prostřednictvím činnosti stran.[97] Je zde patrná výrazná kontinuita výkladu režimu zjišťování skutkového stavu v procesu buržoazním[98] tedy soudobém CŘS spočívajícím na zdůraznění povinnosti stran sporu uvést všechny rozhodné skutečnosti a označit důkazy k jejich prokázání. Jistě není bez souvislosti, že analyzované názory pocházejí od procesualistů, jejichž převážná část vědeckého života se zaměřovala na uvedený kodex.[99] Starší právnická generace se nemohla s novou politickou koncepcí práva úplně ztotožnit.[100] Pokud se blíže zaměříme na argumenty, které Fiala v citovaných názorech předkládá, jsme svědky doktrinálního vývoje systému i proti jeho oficiálnímu znění. Tak byla aktivní role soudu při vyhledávání skutečností a důkazů, které nevyplývají ze spisu, přisuzována pouze oboru řízení upravených Hlavou V. části třetí OSŘ 1963, ale v ostatních řízeních byla nepřípustná. Jurisprudence totiž nejenže neměla oporu v teleologickém výkladu právních norem upravující povinnost důkazní podle § 120 OSŘ 1963, nemohla vycházet ani z jiných ustanovení zákona. Opora v zákoně pro tuto interpretaci však není a to ani při zapojení systematického výkladu. Při bližším pohledu do ustanovení § 32 až 35 OSŘ 1963 zjistíme, že zákonodárce počítal s minimalistickou koncepcí zachování výlučné soukromé, potažmo procesní autonomie soukromých zájmů stran sporu. Odpovídal jim pojem „*ryze osobní práva občana*“ zahrnující kategorii právních poměrů, v nichž může konat dispoziční úkony pouze jeho účastník. Tak nemohl prokurátor ani národní výbor podat návrh na rozvod manželství člověka apod.[101] Úprava zjišťování skutkového stavu však nebyla v ustanovení § 120 OSŘ 1963 diferenciovaná ani podle tohoto základního kritéria odlišujícího veřejný zájem a soukromou autonomii. Uvedená interpretace tak neodpovídala pozitivnímu právu. Je velice zajímavé pozorovat tento vývoj právní vědy na podkladu formálního pramene

---

[97] FIALA, Josef. In RUBEŠ, Josef a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. Díl I.* 1. vydání. Praha: Orbis, 1970. s. 452.

[98] WINTEROVÁ, Alena. Malá úvaha nad civilním procesem. In WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2006, s. 17.

[99] Doc. dr. Josef Fiala, CSc., 1902 až 1984. Jsem přesvědčen, že výklad právních norem, který podává, je jistě ovlivněn dobou, ve které působil a určité názory jurisprudence nemohou být změněny ani nastolením jiné politické a dogmatické vlny státní garnitury; popírat toto tvrzení by znamenalo odtrhovat právní normy od společenské reality. Tuto jeho snahu vyzdvihuje i Winterová ve své práci z počátku devadesátých let 20. století. WINTEROVÁ: *Malá úvaha nad civilním procesem...,* s. 17.

[100] ZOULÍK, František, DVOŘÁK, Bohumil. K vývoji a perspektivám českého civilního procesu. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 1, s. 3.

[101] ZOULÍK, František. In RUBEŠ: *Občanský soudní řád I...,* s. 131.

procesního práva. Je dokladem působení přirozenoprávní koncepce civilního procesu, jíž nebylo možné potlačit ani oficiálním textem právního předpisu. Praxe si, jak z citovaných názorů vyplývá, uvědomovala nemožnost eliminace některých základních organických prvků civilního procesu, pročež se i v rozporu s pozitivním právem jej snažila překonat odpovídajícím výkladem.

1.2.2 Recentní zkušenosti s prosazením přirozeného práva na úkor práva psaného

Vyložená problematika je argumentem, který potvrzuje, že civilní proces musí odpovídat společenské a životní realitě. Stejné důsledky mělo uplatnění zásady koncentrace řízení, jak o ní bude pojednáno podrobněji níže, podle ustanovení § 118b OSŘ ve znění od 1. července 2009 do 31. prosince 2012.[102] Zákonná koncentrace řízení byla upravena jako absolutní prekluze všech rozhodných skutečností a důkazních návrhů ke skončení prvního jednání příp. přípravného jednání podle ustanovení § 114c OSŘ. K dalším tvrzením a důkazním návrhům mohl soud přihlížet, pouze byla-li učiněna v režimu zákonem připuštěných výjimek z působení prekluze. Naopak, jednalo-li se o tvrzení nebo důkazní návrh, jehož případnost vyplynula až z provádění ostatních důkazů později v řízení, nebylo možné jej uplatnit, i když tato potřeba vyplynula teprve jako výsledek skutkové kauzality. Dvou a půlletá soudní praxe se však s tímto stavem formálně a neorganicky nastaveného působení prekluze na zjišťování skutkového stavu nemohla funkčně synchronizovat. Jedním z příkladů snahy o předejití nastoupení účinků koncentrace řízení, byla praxe některých soudů namísto odročení jednání dle § 119 OSŘ, takové jednání přerušit. Institut přerušení jednání však není občanskému soudnímu řádu znám. Úpravu nalezneme pouze v ustanovení § 13 odst. 7 jednacího řádu,[103] která počítá s možností soudu na přiměřenou dobu jednání přerušit, má-li být přítomným osobám umožněno poradit se v průběhu jednání. *Contra legem* však byl tento institut využíván a jednání pak bylo přerušeno na několik týdnů či měsíců. Soudy pak konstatovaly, že nastoupení účinků ustanovení § 118b OSŘ nenastalo, neboť první jednání neskončilo, nýbrž pokračuje po přerušení v novém termínu.

Zákonodárce tedy s účinností od 1. ledna 2013 novelizoval ustanovení § 118b OSŘ tak, že nově umožnil jako výjimku z koncentrace řízení ta nová skutková tvrzení a ty důkazní návrhy, které po nastoupení účinků prekluze uvedli účastníci řízení poté, co byl jeden z nich poučen podle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 OSŘ. Pro praktické uplatnění zákonné koncentrace řízení to znamenalo její obrat v koncentraci soudcovskou. Aby soud mohl

[102] Kdy nabyl účinnosti zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
[103] Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

dosáhnout vnesení náležitých skutečností a důkazů do řízení, postačilo mu nově poučit jednu ze stran nebo obě o potřebě dalších skutkových tvrzení (§ 118a odst. 1 OSŘ) nebo důkazů (§ 118 odst. 3 OSŘ) a tím, došlo k posunutí časové hranice prekluze na další pozdější období, neboť soud takto mohl poučovat opakovaně vždy, když shledal, že strany neplní povinnost tvrzení a povinnost důkazní (§ 101 OSŘ). Právním důsledkem takové úpravy však bylo faktické odstranění zákonné koncentrace řízení. Prekluze se pro sporná řízení stala fakultativní a závislou na způsobu vedení řízení soudem, k čemuž bude podán koncepční a systematický výklad níže. Nicméně na tomto místě jde o výklad podporující hypotézu, že civilní proces organicky vyplývá z objektivní reality společnosti, ve které se jeho normy uplatňují. V daném případě to byl přímo zákonodárce, který překlenul nefunkčnost a praktickou nerealizovatelnost procesního institutu a změnou právní normy jej přizpůsobil praktické potřebě soudu a stran sporu. Důvodová zpráva se, žel, nevyjadřuje ke změně koncepce zákonné koncentrace, pouze ji konstatuje.[104] Autentický výklad je hodnotným zdrojem poznání systému a funkce civilního procesu a v daném případě by mohl nasvědčovat širšímu záměru.

1.2.3 Koncepční konkluze ve vztahu k přirozenému právu

Uvedené případy rozporu pozitivního práva s životní skutečností jsou jednoznačným argumentem podporující závěr, že zákonodárce musí vytvářet pravidla civilního soudního řízení na základě indukce dílčích skutečností obsažených v materiálních pramenech práva.[105] Civilní proces je v soudobém pojetí součástí právního řádu jako výseč jeho právních norem, které jsou dány státní autoritou. To však nic neodnímá vážnosti pojímání přirozeného práva jako samostatného a nad pozitivním právem stojícího systému, z jehož projevů by měl psaný zákon vycházet. Politická rozhodnutí v demokratické společnosti nejsou ničím jiným než snahou o maximalizaci převahy požitků nad bolestí, tak jako i každá lidská činnost a myšlenka je kalkulací těchto dvou prvků.[106] Volba institutů civilního soudního řízení musí vycházet z potřeb společnosti, zohledňovat individualitu jejích jednotlivých členů a přiměřeně vyvažovat vzájemné působení soukromých práva a oprávněných zájmů. Každá právní norma, jejímž účelem je zakotvit řád poskytování ochrany uvedených hodnot, musí reflektovat

[104] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 6. volební období, 2010 – 2013, *sněmovní tisk 686/0* [online]. Novela z. – občanský soudní řád – EU [cit. 21. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=686&CT1=0>.
[105] KUBŮ. In KUBŮ, HUNGR, OSINA: *Teorie práva...*, s. 38.
[106] DWORKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně.* 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 323.

společenské podmínky, v nichž se má uplatnit.[107] V takovém případě, pokud je pravilo výsledkem zhodnocení přirozených zákonitostí lidského soužití v daném období, může vykazovat jeho koncepce i určitou míru trvalosti. Ta je nezbytná k zaručení právní jistoty ve společnosti, pokud jde o všechny její oblasti přes rodinnou až po ryze ekonomickou. Ačkoli je současně přirozené, že dílčí právní úprava vykazuje postupem doby některé změny, nelze to připustit u koncepce, na které konkrétní právo stojí. Proto je nezbytné, aby v právním systému, civilní proces nevyjímaje, byla primárně zvolena koncepce, na které bude soubor právních institutů vystavěn.

Předpokladem volby správné koncepce civilního procesu je změna myšlení těch, kdo právo tvoří a komu má být toto právo určeno k aplikaci.[108] Jde o úkol velice těžký a zvláště tam, kde vývoj práva byl poznamenán výraznými výkyvy politické filosofie. Primární však je uvědomění, že společnost tvoří jednotlivci, kteří se v ní spojili za účelem ochrany svých zájmů. A společnost dosahuje tohoto svého účelu právě omezením jednotlivce.[109] Z příslušnosti k celku pak pro každého vyplývá určitá odpovědnost vůči ostatním a to ve všech sférách společenského života. V soudním řízení pak hovoříme o odpovědnosti vůči soudu a vůči ostatním účastníkům procesu, který je následkem vstupu osob do právních poměrů soukromého práva. Koncepce civilního procesu musí být založena na odpovědnosti jednotlivce vůči ostatním členům pospolitosti,[110] pouze tak je možné zachovat řád a právní jistotu. Toto konstatování odráží teze sociální koncepce v duchu Kleinova civilního řádu soudního. Podle tohoto modelu odpovědnosti vůči celku byl civilní proces založen na povinnosti jednotlivce v soudním řízení strpět příslušnou aktivitu soudu ve vztahu ke skutkovému stavu, vlastní procesní činností se podílet na zjišťování skutkového stavu a všemožně přispět k urychlenému a hospodárnému nastolení právní jistoty na podkladě stavu odpovídajícímu realitě.[111] Vhodnost uplatnění této koncepce potvrzuje i fakt, že císařské Německo, kde platil řád z roku 1877 založený na liberální koncepci, uvažovalo, že rakouský civilněprocesní kodex založený na radikálním urychlení přijme jako celek.[112] Atraktivita nezpochybnitelně spočívala v účelu civilního soudního řízení, jímž bylo odstranit spor, učinit tak rychle a přitom prostřednictvím rozhodnutí, které bude věcně správné a založené na objektivně existujících skutečnostech právního poměru. Takovým ideálům byla věrná i

---

[107] MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 201.
[108] JIRSA: *Perspektivy ...,* s. 428.
[109] DRÁPAL: *Jus novorum...,* s. 532.
[110] WINTEROVÁ, Alena. Možnosti a hranice reformy směřující ke koncentraci a zrychlení civilního soudního řízení. *Právní praxe,* 1997, roč. 45, č. 2, s. 79.
[111] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 9.
[112] GOTTWALD: *Defeating delay in German civil procedure*. In VAN RHEE: *The Law's delay...,* s. 122.

jurisprudence při přípravě rekodifikace civilního procesu v meziválečném Československu. V té době bylo vyzdvihováno, že Hora jako referent všech pracovních skupin vzal za základní osnovu civilní rád soudní z roku 1898, avšak prováděl do něj zásahy zohledňujíc výsledky jeho aplikace v praxi od počátku jeho účinnosti.[113] Zmíněné procesní instituty tvoří konkrétní východiska uplatnění prekluze v civilním soudním řízení a musí jim být v tomto směru věnována určitá pozornost.

1.3 Zjišťování skutkového stavu v civilním sporu

Proces objasňování předmětu řízení je organickým dějem spočívajícím v kauzalitě vzájemně se podmiňujících skutečností. Každá věc, osoba a událost vnějšího světa je vždy spjata s dalšími na ně navazujícími prvky, stávají se součástí právního poměru a jsou základem subjektivního práva.[114] Získání úplného obrazu o každé dílčí součásti celkového komplexu objektivních skutečností, je otázkou procesu odhalování informací o kvalitativní a kvantitativní stránce toho kterého děje, jež je právě rozhodný. Odraz tohoto komplexu faktických entit nalézáme v hypotéze a dispozici právní normy, neboť obsahují popis předvídaných skutkových situací.[115] Od stran sporu se tedy očekává, že budou tvrdit právě ty skutečnosti, které podporující jejich nároky nebo námitky, jež jsou právem normovány.[116] Soud si opatřuje prostřednictvím stran sporu vhled do systému okolností tvořící obraz minulých dějů, na který má následně aplikovat příslušnou normu hmotného práva. Z toho vyplývá povinnost stran, které se v rámci zásady dispoziční na soud obrací s žádostí o poskytnutí ochrany jejich porušeným nebo ohroženým právům a oprávněným zájmům, aby uváděly všestranné a úplné informace o všech náležitostech komplexu jsoucna, na němž participují. V případě civilního soudního řízení sporného se nemůže jednat o dva samostatné přednesy zainteresovaných stran, které by byly vzájemně oddělené, a soud vybíral, kterou verzi bude považovat za správnou. Dokazování tvrzených skutečností a na nich se zakládajících nároků je proces dílčích úkonů, jehož výsledkem v jejich vzájemné spojitosti a návaznosti je to, že soud dospívá k rozhodným poznatkům.[117] Z přirozené povahy střetu dvou kontradiktorních zájmů vyplývá, že tyto se musí vzájemně ovlivňovat a podmiňovat v součinnosti, aby byl plně rozvinut řetězec skutkových poznatků. Vzájemně se doplňujícím

[113] BĚLOHLÁVEK: *Osnova...,* s. 8.
[114] ČEŠKA: *Občanské právo procesní...,* s. 166.
[115] DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 OSŘ. *Právní praxe,* 2001, roč. 49, č. 10, s. 629.
[116] DERKA, Ladislav. Hranice neúplné apelace.... s. 297.
[117] HANUŠ, Libor. Ústavněprávní vady důkazního procesu z pohledu judikatury Ústavního soudu. *Právní rozhledy,* 2006, roč. 14, č. 18, s. 650.

dvoustranným poznatkům o skutkovém stavu nelze stavět formální hranice a je nutné proces založit na možnosti průběžného adekvátního rozvoje tvrzení.[118] Zákonité vztahy mezi jevy vnějšího světa vytvářejí důsledkové vztahy takového obsahu, že z určitého poznatku o skutečnosti vyplývá bezpodmínečně a nutně poznatek jiný. Důkazní návrh jedné strany v sobě nese celou řadu významných skutkových tvrzení, které recipročně vyvolávají reakci u strany druhé, která má potřebu je negovat nebo podstatně doplnit, aby se skutkový obraz jevil k jejímu prospěchu.[119] Právní normy přitom vychází z pravděpodobnosti, obecné zkušenosti a odvození potřeby určité skutečnosti se zakládá na hypotéze o existenci nějaké jiné skutečnosti, která je jejím důsledkem.[120] Každá jednotlivá skutečnost, která je v řízení přednesena jedním účastníkem, musí vyvolat reakci ze strany druhého.[121] Podstata zjišťování skutkového stavu v civilním sporu je tak založena na předpokladu konkurujících si verzí o okolnostech vnějšího světa a objektivní realita pak vyplyne ze jejich vzájemného střetu.[122] Pouze plněním povinností v rámci této interakce může být soudu poskytnut nejucelenější pohled na komplex událostí, které tvoří základ nároku, jemuž má být ochrana poskytnuta.

Aby mohlo dojít k rozvinutí uvedené součinnosti, a tedy dosažení komplexní představy o skutkovém stavu, musí být nejprve splněny určité formální podmínky. Očekává se, že právní předpis bude schopen vytvořit takový mechanismus, jímž zajistí odpovídající procesní činnost zainteresovaných stran a dá obsah jejich aktivitě. Primárním předpokladem je stanovení pravidel kontradiktorního vedení řízení, v němž strany vzájemně útočí a rozvíjí poznatky o skutkové materii věci. To ovšem současně znamená, že dotčené subjekty budou náležitým způsobem obeznámeny s právy a povinnostmi ve vztahu ke zjišťování skutkového stavu a že jim bude poskytnuta náležitá pomoc tam, kde nejsou s to adekvátně vytěžit skutkové výhody, jimiž disponují. Při naplnění těchto předpokladů pak musí systém zajistit, že činnost stran bude nejen obsahově hodnotná, ale bude vyvíjena racionálně a časově soustředěná. Hodnotné poznatky o skutkovém stavu může zajistit pouze bezprostřední vzájemná reakce založená na aktuálně získaných vjemech. Sekundárním předpokladem náležitého zjištění skutkového stavu je stanovit taková pravidla soudního řízení, jež procesní

---

[118] Např. neuvede-li žalovaný nějakou skutečnost ve vyjádření k žalobě, může tak učinit kdykoli v řízení, pokud to podmíní určitá adekvátně časově soustředěná okolnost ze stany žalobce. DRÁPAL, Ljubomír. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu (mimořádná příloha). *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 5, s. 18.

[119] MACUR, Josef. K problematice určitosti důkazních návrhů v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 4, s. 20.

[120] FIALA, Josef. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Československá akademie věd, 1965, s. 47.

[121] WINTEROVÁ, Alena. Nad perspektivami českého civilního procesu. *Právní rozhledy,* 2008, roč. 16, č. 19, s. 708.

[122] DAVID: *Poznámky k poučení účastníků...,* s. 626.

aktivitu stran sporu časově determinují. Analýzou zejména zásady projednací, zásady kontradiktornosti, jakož i právní úpravou povinnosti tvrzení a důkazní a postavení soudu při zjišťování skutkového stavu, získáme poznatky o institucionálních východiscích uplatnění procesní prekluze. V dalším kroku pak ověříme adekvátní nastavení mechanismu jejího uplatnění, aby byl maximalizován obsah skutkové materie, která tvoří podklad efektivně přijatého rozhodnutí soudu.

1.3.1 Zásada kontradiktornosti

Činnost stran v civilním soudním řízení sporném je založena na vzájemném souboji tvrzení a obran týkajících se rozhodných skutečností a jejich právního hodnocení. Obě strany mají rovné postavení, což zakotvuje Článek 37 Listiny, a mají tedy stejné možnosti uplatnění svých procesních práv.[123] Český ústavní pořádek zásadu sporného a tedy kontradiktorního postavení stran výslovně neupravuje a ponechává jej k formulaci doktríně.[124] Jako ústavní zásadu můžeme kontradiktornost (*состязательность*) nalézt v Článku 123 Ústavy Ruské federace.[125] Jejím obsahem je dle obou civilněprocesních předpisů (Článek 12 GPK a Článek 9 APK) právo stran sporu uvádět skutkové okolnosti a předkládat důkazy a právo ke všemu se vyjádřit a provést skutkové i právní hodnocení. Zásada kontradiktornosti vyplývá z přirozené zákonitosti společnosti a poznání vnějšího svět a z jejího uplatnění se rodí pravda.[126] Podstata sporu se soudu předkládá prostřednictvím ústního jednání stran,[127] neboť jejich vzájemnou debatou se nejlépe vyjevuje skutečný stav věci, na kterém participovaly před započetím soudního řízení.[128] A podstatou rovného a kontradiktorního postavení je možnost obou stran vyjádřit se k projednaným skutečnostem a provedeným důkazům a právo, aby projevené stanovisko bylo soudem vzato do úvahy.[129] Vzájemnost vyvěrající z kontradiktornosti se projevuje v teorii procesních břemen, ze kterých vyplývá odpovědnost za úspěch ve sporu. Tato odpovědnost dopadá vždy na tu stranu ohledně skutečností, které jsou jí ku prospěchu.[130] Jak příhodně vyjádřil nejvyšší soud již v době účinnosti Josefínského řádu soudního, z uplatnění procesních břemen vyplývá, že žalovaný se stává *žalobcem* ohledně nároku,

---

[123] KLÍMOVÁ, Hana. In KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl.* 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1352
[124] MOLEK, Pavel. Ústní jednání jako jedna z podmínek spravedlivého procesu. *Právní fórum,* 2006, roč. 3, č. 6, s. 105.
[125] Конституция Российской Федерации от 12. декабря 1993,
[126] ЯРКОВ, Владимир Владимировичю In ЯРКОВ, Владимир Владимирович (ed). *Арбитражный процесс: учебник*. 5-е изд. Москва – Берлин: Инфотропик Медиа, 2012, s. 59.
[127] OTT: *Soustavný úvod ve studium, I...,* s. 288.
[128] WINTEROVÁ: *Nové pohledy na civilní proces...,* s. 12.
[129] WINTEROVÁ: *Malá úvaha nad civilním procesem...,* s. 22.
[130] CÍCHA, Václav. Osnovy nových procesních zákonů. *Soudcovské listy*, 1937, roč. 18, s. 189.

kterým deroguje nebo empiricky vylučuje nárok žalobce.[131] Pokud si je strana vědoma, že nebude-li tvrdit odpovídající skutečnosti a důkazy k prokázání svého nároku, pak se jí nedostane od soudu odpovídající ochrany, stimuluje ji to přirozeně v plnění těchto procesních povinností. Tento následek se projevuje jako procesní sankce za nedodržení přiměřeného procesního postupu, vede totiž k nepříznivým následkům pro dotčenou stranu.[132] Již samotná hrozba tohoto následku psychologicky a právně působí na stranu a motivuje ji k chování, které následek vylučuje.[133] Procesní právo dává stranám stejnou možnost uvádět skutková tvrzení a nabízet důkazy k jejich prokázání. Tím dochází k jejich samovolnému plnění, neboť vznesení nároku jednoho subjektu vyvolá přirozenou reakci druhého, pokud jej tento neuznává. Tak dostávají stanovená práva povahu procesní povinnosti, neboť nevyužitím daného práva nastupují nepříznivé následky, které mohou vyústit až ve ztrátu sporu.[134] Moderní koncepce civilního procesu vycházejí ze systému procesních práv nikoli povinností přivádět skutečnosti a uvádět důkazy k prokázání svých nebo popření odpůrcových nároků.[135] Mechanismus vyvolává zdravou iniciativu a aktivitu účastníků a provedení zásady *vigilantibus iura scripta sunt.*[136]

Nejenže tedy strany mají rovnou možnost uplatnění svých procesních práv a tíží je rovné povinnosti, mají také odpovědnost za prosazení svých nároků. V takto nastaveném souboji je pak kontradiktornost hnacím motorem zjišťování skutkového stavu, což umožňuje, sejmout tuto odpovědnost ze soudu.[137] V současném českém civilním procesu není zásada kontradiktornosti explicitně upravena. Její základní prvky jsou obsaženy v ustanovení § 101 a § 120 OSŘ, avšak tamní formulace je stále nesena v duchu zásady materiální pravdy bez zdůraznění vzájemného sporného postavení stran. Současná právní úprava tak dle mého názoru nestimuluje strany v přirozené snaze po vzájemném rozebrání celé sporné látky. Problém spočívá v přetrvávajícím kodexu, který byl vystavěn na socialistické koncepci civilního procesu a jeho užíváním po mnoho desítek let, došlo k odstranění shora uvedené zákonitosti poznání skutečnosti vzájemnou kontradikcí, kterak ji příhodně interpretuje ruská jurisprudence. Strany nadále přistupují k soudu a dožadují se ochrany, aniž by si připouštěly,

---

[131] Rozhodnutí c.k. nejvyššího soudu ze dne 20. října 1892, č. 9943 uveřejněné v časopise *Právník*, 1894, roč. 33, s. 124 – 126.
[132] LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ: *Sankce v civilním právu procesním...,* s. 370.
[133] MACUR, Josef. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu procesním.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1991, s. 54 – 59.
[134] WINTEROVÁ: *Možnosti a hranice reformy...,* s. 81.
[135] ГРОСЬ, Людмила Алексеевна. In ВИКУТ, Маргарита, Андреевна. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу* Российской Федерайии. Москва: Юрайт, 2012, s. 29.
[136] MACUR, Josef. K problematice podstaty, povahy a funkce civilního procesu. *Právník,* 1981, roč. 120, s. 800.
[137] MACUR: *Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt...,* s. 45.

že mají samy odpovědnost za prokázání svých práv a oprávněných zájmů. A právě toto je otázka koncepce civilního procesu, kterou je třeba změnit a změnit také myšlení společnosti. Souhlasím s názorem, že cestou novelizace se koncepce měnit nedá.[138] Jak bude dále uvedeno, na Slovensku dojde od 1. července 2016 k účinnosti právě nové koncepce, která dle mého názoru reflektuje shora analyzovaný význam a podstatu zásady kontradiktornosti. Stranám bude jasně vymezeno, co se od nich v soudním řízení očekává, jaké mají prostředky útoku, obrany a co je jejich podstatou.

Jasným a srozumitelným vyjádřením zásady kontradiktornosti spočívající ve vzájemném rozebírání sporné látky je splněn první předpoklad, aby byl skutkový stav věci objasněn v celém objemu.[139] Koncepce této zásady je vhodná pro budoucí právní úpravu a dle mého názoru je jediným možným systémem civilního sporu. Přistupuje k ní však, jak bylo výše naznačeno, problém času. Strany mají nejen právo uplatnit vzájemně prostředky útoku a obrany, aby byl zjištěn skutkový stav, ale mají tak činit v přiměřené době po zahájení řízení. Neomezený časový prostor k uplatnění daných práv totiž může vést k jejich nedbalému výkonu. Případně je i prostorem pro zapojení procesní taktiky a vytváří s civilního soudního řízení prostor k prosazení soukromých zájmů na úkor druhé strany. Sekundárně musí stát nastavit takový procesní prostor, který umožní uplatnit soudní útok a obranu, ale přitom zamezí jeho zneužívání v neprospěch druhé strany.

1.3.2 Zásada projednací

Jak bylo nastíněno v úvodu, je nevyhnutelné se při strukturální a systémové analýze civilního procesu a vytváření syntézy o jeho koncepci zabývat dílčími zásadami, které zobecňují jeho funkční souvislosti. Pro tento důvod je nezbytné z hlediska teoretických východisek institutu prekluze zjišťování skutkového stavu zaměřit analýzu na dílčí prvky zásady projednací. O této vůdčí zásadě civilního sporného řízení bylo v minulosti pojednáno široce. Za všechny je dle mého názoru nezbytné uvést Macurovu monografii[140], ve které autor podal obecný, ucelený a strukturně i historicko-právně deskriptivní výklad jejích projevů v civilním procesu. Proto není namístě opakovat, co již bylo napsáno. Ovšem, pro dosažení syntézy o funkčním zapojení prekluze v civilním soudním řízení je nutno se vypořádat s povahou této zásady zejména s ohledem *de lege ferenda*. Zastávám názor, že zásada projednací a její uplatnění v daném civilním procesu predeterminuje uplatnění procesní

---

[138] WINTEROVÁ: *Malá úvaha nad civilním procesem...,* s. 16.
[139] OTT: *Soustavný úvod ve studium, I...,* s. 291
[140] MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 233 s.

prekluze. Zásada projednací vymezuje procesní rámec činnosti soudu a účastníků řízení při zjišťování skutkového stavu věci. Ve své původní podobě v průběhu 19. století vyjadřovala absolutní panství stran nad sporem, pouze strany mají skutkovou iniciativu a soud nikterak nezasahuje,[141] což odpovídalo hmotněprávní dispozici nositelů subjektivních práv.[142] S přijetím civilního řádu soudního došlo k novému pojetí zásady projednací. Soud již nadále není pasivním pozorovatelem, který může rozhodovat pouze na základě skutečností, které v rámci své dispozice strany uvedou.[143] Soud má spolupůsobit při zjišťování skutkového stavu vhodně užívanou dotazovací povinností podle ustanovení § 182 CŘS a vytěžit tak z přednesů stran nejširší podklad pro rozhodnutí.[144] Soud ovšem nevyhledával skutečnosti a neprováděl důkazy, které strany neoznačily. Příslušná aktivita soudu byla odůvodněna v sociální koncepci potřebou založit rozhodnutí na poznatcích o skutečném stavu věci. Právní jistoty mohlo být dosaženo pouze prostřednictvím rozhodnutí, které bylo postaveno na funkční vazbě mezi procesním právem a hmotným právem aplikovaným na objektivní realitu nikoli fikci byť stranami shodně prohlášenou.[145]

Socialistické právo chápalo zásadu projednací po svém. Bylo zdůrazňováno, že projednací zásada zde nevyjadřuje součinnost soudu se stranami sporu, zatímco západní státy ji chápou jako pouhou součinnost stran, které soud *trpně* přihlíží.[146] Pod pojmem projednací zásady bylo zahrnuto i oprávnění soudu provádět ty důkazy, které nebyly stranami označeny. Jak bylo již výše vyloženo, používala soudobá jurisprudence označení pro obsahově jinou zásadu, totiž zásadu vyšetřovací. Nicméně právní řád nerozeznával sporná a nesporná řízení a nerozlišoval ani zásadu projednací a vyšetřovací. V uvedeném kontextu tedy soud z úřední povinnosti vyhledával důkazy a zjišťoval skutkový stav věci, i když byli účastníci řízení v tom směru nečinní.[147]

Na tomto místě musíme tato pravidla odlišovat od pojmu vyšetřovacího řízení, kterak jej rozlišovala právní věda soudobá CŘS. Zde uvedený pojem odrážel skutečnost, že soudce

---

[141] ZOULÍK, František. *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Academia, 1969, s. 114.
[142] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 8.
[143] LAVICKÝ, DVOŘÁK: *Pro futuro...* s. 157.
[144] *OTT: Soustavný úvod ve studium, I...,* s. 36.
[145] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 43.
[146] ŠTAJGR. In RUBEŠ: *Občanský soudní řád I...,* s. 46.
[147] V roce 1981 se vyjádřil Macur k významu koncepce socialistického práva: „*Teprve socialistická společnost vytváří předpoklady plného rozvoje procesní právní vědy, který není omezován úzkými třídními hledisky buržoazní právní vědy.*“ A pokračuje, že pouze marxistická civilně procení právní věda zaručuje ochranu subjektivních práv a oprávněných zájmů. MACUR: *K problematice, povahy a funkce...,* s. 797 – 798. Tento očividný exces daný dobou svého vzniku považuji jen za další důkaz toho, jak nesprávné bylo pojetí socialistické koncepce, jejíž deformace byly založeny na politické zvůli a znásilnění klasického přirozenoprávního základu civilního procesu.

napomáhá stranám obstarávat důkazy, provádí je, předvolává svědky nebo je jinak součinný při jejich opatřování ovšem pouze v mezích procesní aktivity stran. Důkazní návrhy a skutková tvrzení mohly vycházet výhradně od stran sporu. Nikdy je soud nepřekračoval, ačkoli potřeba doplnění nebo provedení důkazu mohly z projednávání vyplynout nebo být soudu známy nebo se mu jinak nabízely.[148] Řízení podle CŘS tak bylo v souladu se zásadou projednací, jak ji chápe ustálená doktrína v současnosti, a soud mohl v řízení působit dotazovací činností na strany, aby je stimuloval k uvedení úplných a určitých skutkových přednesů. Pravdu v řízení však nevyhledával soud, ale vhodnými otázkami a poučovací povinnosti motivoval strany. Model byl zaveden v souladu se sociální koncepcí civilního procesu,[149] vycházeje z reality, že pouze strany jsou schopny opravdově zprostředkovat soudu obraz o skutečnosti.

1.3.3 Fenomén materiální pravdy

Se zásadou projednací musí jít ruku v ruce uplatnění zásady kontradiktornosti, založené na svobodné procesní činnosti stran, která je hybnou silou civilního soudního řízení a umožňuje soudu, aby na základě jejich aktivity řídil celé soudní jednání bez přílišného uplatňování mocenských prostředků, pouhým vytvořením podmínek a předpokladů rozvíjení sporu. Zásada projednací vytváří předpoklady pravdivého zjištění skutkového stavu bez uplatnění jakékoli vyšetřovací, popřípadě vyhledávací aktivity soudu a bez jakýchkoli jeho ostřejších mocenských zásahů.[150] Tímto postupem obstarávání poznatků o vnější procesní realitě je zajištěno, že rozhodnutí se bude zakládat na materiální pravdě.

Na tomto místě jsem opět nucen souhlasit s Macurem, který ve svém pozdějším období zdůrazňoval mlhavost a nejednoznačnost pojmu formální pravdy.[151] Odmítal především zastánce této konstrukce z počátku 19. století. Podle jejich názoru pravda zjištěná soudem na základě uplatnění *pravidel hry*[152] v civilním procesu, tedy podle právních norem soudního řízení, není pravdou objektivní, ale jde o pravdu založenou na skutečnostech determinovaných formálním postupem stran a soudu. Jako taková nedosahuje souladu s objektivním stavem vnějšího světa, nejde tedy o skutečný stav věcí, ale o stav konstruovaný formálním postupem. V rozporu s tímto pojetím zastává však názor, že pravda je jen jedna a

---

[148] LOŠAN, František. O důkazu ve sporech práva civilního. *Právník,* 1894, roč. 34, s. 828 – 829.
[149] MACUR. *Základní teoretické otázky...,* s. 9.
[150] MACUR: *Zásada projednací...,* s. 71.
[151] MACUR. *Základní teoretické otázky...,* s. 14.
[152] CANSTEIN, R. *Die rationelle Grundlage des Zivilprozesses*. Wien. 1877. citováno dle MACUR: *Zásada projednací...,* s. 53.

žádná zvláštní pravda konstruovaná pro účely civilního procesu neexistuje.[153] Jediným příkladem formální pravdy mohou být právní fikce. Tedy ty případy, kdy zákonodárce formuluje určitý stav za daný, ačkoli je to v přímém rozporu s realitou, avšak je to odůvodněno potřebou založení právní jistoty.

Nicméně i socialistický proces zdůrazňoval rozdíl mezi materiální a formální pravdou. „*Na rozdíl od buržoazního procesu, v němž šlo o dosažení formální pravdy, je celé občanské soudní řízení ovládáno zásadou objektivní pravdy, tj. jde v něm o zjištění skutečného stavu věci.*[154] Považuji tyto konstrukce za naprosto mylné. V civilním soudním řízení ovládaném zásadou projednací a zásadou kontradiktornosti jde stranám o zjištění kvalitativní i kvantitativní stránky všech okolností jejich právního poměru. Výsledkem takového úsilí je určité objem skutkové materie, která je následně podkladem pro soudní rozhodnutí. Pokud se té které straně nepodaří objasnit všechny rozhodné skutečnosti a spor prohraje, jde to k její tíži. Nebyla schopná využít svého práva daného jí procesním právem, avšak závěry soudu vycházejí ze skutečností, které objektivně existují. Rozdíl může případ od případu nastat pouze v objemu a hodnotě posuzovaného skutkového stavu. Nejde o pravdu ve smyslu filozofickém, nýbrž o pravdu faktuální a rozhodné je, jak má k pravdě soud dospět.[155] Socialistický proces sice hlásal vůdčí úlohu zásady materiální pravdy, zatímco buržoazní soudní řízení mělo dle něj být založeno na formální pravdě, avšak ve skutečnosti se jednalo pouze o otázku míry zjištění rozhodných skutečností. Občanské soudní řízení podle OSŘ 1950 a 1963 mělo vést k absolutnímu zjištění skutečnosti. Soud byl povinen vydat rozhodnutí na základě nejširšího objemu rozhodných okolností a to bez ohledu na povahu řízení.[156] Zásada materiální pravdy tak odrážela povinnost zjišťovat skutkový stav bez ohledu na aktivitu účastníků řízení,[157] což však jen vedlo ke snižování jejich odpovědnosti za výsledek řízení.[158] Se společenskými důsledky tohoto stavu se potýkáme dodnes. Ačkoli koncepčně již bylo přijato, že odpovědnost za zjištění skutkového stavu má být na stranách sporu za omezené aktivity soudu,[159] v praxi se stále setkáváme s účastníky, kteří očekávají, že za ně soud udělá *všechnu práci.*

---

[153] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 64.
[154] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960 - 1964, *tisk č. 147*, [online]. Vládní návrh občanského soudního řádu. Důvodová zpráva. [cit. 20. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_09.htm>.
[155] WINTEROVÁ: *Nové pohledy na civilní proces ...,* s. 11.
[156] BUREŠ: *Příprava rekodifikace...,* s. 71.
[157] DAVID, Ludvík. Co má (též) vliv na délku trvání civilních sporů. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 9, s. 410.
[158] DAVID: *Poznámky k poučení účastníků...,* s. 627.
[159] WINTEROVÁ: *Malá úvaha nad civilním procesem...,* s. 18.

Nezbývá než uzavřít, že zákonodárce nestaví civilní proces na zvláštním pojetí pravdy, než které by odpovídalo jejímu pojetí v běžném praktickém a vědeckém životě.[160] Vedle toho je formální pravda (i v současnosti často zdůrazňovaná[161]) neopodstatněnou konstrukcí, která jen zahrnuje jiné praxí a historickou zkušeností ověřené procesní instituty jako jsou právní domněnky, fikce nebo procesní prekluze.[162] Úsilí soudu v duchu zásady vyšetřovací pak nikterak nemění zjištěnou pravdu, pouze může ovlivnit objem zjištěných rozhodných skutečností. Případné meritorní rozhodnutí však zohledňuje faktické okolnosti vnějšího světa, nikoli právem predikované formální hodnoty. Absolutní pravda je prakticky nedosažitelným cílem a lidskou činností je možno se dobrat vždy jen pravdy relativní.[163] Uplatnění zásady projednací v kontradiktorním procesu umožňuje při adekvátně stimulované součinnosti stran, zjistit skutkovou materii v rozsahu nejméně stejném jako při uplatnění zásady vyšetřovací. Na tom nemění nic ani uplatnění prekluze v civilním procesu, jejímž účelem je zamezit neodpovědnému a laxnímu přístupu při součinnosti zjišťování skutkového stavu.

1.3.4 Pozitivněprávní vyjádření zásad zjišťování skutkového stavu

Zákonodárce musí běžné osoby vstupující do procesního styku se soudem, zejména pokud nejsou právnicky vzdělané a ani nejsou zastoupeny v řízení příslušníkem svobodných povolání, konkrétně a podrobně upozornit na plnění povinností, které se od nich ve vztahu ke skutkovému stavu očekává.[164] Jde o první předpoklad poskytování ochrany jejich soukromým právům. Naplnění výše vymezeného cíle civilního procesu tak nejlépe poslouží adekvátní právní úprava v předpise upravujícím řízení, pokud splní informační funkci vlastní právnímu systému.[165] V opačném případě je laik vystaven černému lesu procesních předpisů, ve kterém se nedokáže zorientovat a netuší ani základní význam toho, co po něm zákon chce.[166] Civilní soudní řízení nemůže za tohoto stavu dosáhnout rozvinutí vzájemné reakce skutkových přednesů a jejich plného rozvinutí. Pokud strany nepochopí, co od nich soud čeká, aby mohl

---

[160] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 60.
[161] Bartoníčková, Klára, Křiváčková, Jana. Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 17, s. 615.
[162] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 14.
[163] WINTEROVÁ, Alena. Rozsudek pro zmeškání. Rozsudek pro uznání. In WINTEROVÁ: *O nové pojetí civilního procesu...,* s. 33.
[164] KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novely občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. – vyšetřovací důkaz ve sporném řízení? In LAVICKÝ, Petr, SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník k nedožitým osmdesátým narozeninám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 116, 121.
[165] FABIAN, Kamil, KROUPA, Vladimír. In KNAPP, Viktor. *Teoretické problémy tvorby československého práva.* 1. vydání. Praha: Československá akademie věd, 1983, s. 233.
[166] RUŽIČ, Dušan. Přípravné jednání a zákonná koncentrace řízení v souhrnné novele o.s.ř. *Obchodní právo,* 2010, roč. 19, č. 2, s. 13.

posoudit, na čem se zakládá jejich tvrzený nárok nebo obrana, nelze očekávat, že dojde k poskytnutí náležité ochrany. Příkladem vhodně koncipované právní normy je v tomto směru ustanovení § 149 slovenského CSP, v němž doznává procesního odrazu faktická skutková činnost stran sporu, která se v řízení očekává.[167] Důvodová zpráva k předmětnému ustanovení se přímo dovolává Macurových teoretických prácí a zdůrazňuje inspiraci v jeho pojetí zásady kontradiktornosti.[168] Takový podklad pro autentický výklad právní normy lze vítat naprosto pozitivně a zákonodárci lze přiznat uznání. Text ustanovení je nadto koncipován srozumitelnou systematikou po stránce jazykové a syntaktické, obsahově reflektuje právě tu institucionální stránku, která odpovídá účelu a cíli. Dle mého názoru poskytuje při absenci obecného advokátského procesu[169] takové znění zákona odpovídající představu běžnému účastníku řízení, jaké má možnosti k prosazení svého nároku nebo jak se bránit. Právní předpis výslovně odděluje instituty procesního útoku a procesní obrany, aby byla stranám předána jasná informace, že sporné řízení je založeno na jejich souboji o prosazení práva. Taková právní úprava naprosto přiléhavě signalizuje, že iniciativa za prosazení tvrzeného nároku a jeho popření je zcela v rukou stran sporu. Obsah takové činnosti pak vyplývá z protilehlé povahy jejich hmotněprávních zájmů, jejímž přirozeným důsledkem je úprava zásady kontradiktornosti.[170] Současně se jedná o text právnicky čistý, používající pojmy obsažné a popisné, je prost nadbytečných stylistických vágností. Dle mého názoru jde o moderní právní normu, která reflektuje současný stav společnosti a adekvátně popisuje procesní postavení žalobce a žalovaného bez ohledu na jejich právní erudici.

Naproti tomu je současná česká platná a účinná právní úprava zjišťování skutkového stavu, pokud jde o aktivitu účastníků řízení, velice kusá. Důvodem je celková koncepce, která vystavěla ustanovení § 5 OSŘ 1963 na paternalistickém pojetí státu a odpovědnost účastníků za průběh řízení přenesla na soud.[171] Ve zvláštních případech má pak poučovací povinnost soudu zprostředkovat pochopení procesního systému tomu, kdo si ani není schopen uvědomit, že z provedeného důkazu nebo projednané skutečnosti vyplývá potřeba uvést adekvátní

---

[167] Ustanovení § 149 CSP: „*Prostriedkami procesného útoku a prostriedkami procesnej obrany sú najmä skutkové tvrdenia, popretie skutkových tvrdení protistrany, návrhy na vykonanie dôkazov, námietky k návrhom protistrany na vykonanie dôkazov a hmotnoprávne námietky.*“

[168] Národná rada Slovenskej republiky, Návrh nového zákona, parlamentná tlač 1334, ze dne 19. prosince 2014, [online]. Vládny návrh zákona Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa - osobitná časť [cit. 24. dubna 2016]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5280>.

[169] Advokátský proces zavádí ustanovení § 90 CSP pro vybrané druhy řízení: incidenční spory vyvolané konkursem a restrukturalizací, spory ve věcech ochrany hospodářské soutěže, ve věcech nekalé soutěže, ve věcech ohrožení a porušení obchodního tajemství a ve sporech týkající se práva na ochranu duševního vlastnictví.

[170] Shodně i ГРОСЬ. In ВИКУТ: *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу*..., s. 29.

[171] JIRSA: *Perspektivy*..., s. 433.

doplňující informace.[172] Stávající právní úpravě je tak zcela cizí představa procesního útoku a procesní obrany, z čehož vyplývá, že v období totality společnost odvykla klasickému modelu, že žalobce útočí a žalovaný se brání. Právní úprava v ustanovení § 101 odst. 1 OSŘ stále hovoří o povinnosti stran tvrdit rozhodné skutečnosti a plnit důkazní povinnost, aby bylo dosaženo účelu řízení. Ačkoli současné znění zavedl zákon č. 30/2000 Sb. koncepčně se nikterak neliší od původního znění.[173] Účel civilního soudního řízení je stále zákonem pojímán jako veřejný zájem na zjištění skutkového stavu a ani důvodová zpráva se jej výslovně nezříká.[174] Strany českého sporného řízení jsou tak v postavení odpovědnosti vůči státu, celku a nikoli vůči svým vlastním soukromým právům a oprávněným zájmům. Samotný text citovaného ustanovení nevyjadřuje to, co by měl. Tedy obeznámit strany s koncepcí plnění procesních práv ve vztahu ke skutkovému stavu. Systém neinformuje strany sporu dostatečně o tom, jaký význam má plnění jednotlivých práv procesního útoku a obrany, čímž nemůže dojít k odpovídající aktivaci jejich činnosti. Jsem přesvědčen, že pro úvahy *de lege ferenda*, je slovenský a i ruský civilní proces jistě vhodným inspiračním zdrojem. *Tertium comparationis* zde spočívá na stanovení procesních práv útočit a bránit se ve vlastním zájmu. Z tohoto mechanismu pak plyne přirozený důsledek z uplatnění zásady kontradiktornosti a zásady projednací, což zaručuje organické všestranné objasnění případu.

1.3.5 Poučovací povinnost soudu v civilním sporu

Odpovídající zakotvení práv uvádět rozhodné skutečnosti a předkládat důkazy k jejich prokázání je dle mého názoru také nezbytné doprovodit zakotvením příslušné aktivity soudu. V žádném případě nesmí jít při uplatnění zásady rovnosti a kontradiktornosti k úpravě oprávnění soudu aktivně vyhledávat a provádět i ty důkazy, které strany neuvedly, kterak tomu bylo v socialistickém procesu.[175] Soud má mít možnost v zájmu zajištění správného výkonu stanovených práv stranami, působit na jejich skutkové přednesy a důkazní návrhy dotazovací a vysvětlovací činností. Jedná se o významný zákonný předpoklad uplatnění zásady projednací.[176] **S**oud má svým působení na strany zjistit, co opravdu chtěly svými tvrzeními sdělit ke skutkovému stavu. Současně je tak zajištěna rychlost řízení v těch

[172] BARTONÍČKOVÁ, Klára. Poučovací povinnost soudu. *Jurisprudence*, 2006, roč. 1, č. 3, s. 10, s. 13.
[173] Původní znění ustanovení § 101 odst. 1: „*Účastníci jsou povinni přispět k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení zejména tím, že pravdivě a úplně vylíčí všechny potřebné skutečnosti, označí důkazní prostředky a že dbají pokynů soudu*.“
[174] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 3. volební období, 1998 – 2002, *sněmovní tisk 257/0* [online]. Vládní návrh zákona o občanském soudním řádu - EU [cit. 21. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0>.
[175] STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi.* 1. vydání. Praha: Orbis, 1975, s. 231.
[176] MACUR: *Zásada projednací...*, s. 50.

případech, kdy strana není schopná adekvátně reagovat na skutkový a důkazní vývoj a bez náležitého upozornění by došlo k průtahům.[177] Soud však nesmí přímo vnášet do řízení nové skutečnosti, které strany neuvedly a nemínily uvést, ani stranám vnucovat své vlastní představy o skutkovém stavu.

Takové poučení však směřuje pouze k výkonu práva tvrdit rozhodné skutečnosti a nabízet o nich důkazy. Soud nepoučuje o hmotném právu, nenavádí účastníka, jak se má chovat, aby byl ve sporu úspěšný, nýbrž jej pouze informuje o možnostech daných mu zákonem.[178] Takové vedení sporu pak není formální, ale věcné, neboť soudce není, ač nestranný, odcizen procesní činnosti stran, ale dbá o přesnost a účelnost přednesů, čímž zajistí vytěžení všeho rozhodného.[179] Poučením o hmotném právu by pak soud porušil zásadu nestrannosti a rovnosti účastníků řízení.[180] Strany mají ovšem současně právo znát předběžný názor soudu na jejich věc,[181] což jim umožňuje náležitě soustředit procesní činnost ve vztahu k těm okolnostem, pro které se názor soudu neubírá jim prospěšným směrem. To znamená, že strany mají možnost reagovat na právní výklad soudu, čímž je zajištěno, že konečné rozhodnutí ve věci nebude překvapivým.[182] Současná právní úprava v ustanovení § 118a OSŘ tyto závěry zohledňuje v povinnosti soudu u jednání poučovat strany o povinnosti tvrdit (odst. 1) a povinnosti dokazovat (odst. 3) skutečnosti rozhodné pro věc, pokud tak strany dle názoru soudu nečiní. Pro případ, že sice strany vykonávají svá práva, avšak činí tak směrem, který neodpovídá právnímu názoru soudu, je tento povinen rovněž je poučit o svém předběžném právním posouzení a vybídnout strany k doplnění skutečností a důkazů ve směru těchto právních úvah (odst. 2). Tím je i naplněna zásada předvídatelnosti soudního rozhodování.[183]

Stávající právní úprava sice odpovídá uvedeným požadavkům, avšak lze k ní mít koncepční výhrady. Předně je třeba konstatovat, že se jedná o velmi kasuisticky formulovaný zákonný text. Příhodnějším se v komparaci jeví úprava pouze všeobecné poučovací povinnosti soudu podle ustanovení § 160 CSP, kdy soud poučuje strany o jejich procesních právech a dále o následcích jejich jednání v některých zvláštních případech, např. o soudcovské koncentraci řízení ve výzvě k vyjádření podle ustanovení § 167 CSP nebo o následcích zmeškání procesního úkonu podle ustanovení § 273 a § 278 CSP. Obdobně pozitivně lze hodnotit obecnou úpravu dotazovací povinnosti soudu v ustanovení § 182 CŘS,

---

[177] WINTEROVÁ: *Možnosti hranice reformy...,* s. 81.
[178] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. června 1997, sp. zn. I. ÚS 63/96.
[179] LOŠAN: *O důkazu ve sporech...,* s. 830.
[180] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. září 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96.
[181] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. srpna 1999, sp. zn. IV. ÚS 544/98.
[182] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. září 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98.
[183] BARTONÍČKOVÁ: *Poučovací povinnost...,* s. 14.

kdy soud obecně působil na strany sporu a upozorňoval je na nedostatky kvalitativní či kvantitativní stránky skutkových a důkazních přednesů. Taková činnost byla důsledně odlišována od důkazu výslechem stran.[184] V obou srovnávaných právních úpravách nenacházíme konkrétní soustředění poučovací povinnosti do určitého okamžiku v řízení, který ustanovení § 118a OSŘ předpokládá. Takový postup se jeví značně formalistickým a může svádět k neadekvátním návodům, kterými může být až naznačováno, jak má strana ohledně konkrétní jí na prospěch dané skutečnosti postupovat, aby byla úspěšná. To však přesahuje rámec zásady rovnosti a kontradiktornosti. Soud má mít pouze obecnou poučovací povinnost, aby stranám zajistil možnost uplatnění právního slyšení a to zejména v těch případech, kdy strana zastoupena advokátem. Z ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že strany musí mít možnost reagovat vzájemně na svá tvrzení a provedené důkazy, což zajišťuje ústní jednání před soudem.[185] Poučovací povinnost soudu je vhodným zajištěním této možnosti stran sporu. Současně se jejím uplatněním zajišťuje bezprostřednost zjišťování skutkového stavu. Pokud je strana včas obeznámena s možností vyjádřit se k okolnostem, které jí byly v řízení vyjeveny, může tak učinit zpravidla ihned, pokud si toho je vědoma. Náležitým upozorněním na právo reagovat, dojde zákonitě k okamžitému naplnění tohoto práva, což organicky aktivuje i příslušnou pozornost protistrany. Soudy tímto postupem mohou předejít průtahům v řízení,[186] a *vice versa* upozorněním o možnosti uvádět adekvátní skutkové reakce buď vyčerpají účastníkův potenciál nebo umožní, aby byly jeho pozdější návrhy prekludovány v zájmu rychlého vyřízení věc.

1.4 Syntéza materiálních předpokladů uplatnění prekluze

Podle mého názoru byla ověřena hypotéza, že koncepce civilního procesu založená na důsledném provedení zásady kontradiktornosti a zásady projednací je zárukou úspěšného sebrání a provedení skutkového materiálu civilního sporu. Projevy, které s sebou přináší kontradiktorní vedení řízení, vzájemné postavení stran a z toho vyplývající činnost tvrdit, prokazovat a vyjadřovat se, je zárukou možnosti uplatnění soukromých práv a oprávněných zájmů. Takový systém civilního soudního řízení je založen na přirozeném právu. Vychází z faktického poměru dvou proti sobě stojících zájmů, kdy jeden se snaží prosadit na druhý tak, aby bylo dosaženo individuálního prospěchu a minimalizovány nepříznivé následky.[187] Koncepce při tomto obsahu nezohledňuje žádné nadindividuální zájmové projevy politických

[184] HORA: *Civilní řád soudní a jurisdikční norma...,* s. 529.
[185] MOLEK: *Ústní jednání...,* s. 105.
[186] RUŽIČ: *Přípravné jednání a zákonná koncentrace...,* s. 10.
[187] DWORKIN: *Když se práva berou vážně...,* s. 323.

či jiných společenských skupin, pouze se soustředí na zajištění přirozeného prostoru prosazení práva tam, kde bylo porušeno nebo jeho výkon ohrožen. Přesto se vzájemným postavením v civilním soudním řízení strany a působením na skutkový stav vymezují jedna vůči druhé a tím zakládají svou vlastní odpovědnost za zjištění skutkového stavu. Tímto postupem dochází k organickému odhalení objektivní skutečnosti v její optimalizované celistvosti, což následně umožňuje soudu, vydat ve sporu rozhodnutí založené na materiálním základě. Tím je dosaženo právní jistoty ve společnosti, neboť i vzájemně provázané vztahy dotčených účastníků řízení s jejich okolím prostřednictvím právních poměrů jsou postaveny najisto. Tím je zaručeno, že civilní soudní řízení plní společenskou funkci ochrany individuálních zájmů s přesahem konkrétního sporu. Objektivizaci tohoto postupu umocňuje volba vhodné procesní úpravy aktivního přístupu soudu k projednávané látce.[188] Tato aktivita však neznamená možnost vyšetřovat skutkový stav nad rámec výkonu práv stranami sporu. Soud je limitován tak, že musí strany upozornit na jejich práva a dotazovací činností racionalizovat jejich výkon. Nelze dále připustit, aby oproti zásadě rovnosti, soud poučoval o hmotném právu a, jak ukazuje historická zkušenost, o námitkách vedoucí k oslabení právního nároku např. cestou promlčení.[189]

Zvolením koncepce založené na právě ověřené hypotéze mechanismu zjišťování skutkového stavu je však splněn pouze první krok na cestě k efektivnímu procesu poskytování ochrany soukromým právům a oprávněným zájmům. Soudní rozhodnutí, které je založeno na všestranně a úplně zjištěném skutkovém stavu věci, nemůže zaručit ochranu materiálním statkům samo o sobě. Rozhodnutí nejenže musí spočívat na objektivních okolnostech právního poměru, musí být také vydáno v příslušném čase. Druhým krokem na cestě k efektivnímu soudnímu řízení jako záruky ochrany individuálních soukromých práv je vytvoření takového mechanismu, ve kterém dojde k nastolení právní jistoty v odpovídajícím čase od chvíle, kdy byla porušena. Problematika urychlování civilního soudního řízení byla vlastní již Kleinově sociální koncepci a neoddělitelně souvisí s civilním procesem, má-li být nástrojem udržitelného prosazení hospodářské a společenské likvidity a právní jistoty.[190]

---

[188] WINTEROVÁ: *Malá úvaha...,* s. 18.
[189] HORÁK, Pavel, HROMADA, Miroslav. Poučovací povinnost soudu I. stupně v nalézacím řízení sporném. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 10, s. 487.
[190] LAVICKÝ DVOŘÁK: *Pro futuro...,* s. 155.

2 Urychlování civilního procesu v pozitivním právu

Doposud byly předmětem analýzy institucionální východiska v materiální sféře poskytování ochrany soukromých práv a oprávněných zájmů. Zjišťování skutkového stavu je však pouze jednou stranou pomyslné mince civilního procesu. Jakkoli kvalitně sebraná tvrzení o rozhodných okolnostech a sebe rozsáhlejší důkazní materiál nemohou být podkladem efektivního rozhodnutí soudu, pokud není vydáno v přiměřené lhůtě poté, co k porušení práva došlo.

Jak bylo uvedeno, problematika projednání věci v přiměřené lhůtě nabírá již od konce 19. století na významu, jako základní prvek efektivní justice. Prostředky k dosažení rychlého a současně věcně správného rozhodnutí využívají všechny právní řády a tato myšlenka nebyla cizí ani socialistickému procesu. Konkrétní procesní instituty, jimiž má dojít k zajištění rychlého a hospodárného postupu v řízení, se musí zakládat na celkové koncepci civilního procesu. I o těchto opatřeních pak platí, že by měla odrážet objektivní realitu společnosti, v níž se uplatňují. Závěry o vhodnosti koncepčního nastavení dílčích pravidel civilního soudního řízení je nutno učinit na podkladě analýzy obecného přístupu k této problematice, se kterým již má civilní proces zkušenost. Cílem je nalézt projevy takového urychlování řízení, které odpovídají přirozené povaze procesu jako právního postupu zúčastněných subjektů. Při tomto výzkumu se nelze obejít bez zapojení výkladové metody deskripce zohledněné právní úpravy. Z tohoto důvodu je tato část práce převážně popisná a slouží jako podklad pro analýzu a vyvození koncepčních závěrů v následujících částech. Na podkladě seznámení s daným pozitivním pravidlem postupu lze vyvodit syntézu o povaze koncepce z výkladu systematického, teleologického a rovněž i autentického, neboť ten poskytuje významný zdroj poznání o koncepci a tedy zdroji inspirace konkrétní procesní úpravy. Vyvozené závěry je pak třeba promítnout do úvah *de lege ferenda* a to současně při jejich konfrontaci se zahraniční právní pravou při snaze o nalezení *tertia comparationii*.

2.1 Omezování průtahů řízení v předválečném Československu

Jako nástupnický stát převzala naše první republika i rakouské císařské procesní právo, výklad je tedy možné provést společně pro obě období. Tvůrce civilního řádu soudního vycházel z názoru, že: „*Každého sporu bychom se měli, je-li příležitost, co nejdříve zbavit*.“[191]

[191] KLEIN, Franz. *Pro futuro*. 1891. citováno dle DOPPLER, Alois. Koncentrace řízení v civilním procesu. *Právní praxe*, 1997, roč. 45, č. 2, s. 93.

Klein považoval spor za sociální zlo, které je třeba rychle a hospodárně odstranit.[192] Z tohoto společenského východiska se také podává, proč v civilním řádu soudním nalézáme prvky urychlování řízení. Jedná se o instituty, které mají zamezovat možnostem vzniku nedůvodných průtahů při postupu soudu, ať už by je zapříčily formální překážky nebo nesprávná činnost stran při zjišťování skutkového stavu. Opatření k zamezení obou uvedených situací obsahovalo ustanovení § 27 CŘS. Jednalo se o právní úpravu povinného zastoupení stran advokátem v těch řízeních, která probíhala u sborových soudů první stolice podle ustanovení § 7 a § 50 JN a u všech vyšších soudů a instancí. Advokátský proces byl obligatorní tedy z věcného hlediska u všech sporů, které neprobíhaly před okresními soudy podle ustanovení § 49 JN. Tuto skupinu totiž představovaly záležitosti malé majetkové hodnoty a dále některé věci, které bez ohledu na svou hodnotu, pravidelně nevykazovaly menší skutkové a právní závažnosti. Advokátský proces byl zaveden jak v zájmu soukromém, aby strany pro svou neobratnost neutrpěly újmy, tak v zájmu veřejném s cílem, aby jeho prostřednictvím byla usnadněna činnost soudu.[193] Mělo tak být zajištěno, že soudu bude předložena skutková látka řádně upravená, promyšlená a uspořádaná tak, aby soud mohl postupovat v řízení bez zbytečných zdržení.[194] Přínos tohoto institutu pro průběh řízení reflektovala i osnova 1937, zachovala advokátský proces ve stejném rozsahu, což důvodová zpráva podpořila tvrzením, že je v zájmu soudů, aby jejich práce byla usnadněna pomocí z řad zástupců stran.[195] K bližší analýze koncepční vhodnosti tohoto procesního mechanismu bude podán výklad níže. Na tomto místě pouze předesílám, že souhlasím s uvedenými závěry. Považuji povinné zastoupení advokáty za jeden z formálních předpokladů urychlení řízení zvláště s přihlédnutím k míře složitosti současného práva a vědeckotechnického rozvoje společnosti. Jeho úpravou se také více legitimizují prvky prekluze v civilním soudním řízení při zjišťování skutkového stavu, neboť povinné zastoupení profesionalizuje postavení stran a podporuje jejich bdělost.

2.1.1 Prekluze skutkových tvrzení a důkazních návrhů

Jádrem urychlování řízení, pokud jde o zjišťování skutkového stavu, měly být právní normy, které upravovaly prekluzi procesních úkonů týkajících se věci samé. Právní úprava korespondovala s požadavkem odstranění rozvláčnosti v postupu řízení, aby tedy osoba

[192] LAVICKÝ, DVOŘÁK: Pro futuro..., s. 154 – 155.
[193] OTT: *Soustavný úvod ve studium, I...,* s. 208.
[194] HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 52.
[195] BĚLOHLÁVEK: *Osnova...,* s. 5.

obracející se na soud, měla vidinu bleskového procesu.[196] Obecně můžeme z retrospektivního pohledu tato zákonná opatření rozdělit do dvou skupin. První skupinu představuje zavedení povinnosti stran uvádět skutková tvrzení a předkládat důkazní návrhy včas, druhou pak úprava následků zmeškání procesního úkonu. Strany měly vést civilní spor racionálně v souladu s bdělou ochranou vlastních práv a oprávněných zájmů a za tím účelem projevovat příslušnou aktivitu. Projevy zásady rychlosti postupu v civilním soudním řízení byly upraveny na mnoha místech procesního kodexu. Základní vymezení včasného výkonu práva uvádět okolnosti týkající se skutkové materie věci bylo obsaženo v ustanovení § 179 CŘS. Strany mohly uvádět skutkové a důkazní přednesy až do konce ústního jednání.

V tomto směru je nezbytné poukázat na odlišné pojetí pojmu jednání, než jak je rozeznává současná doktrína. Podle ustanovení § 193 CŘS bylo ústní jednání *ex lege* považováno za jeden celek. Obsahem bylo setkání soudu se stranami sporu případně dalšími osobami, k čemuž soud určil rok, tedy vymezil místa a určitý den a hodinu podle ustanovení § 130 CŘS. Pokud bylo potřeba pokračovat v jednání, byl rok odročen, a bez ohledu na celkový počet konaných roků, bylo jednání jedno, bylo jediným celkem. Etymologicky je tak vymezen i současnému procesu známý pojem odročení podle ustanovení § 119 OSŘ. Je zřejmé, že současná právní úprava nespočívá na správném pochopení klasického institutu jednání, neboť pojmy rok a jednání systémově a jazykově nerozlišuje. Hovoří-li pak zákon v ustanovení § 114a odst. 1 OSŘ o zásadě rozhodnutí věci zpravidla u jediného jednání, jde o legislativní nesprávnost z pohledu klasického pojetí procesních institutů. Naproti tomu je vhodné poukázat, jak uvedenou zásadu upravovalo ustanovení § 440 CŘS: „*Ústní jednání budiž pokud možná skončeno při prvním roku k žalobě položeném*.“ Konec roku nemohl být ztotožňován s koncem jednání.[197] Obdobné nesprávnosti užívání klasických pojmů se dopouští současný zákonodárce v ustanovení § 118b odst. 1 OSŘ, když stanoví, že: „*...účastníci mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání...*“

Podle tradiční terminologie tedy bylo jednání jedním celkem a až do jeho prohlášení za skončené mohly strany přednášet nová k předmětu řízení se vztahující skutková tvrzení a důkazní návrhy. Podle druhého odstavce citovaného ustanovení § 179 CŘS, pak *mohl* soud z úřední moci nebo na návrh strany nové skutkové přednesy prohlásit na nepřípustné, pokud nebyly uvedeny dříve *patrně v úmyslu* spor protáhnout a současně, pokud by jejich připuštění

[196] KRUPAŘ, F. Ještě k novelisaci civilního soudního řádu. *Soudcovské listy,* 1934, roč. 15, s. 130.
[197] HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 233.

značně zdrželo vyřízení věci.[198] Takové přednesy byly pro neuvedení v adekvátní dobu a za splnění uvedených podmínek prekludovány rozhodnutím soudu. Důraz je třeba klást na formulaci: „*může... prohlásit za nemístné.*“ Podává se, že soud měl ve své diskreci,[199] zda nepřipustí opožděná skutková tvrzení a důkazní návrhy, a to i v případě, že to druhá strana navrhla. Soud mohl využít tohoto práva pouze za splnění uvedených podmínek: a) úmysl spor protáhnout; a b) připuštění by značně prodloužilo vyřízení věci. Bylo na soudu, aby zhodnotil naplnění obou podmínek. Nicméně pro stanovenou diskreci, nebyl ani při jejich splnění povinen nové přednesy odmítnout.[200] Pokud by soud nové přednesy přeci jen nepřipustil, aniž by byly podmínky naplněny, jeho konečné rozhodnutí by trpělo vadami, pro které by mohlo být odvolacím soudem zrušeno.[201] Je nabíledni, že co pro jednu osobu soudce bylo provedeno patrně v úmyslu a s následkem značného zdržení, pro jiného nemuselo být dáno.

Ptáme-li se na účinnost takové úpravy procesní prekluze úkonů substanciace, obracíme se na názory současníků. Soudy předmětné ustanovení v praxi neaplikovaly, neboť jen v naprosto výjimečných případech bylo možné usuzovat na *úmysl* protáhnout řízení a i v těch ojedinělých případech, musel být straně prokázán.[202] V opačném případě byl takový postup důvodem pro podání odvolání pro zneužití diskreční moci soudu s tím, že opožděné přednesy byly odmítnuty, aniž byly naplněny současně obě uvedené podmínky.[203] Praxe konstatovala, že ustanovení § 179 CŘS nemá *„v praxi žádné ceny,“*[204] a především byl kritizován požadavek úmyslu, který je prakticky nemožné straně dokázat, stejně jako uplatnění nákladů řízení: „*Kautela pokut za zneužití novot je krásná toliko v teorii, avšak selže v praxi, to pravidelně, neboť nesnadno možno dokázati zlý úmysl, nehledě ani ke komplikacím sporu vyšetřováním, zda strana přednesla později nova zaviněné, úmyslně.“*[205] Závěry aplikace předmětného ustanovení nakonec shrnula osnova 1937, kde byl požadavek na *úmyslné* opoždění s novými přednesy odstraněn. Navrhovaná procesní úprava v § 178 předpokládala, že nové přednesy nebudou připuštěny, pokud nebyly dříve uvedeny, *ač o nich*

---

[198] Stejné pravidlo pak obsahovalo i ustanovení § 278 CŘS umožňující soudu odmítnout nové skutkové přednesy, kterými sice strana reagovala na provedení důkazů, které nebylo dříve možné, avšak soud shledal, že dříve nebyly dotčené přednesy provedeny z taktických zdržovacích důvodů; dále ustanovení § 275 CŘS, kdy soud mohl na návrh nebo z úřední moci odmítnout provést důkazy, pokud nabyl přesvědčení, že jsou uvedeny jen za účelem protažení sporu. Pokud nakonec došlo ke skutečnému prodloužení řízení, mohl soudu podle ustanovení § 44 CŘS straně, která jej opožděnými přednesy zapříčinila, uložit povinnost k náhradě nákladů takto vzniklých.
[199] OTT: *Soustavný úvod ve studium, I...,* s. 288.
[200] DWORKIN: *Když se práva berou vážně...,* s. 74.
[201] DRÁPAL: *Osnova....,* s. 184.
[202] KRCHA, Karel. Přípravné spisy. *Soudcovské listy,* 1928, roč. 9, s. 160.
[203] OTT, Emil. Úkoly odvolání podle nového řádu soudního. *Sborník věd právních a státních,* 1901, roč. 1, s. 18.
[204] BĚLOHLÁVEK, Aug. Novelisujte ihned civilní soudní řád! *Soudcovské listy,* 1934, roč. 5, s. 6.
[205] DRÁPAL: *Jus novorum...,* s. 530.

strana patrně věděla.[206] Je zde patrný pokrok ke zpřísnění posouzení zavinění, neboť již není nutné posuzovat, zda byl naplněn úmysl strany prodloužit řízení. Nicméně druhá podmínka, a to objektivní posouzení zapříčiněného prodloužení vyřízení věci, zachována zůstala.

Zvláštní úprava prekluze byla stanovena pro okruh skutkových tvrzení a důkazních návrhů, které měla a mohla strana učinit již v *přípravném řízení*. Jednalo se o fakultativní fázi přípravy k jednání ve věci samé podle ustanovení § 245 CŘS, která mohla být provedena pouze v taxativně stanovených případech (mnohost nároků, velké množství skutkových tvrzení apod.), o čemž bude blíže pojednáno níže s přihlédnutím k současné úpravě přípravy jednání. Pokud se v dané konkrétní věci přípravné řízení provádělo, mohlo v jeho průběhu dojít k vyčlenění okruhu skutkových přednesů, které měly být uvedeny v reakci na prováděné důkazy. Později to již nebylo možné. Strany totiž mohly uvádět nové skutkové přednesy i u roku k přípravnému řízení podle ustanovení § 252 CŘS. Pokud se také prováděly důkazy a byla projednávána tvrzená skutková materie, musely strany ohledně těchto vývodů uvést již při tomto roku všechny adekvátní skutkové závěry. Podle ustanovení § 250 a 251 CŘS totiž bylo obsahem ústního roku, uvést všechny prostředky útoku a obrany, projednat je a vyjádřit se k nim, aby mohla být uspořádána sporná a nesporná látka. Soud současně plnil dotazovací a poučovací povinnost ve vztahu k vytěžení skutkových přednesů podle ustanovení § 182 CŘS. Předpokládalo se, že strany využijí dostatečně daný prostor k celkovému a všestrannému vylíčení rozhodných okolností. Později, tedy při ústním jednání, nemohla strana uvádět nové skutkové a důkazní přednesy, pokud tomu odporovala protistrana. Zde již nemohl ani soud uplatnit diskreci. Výjimkou z tohoto zákazu byly ty skutečnosti a důkazy, o nichž strana bez svého zavinění v rozhodné době (rok k přípravnému řízení) nevěděla. Právní norma se v takovém případě uplatnila jako *lex specialis* vůči ustanovení § 179 CŘS upravující možnost uvádět nové skutečnosti a důkazy až do konce ústního jednání. Systém byl založen na materiálním vedení řízení[207] již v přípravné fázi, vycházel z koncepce, že stranám je odkryt obsah procesního útoku a obrany a dána jim možnost reagovat. Není tedy důvod, proč by strany měly otálet s dalšími přednesy do pozdější fáze. Ott zcela přiléhavě poukazuje, že vleklost řízení je největším nepřítelem bezprostřednosti, jelikož dojmy soudem nabyté při dřívějším jednání se zatemňují a zeslabují s odstupem času.[208]

K praktickému provedení tohoto mechanismu sloužilo také plnění dotazovací a poučovací povinnosti soudu podle ustanovení § 182 CŘS, které bylo základní normou

[206] BĚLOHLÁVEK: *Osnova*..., s. 8.
[207] HORA: *Československé civilní právo procesní, II*..., s. 201.
[208] OTT: *Soustavný úvod ve studium, II*..., s. 72.

materiálního vedení sporu. Osnova 1937 pak počítala nejen s jejím zachováním, ale i prohloubením o výslovný požadavek, aby soud poučoval strany o jiném právním posouzení věci. To bylo pozitivně vítáno s odkazem na praxi, kdy se mnohdy advokáti právní názor soudu dozvěděli až z rozsudku.[209] Je zde patrná analogie se současným ustanovením § 118a odst. 2 OSŘ. Návrh prvorepublikové rekodifikace však omezoval soud na pouhé konstatování jiného právního posouzení. Neumožňoval soudu, aby poučil strany o povinnosti v tomto směru uvádět nové tvrzení a důkazní návrhy.[210] Očekávalo se, že pouhé nastíněné právního názoru aktivuje příslušnou činnost stran příslušným směrem substanciace. Opět za podmínek uplatňovaného advokátského procesu, s jehož zachování osnova počítala.[211]

2.1.2 Zmeškání procesního úkonu

Pod druhou skupinu lze zahrnout právní normy, které upravovaly následky zmeškání procesních úkonů, z čehož vyplývaly také prekluzivní účinky ve vztahu k věcné stránce sporu. Případy nastoupení zmeškání byly upraveny v mnohem širším poli působnosti a na jiném principu, než jak to odpovídá současné právní úpravě.[212] Zmeškání v obecné rovině podle ustanovení § 144 CŘS znamenalo vyloučení strany z procesního úkonu, který ji příslušel, ať již měl formu podání nebo účasti u soudního roku. Na roveň tomu bylo postaveno, pokud se strana dostavila k jednání bez právního zástupce v případě advokátského procesu, dále pokud se sice dostavila, ale z jednání se nedůvodně vzdálila nebo odmítala jednat (§ 133 CŘS), jakož i případy, kdy byla strana pro nevhodné chování vykázána z jednání (§ 198 ve spojení s § 400 CŘS). Případy zmeškání zahrnovaly: a) nedostavení se strany k Prvnímu roku (§ 239 CŘS); b) nepodání odpovědi na žalobu (§ 243); a c) zmeškání jednání ve věci samé a to kteréhokoli roku, který byl za tím účelem soudem nařízen. Zmeškání tedy mohlo nastat kdykoli během řízení, což je z dnešního pohledu vycházejícího z pravidla zmeškání pouze prvního jednání podle ustanovení § 153b OŠR naprosto koncepčně odlišné. Pro civilní soudní řízení platilo, že bude probíhat pouze, pokud budou strany vyvíjet odpovídající aktivitu. V opačném případě vycházela právní úprava z předpokladu, že strana nemá dále zájem na prosazení svého nároku nebo jeho popření.

Předně je nutno zdůraznit, že zmeškání byl právem aprobovaný následek postihující obě strany sporu, pokud se nejednalo o úkon, který vyplýval z procesního práva daného pouze jedné straně (Odpověď na žalobu). Pokud se tedy nedostavil žalobce nebo žalovaný, ač řádně

---

[209] BĚLOHLÁVEK: *Osnova...*, s. 8.
[210] CÍCHA: *Osnovy nových procesních zákonů...,* s. 159.
[211] DRÁPAL: *Osnova...*, s. 151.
[212] Zákon č. 171/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.

předvolán k Prvnímu roku (§ 239 CŘS, o kterém bude podáno níže), mohla druhá strana navrhnout, aby soud rozhodl ve věci samé rozsudkem pro zmeškání podle ustanovení § 396 CŘS. V takovém případě soud nepřihlížel k žádným písemným podáním, které snad soudu zaslala zmeškavší strana. Řízení mohlo skončit nejen vyhovujícím rozsudkem, ale žaloba mohla být také v meritu zamítnuta. Tento systém zcela odpovídal zásadě rovnosti zbraní v civilním procesu, kdy odpovědnost za vedení řízení byla vložena stejnou měrou a se stejnými následky (meritorní rozhodnutí) na obě procesní strany. V naprostém rozporu s tímto pojetím je *de lege lata* upraven následek nedostavení se stran k přípravnému jednání dle § 114c OŠR. Zatímco žalovaného zde, pokud zmešká toto jednání, stihne meritorní rozhodnutí ve formě rozsudku pro uznání, žalovaného za stejných podmínek stihne *pouze* procesní rozhodnutí ve formě usnesení o zastavení řízení.[213]

Rovněž diametrálně od úpravy v ustanovení § 153b OSŘ byly upraveny vlastní účinky zmeškání. Nebylo přípustné, aby soud automaticky rozhodl ve prospěch strany, která se dostavila, aniž by přitom bral v úvahu všechny skutečnosti a důkazy, které doposud v řízení vyšly najevo (srov. současné znění: „*pokládají se tvrzení žalobce obsažená v žalobě o skutkových okolnostech, týkající se sporu, za nesporná a na tomto základě může soud rozhodnout o žalobě rozsudkem pro zmeškání*.“). Soud měl podle ustanovení § 396 CŘS rozhodovat ve věci samé pouze na návrh strany, která se dostavila, a to na základě všech skutečností, které se v řízení doposud ke skutkovému stavu objevily.

a) Zmeškání Prvního roku

V případě *Prvního roku*, ke kterému se nedostavil žalobce, ale žalovaný ano, to automaticky neznamenalo, že bude žaloba zamítnuta. Naopak, pokud skutková tvrzení v žalobě uvedená a důkazy k žalobě přiložené[214] osvědčovaly skutečně, že nárok uplatněný vůči žalovanému je dán, potom i přes přítomnost žalovaného zněl rozsudek pro zmeškání v jeho neprospěch.[215] Ačkoli podle věty poslední ustanovení § 239 CŘS nebylo možné u tohoto roku uvádět skutkové přednesy, soud v případě zmeškání jedné ze stran hodnotil skutkový stav věci. Předně soud musel považovat za pravdivé skutkové přednesy dostavivší se strany (§ 396 CŘS). To však pouze v případě, že je nevyvracela skutková tvrzení a důkazy předložené v žalobě. Koncepce tedy nebyla založena za prohlášení přítomné strany za vítěze.

[213] K této koncepci bude podán výklad níže.
[214] Soudobá judikatura v tomto směru vyžadovala striktně, aby byly podkladem rozsudku pro zmeškání pouze důkazy u soudu již předložené. Pouhé označení v žalobě nestačilo, aby mohly tvořit základy pro rozhodnutí soudu na základě zmeškání. Rozhodnutí č. 2463, 768 úř. ze dne 23. února 1904 citováno dle HORA: *Civilní řád soudní a jurisdikční norma...*, s. 721.
[215] PANTŮČKA, Ferdinand. O prvním stání dle nového civilního processu. *Právník,* 1897, roč. 36, s. 8.

Soud měl projednat přednesené skutečnosti, posoudit je z hlediska hmotného práva a na jejich základě rozhodnout.[216] To v opačném případě znamenalo i možnost, že žaloba byla i přes dostavení žalobce a zmeškání žalovaného zamítnuta.[217]

b) Nepodání Odpovědi na žalobu

Jednostranné zmeškání mohlo nastat v případě, že žalovaný nepodal *Odpověď na žalobu* (§ 243 CŘS), coby obligatorní procesní institut přípravy jednání. Žalovanému bylo umožněno v každé věci (s výjimkou řízení před soudy okresními podle ustanovení § 440 CŘS) podat vyjádření k žalobním tvrzením. Takové podání mělo mít náležitosti *přípravného podání* podle ustanovení § 78 CŘS, ve kterém měl žalovaný uvést skutkové okolnosti zakládající jeho obranu a námitky s uvedením důkazů je podpírajících, vyjádření k tvrzením protistrany a námitky proti jím navrhovaným důkazům; nemělo však obsahovat právní hodnocení a tvrzení k pravděpodobnosti nebo věrohodnosti důkazů. Nepodal-li žalovaný tuto odpověď na žalobu, vycházelo právo z předpokladu, že se bránit nehodlá, resp. že se nemá, jak bránit. Žalobce mohl v takovém případě navrhnout, aby soud rozhodl rozsudkem pro zmeškání. Soud postupoval ohledně hodnocení skutkového a právního stavu věci stejně jako při zmeškání prvního roku podle ustanovení § 239 CŘS a podle výsledků hodnocení pak vydal rozsudek do osmi dnů, aniž by nařizoval jednání.

Systémově a teleologicky se jednalo v případě zmeškání o zcela jinou koncepci, než jak ji upravuje současné procesní právo. I když žalovaný odpověď na žalobu nepodal, avšak u Prvního roku byly vzneseny námitky proti podmínkám řízení, tzv. privilegované obrany,[218] k jejichž projednání byl nařízen ústní rok,[219] vydal soud rozsudek teprve po skončení tohoto roku a to za předpokladu, že podmínky řízení splněny byly, nebo nedostatky odstraněny. Co je však z koncepčního hlediska nutné uvést, je, že i když se žalovaný k tomuto roku dostavil, nemohl nikterak zvrátit vydání rozsudku pro zmeškání, pokud se dostavil i žalobce. Pokud se pak žalobce nedostavil, nastal klid řízení podle ustanovení § 168 CŘS, jehož důsledkem bylo přerušení řízení na minimálně tři měsíce. Rozsudek pro zmeškání byl doručován teprve po odpadnutí účinků klidu řízení podle ustanovení § 163 CŘS. Právní úprava zmeškání tedy znamenala, že žalovanému se prekludovala možnost skutkových přednesů, a to i pro případ jeho budoucí aktivity projevené u ústního jednáno o námitkách procesních podmínek.

---

[216] MRUZEK, Karel: Problematika výkladu „může“ v ustanovení § 153b odst. 1 OSŘ. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 4, s. 150.
[217] HORA, Václav. Osnova zákona o změnách řízení ve věcech občanských (zákona zjednávajícího úlevu soudům). *Sborník věd právních a státních,* 1911 – 1912, roč. 12, s. 372.
[218] HORA: *Československé civilní právo procesní, II...*, s. 184.
[219] OTT: *Soustavný úvod ve studium,II...,* s. 63 a násl.

c) Zmeškání ústního jednání ve věci samé

Pokud některá strana zmeškala kterýkoli rok, který byl položen k ústnímu jednání ve věci samé podle ustanovení § 257 CŘS, mohla druhá strana navrhnout, aby soud u tohoto roku rozhodl rozsudkem pro zmeškání. V takovém případě soud musel přihlížet podle ustanovení § 399 CŘS ke všemu, co doposud v řízení vyšlo najevo, ať už to vyplývalo z přípravných podání, nebo z ústních jednání u předchozích roků. Všechny procesní úkony předtím provedené stranou *v nečinnost upadlou* zachovávají svou plnou působnost.[220] Co uvedla dostavivší se strana, to soud zohledňuje, avšak nepovažuje to ze zákona za pravdivé. Což potvrdila judikatura i pro případ, kdy se žalovaný dostavil k prvnímu roku ústního jednání ve věci samé a žalobní nárok pouze popřel a na další rok se nedostavil. Soud mohl stejně rozhodnout rozsudkem pro zmeškání, avšak neplatilo, že tvrzení dostavivší strany se považují za pravdivá (*a contrario* § 396 ve spojení s § 399).[221] Strana, která byla přítomna, tak musela náležitě tvrdit a toto prokázat, měla-li být úspěšná. Tak žalovanému k zamítnutí žaloby nestačilo, že sice žalobce zmeškal, ale žalovaný pouze popřel jeho tvrzení a nárok aniž by toto popření náležitě substancioval.[222] Dostavivší strana mohla uvádět v nepřítomnosti odpůrce nové skutečnosti a důkazy, avšak pouze v případě, že to neodporovalo dříve touto stranou předneseným skutečnostem. I když k tomuto rozporu mezi dřívějším a novým tvrzením došlo u jednání, mohl k nim soud přihlížet, pokud byly nové skutečnosti sděleny před zmeškaným rokem nepřítomné straně. Tehdy pojal soud za základ rozhodnutí vše doposud v řízení uplatněné i ono nové. Procesní systém byl založen na předpokladu, že zmeškavší strana se za daných skutkových okolností a důkazních návrhů nehodlá, resp. nemá, jak bránit. Pokud tedy dostavivší se strana uvedla něco v rozporu s dřívějšími údaji, s nimiž nebyla nepřítomná strana obeznámena, musel být rok odročen a rozsudek pro zmeškání nebylo možné vydat. Tímto postupem totiž byla důsledně provedena zásada rovnosti a zásada ústnosti civilního soudního řízení. Rozsudek pro zmeškání se mohl zakládat pouze na předpokladu absence procesní aktivity strany při obeznámení s prostředky útoku – obrany odpůrce. Rozsudek pro zmeškání se tak ve všech shora uvedených případech vydával na základě kontradiktorně provedeného řízení.[223]

---

[220] OTT: *Soustavný úvod ve studium, II...,* s. 231.
[221] Plenární usnesení ze dne 24. června 1924, čís. pres. 1267-23 uveřejněné v časopisu *Právník,* 1924, roč. 63, č. 9, s. 378 – 380.
[222] Rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 22. března 1911, č.j. Rv. III. 186/11 uveřejněné v časopise *Právník*, 1912, roč. 51, s. 861 – 865.
[223] BÍLÝ, Antonín. Několik slov o postavení strany při procesním jednání před soudem sborovým. *Právník,* 1906, roč. 45, s. 642.

Podle mého názoru se dílčí projevy i celková koncepce institutu zmeškání v civilním řádu soudním vhodně vypořádala s problematikou průtahů zapříčiněných nečinností stran. Výsledek takového sporu nebyl založen na skutkové ani právní domněnce natož právní fikci. Civilní proces provedl zásadu postupného a poměrného vylučování nečinné strany z dalšího řízení (prekluze sukcesivní a relativní)[224] a to ve vztahu k oběma stranám. Rozsudek pro zmeškání vydaný v takovém soudním řízení byl založen na skutkových zjištěních, odpovídal věcné stránce případu, tak jak byla soudu předložena organickou činností vzájemné kontradikce stran v režimu zásady projednací. Prekluze se projevila jako stanovení časového rámce zjišťování skutkového stavu, jehož nejzazší hranice nastane jako důsledek procesního chování strany sporu. Zmeškalá strana se sama zbavila možnosti spolupůsobit při dalším sbírání skutkového podkladu rozhodnutí věci.[225] Narozdíl od současné právní úpravy se totiž nejednalo o automatické vyhovění žalobě na podkladě právní domněnky nespornosti žalobních tvrzení. Soud projednával skutkový stav v rozsahu, v jakém mu byl do určité fáze ukončené zmeškáním předložen. Prvek urychlení zde spatřuji právě v reakci na nemožnost dalšího jednání zapříčiněné nedostavením se jedné ze stran, která svou absencí a nepopíráním tvrzení protistrany se sama prekluduje.[226]

Výše bylo vícekrát poukázáno na případy, kdy se přirozený chod věcí vymanil oproti pozitivnímu právu. V případě aplikace právě vyložené právní úpravy nám Hora poskytuje neocenitelné svědectví soudobé soudní praxe, když uvádí, že soudy ignorovaly zákon a věc neprojednávaly v případech, kdy se dostavil žalobce a žalovaný nikoli. Přímo poukazuje na faktický stav, kdy žalobci byl v takovém případě předložen k podpisu blanketní protokol o ústním jednání (neboť to byla náležitost každého roku) a jinak se neprojednávala skutková tvrzení v žalobě ani přiložené důkazy. Stranám byl doručen pouze vzápětí rozsudek pro zmeškání.[227] Soudy projednávaly věc směřujíce k rozsudku pro zmeškání pouze, dostavil-li se žalovaný a žalobce nikoli. Jedná se o další z příkladů organického vyvinutí praxe oproti stavu pozitivního práva. Citovaný názor však tento stav nezatracuje za současného zdůraznění, což je i koncepční osou této práce, že civilní proces musí odpovídat požadavkům praktického života.

Pro komplexnost daného výkladu, je třeba uvést, že o návrhu na vydání rozsudku pro zmeškání, pokud mu soud nehodlal vyhovět, musel vydat odmítavé usnesení. Důvodem

---

[224] OTT: *Soustavný úvod ve studium, II...,* s. 231.
[225] HORA: *Učebnice civilního práva procesního...,* s. 392.
[226] FLIEDER, Karel. Příspěvek k výkladu o následcích obmeškání dle §. 399. civ. ř. s. *Právník,* 1897, roč. 36, s. 863.
[227] HORA: *Osnova zákona o změnách řízení...,* s. 372.

mohlo být nenaplnění formálních předpokladů řádného postupu řízení – zmeškavší strana nebyla řádně obeslána; soudu bylo známo, že její nepřítomnost je výsledkem nějaké vnější události; nebo, že nejsou v řízení dány všechny procesní podmínky (§ 402 CŘS). Proti takovému usnesení bylo přípustné podat rekurs, přičemž v případě jeho úspěchu a zrušení usnesení soud vydal rozsudek pro zmeškání, aniž by nařizoval jednání.

2.1.3 Subjektivně materiální pojetí prekluze v civilním řádu soudním

Na základě provedené analýzy historické právní úpravy můžeme vyvodit syntézu u povahy institutu prekluze a vázanosti nastoupení jejich účinků. Rakouské a potažmo československé civilní soudní řízení bylo ovládáno zásadou arbitrárního pořádku.[228] Projednání věci samé nebylo rozděleno do žádných předem stanovených úseků, kterak tomu bylo za Josefínského řádu soudního, a z hlediska materiální stránky bylo vedení řízení jednotné. Stranám byla dána plná možnost uplatňovat skutková tvrzení a důkazní návrhy, a to v plném rozsahu po celou dobu jednání až do jeho konce. Časové hranice tvořené případnou pluralitou soudních roků neměly objektivní vliv na možnost předkládat skutkovou látku rozhodnou pro věc. Významné je zejména uvědomění, že byla stranám nijak neomezena možnost vzájemně reagovat na projednané okolnosti a provedené důkazy. Strany však byly povinny projevovat trvalé soustředění a uvádět všechny takto pro rozhodnutí věci významné skutečnosti včas. Pokud pojaly úmysl nějakou skutečnosti uvést pouze s cílem prodloužit spor, a to právě ve chvíli, kdy by jednání již mohlo být skončeno, soud měl reagovat odmítnutím takového přednesu.[229] Podmínkou pak bylo však to, že by připuštění nového tvrzení nebo důkazy současně způsobilo značné zdržení vyřízení věci. Teorie hovoří o *absolutních* průtazích v řízení, tedy situaci, kdy k prodloužení řízení a oddálení rozhodnutí dojde výhradně v příčinné souvislosti s nově tvrzenou skutečností. Naproti tomu o *relativní* průtahy jde tehdy, pokud nové skutečnosti by sice zapříčinily prodloužení řízení, avšak toto se současně prodlužuje i z jiných důvodů (např. potřeba předvolat svědka).[230] Jinými slovy, v případě relativních průtahů by se rozhodnutí oddálilo i tehdy, kdyby strana dbala náležité péče a novou věc uvedla dříve.[231]

Teoreticky můžeme vymezit, že ustanovení § 179 CŘS obsahovalo zakotvení procesní prekluze založené na *subjektivně materiálním* pojetí. Podmínka uplatnění prekluze totiž

---

[228] HORA: *Československé civilní právo procesní, II...,* s. 124.
[229] Soud pak byl povinen náležitě protokolovat průběh jednání a důsledně odůvodnit v čem spatřoval naplnění obou podmínek prekluze nových skutkových přednesů, neboť toto odvolací soud mohl přezkoumávat v rámci opravného prostředku. OTT: *Úkoly odvolání...,* s. 20.
[230] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 13.
[231] LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ: *Sankce v civilním právu procesním...,* s. 374.

spočívala v osobním zavinění strany sporu, které muselo mít formu úmyslu. Současně pak okamžik nastoupení účinků prekluze nebyl vázán na žádnou formální časovou hranici, ale umožňoval organicky rozvíjet skutkový stav, strany mohly adekvátně reagovat kdykoli v řízení na vývoj projednání skutkové materie.

Na stejném systému pak spočívalo i uplatnění institutu zmeškání procesního úkonu. Nebylo stanoveno jako sankce za nečinnost, ale odpovídalo pojetí, že řízení tvoří činnost stran, pokud jsou strany nečinné, řízení končí. Při splnění formálních předpokladů zmeškání strany, pak soud vydával rozhodnutí založené na věcných zjištěních, nikoli na základě domněnky nebo fikce. To vedlo k procesu, v němž i bedlivá a přítomná strana mohla být neúspěšná, pokud do doby zmeškání odpůrce náležitě nesubstanciovala svůj nárok nebo obranu. To dle mého názoru přirozeně vedlo k větší míře odpovědnosti za zjištění skutkového stavu, neboť straně k úspěchu nestačilo pouze formální zmeškání jejího protivníka. Předčasným návrhem na vydání rozsudku pro zmeškání se i přítomná strana vystavila nebezpečí prohry.

2.2 Rychlá a účinná ochrana práv v socialistickém procesu

Požadavek rychlé a efektivní ochrany soukromých práv a oprávněných zájmů byl zdůrazňován i v dobách jiného společenského nastavení civilního procesu. V mezidobí let 1948 a 1989 docházelo k závažné deformaci systému, povahy a účelu civilního procesu zdůrazňováním společenského a lidového pojetí soudnictví a jeho naprostého podřízení se zásadě materiální pravdy.[232] Všechny druhy civilního procesu nejenže spojil jeden kodex, ale měly je především ovládat stejné zásady a to zejména zásada materiální pravdy, která byla prohlášena za vůdčí zásadu.[233] Ve snaze po jejím naplnění a tedy zjištění absolutní objektivní pravdy měl jít soud bez ohledu na to, zda jsou účastníci řízení aktivní nebo nikoli.[234] Teorie přesto zdůrazňovala s odkazem na ustanovení § 1 OSŘ 1950[235] a § 6 OSŘ 1963[236], že efektivní ochrana práv je pouze ta, která je poskytována rychle, přičemž jedním ze základních problémů soudobé justice je její rychlost.[237] Tehdejší právní řád včetně civilního procesu

[232] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 7.
[233] ZOULÍK, DVOŘÁK: *K vývoji a perspektivám...,* s. 2.
[234] NYKODÝM, Jiří. Novela občanského soudního řádu (prvá část). *Bulletin advokacie*, 2000, č. 8, s. 10.
[235] Ustanovení § 1 odst. 1: „*Občanský soudní řád upravuje řízení ve věcech občanskoprávních před obecnými soudy, jejich rozhodování a výkon jejich rozhodnutí tak, aby byla zajištěna rychlá a účinná ochrana majetkových a osobních práv občanů i majetkových práv a zákonných zájmů státu a socialistických právnických osob*."
[236] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 133/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád, ustanovení § 6: „*V řízení postupuje soud v součinnosti se všemi, kteří se účastní řízení, tak aby byl co nejúčelněji zjištěn skutečný stav věci a aby ochrana práv byla rychlá a účinná*."
[237] WINTEROVÁ, Alena. Efektivnost občanského práva procesního. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica,* 1986, roč. 32, č. 3 – 4, s. 265.

sloužil především k hájení socialistické zákonnosti,[238] ve které bylo základním stavebním kamenem soukromého práva socialistické vlastnictví – národní majetek a majetek lidových družstev.[239] V civilním soudním řízení měla být především ve veřejném zájmu poskytována ochrana těmto statkům, jejichž účelem bylo naplňovat státní plán a rozvíjet národní hospodářství. Požadovaná ochrana však musela být především rychlá a účinná, bez čehož by nebylo možné hospodárně a ekonomicky plnit požadavky společenského řízení a dosahovat příznivých národohospodářských výsledků.[240] Prostředkem k dosažení maximální ochrany společenského zájmu mělo být i účinné a rychlé civilní soudní řízení.[241] Obecně se vycházelo z předpokladu, že taková ochrana musí být poskytnuta v odpovídajícím čase. Hodnotícím kritériem pak byl rozestup mezi skutečností zakládající podle hmotného práva vznik, změnu nebo zánik práva a jeho zpochybnění, porušení nebo ohrožení a zahájením soudního řízení a poskytnutím ochrany jeho prostřednictvím.[242] Správně bylo dle mého názoru i poukazováno na působení času v hmotném právu, ve kterém se s postupem doby relativizuje zájem nad zachováním individuálního nároku a obecnou potřebou právní jistoty, což odůvodňuje i instituty promlčení a prekluze v soukromém právu. Jedná se o základní stavební kámen civilního procesu jako fenoménu funkčně a systémově odvozeného od práva hmotného. Společenský požadavek je materiálním pramenem práva, kterému musí odpovídat účel a cíl civilního soudního řízení a nelze jej odtrhovat ani na základě politického dogma. Sociologicky vzato jsou prezentované požadavky právní vědy soudobé OSŘ 1950 a 1963 založené na přirozeném právu, neboť jsou imanentní společenskému požadavku v jeho funkční podstatě bez ohledu na poltické zřízení. Dosažení tohoto požadavku prostřednictvím pozitivního práva pak již naráží na koncepci civilního procesu, kterou formuluje vládnoucí moc.

Požadavek na rychlost poskytnutí právní ochrany občanského práva hmotného byl naléhavý i v době uplatňování kolektivismu. Syntéza dílčích projevů požadavku na rychlé soudní řízení ve všech společenských zřízeních vede k závěru, že rychlost soudního řízení je mu imanentní vlastností, bez které je ochrana neúčinná a dosažené rozhodnutí soudu je neefektivní. Systémovým předpokladem naplňování účelu a cíle civilního procesu, kterým je

---

[238] Ustanovení § 3 OSŘ 1963: „*Občanské soudní řízení je jednou ze záruk socialistické zákonnosti a slouží jejímu upevňování a rozvíjení*."

[239] Ustanovení § 146 a § 149 ústavního zákona č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky; ustanovení Čl. 8 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

[240] ČEŠKA, Zdeněk. Jak napomáhá občanské právo procesní ekonomickému využívání národního majetku a majetku lidových družstev. *Právník*, 1957, roč. 96, s. 400.

[241] ŠTAJGR, František. Ochrana socialistického vlastnictví s (*sic!*) hlediska občanského práva procesního. *Právník,* 1957, roč. 96, č. 3, s. 199.

[242] ŠTAJGR. In RUBEŠ: *Občanský soudní řád I...,* s. 48.

ochrana soukromých práv,[243] je právní úprava civilního soudního řízení, který povede k racionálnímu zjišťování skutkového stavu. Takový systém musí být prost jakýchkoli možností činit nedůvodné časové mezery a prodlevy, neumožňuje kalkul a taktiku procesních stran, která činí ze soudního řízení prodlouženou ruku ekonomických a osobních zájmů subjektů. Přihlédnuto k demokratickému a tržnímu uspořádání současné společnosti, které reprezentuje ObčZ, je toto tvrzení stejně aktuální, pročež nelze devalvovat ani uvedené závěry socialistické právní vědy. Lze mít sice dílčí výhrady k systémovému pojetí civilního procesu, avšak některé organicky abstrahované závěry jsou argumentačně přesvědčivé pro volbu procesní koncepce v současnosti.

Nicméně nelze souhlasit, pokud má být základní požadavek na průběh daného civilního soudního řízení vyvozován z jeho základních ustanovení. Pokud tedy v historické úpravě měla své místo proklamace rychlého a účinného poskytnutí ochrany,[244] kterak je tomu i v současném znění ustanovení § 6 OSŘ, nelze z ní vyvozovat katalyzátor soudního řízení a ukazatel efektivnosti civilního procesu.[245] Postup v právním procesu je závislý především na subjektech, kteří se jej účastní. Ať již v pozici nadřazeného nezávislého a nestranného orgánu, který rozhoduje, nebo v pozici strany sporu, jsou nositelé práv a povinností determinováni ve své činnosti systémovým komplexem právních pravidel. Na příkladu soudu tak vysledujeme jeho limitaci dostát požadavku rychlého poskytnutí ochrany práv. Kromě požadavku rychlosti a účinnosti obsahovalo dobové znění právního předpisu i požadavek „*zjištění skutečného stavu věci*“ a „*součinnosti*.“ Současně je tak zakotveno v této základní normě omezení rychlého postupu. Soud byl povinen při dodržení ostatních norem civilního soudního řízení zjistit skutečný stav věci, a to za součinnosti účastníků řízení a dalších subjektů.[246] Efektivita postupu soudu tak byla závislá na způsobu uplatňování procesních práv a povinností těchto subjektů. Jim pak nastavovala konkrétní prostor postupu a jeho limity konkrétní pravidla soudního řízení. Původní znění § 101 OSŘ 1963 kladlo na účastníky požadavek úplného a pravdivého uvedení skutkových tvrzení a označení důkazů, přičemž podle ustanovení § 120 OSŘ 1963 soud měl dbát o nejúplnější zjištění skutkového stavu a za tím účelem měl provést i důkazy, které nebyly navrženy. Byl to především požadavek pravdivého uvedení skutkových tvrzení kladený na účastníky řízení, který znamenal relativní překážku soudu při dosažení

[243] MACUR: *Zásada projednací..., s. 198.*
[244] Ustanovení § 6 OSŘ 1963: „*V řízení postupuje soud v součinnosti se všemi, kteří se účastní řízení, tak aby byl co nejúčelněji zjištěn skutečný stav věci a aby ochrana práv byla rychlá a účinná*.“
[245] WINTEROVÁ: *Efektivnost občanského práva procesního*..., s. 266.
[246] Prokurátor, národní výbor, společenská organizace podle ustanovení § 32 až 35a OSŘ, ve znění zákona č. 133/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.

rychlého vyřízení věci. Pojistka v zakotvení citovaného pravidla zásady vyšetřovací[247] nastupovala až ve chvíli, kdy soud musel skutkový stav opřít o skutečnosti a důkazy, které účastníci netvrdili; *„soud mohl kdykoli provést jakýkoli důkaz.“*[248] Ovšem v případě, že účastník nebyl schopen dostát své povinnosti tvrdit a označit důkazy, byl soud povinen poskytnout poučení[249] podle ustanovení § 5 OSŘ 1963 a vyčkat jeho adekvátní reakce.[250] Nebylo-li ani v takovém případě uvedeno potřebné pro naplnění požadavků materiální pravdy, musel soud začít vyšetřovat skutkový stav sám,[251] což pro orgán, který nebyl účasten minulých dějů, nebyl úkol krátkodobý (v tom kterém případě). Požadavek rychlosti vyjádřený v základních ustanoveních OSŘ 1963 tak nebyl konkrétním pravidlem postupu soudu, ale pouze principiální proklamací, jak by měl soud postupovat v civilním soudním řízení.

Požadavek poskytnutí rychlé a účinné ochrany ohroženým a porušeným právům a oprávněným zájmům, nebyl proveden konkrétními právními normami civilního procesu. A vzhledem k povinnosti soudu vyšetřovat[252] skutečný stav věci, ani být nemohl.[253] Klasické instituty, které odrážely dispoziční a kontradiktorní pojetí vedení řízení jako postupu organicky závislého na aktivitě stran sporu, nemohly najít uplatnění. Zmeškání bylo považováno přímo za nástroj *bohaté buržoazie*, jak docílit prostřednictvím řízení vykořisťování *pracující chudiny*. V socialistickém procesu byl soud povinen při faktickém zmeškání účastníka nahradit jeho činnost sám,[254] aby mu poskytl náležitou ochranu před možnou újmou.[255] Přesto se uvádí snaha některých soudů klasické zmeškání do socialistického procesu prosadit. Jednalo se o tzv. *zastřené* rozsudky pro zmeškání na podkladě ustanovení § 78 odst. 2 OSŘ 1950[256], kdy soudy vyzývaly účastníky k vyjádření o otázce týkající se věci samé s doložkou, že nevyjádření bude považováno za souhlas. Docházelo tak k nastoupení fikce uznání nároku. To bylo samozřejmě odsuzováno jako snaha

---

[247] Pojem zásady vyšetřovací v uvedeném smyslu třeba odlišovat od jeho použití v právní vědě soudobé CŘS, který užíval tohoto pojmu pro označení „zjišťování“ skutkového stavu za součinnosti soudu oprávněním dotazovat se a klást stranám otázky ke skutkovým okolnostem podle ustanovení § 182 CŘS.
[248] WINTEROVÁ: *Možnosti a hranice reformy...,* s. 78.
[249] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 31.
[250] ŠTAJGR. In RUBEŠ: *Občanský soudní řád I...,* s. 44.
[251] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960 - 1964, *tisk č. 147*, [online]. Vládní návrh občanského soudního řádu. Důvodová zpráva. [cit. 20. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_09.htm>.
[252] LUBY, Štefan. Dokaz a prezumpcia zavinenia pri náhrade škody. *Právny obzor*, 1954, roč. 37, č. 7, s. 489. citováno dle FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 115.
[253] WINTEROVÁ, Alena. K rekodifikaci občanského soudního řádu v České republice. *O nové pojetí civilního procesu, Soubor statí*. 1. vydání. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica. Karolinum, 2004, s. 79.
[254] BOURA: *Rozsudek pro zmeškání...,* s. 229, 233.
[255] WINTEROVÁ: *Možnosti a hranice reformy...,* s. 78.
[256] Ustanovení znělo: „*Vyzve-li soud účastníka, aby se vyjádřil o určitém návrhu, může připojit doložku, že nevyjádří-li se účastník v určené lhůtě, bude se předpokládat jeho souhlas*.“

soudů usnadnit si práci na úkor socialistické zákonnosti.[257] Jde však o velmi zajímavý případ toho, jak se soudobá praxe snažila překlenout čerstvě nastolenou koncepci civilního procesu, aby odpovídala realitě všedních vztahů, kde nečinnost stran je hlavní překážkou rychlého a efektivního postupu v řízení.

Soudobá teorie správně zdůrazňovala potřebu rychlého postupu v soudním řízení již za účinnosti OSŘ 1950, avšak její závěry o provedení tohoto požadavku v platném právu nejsou přiléhavé. Zásada rychlosti a hospodárnosti nemohla být nikdy naplněna v řízení ovládaném zásadou materiální pravdy, jejíž naplnění mělo být zajištěno účastí státních orgánů v jakémkoli řízení, ať sporném nebo nesporném.[258] Z hlediska materiálního pramene práva však názory odpovídají společenské potřebě nejen v této době. Jejich proklamace vychází z přirozené povahy civilního procesu jako časově determinovaného úseku společenských dějů, které kladou na zúčastněné osoby majetkové a osobnostní nároky. Přitom právní úprava by měla vycházet ze skutečného života a nikoli z abstraktního myšlení,[259] což je teze jistě správná, pokud ji odtrhneme od deformačního vlivu společensko-politické propagandy. Poté můžeme skutečně vycházet při posuzování pravidel zajišťující rychlost řízení z potřeb a požadavků běžného života v jeho rovině hospodářské i osobní. Pozitivní právo musí reagovat racionálně na stav vnějšího světa a nevytvářet pouze formální pravidla v duchu spravedlivého procesu, avšak bez obsahu daného potřebami lidí a proporcionálním vyvážením jejich základních práv.

2.3 Snahy o zefektivnění a urychlení civilní justice po roce 1989

Jakmile došlo ke změně politické vládnoucí struktury a vývoj společnosti se začal ubírat cestou svobody soukromého vlastnictví a autonomie vůle, doznal změn i právní řád. Nové socioekonomické pojetí právních vztahů vyžadovalo odstranění kolektivismu, zavedení možnosti soukromého podnikání a privatizaci osobnostních práv. Provizorních[260] změn se cestou novelizace dočkal občanský zákoník z roku 1964 a byl přijat obchodní zákoník.[261] Postupné vytváření nového systému soukromého práva a pokračující tendence směřující k rekodifikaci, která vyústila v přijetí občanského zákoníku o 22 let později, daly impuls i pro nové pojetí civilního procesu. Tak jako nebylo hmotné právo ihned koncepčně nahrazeno

[257] BOURA: *Rozsudek pro zmeškání..., s*. 234.
[258] K jednotnosti řízení a diferenciaci sporného a nesporného řízení v tomto období viz JURÁŠ. *Veřejný zájem...,* s. 19 – 22.
[259] DRESSLER, Alfred. K ideovým zásadám nového občanského práva. *Právník,* 1949, roč. 88, s. 13.
[260] Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, ELIÁŠ In ELIÁŠ: *Občanský zákoník. Velký akademický komentář...,* s. 16.
[261] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

ucelenou kodifikací, nestalo se tak ani v případě civilního soudního řízení. To bylo také měněno cestou novelizací,[262] které jen částečně reflektovaly nové materiální prameny práva ve společnosti.[263] Na tomto místě je vhodné poukázat na některé změny, které byly v dosavadní právní úpravě civilního procesu sporného provedeny s cílem urychlit projednávání sporů ze soukromého práva. Výsledky deskripce budou podkladem pro zapojení dalších výkladových metod v následujících částech této práce. Jejich cílem pak bude zaujmout stanovisko ke koncepci prekluze zejména z pohledu problematické úpravy *de lege lata*. Následně výsledky této analýzy mohou být podkladem pro zaujetí stanoviska pro budoucí právní úpravu a konkrétní návrhy *de lege ferenda*. Současně je nutné vyhledat přirozenoprávní projevy urychlování soudního řízení.

2.3.1 Rozsudek pro zmeškání

Prvním výraznějším zásahem do socialistické koncepce obsažené v OSŘ 1963,[264] který směřoval ke změně společenského přístupu k civilnímu procesu, bylo zakotvení ustanovení § 153b o rozsudku pro zmeškání.[265] Současně byla z právní úpravy odstraněna zásada materiální pravdy v jejím absolutistickém pojetí.[266] Nový procesní institut umožnil soudu, aby v případě, že se žalovaný nedostaví k prvnímu jednání ve věci, pokud byly splněny formální náležitosti řízení, vydal na návrh žalobce rozsudek ve věci samé, kterým žalobě vyhoví. Je třeba zdůraznit, že oproti historické zkušenosti právní úprava stanovila aplikaci zmeškání systematicky nově. Aplikace zmeškání je jednostranná a dochází k ní pouze, zmešká-li soudní rok žalovaný. Nadto se může jednat pouze o zmeškání prvního jednání (roku) ve věci. V dalším postupu řízení již zmeškání aplikovat nelze a jeho prekluzivní účinky se na stranu nepřítomnou nebo nečinnou nevztahují. Nejasný je výklad předmětného ustanovení § 153b OSŘ, které obsahuje formulaci, že při splnění ostatních zde stanovených podmínek soud „*může*“ rozhodnout o žalobě rozsudkem pro zmeškání. V doktríně není jednoznačně vyřešena povaha institutu soudní diskrece. Jak bylo uvedeno v historické perspektivě, byl soud splněním předpokladů zmeškání vázán a mohl odmítnout návrh na rozhodnutí pro zmeškání pouze cestou odůvodněného usnesení. V neposlední řadě se pak v judikatuře Ústavního soudu objevují snahy materializovat formální přístup civilních

[262] Zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád.
[263] JURÁŠ, Marek. Aktivní role soudu při zjišťování skutkového stavu v civilním sporu. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela (ed). *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2013, s. 294.
[264] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 133/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.
[265] Zákon č. 171/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.
[266] NYKODÝM: *Novela občanského soudního řádu...,* s. 11.

soudů, které považují rozsudek pro zmeškání za univerzální nástroj, jak odklidit spor při absenci žalovaného u prvního jednání bez ohledu na další okolnosti případu. Taková aplikace deformuje původní účel institutu, a to prekludovat skutková tvrzení a důkazní návrhy nepřítomné strany.

V dalších částech práce bude třeba při zapojení metody systematického výkladu analyzovat, jaké mají být funkční vazby mezi institutem zmeškání a rozsahem zjišťování skutkového stavu, dále je třeba vysledovat účel a smysl jeho úpravy jako prostředku urychlení řízení a jaký je v tomto smyslu jeho prekluzivní účinek.

2.3.2 Zásada koncentrace civilního soudního řízení

Pokud jde o postup zjišťování skutkového stavu, mělo dojít k jeho urychlení[267] úpravou časové hranice v řízení, po jejímž uplynutí již materiální aktivita účastníků není přípustná. Zásada koncentrace řízení[268] se nejprve vztahovala pouze na některé druhy řízení, které vykazovaly vyšší míru skutkové a právní náročnosti, pro něž bylo společné, že věcná příslušnost byla dána v prvním stupni krajským soudům.[269] Podle důvodové zprávy volba odpovídala potřebě v daných věcech zajistit rychlou nápravu a dosažení právní jistoty.[270] Jednalo se o zákonnou koncentraci řízení, neboť bez splnění dalších podmínek byla pozitivním právem soustředěna skutková činnost stran do předem daného úseku řízení, což dopadalo i na oprávnění soudu provést nenavržené důkazy za podmínek § 120 odst. 3 OSŘ.[271] Vedle ní se uplatňovala soudcovská koncentrace řízení, kde prekluzivní lhůtu pro skutkové přednesy určoval za splnění formálních předpokladů soud. Následně byla zákonná koncentrace rozšířena[272] na všechna řízení a stala se univerzální zásadou českého civilního procesu. Některé názory očekávaly, že půjde o mezník v polistopadovém vývoji civilního soudního řízení, pokud jde o jeho urychlení.[273] Již v roce 1993 se Winterová hlásila k této koncepci koncentrace, budou skutkové přednesy prekludovány s koncem prvního jednání ve věci, a připouštěla ji jako možný prostředek zabránění průtahů a zajištění rychlosti.[274]

---

[267] BARTONÍČKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...*, s. 611.
[268] Ustanovení § 118b a 118c OSŘ ve znění zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
[269] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 254.
[270] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 3. volební období, 1998 – 2002, *sněmovní tisk 257/0* [online]. Vládní návrh zákona o občanském soudním řádu - EU [cit. 21. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0>.
[271] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2008, sp. zn. 29 Odo 1538/2006.
[272] Ustanovení § 118b OSŘ ve znění zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
[273] JIRSA, Jaromír. K souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy,* 2009, roč. 17, č. 1, s. II.
[274] WINTEROVÁ: *Nové pohledy na civilní proces...,* s. 13.

V současné době musíme rozlišovat řízení podle okamžiku nastoupení účinků prekluze. V řízení sporném podle OSŘ mohou strany podávat skutkové přednesy nejpozději do konce prvního jednání ve věci nebo do konce přípravného jednání, pokud se konalo, podle ustanovení § 118b OSŘ. V některých typech řízení podle ZŘS mohou účastníci podávat skutkové přednesy až do vydání rozhodnutí soudu prvního stupně podle ustanovení § 20 odst. 2 ZŘS. Jde například o řízení o rozvod manželství, ve kterém zvláštní úprava zjišťování skutkového stav v ustanovení § 390 ZŘS vylučuje aplikaci obecné části zákona v rozsahu ustanovení § 20 odst. 1 ZŘS (zásada vyšetřovací). Není avšak vyloučena aplikace ustanovení § 20 odst. 2 ZŘS, které má jako *lex specialis* přednost před ustanovením obecného předpisu, kterým je § 118b OSŘ. Nelze tedy souhlasit s názorem, že i v řízení o rozvod manželství se uplatní koncentrace řízení do skončení prvního jednání ve věci.[275] Odpovídá tomu i systematický výklad, neboť v jiných zvláštních řízeních podle předmětného zákona dochází k vyloučení aplikace § 20 odst. *1 až 3* ZŘS, nikoli pouze odst. *1*, a v těchto řízeních je tedy možnost uvádět skutkové přednesy do vydání rozhodnutí vyloučena a aplikuje se OSŘ jako *lex generalis*.[276]

2.3.3 Objektivně formální pojetí prekluze

Systém byl založen na *objektivně formálním* pojetí prekluze. Stranám sporu byla soustředěna veškerá skutková činnost do fáze řízení vymezené od podání žaloby do skončení prvního jednání (roku) ve věci. Účinky prekluze skutkových tvrzení a důkazních návrhů nebyly vázány na subjektivní zavinění sporných stran, kterak tomu bylo v předválečném Československu. Současně prekluze nikterak nezohledňovala vývoj zjišťování skutkového stavu, ale vyplývala pouze z formálně stanoveného časového milníku v průběhu řízení. Jednalo se o zákaz adresovaný soudu, aby k prekludovaným skutečnostem a důkazům nepřihlížel, v žádném případě nešlo o jeho diskreci.[277] Základní problém v tomto systému tkví v nemožnosti stran reagovat na vývoj zjišťování skutkového stavu. Formálně vymezený časový okamžik zabraňuje, aby byl organický postup stran při projednávání skutkových tvrzení a důkazních návrhů dále rozvíjen. I když tedy strana bděle a odpovědně k vlastnímu nároku plní skutkové přednesy a má vůli reagovat na okolnosti vyplynulé z projednání a provádění důkazů, zákon ji to v určité fázi řízení znemožňuje. Otázka absolutních a realitních

[275] SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 742.
[276] Shodně i LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 74.
[277] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. dubna 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006.

průtahů v tomto pojetí vůbec nepřichází do úvahy. Prvky subjektivně materiálního pojetí prekluze mohly být shledány v režimu soudcovské koncentrace řízení podle § 118c OSŘ, která se uplatňovala od 1. ledna 2001 do 30. 6. 2009. Aby mohl soud stanovit prekluzivní lhůtu, muselo dojít ke splnění kumulativní podmínky: a) v řízení docházelo k průtahům, b) účastník byl nečinný nebo neuváděl skutkové a důkazní přednesy. Na návrh odpůrce mohl soud stanovit prekluzivní lhůtu. Ta se vztahovala na obě strany řízení, pročež nebyl tento institut z opatrnosti účastníky řízení využíván.[278] Přesto lze pozitivně hodnotit koncepci v tom směru, že zohledňovala subjektivní stránku řízení, neboť byla vázána na zaviněnou nečinnost strany při zjišťování skutkového stavu. Materiální stránka uplatnění prekluze však rovněž i u soudcovské koncentrace chyběla. Vydáním usnesení o lhůtě k dotvrzení a navržení důkazů byla ukončena fáze řízení pro skutkové přednesy a později již strany nemohly reagovat na projednávaná skutková tvrzení a vývody z provádění důkazů. Otázka relativních a absolutních průtahů byla zohledněna, neboť podmínkou nastolení prekluze z rozhodnutí soudu bylo, že v řízení docházelo k průtahům, a to výlučně pro chování strany sporu. Podmínkou prekluze tedy byla existence absolutních průtahů v řízení.

Objektivně formálnímu pojetí prekluze bylo zejména vytýkáno, že nezohledňuje otázku absolutních a relativních průtahů, čímž rezignuje na svůj účel, kterým je urychlení řízení.[279] S tímto názorem lze plně souhlasit, ovšem větší problém spatřuji ve formální stránce tohoto pojetí. Zákonem stanovená hranice porušuje právo strany vyjádřit se ke všem skutečnostem v řízení vyšlých najevo, což odporuje zásadě rovnosti a kontradiktornosti. Winterová v právní úpravě nevidí v tomto směru problém a domnívá se, že strana má možnost a není jí koncentrací zbavena vyjádřit se k důkazům svého odpůrce.[280] Tato vyjádření nebo hodnocení však po nastoupení prekluze s koncem jednání nemohou obsahovat nové relevantní skutečnosti ve věci samé. Přitom omezení těchto postulátů může být zdůvodněno pouze proporcionálním vyvážením zavinění strany v procesu, kterak o tom bude blíže pojednáno. Tento mechanismus nevychází ze skutkové domněnky, že pokud strana neuvedla skutečnosti a důkazy, když měla a mohla, pak lze předpokládat s pravděpodobností hraničící s jistotou,[281] že ani žádnými nedisponuje.[282] Objektivně formální prekluze však tuto konstrukci nezohledňuje. Problém právní úpravy spočíval i v jejím nesouladu s celkovou koncepci

[278] JIRSA: *Perspektivy...,* s. 428.
[279] MACUR: *Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhů*t..., s. 350.
[280] Opačný výklad viz WINTEROVÁ, Alena. Koncentrace civilního soudního řízení. *Bulletin advokacie,* 2001, č. 4, s. 11.
[281] MACUR, Josef. K problematice urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*, 2002. roč. 10, č. 3, s. 127.
[282] LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ: *Sankce v civilním právu procesním..,* s. 375.

původního OSŘ. Na právní předpis budovaný na rigidní zásadě materiální pravdy došlo k naroubování institutu formální překážky zjišťování skutkového stavu. Ze sociologického pohledu se jednalo o znásilnění dosavadní koncepce civilního procesu, která i přes četné změny zákona nebyla stále po vůli novému společenskému uspořádání.[283] Nové prvky urychlení a zefektivnění nepřinesly to, co proklamovaly při svém přijímání v legislativním procesu, výsledkem však je v současné době rigidní kasuistická procesní úprava, která se každou novelou stává ještě složitější a pro laika naprosto neprostoupitelná.[284]

Určitou míru pozitivního přínosu pro celkový posun ke změně koncepce civilního procesu lze shledat v postupném zvýšení aktivity stran a posílení odpovědnosti za řádné vedení řízení.[285] Tím mohou být - při splnění informační funkce právního systému a následné změně přístupu praxe - eliminovány případy, kdy objektivně formální prekluze znemožní stranám vyjádřit se k prováděným důkazům. Pokud strany přijmou pravidla, mohou vyvinout dostatečné úsilí a i před nastoupením účinků prekluze se jim může podařit uvést skutečně vyčerpávající údaje o skutkovém základu věci. Hrozba prekluze je nutí, aby se na civilní soudní řízení dobře připravili, pokud tak neučiní, jde to k jejich tíži.[286] Tento tlak způsobí, že skutková tvrzení a důkazní návrhy jsou soustředěny do ranné fáze řízení, což je z hlediska požadavku rychlého projednání věci logicky žádoucí.[287]

Formálně stanovená hranice však znemožňuje stranám reagovat na provedené důkazy. Pokud se teprve v pozdější fázi při projednávání věci ukáže potřeba určitou rozhodnou skutečnost vyvrátit a prokázat to příslušným důkazem, o jehož vhodnosti dříve ani bdělá strana neuvažovala, již to není možné. Od tohoto případu je pak třeba odlišovat zákonem stanovené výjimky z prekluze, neboť ta se nevztahuje na skutečnosti a důkazy, které účastník bez své viny nemohl dříve uvést. Jedná se však o případy objektivní nezaviněné nevědomosti účastníka o existenci takové skutečnosti nebo důkazu, nikoli o nezaviněné nevzetí takové okolnosti v úvahu (viz níže). Takový koncept účinků na možnost stran vzájemně reagovat na projednanou látku však neodpovídá ústavnímu principu práva na spravedlivý proces a práva být slyšen.[288] Stranám musí být dáno vždy poučení a možnost, aby na provedený důkaz nebo uvedené skutkové tvrzení reagovaly a vyjádřily se k němu.[289]

---

[283] ZOULÍK, DVOŘÁK: *K vývoji a perspektivám...,* s. 4.
[284] WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum,* 2009, roč. 6, č. 6, s. 230.
[285] BARTONÍČKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 615.
[286] MACKOVÁ, Alena. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie,* 2000, č. 8, s. 27.
[287] WINTEROVÁ: *Nad perspektivami českého civilního procesu...,* s. 708.
[288] Příspěvek Petra Lavického „Koncentrace řízení a příprava jednání“ na kolokviu „*Příprava jednání v civilním řízení soudním.*“ Masarykova univerzita, Brno 28. listopadu 2014.
[289] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. dubna 2011, sp. zn. I. ÚS 2014/10.

Již v době příprav osnovy 1937 navrhoval Bělohlávek stanovení objektivně formální hranice uvádění nových skutkových přednesů a důkazních návrhů vydáním usnesením o ukončení dokazování. Později by strany mohly uvést nové přednesy pouze, pokud by současně hodnověrně osvědčily, že o nich dříve bez své viny nevěděly. Shledával, že není důvod se takové hranice bát, pokud strany přistupují odpovědně k vedení řízení. Žalobce má podle jeho názoru přistoupit k žalobě teprve tehdy, je-li na vedení sporu dostatečně skutkově připraven, načež i žalovaný má po zahájení řízení několik týdnů pro přípravu své obrany.[290] Vhodné je jistě podotknout, že tyto úvahy vznikaly v době obecně uplatňovaného advokátského procesu. Závěrem lze konstatovat, že určité omezení časového prostoru zjišťování sutkového stavu je žádoucí. Zjišťování skutkového stavu a jeho přezkum nelze provádět donekonečna,[291] tím by se vzhledem k plynutí času naprosto setřel význam účelu a cíle civilního procesu. Lze jistě souhlasit, že žádná společenská hodnota nemůže být nikdy dosažena absolutně, což platí i pro předvídatelnost rozhodnutí a úplnost skutkových zjištění, na nichž se zakládá. Kontradiktorní vedení řízení sice maximalizuje, ale nezaručuje absolutní vytěžení skutkového stavu a v závislosti na jiných zejména osobních faktorech bude to které rozhodnutí vždy překvapivé pro jednu nebo druhou zápolící stranu, což vyplývá z přirozené povahy sporu protichůdných zájmů.[292]

2.3.4 Koncepce výjimek z objektivně formálních účinků prekluze

Zákonem stanovená hranice uplatňování skutkových přednesů se podle platné právní úpravy nevztahuje na ty skutečnosti a důkazy, které: a) bez své viny nemohla strana uvést dříve, b) jimiž má být zpochybněna věrohodnost důkazních prostředků rozhodných pro posouzení věci, c) které vznikly po nastoupení účinků prekluze, a d) které strany uvedly poté, co byly nebo jedna z nich poučena soudem podle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 OSŘ.

Prekluze se tedy nevztahuje na ty skutečnosti a důkazy, o nichž strana nemohla dříve z objektivního hlediska vědět a uplatnit je. Jedná se o kategorii, již je nutno posuzovat objektivně a musí být splněn předpoklad, že strana bez zavinění nemohla vědět o takové okolnosti.[293] Je-li však v konkrétním daném posuzovaném případě ve vztahu k takové skutečnosti nebo důkazu prvek vědění, je (vždy) dáno i zavinění.[294] Jde o skutečnosti a důkazy, které objektivně vzato sice existovaly (*a contrario* pak „*nastaly po první jednání*“),

---

[290] BĚLOHLÁVEK: *Novelisujte ihned...,* s. 7.
[291] MACKOVÁ: *Opravné prostředky...,* s. 38.
[292] WALTR, Robert. Nová právní úprava odvolacího řízení v občanském soudním řádu. *Právní zpravodaj,* 2005, roč. 6, č. 2, s. 6.
[293] JIRSA, Jaromír. K souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 6, s. 204.
[294] Rozsudek (*sic!*) Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 2002, sp. zn. 20 Cdo 1170/2001.

avšak strana o nich nevěděla a nijak nezavinila, že o nich nevěděla.[295] Pokud lze objektivně předpokládat možnost existence nějaké rozhodné okolnosti a strana ji nevyužije, jde to k její tíži. Tak nebyl připuštěn ani důkaz, který strana sporu vyhledala v archivu bývalé Státní bezpečnosti,[296] který byl rozhodný v řízení na ochranu osobnosti, až po nastoupení účinků prekluze s prvním jednáním ve věci a dokonce až v době odvolacího řízení.[297] Pod tento okruh výjimek nespadají ani skutečnosti, které jsou rozhodné pro posouzení absolutní neplatnosti právního jednání, k nimž soud přihlíží z úřední povinnosti, pokud je strana uplatnila až po nastoupení prekluze.[298] K objektivnímu kritériu podává Nejvyšší soud, že takovou nezaviněnou objektivní nevědomostí o skutečnosti rozhodné pro řízení je však případ padělku uměleckého díla, jehož pravost byla rozhodná pro předmět řízení, avšak vzhledem k okolnostem daného případu nebylo objektivně důvodu u pravosti takového díla pochybovat. Pokud pak později vyšla skutečnost spočívající ve falzifikátu najevo, lze to uplatnit jako skutečnost, kterou účastník nemohl bez své viny včas uvést.[299] V předválečném Československu se objektivní hledisko posuzovalo totožně. Nezaviněná nevědomost o okolnostech rozhodných pro věc samu spořívala i v případě, kdy žalobkyně utrpěla újmu na zdraví rentgenovým zářením, avšak skutečná povaha poranění se projevilo až s progresem narušení po právní moci zamítavého rozsudku o náhradě újmy na zdraví. Taková skutečnost sice nenastala až po rozhodnutí ve věci, avšak bez zavinění ji nemohla strana uplatnit v řízení u soudu prvního stupně.[300]

S kategorií nezaviněné nevědomosti o důkazech souvisí výjimka spočívající v těch okolnostech, které nastaly (vznikly) až po uplynutí procesní prekluzivní lhůty. V těchto případech nelze hovořit o zavinění a prekluze se na ně z logiky věci vztahovat nemůže.

Kategorii věrohodnost zpochybňujících důkazů vymezil Nejvyšší soud tak, že těmito důkazy nesmí být do skutkového podkladu sporu vnášeny takové okolnosti, na jejichž základě by bylo možno změnit kvalitu a kvantitu doposud zjištěného stavu.[301] K tomu zaujal korigující stanovisko Ústavní soud, podle jehož názoru nesmí být výklad této výjimky příliš restriktivní a v pochybnostech se má takový důkaz připustit, byť by mělo dojít k vnesení

[295] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* .s 26.
[296] Ustanovení § 3 zákona č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činností bývalé Státní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů.
[297] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. května 2009, sp. zn. 30 Cdo 2310/2007.
[298] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. října 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007.
[299] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. ledna 2005, sp. zn. 22 Cdo 2815/2004.
[300] KŘEPELKA, Karel: Rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 21. října 1933, č.j. RII 417/33. *Právník,* 1934, roč. 73, s. 387 – 388.
[301] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. července 2003, sp. zn. 21 Cdo 818/2003.

nějaké nové pro věc rozhodné skutečnosti, která doposud (před prekluzí) uplatněna nebyla.[302] K tomu se však dle mého názoru správně vyjádřila doktrína, když považuje takový postup za zpochybnění celkové koncepce koncentrace řízení do fáze před koncem soudního roku.[303] Je třeba trvat na striktním klasickém výkladu této výjimky tak, že přípustnými skutečnostmi a důkazy jsou jen ty, které ponechají netknutý skutkový stav věc, jak byl stranami uveden.[304] Připuštění takové nové okolnosti spolu s věrohodnost popírajícím důkazem by znamenalo porušení zásady rovnosti stran, neboť po nastoupení účinků koncentrace již nemá protistrana možnost uvádět v reakci na tyto okolnosti vlastní přednesy.

Celou problematiku objektivních formálních podmínek uplatnění prekluze a výjimek z jejich účinků relativizoval zákonodárce s účinností od 1. ledna 2013 tím, že umožnil soudu, aby svým poučením stran podle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 OSŘ anuloval účinky prekluze v rozsahu poučení. V současné době se tedy v českém civilním procesu uplatňuje *kvazisoudcovská* koncentrace řízení. Nastoupení účinků prekluze je ponecháno zákonem stanovení objektivně formální časové hranici, avšak soud ji může prolomit procesním úkonem. Právní úprava reagovala na požadavky soudců, kteří ve fázi před koncentrací řízení neměli sebránu všechnu rozhodnou skutkovou materii a záměrně nepoučovaly účastníky o koncentraci řízení.[305]

---

[302] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. února 2006, sp. zn. IV. ÚS 125/05.
[303] BARTONÍČKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...*,. s. 613.
[304] Rozhodnutí nejvyššího soudu v Brně ze dne 27. ledna 1933, č.j. Rv I 1579/31 uveřejněné v časopise *Právník*, 1933, s. 223 – 224.
[305] SVOBODA, Karel. K připravované rekodifikaci civilního procesu. *Právní rozhledy,* 2010, roč. 18, č. 10, s. 343.

3 Zahraniční úpravy urychlování civilního soudního řízení

Jak bylo v úvodu práce vymezeno, nezbytnou vědeckou metodou je i zapojení komparativního výkladu dané problematiky. Vzhledem ke skutečnosti, že český civilní procesu byl po mnoha desetiletí úzce spjat s rakouským civilním soudním řádem, který byl zase úzce společensky ovlivněn demografickou blízkostí německého civilního procesu, lze vyslovit hypotézu o možné interpretační a inspirační základně těchto dvou procesních řádů. To platí stejnou měrou i pro slovenský civilní proces, který prošel po druhé světové válce společným koncepčním vývojem s námi a platí pro něj stejné odrazové podmínky. Protože na Slovensku došlo k přijetí rekodifikace civilního procesu, je nabíledni obrátit pozornost ve snaze nalezení odpovídajícího *tertium comparationis* právě v této právní úpravě, která je v daném regionu nejnovějším pokusem o odstranění pozůstatků starého socialistického vnímání civilního procesu. Výsledky této výkladové metody mohou být neocenitelným zdrojem vysledování přirozených prvků civilního procesu, na kterých je třeba stavět i české pojetí účelu a cíle této právní disciplíny.

3.1 Slovensko

Vzhledem ke končící legisvakanční lhůtě nových procesních zákonů na Slovensku bude výklad věnován převážně této aktuální právní úpravě. Zvolená koncepce sporného řízení v Civilnom sporovom poriadku klade vysoký důraz na zajištění práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, což považuje za součást práva na spravedlivý proces a dbá o jeho zaručení.[306] Za tím účelem je vůdčí zásadou nového civilního soudního řízení kontradiktorní vedení sporu stranami.[307] Již bylo vymezeno, že ustanovení § 149 CSP provádí tuto zásadu jasným a srozumitelným vymezením prostředků procesního útoku a procesní obrany stran. K jejich naplnění a maximálnímu vytěžení nabízí právní úprava vhodné prostředky přípravy jednání ve věci samé a také prostor pro projednání věci v meritu. Rychlý postup stran v řízení je zajišťován právní úpravou procesních prekluzivních lhůt, které znemožňují takový výkon

[306] Národná rada Slovenskej republiky, Návrh nového zákona, parlamentná tlač 1334, ze dne 19. prosince 2014, [online]. Vládny návrh zákona Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa - osobitná časť [cit. 24. dubna 2016]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5280>. (dále jen „Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa - osobitná časť“) k Článku 17 CSP.
[307] ŠTEVČEK: *Princípy a východiská nových kódexov...,* s. 19.

práv, jímž je poškozován zájem druhé strany, svévolně bráněno v postupu řízení a jeho záměrné protahování.[308]

3.1.1 Prvky urychlení řízení ve fázi přípravy jednání

Vlastní fáze přípravy jednání cílí na maximalizaci vytěžení skutkové materie případu již na počátku řízení, než dojde k započetí projednávání věci. Tento systém vychází z přirozené povahy účelu projednání skutkového stavu a provádění důkazů. Hodnotným podkladem pro účinnou soudní ochranu jsou pouze nejúplněji sebraná skutková tvrzení a důkazní návrhy. Pokud se soudu podaří za součinnosti stran shromáždit rozhodné okolnosti již v ranné fázi řízení, zaručuje to optimalizaci výsledků zjišťování skutkového stavu. Věcná stránka případu je tak probrána v nejvyšší míře vzájemných souvislostí, což vylučuje možnost opomenutých tvrzení a důkazů. Příprava jednání se podle ustanovení § 167 a § 168 CSP rozpadá do obligatorní a fakultativní fáze. Po zahájení řízení je soud povinen provést procesní úkon, který spočívá ve výzvě žalovanému, aby se písemně k žalobě vyjádřil a uplatnil odpovídající prostředky procesní obrany a uvedl rozhodné skutečnosti a označil důkazy k jejich prokázání. S touto výzvou je spojeno poučení o možnosti vydání rozsudku pro zmeškání. Pokud žalovaný ve stanovené lhůtě nepodá *odpověď na žalobu,* může soud i bez jednání rozsudkem žalobě vyhovět podle ustanovení § 273 CSP. Podle důvodové zprávy jde v daném případě o sankci za procesní pasivitu žalovaného,[309] a proto může soud žalobě pouze vyhovět, nemůže ji zamítnout. Pokud žalovaný výzvě řádně vyhoví, může soud podle okolností daného případu nadále postupovat buď fakultativní cestou přípravy jednání (písemně nebo ústně) nebo může nařídit jednání ve věci samé.

Písemným prostředkem přípravy jednání je po doručení odpovědi na žalobu podle ustanovení § 167 odst. 3 CSP výzva žalobce k podání repliky na vyjádření žalovaného. Pokud dojde k aplikaci tohoto institutu, může soud využít i možnosti následné výzvy žalovaného k podání dupliky podle § 167 odst. 4 CSP. S nepodáním repliky ani dupliky zákon nespojuje účinek zmeškání procesního úkonu. Zmeškání je, pokud jde o žalovaného, vázáno podle ustanovení § 273 CSP pouze k nepodání odpovědi na žalobu („*vyjadriť sa k žalobe*“). Nepodání dupliky žalovaným tyto účinky mít také nemůže, protože zákon je spojuje pouze s nepodáním vyjádření k žalobě, což duplika není (§ 167 odst. 4: „*doručí vyjadrenie žalobcu ... a umožní mu, aby sa k nemu vyjadril*“). Stejné platí pro nepodání repliky žalobcem. Aby

[308] Národná rada Slovenskej republiky, Návrh nového zákona, parlamentná tlač 1334, ze dne 19. prosince 2014, [online]. Vládny návrh zákona Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa - osobitná časť [cit. 24. dubna 2016]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5280>.
[309] Dovodová zpráva k § 273

však písemné prostředky přípravy jednání přispěly k urychlenému vyřízení věci, je soud povinen ve výzvě k replice i duplice poučit příslušnou procesní stranu o následcích soudcovské koncentrace řízení. Strana sice nemůže být stižena při nepodání vyjádření následky zmeškání v podobě meritorního rozhodnutí, avšak, pokud vyjádření nepodá nebo není úplné, hrozí ji prekluze skutkových přednesů. Strany by po aplikaci výzev k replice a duplice podle důvodové zprávy již neměly mít možnost uvádět další skutkové tvrzení a důkazní návrhy.[310] Ovšem formální hranice stanovená zákon jim v tom po zahájení jednání ve věci samé nebrání.

Alternativou k písemné přípravě jednání je její provedení prostřednictvím ústního přípravného jednání podle ustanovení 168 CSP (*predbežné prejednanie sporu*). Účelem tohoto setkání stran se soudem je projednání a uspořádání skutečností, které jsou mezi stranami sporné a které nesporné. Soud se má pokusit o smír, je-li to vzhledem k okolnostem případu účelné a má posoudit splnění podmínek řízení. Podle mého názoru je velice vhodné ustanovení o povinnosti sodu sdělit stranám předběžný právní názor na věc, ze kterého strany mohou ještě ve fázi přípravy jednání vyvodit potřebu odpovídacích skutkových přednesů. Aby bylo zamezeno nedůvodným průtahům v řízení, jsou strany v předvolání k přípravnému jednání poučeny o možnosti vydání rozsudku pro zmeškání. Pokud se pak k tomuto roku nedostaví žalobce, jak předvídá ustanovení § 172 odst. 1 CSP, může soud na návrh žalovaného rozhodnout rozsudkem pro zmeškání přiměřeně podle ustanovení § 278 CSP tak, že žalobu zamítne. Obdobně dopadá zmeškání přípravného jednání na žalovaného, kdy na návrh žalobce může soud žalobě vyhovět podle ustanovení § 172 odst. 2 CSP za přiměřeného použití ustanovení § 274 CSP. Systematika je založená na sankci za procesní pasivitu, proto soud podle důvodové zprávy nevydává rozsudek pro zmeškání po skutkovém projednání věci a provedeném dokazování. Žaloba však musí mít splněny základní náležitosti, aby do výroku rozsudku mohl být zformulován vykonatelný nárok. Použití institut zmeškání je v novém slovenském civilním procesu velmi formální, rozhodnutí je sice meritorní, avšak nezakládá se na projednání věci. Velmi lze uvítat důsledné provedení zásady rovnosti strana a jejich kontradiktorního postavení, když překážku věci rozsouzené zakládá jak následek zmeškání žalovaného, tak žalobce.

3.1.2 Projevy zásady koncentrace řízení

Správně provedená příprava jednání, na kterou CSP klade velký důraz a dle mého názoru poskytuje soudu vhodné prostředky k jejímu provedení, je předpokladem pro uplatnění

[310] Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa - osobitná časť k § 167.

procesních prekluzivních lhůt v civilním soudním řízení. Dosud platný zákon č. 99/1963 Zb., občianský súdny poriadok, ze znění pozdějších předpisů, obsahuje v ustanovení § 118a úpravu zákonné koncentrace řízení vystavěné na modelu, který odpovídal české výčtové metodě řízení podle ustanovení § 118b OSŘ ve znění od 1. 1. 2001 do 30. 6. 2009. Systém je tedy doposud založen na soustředění skutkových přednesů do určité formálně vymezené fáze řízení.[311] Pojetí vychází z předpokladu uplatnění procesní diligence stran sporu, kdy odpovědnost za náležitě zjištěný skutkový stav tak spočívá na těch, kdo se na soud obrací s žádostí o poskytnutí ochrany. Z této zásady vychází i nová právní úprava, klade zvýšené nároky na procesní aktivitu stran tím, že jim stanovuje procesní prekluzivní lhůty, aby bylo zamezeno průtahům.[312] Článek 10 CSP umožňuje tedy soudu stanovit i závazné lhůty k vykonání procesních úkonů, čímž dochází dle důvodové zprávy k jejich koncentraci. Nová právní úprava tak zavádí do civilního soudního řízení soudcovskou koncentraci řízení, která doposud není v platné právní úpravě umožněna.

a) Soudcovská koncentrace řízení (subjektivně materiální)

Tak jako ustanovení § 149 CSP upravuje prostředky procesního útoku a procesní obrany, který provádí zásadu povinnosti substanciovat skutková tvrzení a důkazní návrhy dle Článku 8 CSP, tak ustanovení § 153 CSP upravuje jejich časový aspekt. Strany, pokud hodlají využít práva na soudní ochranu, které je jim zaručeno, jsou povinny uplatnit prostředky procesního útoku a obrany včas: „*Prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany nie sú uplatnené včas, ak ich strana mohla predložiť už skôr, ak by konala starostlivo so zreteľom na rýchlosť a hospodárnosť konania*.“ Zákon stanoví předpoklad, že každý v řízení postupuje co nejrychleji, aby byla ochrana poskytnuta s minimalizací nákladů, přitom postupuje s náležitou péčí. Je zde patrná inspirace ustanovení § 282 odst. 1 NěmZPO, jež bude analyzován níže. Rozhodný okamžik, jehož uplynutím se prekluduje skutkové tvrzení nebo příslušný důkazní návrh, nastává, jakmile při projednávání věci vyplyne najevo potřeba jeho přednesu.[313] Hlediskem je zde uvažování každé pečlivě a rozumně se chovající osoby, které se individualizuje se zřetelem konkrétních okolností případu. Systematika je založena na organickém zjišťování skutkového stavu v tom směru, jak byl jeho mechanismus analyzován v úvodu této práce. Strany nemají prostor pro taktizování. Jakmile v řízení vyplyne najevo

[311] ŠTEVČEK, Marek. In ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár. I. diel*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 422.
[312] BARICOVÁ, Jana. Od prijatia nových procesných kódexov očakávam pozitívnu zmenu v chápaní mnohých právnikov. *Bulletin slovenskej advokácie*, 2015, č. 3, s. 3.
[313] PRÜTTING, Hanns. In KRÜGER, RAUSCHER: *Münchener Kommentar...,* s. 1740.

jakákoli okolnost rozhodná pro věc samu, ať už z uvedeného tvrzení nebo provedeného důkazu (skutečnosti uvedené svědkem, obsah listiny), musí ji strana, které je to ku prospěchu, uvést bez zbytečného odkladu nebo jí k tomu může na žádost soud stanovit lhůtu podle ustanovení § 181 odst. 4 CSP. Pokud z pohledu racionálně se chovajícího subjektu došlo při uvedené přednesu k opoždění, má soud možnost podle odst. 2 § 153 CSP k němu nepřihlížet, stejně takové následky má marné uplynutí lhůty podle předchozí věty. Na tomto místě je soudu dána diskrece, zda prekluzi na daný přednes stanoví. Zákonodárce nestanovil další podmínku pro uplatnění tohoto pravidla. V citovaném ustanovení je demonstrativně vymezeno, že soud nemusí k opožděným přednesům přihlížet zejména (*najmä*), pokud by to znamenalo průtah v řízení nebo vykonání dalších úkonů. Jsem však toho názoru, že se nejedená o stanovení kumulativní podmínky, kterak je tomu v německém[314] a rakouském procesu, a tak jako tomu bylo v ustanovení § 179 CŘS. Vede mě k tomu jak jazykový výklad, tak výklad systematický. Podle ustanovení odst. 1 § 153 CSP musí být prostředky procesního útoku a obrany učiněny včas. Podle odst. 2 téhož ustanovení pak soud nemusí přihlédnout k přednesům, které včas uvedeny nebyly. Pokračování věty pak zdůrazňuje, že soud nemá přihlížet zvláště v těch případech, kdy by to znamenalo průtahy nebo potřebu dalších úkonů. Nejde tedy o stanovení podmínky, ale o zpřísnění kritéria posuzování opoždění. Smysl druhé části věty ustanovení nelze vykládat ve smyslu *„pokud“*, nýbrž *„zvláště tehdy“*.

Pokud soud předmětné ustanovení aplikuje, přičemž není vázán návrhem strany, která jistě může soud na možnost v daném případě upozornit, a nepřihlédne k určitému tvrzení nebo důkazu, musí to odůvodnit v rozhodnutí ve věci samé podle ustanovení § 153 odst. 3 CSP. Proti této povinnosti nelze mít výhrady. Dle mého názoru však soudcovská koncentrace může narážet na problémy, na které narážela i citovaná historická právní úprava. Je velice vhodné, že absentuje podmínka úmyslného zavinění, a že z právní normy vyplývá, že se zde zavinění presumuje, což je tradičním prvkem procesního práva.[315] Proti posouzení opožděnosti skutkového přednesu se pak strana může bránit odvoláním proti rozhodnutí ve věci samé z důvodu podle ustanovení § 365 odst. 1, písm. b) CSP, totiž, že soud nesprávným postupem znemožnil straně vykonávat jí patřící práva v takové míře, že bylo porušeno právo na spravedlivý proces. Naproti tomu nebude na nesprávnou aplikaci soudcovské koncentrace dopadat odvolací důvod podle ustanovení § 365 odst. 1, písm. e) CSP, neboť zde se jedná o případ, kdy soud využil práva neprovádět nadbytečné nebo k věci se nevztahující důkazy, což

[314] ROSENBERG, Leo; SCHWAB, Karl Heinz; GOTTWALD, Peter. Zivilprozessrecht. 17. Auflage. München : Verlag C. H. Beck, 2010, s. 361.
[315] MACUR: *Povinnost a odpovědnost...,* s. 134.

odpovídá i současné úpravě § 205 odst. 2, písm. c) OSP.[316] Porušení práva na spravedlivý proces je zde třeba shledávat v porušení práva reagovat procesním útokem nebo obranou, pokud je soud nesprávně shledal opožděnými. Takový odvolací důvod pak může být důvodem pro zrušení rozhodnutí odvolacím soudem podle ustanovení § 389 odst. 1, psím. b) CSP. Prostřednictvím judikatury odvolacích soudů bude následně vytříbena kasuistika a kritéria, za nichž mohou soudy odmítat opožděné návrhy. Taková soudní interpretace bude neocenitelným zdrojem interpretace a inspirace pro českou právní úpravu *de lege ferenda*.

V době před nastoupením účinnosti analyzované právní úpravy lze vyslovit pochybnost v tom směru, že soudy nebudou koncentraci uplatňovat, neboť nedokáží posoudit, zda konkrétní přednes byl nebo nebyl proveden včas. Vzhledem ke skutečnosti, že druhá strana nemůže aplikaci ustanovení § 153 CSP navrhovat, bude otázkou hodnotového výkladu, zda neodmítnutím opožděného přednesu, budou naplněny ve vztahu k druhé straně shora uvedené předpoklady odvolacího důvodu. Jsem toho názoru, že z celkového nového kontradiktorního pojetí CSP, a závěrům teleologického výkladu analyzovaného institutu, tomu tak je. Taková strana se může odvolat, pokud bude přijato rozhodnutí založené na opožděně tvrzených skutečnostech a navržených důkazech. Právo na spravedlivý proces je v civilním sporu obapolné a, ačkoli bylo učiněno zadost právu být slyšen jedné strany, současně může dojít k porušení práva druhé strany na rozhodnutí v přiměřené lhůtě, které pro Slovensko vyplývá z Úmluvy.

b) Zákonná koncentrace řízení (objektivně formální)

Strany civilního soudního řízení mají možnost uplatňovat skutkové přednesy a uvádět nové skutečnosti po celou dobu jednání ve věci samé. Nová slovenská právní úprava narozdíl od stávající české vychází z klasického pojetí ústního jednání (*pojednávanie*) jako jediného celku, který končí až rozhodnutím soudu podle ustanovení § 182 CSP. Jednání lze odročit, což neznamená, že by skončilo. Naopak, pokračuje v době stanovené soudem, tedy v klasickém pojetí procesní doby u dalšího roku. I zde je pak zakotvena zásada, aby soud rozhodl věc zpravidla na jediném jednání (*na jedinom pojednávaní*) podle ustanovení § 179 CSP. Užití slova *jediné* na místo *jedno* vyjadřuje, že v případě odročení, jde stále o totéž jednání a nedochází k multiplikaci více jednání. Časová formální hranice se neváže na konec žádného z roků (srov. § 118b odst. 1 OSŘ), nýbrž až na skončení projednávání věci u soudu prvního stupně. Konkrétně je tímto okamžikem vydání usnesení soudu, kterým se řízení končí. Tím dochází ke koncentraci skutkových přednesů a důkazních návrhů do fáze řízení

[316] FICOVÁ, Svetlana. In ŠTEVČEK: *Občiansky súdny* poriadok..., s. 820

před soudem prvního stupně. Je tak vymezen rozsah skutkového podkladu, jímž je soud vázán při rozhodování věci samé. Skutečnosti, které nebyly uplatněny, jsou připuštěny pouze za podmínek novot v odvolacím řízení podle ustanovení § 366 CSP, pokud jde o uplatnění prekluze, jsou těmito skutečnostmi ty, jejichž včasné uvedení strana sporu nezavinila (písm. d) citovaného ustanovení). Ty skutečnosti, které pak nastaly, až po vydání usnesení podle ustanovení § 182 CSP mohou být uplatněny až v případném exekučním řízení, avšak nejsou výjimkami ze zákazu novot v odvolacím řízení.[317]

Je vhodné upozornit na koncepci Třetí části CSP, která zakotvuje zvláštní způsoby řízení, jejichž předmětem jsou záležitosti právních poměrů hmotného práva, v nichž se projevuje výrazná faktická a právní nerovnost subjektů.[318] Předně jde o spory ze spotřebitelských smluv a dále řízení v individuálních pracovních věcech. Procesní právo je zde využito jako nástroj nivelizace ekonomických propadů v postavení spotřebitele resp. zaměstnance vůči podnikateli (zaměstnavateli). Jedním z prostředků k tomuto cíli je i zvláštní nastavení účinků prekluze v projednávání těchto věcí. Tak je třeba upozornit na ustanovení § 320 CSP, které pro individuální pracovní spory deroguje obě formy koncentrace, přičemž nové skutečnosti a důkazy mohou být uváděny, a soud je nad to povinen vyhledávat i nenavržené důkazy podle ustanovení § 319 CSP, do vyhlášení rozhodnutí.

3.2 Rakousko

Základní úpravu procesní prekluze obsahuje v Rakousku stále platný a účinní Kleinův civilní řád soudní z roku 1898 v ustanovení § 179. O koncepci, která je zde zvolena, platí výklady zahrnuté v části zabývající se předválečným stavem civilního procesu v Československu. Změnami procesního práva však došlo k dílčí úpravě systematicky aplikace procesní prekluze na opožděné skutkové přednesy, kterým je vhodné věnovat z hlediska výkladové metody horizontální komparace pozornost. Současné znění předmětného ustanovení zakotvuje,[319] že strany mohou až do skončení ústního jednání tvrdit nové pro věc rozhodné skutečnosti a navrhovat důkazy. Takové skutkové a důkazní návrhy však mohou být soudem odmítnuty z moci úřední nebo k návrhu druhé strany, pokud mohly, ale nebyly učiněny dříve pro hrubě trestuhodné zavinění (*grob schuldhaft*) strany a pokud by jejich připuštění nepřiměřeně protáhlo vyřízení věci. Proti usnesení o odmítnutí opožděných přednesů není odvolání přípustné. Současná právní úprava zpřísnila odpovědnost stran za

[317] Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa - osobitná časť k § 154.
[318] Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa - osobitná časť k Článku 6.
[319] JUSLINE - die juristische Internet-Plattform Österreichs [online]. Zivilprozessordnung. § 179. [cit. 27. března 2016]. Dostupné na: <https://www.jusline.at/179_ZPO.html>.

včasné substancování skutkových tvrzení. Systém uplatnění procesní prekluze vychází ze stejného pojetí odpovědnosti stran za vedení řízení, jak k ní byl podán výklad u slovenské právní úpravy. Procesní právo předpokládá, že strana bude konat s náležitou pečlivostí, racionálně a rychle, a jakmile zjistí z projednávání věci potřebu skutkového přednesu, učiní jej. Zavinění se již neposuzuje podle formy úmyslu, ale musí být patrná hrubá nedbalost. Nicméně co zůstalo zachováno beze změny, je podmínka kumulativního nastoupení kauzálního prodloužení řízení. Jedná se o požadavek absolutních průtahů, které považuje za klíčové pro uplatnění prekluze ve svých názorech Macur.[320]

Ovšem opět je nejdůležitějším pramenem poznání vhodnosti právní úpravy praktická zkušenost. V současné rakouské, stejně jako v předválečné, jurisprudenci je citované ustanovení § 179 ZPO považováno za prakticky nevýznamné. Změna provedená v roce 1997[321] upravila text zákona pouze v tom směru, že nové přednesy lze odmítnout, pokud lze *se zřetelem ke všem okolnostem* řízení předpokládat, že to povede k průtahům. Problém spočívá stále v požadavku kumulativního splnění úmyslného zavinění a prodloužení řízení v důsledku připuštění nových přednesů.[322] Zpřesnění úpravy o kritériu objektivního kauzálního prodloužení nevedly k praktické změně. Soudy je jen obtížně používaly a výklad předpokladů prekluze byl velmi restriktivní. V praxi pouze výjimečně odvolací soudy souhlasily se soudem prvního stupně, že oprávněně odmítl skutkový přednes, kterým by jinak bylo řízení nepoměrně prodlouženo.[323] Pokud se pak v některých případech soudy odhodlaly a skutková tvrzení opožděná z důvodu splnění obou kumulativních podmínek odmítly, vedlo to ke zdlouhavému pokračování řízení u odvolacího soudu, kde se projednávalo naplnění úmyslu. V důsledku této praxe se od aplikace tohoto institutu upustilo. Namísto toho se zvedly požadavky na odstranění advokátského tarifu a zavedení paušálních odměn[324] při přiznávání nákladů řízení.[325] Přitom však rakouské civilní právo procesní pro sporná řízení striktně prosazuje zásadu diligence, ze které plyne požadavek, aby se strany co nejpečlivěji staraly o vlastní práva, když už se obrátí na soud. Tato zásada se však v praxi uplatňuje pouze

---

[320] MACUR: *Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt...,* s. 348; MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 13; rovněž LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ: *Sankce v civilním právu procesním...,* s. 374.
[321] Bundesgesetzblatt, 1 1997/140.
[322] OBERHAMMER, Paul. Speeding up civil litigation in Austria: past and present instruments. In VAN RHEE: *The Law's delay...,* s. 227.
[323] DOPPLER: *Koncentrace řízení v civilním procesu...,* s. 96.
[324] HUBNER, Helmut. Zkušenosti z praxe. *Právní praxe*, 1997, roč. 45, č. 2, s. 99 – 100.
[325] Je vhodné poukázat, že s účinností od 1. ledna 2001 byla současně s velkou novelou OSŘ provedenou zákonem č. 30/2000 Sb., provedena změna odměňování advokátu při rozhodování o náhradě nákladů řízení vyhláškou č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem, odpovídající této koncepci. Jedním z důvodů byla právě i snaha o omezení skutkového rozmachu s cílem protahovat tarifně hodnocenými úkony řízení. Nicméně Ústavní soud svým nálezem ze dne 17. dubna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12 tuto úpravu, byť z nepřesvědčivých důvodů zrušil.

prostřednictvím striktního zákazu novot v odvolacím řízení.[326] Při úvahách o zpřísnění režimu prekluze v rakouském procesu se objevil i názor, aby byla stanovena objektivně formální hranice, po níž by strany již nemohly uvádět nové skutkové přednesy. Inspirace sahala až k Josefínskému soudnímu řádu z roku 1781.[327] Výhrady proti této koncepci však převážily, neboť bylo usuzováno, že by to znamenalo opětovné zavedení zásady eventuální (*eventualmaxime*) a pod jejím tlakem by strany z obav před prekluzí uváděly velké množství návrhů a důkazních prostředků. Tím by se řízení zbytečně *nafouklo* a stalo se sevřeným a formalizovaným, což by mohlo vést ke kontraproduktivnímu protahování řízení.[328] V odborné diskuzi se proti tomuto pojetí ozývaly odpůrci zejména z řad politicky vlivných advokátů, kteří se obávali zvýšení jejich odpovědnosti za řádné a rychlé vedení sporu, což by v případě porušení mělo dopad i na jejich odpovědnost ze závazkového vztahu ke klientům. Nakonec byla změnou provedenou v roce 2002 sice odstraněna podmínka *úmyslného* neuvedení s *cílem prodloužit* řízení a nahradila jej hrubá nedbalost, avšak v praxi se nezměnilo ničeho.[329]

Ke zmírnění průtahů v řízení mají kromě procesní prekluze přispět instituty přípravy jednání. V průběhu této fáze řízení mají strany podle zásady kooperace participovat na postupnému a všestranném vytěžování skutkového materiálu ve věci.[330] Shodně s CŘS je obligatorní náležitostí výzva žalovaného, aby po zahájení řízení podal odpověď na žalobu (*Beantwortung der Klage*). První rok byl z právní úpravy vypuštěn, kterak po tom již při přípravě osnovy 1937 volal československý Nejvyšší soud.[331] Naproti tomu je odpověď na žalobu obligatorním úkonem přípravy jednání. Stejně tak je soud povinen provést přípravu jednání nařízením přípravného roku (*Vorbereitende Tagsatzung*), u kterého dochází k uspořádání skutkové látky, posouzení splnění podmínek řízení a vyvození závěrů o sporných a nesporných skutkových základech sporu.

Koncepce zmeškání je v současném rakouském civilním procesu zachována v základních rysech, tak jak o ní bylo pojednáno u ustanovení § 396 a následující CŘS.

---

[326] BUCHEGGER, Walter. Právní instituty pro urychlení řízení v rakouském rozhodovacím procesu. *Právní praxe*, 1997, roč. 45, č. 2, s. 88.
[327] OBERHAMMER, Paul. Speeding up civil litigation in Austria: past and present instruments. In VAN RHEE: *The Law's delay...*, s. 226.
[328] RECHBERGER, W. H., KLICKA, Th. Accelerating civil litigation in Austria in the twentieth century. In VAN RHEE: *The Law's delay...*, s. 241.
[329] OBERHAMMER, Paul. Speeding up civil litigation in Austria: past and present instruments. In VAN RHEE: *The Law's delay...*, s. 227.
[330] SALFICKY, Herbert. Die Prozessförderungspflicht und Präklusion. *Recht der Wirtschaft,* 2002, č. 10, s. 578 – 582.
[331] Posudek Nejvyššího soudu o některých otázkách vztahujících se na sjednocení civilních zákonů procesních. *Právník,* 1924, roč. 63, s. 200.

3.3 Německo

Trvalý zájem o německou koncepci uplatnění procesních prekluzivních lhůt nalézáme ve stěžejních publikacích Macurových.[332] Hlavní devizu německého pojetí procesní prekluze spatřoval v presumpci zavinění za opožděný skutkový přednes a v uplatnění absolutních průtahů (*die absolute Theorie*[333]). Její základy jsou stanoveny v ustanovení § 296 NěmZPO, které navazuje na ostatní ustanovení, která obsahují úpravu konkrétních procesních úkonů stran, jimiž je soudu předkládán skutkový stav věci, ať již ve fázi přípravy jednání nebo při projednávání věci samé. V případě druhé skupiny jde předně o ustanovení § 282 odst. 1 NěmZPO ukládající stranám povinnost u ústního jednání tvrdit všechny pro rozhodnutí významné skutečnosti a předložit všechny důkazy, kterými disponují, a to hned, jakmile k tomu mají možnost s ohledem na aktuální skutkový vývoj.[334] Kritériem je v tomto ohledu přihlédnutí ke všem okolnostem daného řízení (objektivní hledisko), kterak by se jevilo každému řádně se chovajícímu a pečlivému subjektu (subjektivní hledisko). Materiální řízení sporu spočívá v diskuzi stran se soudem nad jednotlivými skutkovými tvrzeními, všemi rozhodnými okolnostmi a prováděnými důkazy. Strany mohou vždy reagovat na skutková zjištění a vývody navzájem, kterak odpovídá kontradiktornímu vedení řízení.[335] Pokud se během projednávání věci ukáže, že strana tvrdí skutečnost, o které musela vědět již ve fázi přípravy jednání a měla ji sdělit protistraně, může soud taková tvrzení odmítnout. Výjimkou jsou pouze skutková tvrzení a důkazní návrhy, které strana neuvedla dříve, neboť by z hlediska objektivně rozumného uvážení straně dost výrazně ublížila ve sporu, a později je uvedla jako nezbytnou reakci na tvrzení protistrany.[336] Pokud jde o ostatní skutečnosti a důkazy, které strana nepředložila během přípravy jednání a mohla, soud je může odmítnout. Jde-li pak o fázi projednání věci samé, pak nemohou být jako opožděné odmítnuty skutečnosti a důkazy, potřebu jejichž uvedení si strana mohla uvědomit až v jeho průběhu, pokud je uvedla kdykoli po dobu prvního (případně jediného) roku k ústnímu jednání[337] (např. ihned po přednesu žaloby si žalovaný uvědomil nutnost výslechu svědka, avšak jako důkazní prostředek jej označil až ke konci prvního ústního roku). Pakliže strana mohla přednést (*vorbringen*) tyto okolnosti u prvního ústního roku, avšak uvedla je až u dalšího jednání, je to již důvod k odmítnutí. Soud má možnost takové skutkové přednesy podle ustanovení § 296

[332] Za všechny zejména MACUR: *Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhů*t..., s. 348. MACUR: *Postmodernismus...;* MACUR: *Zásada projednací...;* a další v této práci citované.
[333] Blíže viz PRÜTTING. In KRÜGER, RAUSCHER: *Münchener Kommentar...,* s. 1879.
[334] ROSENBERG, SCHWAB, GOTTWALD: *Zivilprozessrecht...,* s. 354.
[335] PRÜTTING. In KRÜGER, RAUSCHER: *Münchener Kommentar...,* s. 1892.
[336] ROSENBERG, SCHWAB, GOTTWALD: *Zivilprozessrecht...,* s. 360.
[337] PRÜTTING. In KRÜGER, RAUSCHER: *Münchener Kommentar...,* s. 1892.

odst. 2 NěmZPO odmítnout, a to je plně v jeho diskreci (*können zurückgewiesen werden*[338]). Aby mohl soud takové přednesy odmítnout, musí však být současně splněny podmínky ustanovení § 296 odst. 2 NěmZPO a sice: *a)* strana neuvedla dříve rozhodné okolnosti v důsledku zavinění ve formě hrubé nedbalosti (*grober Nachlässigkeit*); a současně[339] *b)* připuštění takových tvrzení a důkazů by značně oddálilo vyřízení rozepře (*Erledigung des Rechtsstreits verzögern*).

Problémem se v aplikační praxi stalo především správné posouzení oddálení vyřízení věci resp. prodloužení řízení. V průběhu let se vyvinuly dvě teorie posuzování průtahů – hypotetická (kauzální), kterou zastávala teorie a absolutní, jíž si nakonec osvojily soudy. Ty totiž nepřijaly, že by měly rozhodnutí opírat o srovnání hypotetické délky řízení při včas uplatněném přednesu a při jeho skutečném uvedení později. Přijaly tedy absolutní teorii, kdy právně významným průtahem jsou pouze ty případy, kdy prodloužení řízení nastává výhradně v důsledku pozdě uplatněného přednesu posuzováno v daném okamžiku.[340] Podle tohoto pojetí se průtahy ve smyslu zaviněného prodloužení řízení rozumí pouze situace, kdy řízení musí pokračovat jako přímý důsledek opožděně uplatněného skutkového přednesu.[341] Jinými slovy, soud odmítne opožděný přednes pouze tehdy, pokud by jinak řízení trvalo déle.[342]

Právní norma obsažená v ustanovení § 296 NěmZPO, ze které se absolutní teorie vyvinula, byla do německého civilního procesu zavedena v roce 1977.[343] Po několika případech, kdy soudy aplikovaly prekluzivní lhůty a poté, co byla jejich rozhodnutí předložena německému ústavnímu soudu, došlo k odklonu od jejich aplikace. Ústavní soud zaujal stanovisko, že soudní diskrece nad připuštěním nebo nepřipuštěním nových opožděných tvrzení a důkazů narušuje pravidelně právo být slyšen ke všem okolnostem, které v řízení vyšly najevo. Hlavní výtka spočívala v nesprávném posouzení podmínky absolutních průtahů civilními soudy, neboť již tak rigidní koncepci absolutní teorie průtahů zpřísnil ústavní soud kritériem spoluzavinění soudu. Pokud tedy bylo opoždění způsobeno také nesprávným postupem třetí osoby nebo soudu, zejména pokud řádně nesplnil svou poučovací povinnosti podle ustanovení § 139 NěmZPO, nebylo přípustné, aby opožděné přednesy, byť

---

[338] Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. [online]. Zivilprozessordnung. [cit. 24. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/__296.html>.
[339] PRÜTTING. In KRÜGER, RAUSCHER: *Münchener Kommentar...,* s. 1878.
[340] GOTTWALD, Peter. Defeating delay in German civil procedure. In VAN RHEE: *The Law's delay…,* s. 126 – 127.
[341] Příspěvek Jiřího Hrádka „Příprava jednání v německém a rakouském civilním procesu“ na kolokviu „*Příprava jednání v civilním řízení soudním.“* Masarykova univerzita, Brno 28. listopadu 2014.
[342] ROSENBERG, SCHWAB, GOTTWALD: *Zivilprozessrecht...,* s. 358.
[343] Podrobně viz GOTTWALD, Peter. Defeating delay in German civil procedure. In VAN RHEE: *The Law's delay…,* s. 124 – 125; a dále MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 12.

splňující kritérium absolutní teorie, byly odmítnuty.[344] Výsledkem této judikatury byl odklon od aplikace ustanovení § 296 NěmZPO.[345] Sám Macur, přední český zastánce absolutní teorie, rovněž poukazuje na výtky, s nimiž se právní úprava setkala při aplikaci v praxi, neboť bylo shledáváno, že nelze prekludovat skutková tvrzení s cílem dosáhnout statistické rychlosti řízení.[346] V současné době se dle vyjádření praktikujících právníků procesní prekluze v civilním soudním řízení, tak jak byla popsána, neuplatňuje. Série rozhodnutí německého ústavního soudu vedla k jejímu umlčení, soudy ji nepoužívají, i když se v praxi stále někteří advokáti snaží na ni poukazovat, dochází-li k zaviněným průtahům jedné ze stran sporu.[347]

Přípravu jednání může soud provést alternativně buď písemnou cestou podle ustanovení § 275 NěmZPO nebo prostřednictvím ústního přípravného jednání podle ustanovení § 276 téhož právního předpisu. Pokud jde o *písemnou přípravu* jednání, lze odkázat na systematiku slovenského CSP, který zjevně čerpal inspiraci z této právní úpravy. Žalovaný je po zahájení řízení vyzván, aby podal odpověď na žalobu (*Klageerwiderung*), a to ve lhůtě stanovené soudem. Pokud tuto lhůtu zmešká, má soud povinnost takové podání odmítnout pro opožděnost. Lhůta je tedy prekluzivní. Soud však podání neodmítne, pokud žalovaný náležitě prokáže, že opoždění nezavinil. Další písemná podání stran odpovídají podle ustanovení § 276 NěmcZPO replice a duplice, jimiž má být sděleno vše, co se týká skutkového stavu věci, tak aby byla všechna tvrzení a důkazní návrhy k dispozici pro ústní projednání podle ustanovení § 279 NěmZPO. Aby byla náležitě plněna povinnost každé strany podat včas přípravné podání, je soudem v každém případě stanovena lhůta. Podle ustanovení § 296 odst. 1 NěmZPO soud nepřipustí v případě nesplnění této lhůty taková podání, pokud by jimi bylo značně oddáleno skončení sporu a to s přihlédnutím ke všem okolnostem daného případu.

Pokud jde o řízení, v nichž probíhá *ústní přípravné jednání,* jsou stany povinny si ve lhůtách stanovených soudem sdělit skutkové přednesy písemnými přípravnými podáními, tak aby bylo zřejmé, co bude obsahem přípravného jednání. Podle okolností případu může soud rozhodnout podle ustanovení § 275 odst. 4 NěmZPO, že všechny okolnosti žalobce sdělí u přípravného jednání, aniž by podával repliku. Na lhůty stanovené ke splnění těchto povinností se rovněž aplikuje prekluze podmíněná prodloužením vyřízení sporu. Od stran se navíc podle odstavce druhého citovaného ustanovení očekává taková míra pečlivosti, že pokud strany

[344] ROSENBERG, SCHWAB, GOTTWALD: *Zivilprozessrecht...,* s. 359.
[345] GOTTWALD, Peter. Defeating delay in German civil procedure. In VAN RHEE: *The Law's delay…,* s. 127.
[346] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s.11.
[347] Vyjádření Prof. Wolfgang Lüke, Prof. Michael Becker, Ass. iur. Diana Bersch v rámci kolokvia „*Procesní břemena v civilním sporu. Povaha nesporných řízení*“ konaného na Technische universität Dresden dne 18. června 2015.

hodlají uplatnit skutková tvrzení a důkazní návrhy v takovém rozsahu, že by podle objektivního hlediska nemohla druhá strana k nim ihned zaujmout stanovisko a náležitě skutkově reagovat, musí jí být všechny takto uplatňované okolnosti ve věci samé sděleny v dostatečném předstihu před konáním jednání. Cílem je zajistit, aby se protistrana mohla v náležitém čase seznámit s procesním útokem nebo prostředkem obrany a mohla i využít čas k přípravě na jednání. Pokud odpovědná strana nepostupuje náležitě opatrně a neposkytne přípravným podání sdělení svých procesních stanovisek v dostatečném předstihu, může druhá strana žádat soud, aby ji stanovil dodatečnou lhůtu k možnosti přípravy reakce na obsah přednesu podle ustanovení § 283 NěmZPO. Praxe se nakonec ustálila tak, že jedna skupina soudců užívá výhradně písemnou přípravu jednání a druhá skupina ústní.[348]

3.4 Rusko

Zcela odlišnou koncepci urychlování řízení se vydal ruský civilní proces.

S výjimkou sovětské éry hledala ruská jurisprudence inspiraci převážně v angloamerickém systému práva, přestože tradičně patřil ke kontinentální rodině právních řádu.[349] Velká soudní reforma z roku 1864 vycházela samozřejmě z tehdejších panovnicko-rodových vazeb a tradiční orientace ruské šlechty na země západní Evropy. V této době před převzetím moci komunisty byl ruský civilní proces charakterizován smíšeným pojetím obou uvedených systémů práva, kdy zejména z angloamerického pojetí byla zdůrazněna role strany jako hybné síly procesu a jejich odpovídající povinnosti.[350] Následně po roce 1995 byla v duchu německého vzoru zavedena liberální koncepce a naplno provedena zásada projednací. Veškerou moc nad procesem měly strany, soud byl pouze pasivním pozorovatelem, což však v praxi vedlo k tomu, že byla vydávána meritorní rozhodnutí založená na nedostatečně zjištěném skutkovém stavu.[351] Reformou završenou v roce 2002 byly pro civilní proces přijaty dva kodexy. Občanský soudní řád (*Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации*),[352] který upravuje řízení ve věcech soukromoprávních včetně věcí pracovních a Arbitrážní řád (*Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации*),[353] pod jehož působnost patří spory mezi podniakteli

[348] CHMELÍČEK, Petr. K aktuálním otázkám současného vývoje civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 10, s. 364
[349] MALESHIN, Dmitrij. The russian style of civile procedure. *Emory International Law Review*, 2007, č. 21, s. 545.
[350] HLAVSA, STAVINOHOVÁ: *Civilní proces...*, s. 58 – 59.
[351] MALESHIN:. *The russian style of civile procedure...*, s. 548.
[352] Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 N 138-ФЗ.
[353] Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 24.07.2002 N 95-ФЗ.

vyplývající z jejich podnikatelské a obdobné obchodní činnosti.[354] Úprava civilního soudního řízení je obdobná pro oba druhy, liší se v některých dílčích institutech.

Závazek k zajištění práva na soudní ochranu v přiměřené lhůtě V souladu s Článkem 6 Evropské úmluvy pojala Ruská federace velmi přísně a formálně. Podle ustanovení § 154 GPK musí být řízení ve sporných věcech provedeno ve lhůtě dvou měsíců od podání žaloby na soud.[355] Podle ustanovení § 152 APK je tato lhůta tři měsíce. Do této lhůty se započítává pěti denní lhůta podle ustanovení § 133 GPK, kterou má soud na posouzení žaloby a vydání usnesení o jejím přijetí k řízení (projednání)[356] Soud je povinen rozhodnout ve věci samé nebo řízení zastavit z formálních důvodů případně jej přerušit do uplynutí této lhůty. Vzhledem k výše vymezeným koncepcím civilního procesu středoevropského je toto pojetí zcela odlišné. Vychází z principu, že strany, které se obrací na soud ve sporném soudnictví, musí být schopny svou věc náležitě prokázat v tomto časovém prostoru. Odpovídajícím způsobem je upraveno nastavení procesních institutů. Těžištěm řízení je samostatně ohraničená fáze přípravy jednání (*подготовка дела к судебному разбирательству*) podle ustanovení § 147 GPK, která je zahájena usnesením a ukončena rozhodnutím o přikázání věci k projednání. V jejím rámci se obdobně jako ve shora uvedených případech německé a rakouské právní úpravy může uskutečnit fakultativní přípravné jednání (*предварительное судебное заседание*), jehož účel a cíl splývá s vyloženými právními řády.[357] Během přípravy jednání jsou strany povinny plnit procesní povinnosti směřující ke zjištění skutkového stavu, tvrdit skutečnosti rozhodné pro věc samu a předkládat důkazy, jejichž provedení budou vyžadovat. Obligatorní fází přípravy jednání je výzva žalovaného, aby se vyjádřil k žalobě, k čemuž je mu stanovena lhůta s poučením podle ustanovení § 150 GPK (§ 131 APK), že k okolnostem a důkazům, které neuvede žalovaný, nemusí být při rozhodnutí řízení přihlíženo.[358] Pokud pak kterákoli strana neuvede příslušná tvrzení a důkazy, soud projedná věc ve lhůtách stanovených zákonem a rozhodně nevykonává za strany úkony vyplývající z jejich procesní odpovědnosti.[359]

Hlavní, co umožňuje zajistit rozhodnutí věci v obligatorně vymezeném časovém úseku, je úprava jednání ve věci samé. Poté, co je věc usnesením přikázána k projednání,

---

[354] ЯРКОВ. In ЯРКОВ: *Арбитражный процесс...,* s. 79
[355] Ve věcech pracovních je tato lhůta jeden měsíc.
[356] САВЕЛЬЕВА, Татьяна Алексеевна. In ВИКУТ: *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу*..., s. 230.
[357] ВЛАСОВ, Анатолий Александрович. *Гражданский процесс*. 4-е издю Москва: Юрайт, 2012, s. 284 – 285.
[358] ПЛЕШАНОВ, Александр Геннадьевич. In ЯРКОВ, Владимир Владимирович (ed). *Гражданский процесс: учебник*. 8-е изд. Москва – Берлин: Инфотропик Медиа, 2012, s. 311.
[359] ПЛЕШАНОВ. In ЯРКОВ: *Гражданский процесс...,* s. 300.

nesmí samosoudce nebo příslušný senát podle druhu řízení, projednávat jinou spornou věc jiných účastníků. Jednání (obsah) je pojímáno jako jediný celek, který nemůže být přerušen s výjimkou přestávek na odpočinek a porady stran. Jednání se koná jako série zasedání (forma)[360], která probíhají, dokud není ve věci rozhodnuto.[361] Řízení u soudu prvního stupně končí vydání rozsudku ve věci samé.

Je zřejmé, že v takto pojímaném soudním řízení nelze nalézt právní úpravu prekluze, kterak ji obsahuje pozitivní právo české, ale i rakouské, německé a slovenské. Styl ruského civilního procesu je jistě zajímavým příkladem, jak lze naplnit požadavky přirozeného práva na urychlené vyřízení sporné záležitosti. Z hlediska českého prostředí a vůbec středoevropského regionu však neshledávám pojetí koncentrace soudního řízení v ruském civilním procesu za *tertium comparationis* a tedy zdroj inspirace.

[360] ВЛАСОВ: *Гражданский процесс...,* s. 296.
[361] РЕШЕТНИКОВА, Ирина Валентиновна.In ЯРКОВ: *Гражданский процесс...,* s. 49.

4 Prekluzivní lhůty v testu proporcionality základních práv

Podle Článku 90 Ústavy jsou soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům.[362] Touto právní normou je vyjádřena ústavní zásada spravedlnosti, která je základním kritériem při naplňování soudní moci v České republice.[363] Spravedlnost jako společenský fenomén je v tomto ohledu vyjádřena dvěma komponentami, a to požadavkem na soudní ochranu práv[364] za současného dodržení zákonem stanoveného postupu. Další činnost soudu pak rámcuje požadavek Článku 36 Listiny, který stanoví, že každý je oprávněn domáhat se stanoveným postupem ochrany svého práva u nestranného a nezávislého soudu. Za předpokladu naplnění požadavku nestrannosti a nezávislosti soudní moci je tedy dalším komponentem zásady spravedlnosti, aby tato byla dosažitelná v zákonem stanovených podmínkách každému subjektu práv, každému jednotlivci.[365] Obě vymezené direktivy jsou postaveny na splnění třetího ústavněprávního požadavku, kterým je dodržení zákonem stanoveného postupu. Aplikace jednouchého práva,[366] které stanoví závazný postup, který musí být dodržen, aby byla právu poskytnuta náležitá ochrana, je v rukou soudů.

Jelikož právní postup je tvořen řetězcem na sebe navazujících úkonů více právních subjektů, je nutné na něj pohlížet jako na fenomén času. Proces není bodem na časové lince, ale je právě tou linkou, která je tvořena jednotlivými úkony. Základním kritériem je tedy čas. Veličina, která je trvale v pohybu, na nic a na nikoho nečeká a nepřetržitě mění všechny okolnosti vnějšího světa. Vzhledem k dílčímu významu, jaký má pro každé subjektivní soukromé právo a povinnost, jakož i osobnostní statky jednotlivců, je i středobodem pozornosti českého Ústavního a Nejvyššího soudu, jakož i Evropské úmluvy a jí zakotveného práva na spravedlivý proces. Pro svůj tíživý dopad do všech sfér života je pak i klíčovým předmětem judikatorní činnosti a tedy interpretace výkladu Evropského soudu pro lidská práva.

---

[362] Kapitola byla částečně publikována: JURÁŠ, Marek. Právo na civilní soudní řízení v přiměřené lhůtě na poli Rady Evropy. In MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. (eds). *Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo. Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků 2013.* 1. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 218-228.

[363] Blíže k pojmu *spravedlnost* srov. WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 931 s.; KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl.* 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 1441 s.

[364] Požadavek na přístup k soudu je zakotven i v mezinárodním právu viz Článek 6 Evropské úmluvy; ačkoli není právo na přístup k soudu v tomto článku definováno jako pojem je obsaženo jako princip; viz KMEC, Jiří. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 620.

365 JURÁŠ, Marek. Aplikace ústavněprávních zásad v civilním procesu sporném v zajetí soudcovského formalismu. In BRÖSTL, Alexander, BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, Marta, ŠTRKOLEC, Martin. (eds). *Základné zásady v rozhodovacej činnosti súdnej moci*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Právnická fakulta, 2014, s. 343 – 356.

[366] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. března 2009, sp. zn. III. ÚS 3300/07.

4.1 Časový rámec procesního postupu na poli Rady Evropy

Zákonodárce, který vytváří občanské soudní řízení jako ústavou předvídaný proces, by byl svobodný při volbě celkové koncepce civilního procesu, kdyby ústava neobsahovala k právu na soudní ochranu žádný další princip. Vzhledem k časovému aspektu, procesním lhůtám a soudním rokům, by zákon, který má občanské soudní řízení upravit, tak mohl být postaven na zásadě arbitrárního nebo legálního pořádku vcelku podle svobodné úvahy zákonodárce. Český ústavodárce však nařídil, aby procesní postup byl postaven na rychlosti postupu a řízení nebylo stiženo zbytečnými průtahy při cestě ke svému fundamentálnímu cíli, kterým je poskytnutí ochrany soukromým právům a oprávněným zájmům cestou vydání meritorního rozhodnutí soudu. Zákonodárce je tak limitován při výstavbě koncepce civilního soudního řízení a musí zajistit řízení bez zbytečných průtahů, jednak procesně systémově, ale i organizačně. To znamená, stanovit taková pravidla, která budou působit v tomto smyslu i na účastníky soudního řízení. Tímto směrem determinuje českou legislativu i skutečnost, že Česká republika je smluvním státem Rady Evropy[367] a jako subjekt mezinárodního práva je i zavázána ve svém právním řádu zajistit provedení a respekt k těm principů práva, které jsou dohodnuty v Evropské úmluvě.

Nejenže se každý může domáhat ochrany svých práv u soudu, ale tato ochrana mu musí být poskytnuta bez zbytečných průtahů.[368] Jde o základní lidské právo stanovené v Listině a zaručené i Evropskou úmluvou. Stát musí zajistit takový proces, který povede nejen ke konečnému poskytnutí ochrany samotné, ale dosáhne takového cíle přiměřeně rychle. Evropská úmluva ve svém Článku 6 zakotvuje, že jednou z náležitostí spravedlivého procesu, je projednání věci v přiměřené lhůtě. Listina v Článku 38 zaručuje jednotlivci, že jeho věc bude projednána podle takových pravidel, která přinesou kýženou ochranu jeho práv bez zbytečných průtahů, což je součástí práva na spravedlivý proces.[369] Jde o ústavní požadavek, který má širší význam, neboť zahrnuje i direktivu, aby byla soudní ochrana poskytována efektivně a se zachováním právní jistoty. Každé započaté soudní řízení představuje pro jeho účastníky období nejistoty v budoucí vývoj a smyslem práva na projednání věci bez zbytečných průtahů je záruka, že období této objektivní nejistoty nebude

[367] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/1995 Sb.
[368] Selháním zákonodárce je umožnění takové organizace soudní moci, kdy i přes absenci procesních lhůt k vydání rozhodnutí, je toto vydáno v nepřiměřené lhůtě, což je třeba hodnotit jako nesprávný úřední postup. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. října 2007, sp. zn. 25 Cdo 545/2007. srov. SOUKUP, Martin. Porušení zásady rychlosti. *Právní rádce,* 2008, roč. 16, č. 1, s. 67.
[369] Nález Ústavního soudu CŘ ze dne 5. listopadu 1996, sp. zn. I. ÚS 5/96.

bez racionálních a nezbytných důvodů protahováno.[370] Každá nejistota ve vnějším světě s sebou nese i materiální náklady a další společenské následky, a to se odráží i v požadavku hospodárnosti soudních řízení. Ústavní pořádek zakotvuje základní lidská práva tak, aby zahájené soudní řízení bylo pokud možno nejmenší zátěží pro sociální statky. Stát má povinnost zajistit tomu odpovídající soudní proces. Neupravení odpovídajících procesních pravidel a umožnění průtahů je stejné jako když soud - státního orgán způsobí průtahy svou nečinností.[371] V tomto smyslu má stát stimulovat jak orgán, který vede řízení, tak i účastníky tohoto procesu. Jedním z nástrojů, kterými lze stimulovat adekvátní a racionální procesní aktivitu účastníků civilního soudního řízení, hovoříme-li o kontradiktorním sporu, je vhodně nastavená prekluze.[372] Hypotézou je ospravedlnění stanovení časových limitů při uplatňování procesních práv sloužících ke zjištění skutkového stavu právě požadavky uvedených pramenů ústavního a zejména také mezinárodního práva.

Evropský soud pro lidská práva je orgánem ochrany základních lidských práv a svobod, která jsou zakotvena v Evropské úmluvě. S ohledem na obsah Článku 6 tohoto dokumentu musí jednotlivé státy Rady odpovědně přistupovat i ke svým národním procesním úpravám a zajistit jejich úplnou konformitu s principy vyjádřenými v citovaném článku. Jak již bylo naznačeno, jednou z komponent souboru práv na soudní ochranu je i právo na projednání věci v přiměřené lhůtě.[373] Čas je veličinou, která ve spojení s ostatními okolnostmi vnějšího světa relativizuje postavení každého jednotlivce ve společnosti. Ať již v úměře přímé působí na náklady soudního řízení nebo v úměře nepřímé působí na stav právní jistoty jednotlivce, je proměnnou každého institutu civilního procesu. Nemůže nás proto překvapit, že právě časový aspekt, byl státy zohledněn při sjednávání Evropské úmluvy a našel odraz v zakotvení principu poskytnutí soudní ochrany v přiměřené lhůty a to nejen v řízení trestním, ale o nikterak méně naléhavěji i pro oblast justice civilní. [374] Adresáty požadavku na právní pravidla, která při své aplikaci zajistí soudní řízení v přiměřené lhůtě, jsou státy Rady. Mechanismus je nastaven tak, aby národní zákonodárce vytvořil taková pravidla civilního procesu, kdy obrátí-li se na soud jednotlivec s tím, aby byla poskytnuta ochrana jeho tvrzenému nároku, byla ochrana nejenže poskytnuta, ale aby se tak stalo ve lhůtě odpovídající

[370] Srov. BARTONÍČKOVÁ, Klára. Zásada rychlosti řízení ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. In BURDA, Eduard (ed). *Miľníky práva v stredoeurópskom priestore 2007*. 1. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2007. s. 152 – 158.
[371] Nález Ústavního soudu CŘ ze dne 5. listopadu 1996, sp. zn. I. ÚS 5/96.
[372] WINTEROVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 10.
[373] WINTEROVÁ: *Možnosti a hranice reformy...,* s. 76.
[374] JANOUŠEK, Lubomír. In KLÍMA: *Komentář k Ústavě a Listině...,* s. 720.

racionálnímu očekávání a trvání hodnoty práv.[375] Je nutné na tomto místě zdůraznit zejména základní lidský obsah tohoto práva. Nejde totiž o časový aspekt odděleně pojímaný pouze jako veličinu formální. Samotná délka řízení není to, co může zasáhnout do lidského práva na spravedlivý proces a soudní ochranu. Podstatou práva na projednání věci v přiměřené lhůtě je především zohlednění toho, jak se čas projevuje na dílčím právu a jeho významu pro jednotlivce. Sebe významnější nárok se v průběhu času relativizuje jsa ovlivněn soustavou objektivních okolností právních a sociálních vazeb jeho nositele. Pokud je tu pak dlouhá doba trvání právní nejistoty, která je přímým produktem soudního řízení, předmětný nárok na svém významu a hodnotě ztrácí[376] a slábne i vůle jeho nositele po dalším postupu k jeho ochraně. V praxi se často setkáváme s případy, kdy subjekt práva rezignuje na další snahu o zajištění právní jistoty pozitivní cestou dosaženou rozhodnutím v soudním řízení. Z hlediska psychologického a sociálního dopadu porušeného práva a oprávněného zájmu se subjekty těchto nároků často uchýlí k zajištění právní jistoty negativní cestou. Rezignací na další snahu po nápravě získají sice materiální ztrátu případně ušlý příjem z vyhlídky na dosažení zadostiučinění, avšak zřeknutím se kýženého pochybného cíle nabývají právní jistotu, byť s trpkou příchutí prohry. Vyhnou se však nutnosti projít „*dlouhou procedurou tortury, ničící klid a chuť k tvůrčí práci životní.*“[377] Získávají neocenitelný pocit pevného a jasného postavení v právních vztazích. Tím je pak relativizován význam samotné hodnoty dotčeného práva. Avšak i naopak je třeba zdůraznit, že taková nejistota nese i nepřiměřeně vysoké náklady na materiální zajištění řešení období právní nejistoty. Problematika hmotných výdajů se pak dotýká zejména právnických osob, které vykazují hospodářskou činnost za účelem vytváření zisku, a právě i těmto entitám je přisuzována ochrana před nepřiměřenými průtahy v řízení.[378]

Je-li to pak zákonem vytvořený procesní systém, který není schopen zajistit ochranu práva v době, v níž to má pro subjekt práva význam především materiální a nejen formální (bez obsahu přínosů a užitků), tu zákonodárce selhává a zasahuje tak do osobnostního statku jednotlivce.[379] Nositel tvrzeného práva se obrací na soud jako státní orgán a očekává, že bude

---

[375] Shodně i BAŇOUCH, Hynek. In WAGNEROVÁ: *Listina základních práv a svobod...,* s. 794: „*justice delayed is also justice denied*.“

[376] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 8.

[377] KRUPAŘ, *Ještě k novelisaci...,* s. 130.

[378] VLASÁK, Michal. K odškodnění újmy způsobené právnické osobě nepřiměřenou délkou řízení. *Právní fórum,* 2012, roč. 9, č. 3, s. 123.

[379] Rozsudek ESLP ve věci *Podkolzina proti Lotyšsku* ze dne 9. dubna 2002, č. 46726/99, kde soud vyvodil odpovědnost státu za nemateriální újmu způsobenou účastníku řízení, pokud byla v příčinné souvislosti s neschopností státu zajistit včasnou ochranu práva a nemajetková škoda vznikla zklamáním a nenaplněním očekávání subjekt práv dovolávajícího se ochrany u státních orgánů.

jeho postavení ochráněno, že nebude imateriálně zasaženo do jeho pocitu jistoty ve vnějším světě a sociálním postavení, ale že bude i majetková sféra tohoto postavení napravena a ochráněna *pro futuro*. Pokud stát není schopen zajistit takový proces, při němž bude šetřeno tohoto očekávání jednotlivce, tedy v takovém časovém horizontu, kdy poskytnutá ochrana je skutečná a nikoli symbolická, poté zasahuje do osobnosti každého právního subjektu a tedy porušuje základní lidské právo na soudní ochranu v přiměřené lhůtě. Opožděná spravedlnost je jen formální a má význam pouze jako symbol, který však nemá věcný obsah a v konečném důsledku se rovná účinkům *denegatio iustitiae*.[380] Poskytnutí soudní ochrany se zdlouhavými průtahy je neúčinné a působí stejné nenahraditelné ztráty jako neposkytnutí žádné.[381] Spravedlnost je dle mého názoru trojrozměrnou entitou, kterou tvoří 1) právo na soudní ochranu (meritorní rozhodnutí), 2) právo na nestranný a nezávislý soud, 3) projednání věci v přiměřené lhůtě. Pokud se v každém jednotlivém případě některé z uvedených veličin nedostává, porušuje stát základní lidské právo na spravedlivý proces.

4.2 Přiměřená délka řízení podle Evropského soudu pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku je ochráncem aplikace Evropské úmluvy. Jde nad rámec této analýzy se zabývat jednotlivými aspekty lidských práv, které střeží. S ohledem na shora vymezenou povinnost národních legislativ zakotvit takový proces, který bude časově odpovídat principům Evropské úmluvy, se zaměřme na posuzování právě této otázky. Cílem je ověřit hypotézu, že odpovědnost státu za proces v přiměřené lhůtě je absolutní, tedy výhradní, aniž by závisela na jiných subjektech. Odpovědnost za organizaci a chod obecného soudnictví nese stát a případné nedostatky v této oblasti nemohou jít k tíži jednotlivce, který právem očekává ochranu svých práv v přiměřené době.[382] Jde zejména o materiální a personální zajištění fungování justice. Jde o stranu mince, která odráží povinnost státu maximalizovat efektivnost výkonu soudnictví tím, že jsou soudní moci vytvořeny odpovídající podmínky pro zajištění funkce systému. Nedostatky v této oblasti se projeví v objektivním prodlužování soudního řízení zejména tím, že soudy budou zahlceny věcmi a nebudou vyřizovat svou agendu včas.[383] Není na místě tuto oblast podrobovat bližší analýze, která je jistě cenným předmětem vědeckého zpracování a hodnocení, avšak v kontextu urychlování řízení slouží jako odraz dvoustrannosti systematicky civilního soudního řízení.

[380] DAVID: *Co má (též) vliv…,* s. 409.
[381] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 68.
[382] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. prosince 2004, sp. zn. I. ÚS 330/04.
[383] Projev předsedy Ústavního soudu ČR Pavla Rychetského na konferenci Olomoucké právnické dny 2013 v plenárním zasedání dne 9. května 2013.

Problematiku včasnosti poskytnutí soudní ochrany je nutné reflektovat jako oboustranné pojetí odpovědnosti za soudní řízení v přiměřené lhůtě, neboť je jednak na státu, aby zajistil adekvátní pravidla civilního soudního řízení, jednak na účastnících řízení, aby naplnění cíle a účelu civilního procesu přispěli racionálním plněním procesních povinností a vykonávali svá práva bez újmy vůči sobě navzájem.[384]

V celé šíři práva na projednání věci bez zbytečných průtahů se soudní dvůr v minulosti zabýval vždy konkrétními případy stěžovatelů, kteří napadli členský stát pro nepřiměřeně dlouhé soudní řízení. Nakonec se v praxi soudu vytříbila základní kritéria, podle kterých se posuzuje odpovědnost státu za nepřiměřenou dobu trvání řízení: *složitost věci; chování stěžovatele; postup státních orgánů; význam řízení pro stěžovatele; počet stupňů soudní soustavy.*[385] Tato kritéria vyabstrahoval soud ve své judikatuře a nakonec je začal používat jako test přiměřenosti délky soudního řízení jako konstantní pravidlo.[386] Je nutné upozornit, že vyjmenovaná kritéria byla odvozena z rozsudků jak ve věcech civilních, tak ovšem i ve věcech trestních, ale jejich obecnost odpovídá smyslu Článku 6 Evropské úmluvy, kterak byla podrobena úvaze výše. Vzhledem k požadavku ověření vytčené hypotézy se blíže zaměřme na druhý z uvedených principů, tedy to, jak je do úvahy o délce řízení bráno *chování samotného stěžovatele*. Jde o prvek soudního řízení a potažmo celé legislativní způsobilosti národního zákonodárce, který snímá ze státu břemeno zajištění absolutní odpovědnosti za procesní pravidla umožňující zajistit dosažení cíle v přiměřeném čase? Podstatou problému je induktivní posouzení vlivu subjektivní procesní činnosti strany sporu na objektivní prvek soustavy pravidel soudního řízení.

Je pravdou, že Evropský soud pro lidská práva nehodnotí právní předpisy a právní systém toho kterého státu abstraktně a preventivně. Ze své základní principiální konstrukce orgánu následné kontroly právních procesů posuzuje, zda při nich nebyla porušena základní lidská práva uvedená v Evropské úmluvě. A tak soud konstatuje vždy v daném případě, zda bylo právo jednotlivce členským státem porušeno, kontroluje tedy konkrétně a následně. Chování stěžovatele jako kritérium hodnocení délky řízení sice není možné oddělovat od ostatních aspektů, z nichž se civilní proces skládá, ale zaměřme se, jak se toto kritérium projevuje do právní úpravy civilního procesu. Evropský soud konstatoval ve svých rozhodnutích, že stěžovatel a jeho chování v řízení je taktéž kritériem pro posouzení délky řízení a její přiměřenosti. Chování stěžovatele pak nepřičítá k tíži státu, pokud se jednalo o

[384] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. června 2003, sp. zn. II. ÚS 71/99.
[385] KMEC. In KMEC: *Evropská úmluva o lidských právech...,* s. 701.
[386] Rozsudek ESLP ve věci *Süßmann proti Německu* ze dne 16. září 1996, č. 20024/92.

výhradní zdroj průtahů, na které si dotčený jednotlivec stěžuje.[387] Příkladem takového chování jsou i nepřesné nebo jinak vadné procesní úkony stěžovatele v soudním řízení[388] nebo pokud stěžovatel nespolupracoval se soudy při dokazování.[389] Ve své judikatuře pak vyjádřil soud premisu, že jsou to i strany sporu, kdo musí vynaložit řádnou péči o svá vlastní práva tak, aby právní ochrana mohla být poskytnuta a aby se tak stalo v přiměřené lhůtě.[390] Posouzení chování stěžovatele, jako odpovědného procesního subjektu za průtahy v konkrétním řízení v jednotlivých případech zbavuje viny členský stát. To je však pouze jedna strana mince. V jiných svých rozhodnutích vyslovil v tomto směru i požadavek na národní legislativy v tom směru, aby jimi formulovaná pravidla zajistila takový národní proces, který znemožní, aby stěžovatel mohl vůbec protahovat ať již nedbalostí nebo cíleně vlastní řízení.[391] Hypotéza o absolutní odpovědnosti státu za řízení bez zbytečných průtahů byla vyvrácena a lze uzavřít, že odpovědnost státu za proces v přiměřené lhůtě je relativní. Stát má sice povinnost zajistit časově adekvátní právní proces, ale je to i chování oprávněných osob, které musí svou vlastní odpovědností za řádný průběh řízení přispět k jeho včasnosti.

Pokud jde o vhodnost procesních opatření k zabránění průtahů v řízení, reagoval adekvátně Výbor ministrů Rady Evropy svým Doporučením, které se týká principů civilního procesu, které jsou určeny k jeho zefektivnění. Pátý princip vyjadřuje požadavek, aby nároky, tvrzení a obrany stran a i jejich důkazy byly uvedeny v co nejranější fázi řízení a aby nebyly obecně připuštěny u odvolací instance, a to pouze s výjimkami, které vycházejí z objektivní nemožnosti jejich včasného uplatnění nebo z jiného zvláštního důvodu.[392] Postoj Výboru ministrů odpovídá uvedeným názorům Evropského soudu pro lidská práva. Jak bylo konstatováno, sám soud může pouze zpětně konkrétní kontrolou zachování lidských práv konstatovat, co bylo porušeno a jak, a při odůvodnění rozhodnutí naznačit odpovídající legislativní reakci. Když bylo vyjádřeno v judikatuře, že státy jsou odpovědny za porušení lidského práva na soudní ochranu v přiměřené lhůtě, reagoval Výbor ministrů tím, že doporučil, aby národní procesní systémy zakotvily mechanismy, které zajistí včasnost řízení.

---

[387] Viz např. rozsudek ESLP ve věci *Erkner a Hofauer proti Rakousku,* ze dne, 23. dubna 1987, č. 9616/81; rozsudek ESLP ve věci *Vernillo proti Francii,* ze dne 20. února 1991, A-198.
[388] Viz rozsudek ESLP ve věci *Dostál proti České republice* ze dne 25. května 2004, č. 52859/99.
[389] Rozsudek ESLP ve věci *Jednota katolických tovaryšů proti České republice* ze dne 26. dubna 2005, č. 65194/01.
[390] Rozsudek ESLP ve věci *Pretto a ostatní proti Itálii,* ze dne 8. prosince 1983, série A č. 71.
[391] Rozsudek ESLP ve věci *Buchholz proti Německu* ze dne 6. května 1981, č. 7759/77; rozsudek pléna ESLP ve věci *König proti Německu* ze dne 28. června 1978, č. 6232/73.
[392] Council of Europe, Committee of ministers, Recommendation No. R (84) 5 of the committee of ministers to member states on the principles of civil procesdure designed to improve the functioning of justice. 28. 2. 1984; [online]. [cit. 15. září 2013]. Dostupné na: <https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603496&SecMode=1&DocId=682030&Usage=2>.

Jednou z oblastí civilního procesu, která může být vhodným prostorem pro konstrukci správných procesních norem, je i postup při zjišťování skutkového stavu případu. Odpovídající procesní normy, které přinutí účastníky řízení včas uvést rozhodné skutečnosti a označit důkazy, jsou dle mého názoru správnou cestou, jak preventivně vyloučit možnou nepřiměřenou délku trvání řízení. Formálním prostředkem k zajištění odpovídajícího mechanismu jsou procesní prekluzivní lhůty, mohou determinovat příslušnou dobu řízení, kdy dochází ke kolektivizaci skutkového materiálu.[393] Jde-li o vhodný nástroj s ohledem na citované Doporučení, ze kterého je stát povinen vycházet,[394] je hypotézou a je nutné ji ověřit zapojením výkladových metod základních práv vztahujících se ke spravedlivému procesu.

4.3 Materiální prameny kolize základních práv

Teleologickou interpretací zakotvení procesních prekluzivních lhůt vycházíme z hodnotového významu právních norem. Účel, pro který je zákonodárce formuluje v procesním předpise je zajistit, aby účastník řízení uvedl všechny okolnosti rozhodné pro daný případ a označil důkazy k jejich prokázání v racionální době. Obsahem těchto pravidel však není sankcionovat účastníka řízení, pokud se nechová adekvátně vzhledem ke stavu skutkového materiálu věci, jak by se mohlo jevit z primárního pohledu na následky jejich uplatnění. Sankce je následek za porušení povinnosti stanovené jejímu adresátu.[395] Nelze *a priori* konstatovat, že uplatnění prekluze při zjišťování skutkového stavu je sankcí za nesprávný procesní postup účastníka řízení, jak o tom bude ještě podrobněji pojednáno. Cíl spočívá ve stimulaci a preventivním působením na subjekt práva a odráží předpoklad jeho racionálního chování pro situaci, kdy byl aktivně nebo pasivně vtažen do právního procesu. Stát ani není schopen zajistit donucení takové osoby, aby spolupracovala a o vlastní právní zájmy se starala s pečlivostí, která je přirozená pro dané postavení. Takový požadavek z mezinárodních právních norem nevyplývá a ani Evropský soud pro lidská práva jej nevyjadřuje ve své judikatuře. Ani socialistický proces neaspiroval na absolutní zajištění ochrany. Zásada materiální pravdy byla vyjádřením společenské sounáležitosti (soudružství) a nikoli požadavkem na absolutní spravedlivost v rámci právního poměru bez ohledu na objektivní vlivy. Co nám však slouží za interpretační vodítko ze shora uvedených dílčích

[393] Shodně WINTEROVÁ, Alena. Civilní proces, Evropa a My. In WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2006, s. 12.
[394] WINTEROVÁ: *Možnosti a hranice reformy...,* s. 79.
[395] LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ. *Sankce v civilním právu procesním...,* s. 270.

analytických poznatků je hodnotové měřítko rychlosti spočívající v *chování stěžovatele*.[396] Zapojením systematického výkladu právních pravidel jak práva na spravedlivý proces, tak právních norem civilního procesu docházíme k závěru, že odpovědnost státu za soudní řízení v přiměřené lhůtě je relativní. Průtahy, které způsobuje účastník řízení vlastním chováním, jež není z hlediska cíle civilního soudního řízení organické, jdou k jeho tíži.[397] Avšak abychom takové tvrzení mohli přijmout, musí být splněny dva předpoklady. Primárně musí existovat právní úprava, která umožňuje účastníku řízení uplatnit svá práva prostřednictvím zjišťování skutkového stavu věci. Zásada kontradiktornosti a projednací se v tomto směru projevuje nejen jako možnost tvrdit a prokazovat skutečnosti vyplývající z vlastního tvrzeného zájmu, ale především i možnost reagovat na okolnosti a důkazy uplatněné protistranou; jinými slovy právo vyjádřit se ke všemu, být slyšen. Sekundárně musí stát nastavit takový procesní prostor, který umožní uplatnit soudní útok a obranu, ale přitom zamezí jeho zneužívání v neprospěch druhé strany.

Povinnost státu vyplývá v tomto směru z existence proporcionálního vyvažování základních práv účastníků sporného řízení. Ačkoli subjektivně, jak bylo vyloženo i judikaturou Ústavního soudu, odpovídá strana sporu za vlastní postavení v řízení, tato její možnost zajistit průběh řízení není absolutní. Je limitována postavením a účastí druhé strany kontradiktorního sporu, a to je již mimo její subjektivní vliv. V tomto směru opět nastupuje odpovědnost státu, aby ochránil základní lidské právo na soudní ochranu v přiměřené lhůtě stanovením adekvátních procesních právních předpisů. Zákonodárce musí při tvorbě pravidel civilního soudního řízení vycházet z objektivně teleologické interpretace právních norem induktivně vyjádřených v zásadě projednací. Jedná se o první moment interpretace, neboli předporozumění, jak o něm hovoří Holländer. Výsledky tohoto postupu musí následně promítnout do základního práva na spravedlivý proces a jeho jednotlivých komponent, jak byly uvedeny shora. Následně dochází ke zpětnému odrazu, kdy ústavněprávní principy dávají poznatkům o subjektech a objektech lidskoprávních norem, o hodnotových znacích, význam.[398] Ten se pak stává teleologickým pozadím právního předpisu, pokud jde o poznání jeho účelu a cíle.[399] V případě kontradiktorního civilního soudního řízení sporného dochází ke střetu dvou individuálních zájmů, dvou tvrzených dimenzí skutečností vnějšího světa, kterým dává právní rozměr soukromé právo. Nad nimi pak stojí garance ústavních a lidskoprávních

---

[396] NEZDAŘIL, Aleš. Možnosti obrany proti průtahům v soudním řízení. *Právní rádce,* 2006, roč. 14, č. 11, s. 24.
[397] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. září 1994, sp. zn. IV. ÚS 55/94.
[398] Projev Pavla Holländera: *„Aktuální otázky právní filozofie“* na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci dne 21. října 2011.
[399] MELZER: *Metodologie nalézání práva...,* s. 229.

direktiv na národní úrovni a odpovědnost státu vůči mezinárodnímu společenství etablovanému Statutem a vyjádřeném Evropskou úmluvou a odvozenou judikaturou Evropského sodu pro lidská práva. Výsledkem je systému vzájemně konstituovaných záruk a garancí adresovaných státu ve prospěch všech subjektů participovaných na právním řádu, z nichž každý má stejné právo na spravedlivý proces.[400] Každý dílčí individuální zájem právního subjektu je oddělen od druhého tenkou hranicí pravě jemu zaručených veřejných subjektivních práv. Z této mozaiky práva na spravedlivý proces ve společnosti odvodíme funkčně vzájemné brzdy a rovnováhy mezi stranami sporu. Svoboda jednotlivce končí tam, kde začíná svoboda druhého.[401] Jsem přesvědčen, že v tomto bodu již musíme uvažovat o přirozenoprávním rozměru normotvorby. Dworkin hovoří o vágních pravidlech ústavního práva, která reflektují požadavek morálky, jejího fundamentálního zakotvení v přirozené potřebě člověka sdruženého ve společnosti, z nichž musí docházet k tvorbě toho, co odpovídá pozitivnímu právu.[402] Zákonodárce musí vycházet z přirozené funkce vzájemného působení základních práv, musí je podrobit na abstraktní úrovni testu proporcionality v jejich principiálních projevech a nastavit taková pravidla, aby zaručil ochranu základního práva každého jednotlivce a zamezil přitom jeho zneužití na úkor stejně působícímu právu druhého. V intencích civilního soudního řízení jde o abstrakci pravidel vyvažování práva každé strany sporu na ochranu skrze zjištění skutkového stavu věci. Přirozenoprávní rozměr principů se projevuje nakonec v tom, že jejich obsah nemůže být vyčerpán pozitivním právem,[403] nýbrž prozařuje skrze zákonodárcem dané normy. Je úkolem legislativy toto organické působení reflektovat v systematice a formulaci (hermeneutice) právních norem.

4.4 Test proporcionality

Dostáváme se tak spolu se zákonodárcem do úrovně poměřování základních lidských práv navzájem. Nejedná se však o klasický model, na kterém se vyvinula interpretační pravidla poměřování subjektivních základních práv v jejich střetu v konkrétním příkladě.[404] Jde o poměřování působení základních práv v jejich systémové interakci na úrovni abstraktní

---

[400] PŘIBÁŇ, Jiří. Sociologie práva. Systémově teoretický přístup k modernímu právu. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996, s. 40.
[401] ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. In WAGNEROVÁ: *Listina základních práv a svobod...,* s. 313.
[402] DWORKIN: *Když se práva berou vážně..., s.* 174 – 175.
[403] SHAPIRO, Scott J. The "Hart-Dworkin" Debate: A Short Guide for the Perplexed. *University of Michigan Law School, Public Law and Legal Theory Research Paper Series*, 2007, No. 77, s. 5, 14.
[404] Ke konkrétní aplikaci principu proporcionality na střetu dvou základních práv viz BÁNYAIOVÁ, Alena. Princip proporcionality v rozhodování Ústavního soudu (Nad rozsudkem Ústavního soudu k aplikaci § 127 odst. 1 ObčZ). *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 8, s. 279 – 284. K vývoji principu proporcionality v ústavním právu nejen v České republice viz HOLLÄNDER, Pavel. Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky. *Právník,* 2016, roč. 155, č. 3, s. 261 – 284.

kontroly proporcionality. Zákonodárce musí vycházet ze závěrů, které o kolizi základních práv vyvodil Ústavní soud: „*...základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody*.“[405] V konkrétním případě se musíme vypořádat s právem na spravedlivý proces a konkrétně s jeho projevem – právem na právní slyšení a právem na řízení v přiměřené lhůtě.

4.4.1 Právní slyšení

Macur na příkladu procesních prekluzivních lhůt v německém civilním soudním řízení systematicky přesně vymezuje význam práva na *právní slyšení*.[406] Obsah uvedeného principu spočívá v možnosti každého být nestranným a nezávislým soudem slyšen o svých skutkových tvrzeních a návrzích na důkazy k jejich prokázání. A odpovídá tomu stejná možnost reagovat na tvrzení a důkazy, které se jej nebo jeho věci, na níž tvrdí svůj právní zájem, týkají a jsou ve věci vzneseny.[407] Jedná se o vyjádření klasické římskoprávní zásady *audiatur et altera pars.*[408] Pozitivní právo ji povyšuje na ústavní úroveň v již citovaném Článku 38 Listiny jako právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům. V dimenzi civilního procesu jde o fundamentální aspekt zásady rovnosti stran soudního řízení. Stejná možnost uplatnění procesních práv se vztahuje i na zjišťování skutkového stavu.[409] Právu každého účastníka řízení uvést okolnosti týkající se dané věci po skutkové i právní stránce, odpovídá hodnotově stejná možnost ostatních vyjádřit se k nim a reagovat na ně vlastními prostředky obrany a protiútoku.[410] Míra uplatnění práva na slyšení má přímý vliv na kvalitu soudního rozhodnutí, které je obsahově závislé na rozsahu skutkových prvků, které budou tvořit jádro rozhodovací činnosti soudu. Jakékoli omezení tohoto rozsahu tak má zpětný odraz v uplatnění tohoto právního principu, tedy i omezení časového prostoru pro uvádění dílčích skutkových okolností.[411]

---

[405] Nález Ústavního soudu CŘ ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.
[406] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 13.
[407] Článek 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech stanoví: „*Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu*.“ vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
[408] KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJEPK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 344.
[409] ČEŠKA: *Občanské právo procesní...,* s. 68.
[410] Rozsudek ESLP ve věci *Vokoun proti České republice* ze dne 3. července 2008, č. 20728/05: 25.
[411] RECHBERGER, W. H., KLICKA, Th. Accelerating civil litigation in Austria in the twentieth century. In VAN RHEE: *The Law's delay...,* s. 241.

Národní legislativa nemá povinnost zajistit, aby účastník řízení tohoto práva využil, nýbrž, aby měl prostor k jeho uplatnění po skutkové i právní stránce věci.[412] Konkrétní pravidla musí být nastavena tak, aby bylo využití tohoto práva zcela v subjektivním spektru volby právního subjektu, aby nebyly autoritativně kladeny materiální ani formální překážky a veřejná moc neomezovala, ale chránila tuto možnost. To zda adresát práva na právní slyšení využije možnosti mu dané, je v jeho dispozici a vyvozuje se z ní jeho přispění k vyřešení vlastní věci. Jde v intencích evropské judikatury právě o „*chování stěžovatele*." Nositelem této lidskoprávní kategorie jsou všichni účastníci řízení resp. obě strany civilního sporu, jejichž zájmy jsou v kontradiktorním postavení.[413]

Prostor daný naplnění požadavku právního slyšení je omezen požadavkem na soudní řízení v přiměřené lhůtě. Právě v tomto ohledu dochází ke kolizi dvou kategorií základních práv a současně v předpokladu civilního soudního řízení dvou jejich nositelů.[414] Omezení jednoho principu je možné jen ve prospěch jiného. Testem proporcionality je nutné ověřit, zda jsou procesní prekluzivní lhůty legitimním prostředkem v jednoduchém právu, zda obstojí před ústavně zaručenými právy a zda vyplývají ze střetu vymezených komponent práva na spravedlivý proces.

4.4.2 Vhodnost procesní prekluze

Prvním krokem testu proporcionality je hledisko vhodnosti. Zákonodárce musí posoudit, zda jím volené právní pravidlo, kterým se omezuje některé základní právo je adekvátním prostředkem omezení jednoho a uplatnění jiného základního práva, která jsou v kolizi v daném systému. Hledá se tak odpověď na otázku, zda zákonem omezený základní princip je vůbec v kolizi s jiným principem, v jehož prospěch k omezení dochází. Pokud by taková kolize principů neexistovala, tedy pokud nedochází v daném modelu systematických vazeb k hodnotovému střetnutí dvou základních práv, nemůže být ani zvolené právní pravidlo ospravedlněno jako vhodné z hlediska proporcionality. Jádrem hypotézy je problém možnosti jednoho účastníka řízení reagovat na všechny skutečnosti (tvrzení) a předměty (důkazy), které jsou proti jeho osobě, jeho zájmu a věci vzneseny. Proti tomu stojí právo druhého účastníka, aby mu byla soudem poskytnuta ochrana v přiměřené lhůtě, tedy potažmo, aby i první účastník jako jeho protistrana naplnil své právo na právní slyšení bez zbytečných průtahů. Objektivně teleologický výklad procení prekluze nám podává, že účelem je determinovat

[412] REPÍK, Bohumil. Právo na spravedlivý proces v „občanských" věcech ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy lidských práv. *Právní praxe,* 1993, roč. 41, č. 7, s. 383.
[413] MACUR: *Zásad a projednací...,* s. 153.
[414] DAVID: *Co má (též) vliv...,* s. 410.

aktivitu stran při zjišťování skutkového stavu do vhodné časové dimenze. Včasné uplatnění práva na právní slyšení jedné strany poskytuje prostor pro obsažný a hodnotný přednes strany druhé. Naproti tomu liknavost a nedbalostní využívání práva na právní slyšení redukuje skutkový význam recipročního skutkového přednesu. Skutečnost jako objektivní kategorie sestává z dílčích faktů, jimž byly strany sporu účastny kvalitativně pozitivně nebo negativně v době před zahájením řízení resp. před projednáváním věci soudem. Naproti tomu soud ze své institucionální povahy nemohl být přítomen ani jinak bezprostředně účasten minulých skutkových dějů,[415] které teprve zprostředkovaně poznává.[416] Právní slyšení poskytuje nezadatelnou možnost konkrétní poznatky o stavu předešlém učinit základem pro poskytnutí soudní ochrany. Zjišťování skutkového stavu je v tomto případě součinností dvou proti sobě stojících fyziologických pochodů vnímání, zpracování a reprodukce. Tak je soudu sdělována subjektivní pravda v korespondenčním Aristotelově pojetí pravdy, která předpokládá shodu myšlení s jeho předmětem.[417] Kvalitativní i kvantitativní stránka zprostředkovaných skutkových okolností je vzájemně podmíněna. Zjišťování skutkového stavu je procesem akce a reakce, kdy dílčí fakta uvedená jednou osobou determinují povahu a náplň odpovědi. Časový aspekt tohoto procesu se projevuje v postupném snižování hodnoty přednesu, pokud nedochází k bezprostřední návaznosti reakce na danou akci. Systém je založen na postupném bezprostředním vyvozování úsudků z dílčích jevů pomocí logického postupu, jemuž je současné odvozování důkazních prostředků k jejich prokázání.[418] Nenaplnění principu racionální časové přiměřenosti znamená porušení principu práva na slyšení. Docházíme tedy k závěru o vzájemné podmíněnosti obou principů, kdy porušením jednoho dochází k nenaplnění druhého. „*Věcnou správnost rozhodnutí nelze oddělovat od požadavku rychlosti soudního zákroku*.“[419] Rozhodnutí má být obsahově správné, avšak musí být i spravedlivé s ohledem na požadavek rychlého projednání.[420] Lze konstatovat, že hypotéza o kolizi principů práva na slyšení a práva na soudní ochranu v přiměřené lhůtě byla ověřena a legislativní činnost zákonodárce směřující k omezení principu práva na slyšení jedné strany ve prospěch práva na řízení v přiměřené lhůtě druhé strany je vhodným prostředkem z hlediska proporcionálního uplatnění subjektivních práv na spravedlivý proces kontradiktorně postavených účastníků řízení. Přesvědčivosti daného tvrzení přispívá i citovaná jurisprudence období socialistického procesu, kde byly závěry o rychlosti procesu

[415] ČEŠKA: *Občanské právo procesní...,* s. 166.
[416] STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního.* 1. vydání. Praha: Academia, 1980, s. 148.
[417] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 11.
[418] ŠTAJGR: *Občanské právo procesní...,* s. 175.
[419] MACUR: *Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt...,* s. 345.
[420] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* s. 1.

zjišťování skutkového stavu uvedeny ve stejné hodnotě. Bez ohledu na soudobé uplatnění zásady materiální pravdy pak platí, že proces skutkového poznávání je dějem úsudkovým a je nadřazen pozitivnímu právu. Indukcí jej vztahujeme pod výše uvedené principy, které jsou ve vzájemné organické kolizi a úvaha nad zákonem zavádějící prekluzivní lhůty je namístě.

4.4.3 Potřebnost prekluze

Ve druhém kroku testu proporcionality posuzujeme, zda zvolené právní pravidlo ze všech možných řešení nejšetrněji omezuje uplatnění základního práva na úkor jiného, s nímž je v kolizi. Předpoklad není naplněn, pokud určitý institut umožňuje za stejného omezení větší naplnění druhého principu, než který je porušen. „*Újma, jež se má odvrátit prostřednictvím omezení svobody jednotlivce, musí být podstatně významnější než nevýhoda, jež vyvírá jednotlivci nebo i celku z tohoto omezení*.“[421] Přijaté řešení musí umožnit co možná největší realizaci všech v konfliktu jsoucích principů.[422] Na tomto místě je příhodné podrobit tomuto kroku testu proporcionality platnou a účinnou právní úpravu koncentrace řízení podle ustanovení § 118b OŠR a porovnat ji s historickou a zahraniční právní úpravou.

a) Model objektivně formálních účinků prekluze

Strany českého civilního soudního řízení jsou povinny uvést rozhodné skutečnosti a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději do skončení prvního jednání ve věci, protože jinak k nim bude později přihlédnuto pouze výjimečně za podmínek podle věty třetí ustanovení § 118b OSŘ. Zákon přistupuje k časovému aspektu zjišťování skutkového stavu formálně objektivně. Účinky prekluze nejsou spojeny s jinými okolnostmi než s koncem soudního roku. Není zohledněno, že určité tvrzení nebo potřeba důkazního návrhu vyplynula až později z projednání skutkových tvrzení nebo provádění dříve uplatněných důkazních návrhů. Pokud tato potřeba adekvátně skutkově reagovat vyplynula před koncem prvního jednání ve věci, měl by soud poskytnout takové straně dodatečnou lhůtu k podání skutkového přednesu nebo důkazního návrhu.[423] Pokud se tak stane ještě později a straně vyvstane potřeba doplnění skutkových okolností nebo důkazních návrhů u dalších jednání ve věci, přesouvá se pak těžiště účinků prekluze zcela na soud, v jehož diskreci je následné poučení účastníka o potřebě dalších skutkových tvrzení a důkazních návrhů dle ustanovení § 118a odst. 1 a 3 OSŘ. Ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1, věty třetí OSŘ jde však v tomto

[421] SVAREZ, Carl Gottlieb. *Vorträge über Recht und Staat.* H. Conrad – G. Kleinheyer. Köln-Oplaten, 1960, s. 39. citováno dle HOLLÄNDER: *Putování po stezkách principu* proporcionality..., s. 267.
[422] MELZER: *Metodologie nalézání práva...,* s. 65.
[423] SVOBODA, Karel. In SVOBOBA, Karel a kol: *Občanský soudní řád. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 424.

případě o výjimku z účinků koncentrace řízení, což je institucionálně prvek soudního řízení odlišný. Působí totiž v závislosti na uplatnění další skutečnosti než je vývoj projednání věci. Uplatnění úsudku vyvozeného ze skutkového poznatku je závislé na splnění další procesní podmínky, kterou je poučení soudu v době po nastoupení účinků prekluze. Z hlediska kroku potřebnosti dojdeme k závěru, že princip právního slyšení je zde omezen právní normou soustřeďující skutkové přednesy a důkazní návrhy do konce prvního jednání ve věci. Další uplatnění dotčeného základního práva je závislé na další skutečnosti, který však není v individuální dispoziční sféře adresáta tohoto práva. Právní slyšení je zde objektivně omezeno zákonem tak, že nedojde k jeho naplnění po skončení určité lhůty v řízení (první jednání ve věci) a později se tak může stát pouze podmíněně v závislosti na přistoupení další procesní skutečnosti. Nelze v daném případě ani uvažovat o uplatnění odpovědnosti za zavinění neadekvátní procesní činnosti. Straně mohou účinky prekluze znemožnit uvedení nové skutečnosti jen pro uplynutí času, nikoli pro její zaviněné jednání. Pokud totiž postup vyvozování úsudků logického dokazování vede stranu k poznatku o mezeře v nalezení pravdivého výroku,[424] jenž je prostředkem prosazení jejího tvrzeného zájmu, nemůže již adekvátně doplnit chybějící tvrzení. Nemožnost je dána objektivním stavem zákona a nikoli subjektivním zaviněním účastníka řízení. Prekluze zde objektivně deroguje možnost právního slyšení strany, aniž by se to dalo přičítat jejímu zavinění. Takovou novou skutečnost nelze podřadit pod kategorii okolností, o nichž nemohl bez své viny účastník vědět.

b) Model subjektivně materiálních účinků prekluze

Uvažujeme-li o mírnějším omezení práva na slyšení, nabízí se nám model založený právě na zavinění jako subjektivní složce procesu včasného zjištění skutkového stavu. Jsem toho názoru, že mírnějším prostředkem omezení principu právního slyšení je systém založený na nepodmíněném uplatnění tohoto práva. Prostředkem k dosažení tohoto cíle je přesunutí odpovědnosti za zjištění skutkového stavu na strany sporu tak, že možnost uplatnit omezovaný princip je závislý na jejich zavinění. Tento model zakotvilo v právním řádu již ustanovení § 179 a § 181 CŘS, které vázalo omezení právního slyšení strany sporu na její úmyslné zavinění při uvádění skutkových tvrzení a důkazních návrhů s jasným cílem prodloužit soudní řízení. Soud byl oprávněn z úřední moci nebo k návrhu protistrany nepřipustit nové skutkové okolnosti nebo důkazní prostředky, pokud usoudil, že tak strana dříve neučinila úmyslně. Současně nadto musela být splněna podmínka, že připuštěním by došlo ke značnému zdržení vyřízení věci. Teleologickým výkladem docházíme k závěru, že

[424] STEINER: *Občanské právo procesní...,* s. 227.

účelem těchto právních norem bylo zajistit, aby účastník řízení včasně reagoval na uvedené skutkové okolnosti, které se staly předmětem soudního projednání. Formální hranice pro zjišťování skutkového stavu stanovena nebyla, účastníci mohli uvádět svobodně nové okolnosti ve vzájemné reakci a součinnosti až do skončení jednání ve věci samé (bez ohledu na počet roků), avšak potud, pokud tak činili včas. Princip práva na projednání věci v přiměřené lhůtě tak byl zajištěn, přičemž došlo oproti současné právní úpravě k menšímu omezení principu právního slyšení. Praxe však tuto právní úpravu nereflektovala, neboť soudy nedokázaly aplikovat podmínku kauzality mezi úmyslným zaviněním s cílem prodloužit řízení.[425]

Přijmeme-li na tomto místě za *comparandum* současnou rakouskou právní úpravu civilního procesu sporného, nalezneme v ustanovení § 179 ZPO zpřísnění subjektivní odpovědnosti za včasná skutková tvrzení a důkazní návrhy. Strany jsou oprávněny uvádět nové skutečnosti a důkazní prostředky až do konce ústního jednání (bez ohledu na počet roků), avšak vždy adekvátně skutkovým poznatkům vyplynuvším z projednávání věci dle ustanovení § 182 ZPO, o čemž jsou i soudem poučovány v závislosti na konkrétních skutkových okolnostech dle ustanovení § 182a ZPO. Tuto činnost jsou strany povinny vykonávat bez zbytečných průtahů, jakmile potřeba skutkové reakce vyjde z projednávání věcné materie najevo. Uvede-li některá ze stran příslušné tvrzení nebo důkazní prostředek jako novum nikoli ve chvíli, kdy objektivně vzato pro ni tato potřeba musela vyplynout, nýbrž později a lze-li to přisoudit jejímu hrubému zavinění, může soud takové tvrzení nebo návrh na provedení důkazu odmítnout z úřední moci nebo na návrh protistrany. Toto za splnění podmínky, že by jejich připuštěním došlo k prodloužení vyřízení věci v meritu. Současná rakouská právní úprava tak doznala od 1. ledna 2003 změny,[426] kdy původní zavinění ve formě úmyslu, jenž směřoval k prodloužení řízení, jak bylo uvedeno výše, bylo nahrazeno hrubě trestuhodným zaviněním (*grob schuldhaft*).[427]

Systém založený na zavinění při opožděném uvádění skutkových okolností je vlastní i ustanovení § 296 německého ZPO. Tamní úprava je striktnější než citovaný historický právní předpis, neboť za podmínky dalšího prodloužení řízení umožňuje v rámci diskrece soudu odmítnout opožděná skutková tvrzení a důkazní návrhy, pokud nebyla učiněna *včas*

[425] Praxi nezměnila ani novelizace provedená v Rakousku v roce 1997 požadující odmítnutí opožděných tvrzení v případě, že jsou zde důvodné pochybnosti, že by s ohledem na všechny okolnosti daného případu, bylo projednání věci prodlouženo. OBERHAMMER, Paul. Speeding up civil litigation in Austria: past and present instruments. In VAN RHEE: *The Law's delay...*, s. 227.

[426] OBERHAMMER, Paul. Speeding up civil litigation in Austria: past and present instruments. In VAN RHEE: *The Law's delay...*, s. 227.

[427] JUSLINE - die juristische Internet-Plattform Österreichs [online]. Zivilprozessordnung. § 179. [cit. 27. března 2016]. Dostupné na: <https://www.jusline.at/179_ZPO.html>.

v důsledku hrubé nedbalosti (*grober Nachlässigkeit*) strany sporu.[428] Ustanovení § 282 téhož předpisu vymezuje včasný skutkový přednes jako reakci pečlivého (*sorgfältigen*) pozorovatele projednávání věci, který uvede příslušná tvrzení v okamžiku, kdy pro něj z okolností případu vyplynou. Německé pravidlo je vystavěno na předpokladu, že racionální osoba pečující o své záležitosti je schopna uvést rozhodné okolnosti, které pro ni vyplynou jako nezbytný mezičlánek řetězce rekonstrukce minulých dějů, bez dalšího odkladu.[429] Pokud tak neučiní, vychází zákon z pravidelné zkušenosti, že dalšími fakty buď vůbec nedisponuje, nebo je neuvádí zaviněně, což jde k její tíži. Ve prospěch druhé strany tak nastupuje princip práva na poskytnutí ochrany v přiměřené lhůtě.

c) Míra naplnění kritéria potřebnosti

Model uplatnění prekluze vystavěný na subjektivní dispozici stran je v duchu zásady projednací dle mého názoru správný. Jde o šetrné omezení principu právního slyšení, který je v kolizi s právem na včasné poskytnutí ochrany skutkovému stavu vyjádřenému v hypotéze a jí odpovídajícímu právnímu zájmu v dispozici právní normy.[430] Komparací současné české právní úpravy s modely německého a rakouského civilního soudního řízení můžeme dojít k závěru, že právní úprava v ustanovení § 118b OSŘ není adekvátním opatřením k vyrovnání kolize vymezených základních principů práva na spravedlivý proces. Výsledná syntéza dílčích poznatků o systémovém uplatnění prekluze vyznívá ve prospěch zahraničních právních úprav, které jsou založeny na materiálním subjektivismu. Pokud jde o závěry testu potřebnosti v daných právních systémech, nelze uvažovat z hlediska zajištění oboustranného práva na řízení v přiměřené lhůtě o mírnějším prostředku jeho prosazení na úkor práva na právní slyšení. Pravidla zakotvující nastoupení účinků prekluze v civilním soudním řízení nelze dle mého názoru vázat na jiné institucionální prvky než subjektivní volní projevy stran řízení. Ústavní principy jsou dány, aby sloužily obecnému blahu a každému jednotlivci zvlášť zajistily přiměřenou ochranu před svévolí přicházející z venčí do jeho autonomní sféry. Jako poživatelům těchto záruk jim však nelze současně upřít odpovědnost za jejich výkon případně volbu se jich, byť opomenutím, vzdát. V této rovině se na scéně objevuje otázka paternalistické funkce státu. Nejsem jejím zastáncem, a proto nemohu ani zaujmout názor, který by považoval individuální odpovědnost za naplnění poměřovaných principů za nepřípustnou.

---

[428] Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. [online]. Zivilprozessordnung. [cit. 24. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/__296.html>.
[429] ROSENBERG, SCHWAB, GOTTWALD: *Zivilprozessrecht...*, s. 360.
[430] KUBŮ, OSINA. In KUBŮ, HUNGR, OSINA: *Teorie práva...,* s. 72 – 73.

Obecně tedy považuji procesní prekluzivní lhůty založené na zavinění stran sporu za adekvátní omezení principu právního slyšení. Parciální výhradu však k analyzovanému *comparandu* v obou případech vznáším a současně pokládám dílčí hypotézu. Než tedy můžeme přistoupit k poslednímu kroku testu proporcionality, je nutné naposledy uvedený závěr ještě podrobit kritice z hlediska dílčího prvku uplatnění prekluze. *Tertium comparationis*[431] zvolených právních řádů v daném předmětu analýzy nepředstavuje pouze vázání účinků nastoupení prekluze na subjektivní zavinění účastníků řízení. Dalším abstrahovaným prvkem obou představených modelů je soudní diskrece při hodnocení toho, zda došlo k zaviněnému zpoždění s uvedením skutkových tvrzení a zda by připuštění nových okolností vedlo k prodloužení řízení. Výhrady lze dle mého názoru vznést proti systému závislosti splnění obou podmínek na uvážení soudu. Strukturálně je tak vytvořen velký prostor pro interpretaci.[432] Těžiště omezení principu právního slyšení se tak přesouvá ze zavinění účastníka řízení na soud, který je vázán projednat věc při zachování principu rovnosti. Jinými slovy je posouzení opožděnosti skutkových přednesů vloženo do diskrece další osoby, která v řízení představuje soud, což shrnuto znamená uplatnění „*lidského faktoru*“. Hypotézou určenou k ověření v dalších částech práce je, zda lze strukturu oprostit od diskrece tak, aby se uplatnění prekluze nepohybovalo v příliš rozsáhlém prostoru interpretace. A dále, zda lze restrukturalizovat systém vzájemného kumulativního splnění podmínek odmítnutí opožděných skutkových přednesů.[433]

4.4.4 Porovnání závažnosti

Třetím krokem testu proporcionality je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv.[434] Jedná se o zjištění podmíněného vztahu přednosti obou dotčených principů. Abstraktní porovnání principů znamená hledání jejich jisté hierarchie.[435] Právní slyšení má zajistit právo na spravedlivý proces, jehož projevem je možnost dosáhnout kvalitativní ochrany svého tvrzeného porušeného nebo ohroženého práva nebo oprávněného zájmu. Bez zajištění možnosti náležitě tvrdit skutečnosti rozhodné pro věc, by soud nemohl poskytnout ochranu materiálnímu obsahu tvrzeného práva a jeho nositel by jej ztratil. Naproti tomu bylo výše vymezeno, jaký hodnotový argument[436] svědčí pro zajištění práva na soudní

[431] KNAPP: *Některé metodologické problémy...,* s. 92.
[432] VAN RHEE, C. H. van. The Law’s delay: an introduction. In VAN RHEE: *The Law's delay…,* s. 12.
[433] PRÜTTING. In KRÜGER, RAUSCHER: *Münchener Kommentar...,* s. 1878.
[434] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.
[435] MELZER: *Metodologie nalézání práva...,* s. 68.
[436] ONDŘEJEK, Pavel. Princip proporcionality a další modely řešení kolizí základních práv. *Jurisprudence,* 2012, roč. .21, č. 1, s. 16.

řízení bez zbytečných průtahů. Zachování právního zájmu, který byl zpochybněn cestou kontradikce s jiným právním subjektem, je závislé na čase. Opožděným poskytnutím ochrany se snižuje i význam samotné ochrany a takové právo pozbývá na významu, ačkoli bylo naplněno právo na právní slyšení. Nadto je třeba i vzít v potaz, že dlouhotrvající proces zjišťování skutkového stavu již sám vyjadřuje obtížnost a praktickou nemožnost zjištění všech rozhodných skutečností.[437] Zde se pak zesiluje zájem na urychlení přijetí rozhodnutí, byť je parciálně nepodložené. S tím souvisí právě závěry zprostředkované vážením empirického argumentu ve prospěch omezení právního slyšení na úkor řízení v přiměřené lhůtě. Dlouhotrvající soudní řízení znamená kromě snížení hodnoty poskytnuté ochrany naopak nárůst nákladů takového řízen nejen pro strany, ale i pro soud a potažmo celou společnost. Vědomí neúměrně dlouho trvajících soudních řízení znevažuje postavení soudního systému a narušuje důvěru společnosti v jeho základní sociálně koncepční funkci. Největší problém v české justici spatřuje česká veřejnost podle ombudsmanky právě v průtazích v soudním řízení.[438] Celkově dochází k oslabení preventivní funkce působení civilního procesu. Systémový argument zařazuje právo na řízení v přiměřené lhůtě mezi komponenty základního práva na spravedlivý proces, dává mu časový rozměr. Článek 38 Listiny jej staví do stejné skupiny spolu s principem právního slyšení. Konečně kontextový argument, který v citovaném nálezu Ústavního soudu označuje za vyjádření dalších negativních dopadů omezení jednoho principu ve prospěch druhého, podává, že maximalizací možnosti právního slyšení může docházet k úmyslnému poškozování osobnostních práv nadměrným protahováním sporu a oddalováním poskytnutí spravedlnosti. Ve smyslu Článku 4 odst. 4 Listiny musí být v obou případech poměřovaných principů šetřeno jejich podstaty a smyslu. Nadměrným uplatněním prekluze dochází k potlačení možnosti vyjádřit se ve vlastní právní věci a naopak přílišným zdůrazněním právního slyšení je popřena včasnost soudní ochrany. Přijetí opožděného skutkového nebo důkazního návrhu je tak stejně závažnou vadou, která v rámci daných pravidel poškozuje druhou strany, jako nepřijetí včasného návrhu poškozuje jeho navrhovatele.[439] Míra naplnění obou principů je tak vzájemně podmíněna. S nárůstem uplatnění jednoho se omezuje druhý. Z této souvztažnosti vyvozuji názor, že časová redukce práva na právní slyšení jedné strany provedená zákonem stanovujícím prekluzivní lhůtu je vhodným a potřebným nástrojem pro vyrovnání kolize těchto principů.

---

[437] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* s. 1.
[438] Vyjádření kanceláře Veřejného ochránce práv ke Zprávě ombudsmanky za 3. čtvrtletí roku 2015. Polední publicistika. Radiožurnál. 91,3 MHz, dne 3. září 2015, 12:15 – 12:30 hod.
[439] WINTEROVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 18

Primárním závěrem vyvozeným z provedeného testu proporcionality je nutnost nastavení procesní prekluze v závislosti na materiální stránce vývoje civilního soudního řízení. *Prima facie* je nevhodným prostředkem k prosazení práva na soudní ochranu v přiměřené lhůtě, aby byla procesní prekluze nastavena objektivně formálně. Předpokladem ověření této hypotézy je výše použitá metoda deskripce a následné zapojení výkladových vědeckých postupů analyzujících účel omezení zjišťování skutkového stavu civilního sporu časovým limitem. Jádro uplatnění prekluze by mělo spočívat ve věcném obsahu projednání věci a nikoli ve vytvoření formální překážky organického vývoje materie právního případu.

5 Uplatnění procesních prekluzivních lhůt *de lege ferenda*

S ohledem na všechny shora provedené výklady za použití metody deskripce, teleologické a systematické analýzy, je třeba vyvodit příslušné závěry. Vyjádřit se k položeným hypotézám a stupni jejich ověření a vyvrácení a zaujmout stanovisko k jednotlivým koncepčním prvkům pro uplatnění procesní prekluze v budoucí právní úpravě civilního soudního řízení v České republice. Dle mého názoru byla ověřena hypotéza, že procesní prekluzivní lhůty jsou integrální součástí civilního procesu v demokratickém právním řádu založeném na tržním hospodářství, kde je zajištěna autonomie vůle stran a přitom reflektován poměr jednotlivce k celku.[440] Neboť v právním řádu nejsou jen práva, ale korespondují jim i povinnosti.[441] Z hlediska práva na spravedlivý proces a poměřování naplnění jeho jednotlivých komponent pak vyplývá uplatnění prekluze jako důvodný prostředek k maximalizaci vyváženého uplatnění základních práv stran sporu. Přístup ke koncepci civilního procesu se musí změnit od základu, kterým je především jeho vnitřní hodnotová diferenciace.[442] Především musí dojít k předmětovému vymezení nesporných řízení[443] a jejich skutečnému osamostatnění v procesní úpravě,[444] jež bude spojena se sporným řízením skrze obecná ustanovení. Sporné řízení bylo v historickém vývoji vždy obecnou právní úpravou vůči řízení nespornému. To se také oddělilo jako samostatný druh civilního procesu ze sporného řízení až v pozdním vývojovém stupni společnosti.[445] Materiálním vymezením sporného řízení pak může dojít ke skutečně odpovědnému přístupu pro formulaci jeho základních procesních zásada. Ty systémově a funkčně determinují i uplatnění právní úpravy procesní prekluze skutkových tvrzení a důkazních návrhů při zjišťování podkladu pro meritorní rozhodnutí soudu.

Základním stavebním kamenem sporného řízení musí být volba postavení, jaké má mít subjekt soukromého práva v civilním procesu při prosazování své autonomní vůle a jí odpovídajících práv a oprávněných zájmů. Přístup bude spočívat buď v aktivní péči státu o jednotlivce (kolektivismus), nebo v jeho pasivní *ochraně* prostřednictvím zaručeného prostoru

---

[440] Shodně LAVICKÝ, Petr, DVOŘÁK, Bohumil. Současnost a perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 12, s. 455.
[441] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 56.
[442] WINTEROVÁ: *Nad perspektivami českého civilního procesu...,* s. 708.
[443] ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ, Renáta, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1.
[444] Právní úpravy ZŘS neshledávám materiálně samostatnou koncepcí nesporných řízení, dle mého názoru neodpovídá tento právní předpis jednotně vymezenému pojetí diferenciace sporného a nesporného soudnictví.
[445] OTT, Emil. *Nesporné řízení*. Praha: Všehrd, 1911, s. 3.

a pravidel soudního řízení (individualismus).[446] Můj názor jednoznačně reprezentuje druhé uvedené pojetí. Shledávám, že k němu byl civilní proces předurčen soukromým právem, které nejenže je založeno na zásadě autonomie vůle, ale i legitimním očekávání, že každý účastník právního poměru je vybaven rozumem a chápáním průměrného člověka.[447] Právní úprava civilního soudního řízení tak musí vycházet z předpokladu průměrného rozumem nadaného člověka schopného užívat běžné péče a opatrnosti[448] ve smyslu § 4 odst. 1 ObčZ. Kritériem je objektivní hledisko: „*rozhodující je vědomost, jakou si důvodně osvojí osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé.*“[449] Pokud pro jednou a pro vždy přijmeme nový trend pojímání postavení individuality vůči celku a nebudeme již předpokládat pečovatelskou úlohu státu, můžeme také docílit zcela jiného soudního řízení, které bude probíhat v naprosto jiných časových dimenzích.

V dalším kroku musí být vymezeno, jaký bude účel a cíl nového soudního řízení. Řešení samozřejmě organicky vyplývá z předchozího předpokladu. Civilní proces nemůže sloužit ke splnění nedosažitelných ideálů, ale musí odpovídat objektivní realitě ve společnosti. Nelze tak odtrhovat jeho povahu a funkci od soukromého práva. Je-li to ovládáno zásadou autonomie vůle a očekává se zde jednání rozumného a pečlivého subjektu, musí tomu odpovídat i míra ochrany, jaké se dosahuje prostřednictvím procesního jednání takové osoby. Civilní soud nemůže zjišťovat absolutní pravdu v soukromém právu, ale pouze takový skutkový stav, který jsou jeho participující subjekty schopny soudu předložit. Jde relativní pravdu, která je výsledkem působení vzájemné lidské činnosti.[450] Zásada materiální pravdu v pojetí trestního řízení[451] a socialistického práva je svou povahou a vazbou civilního procesu na soukromé právo nedosažitelná a vždy byla. Musíme se v tomto ohledu spokojit se zjištěním skutkového stavu, který odpovídá vysoké pravděpodobnosti.[452] Současně musíme jednou pro vždy odmítnout pojem zásady formální pravdy jako neopodstatněného pojmu[453] a na jeho místo se zaměřit na vyvážené a racionální zakotvení institutů prekluze a zmeškání.

Budoucí právní úprava civilního procesu by měla být založena na pojetí, které bude vycházet ze sociální koncepce, tak jak ji propracoval Klein a pro naši současnost rozvedl ve svých ucelených teoretických pracích Macur. Hlavním východiskem předmětu a účelu

---

[446] JURÁŠ: *Aktivní role soudu při zjišťování skutkového stavu...*, s. 294.
[447] SVOBODA, Karel. In SVOBODA, ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ: *Civilní proces...,* s. 236.
[448] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 9.
[449] MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 92.
[450] WINTEROVÁ: *Rozsudek pro zmeškání...,* s. 33.
[451] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. června 2008 sp. zn. IV. ÚS 581/06.
[452] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. srpna 2015, sp. zn. I.ÚS 668/15.
[453] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 14.

civilního sporného řízení by mělo být dosažení objektivně pravdivého a nejúplněji zjištěného skutkového stavu[454] v přiměřené lhůtě. Požadavek času relativizuje jakoukoli společenskou hodnotu a nejinak tomu je i v případě meritorního rozhodnutí soudu. Je nutné zvážit, jak se v praxi osvědčily oba modely, jimiž zákonodárce cílí na zajištění práva na soudní ochranu všem jednotlivém bez zbytečných průtahů. České prostřední nám umožnila prověřit praxí objektivně formální model, který je založen na zákonem stanovené časové prekluzivní lhůtě, jejímž uplynutím se znemožňuje účinně dále rozvíjet skutkový podklad rozhodnutí. Výmluvnou je pak především změna právní úpravy ustanovení § 118b OSŘ a umožnění soudu prekluzivní hranici anulovat poskytnutím poučení stranám o nutnosti dalších skutkových tvrzení a důkazních návrhů. Naproti tomu jsme se pak seznámili s modelem subjektivně materiálních účinků prekluze, které byly a částečně jsou naší teorii inspiračním vzorem.[455] Které však, jak bylo výše ukázáno, selhaly při naplňování svého základního cíle jak v Německu, tak Rakousku. Přijmeme-li hypotézy o vhodnosti obou modelů v pozitivním právu za vyvrácené, musíme se v *rozpacích* rozhlédnout po jiném *tertiu comparationii*. V tomto ohledu se jeví vhodné upnout pozornost ke Slovensku. Nám blízká země nejen geograficky, ale i historickoprávně sama stojí na prahu nové éry civilního procesu, jehož účinnost nadchází. Vzhledem k absenci konkrétních rekodifikačních snah českého zákonodárce, bude jistě možno v budoucnu čerpat i ze zkušeností praxe s novou touto novou moderní úpravou, která se sama hlásí k Macurově odkazu.[456]

Pokud jde o konkrétní syntézu o povaze a funkci procesní prekluze v budoucí právní úpravě, dovoluji si vyslovit následující závěry a koncepční návrhy.

5.1 Zásada procesní diligence v kontradiktorním řízení

Civilní soudní řízení sporné musí být bezpodmínečně a výhradně založeno na zásadě kontradiktornosti, jíž odpovídá souboj dvou proti sobě stojících stran, které jsou pány rozepře.[457] Vzájemný tlak obou protichůdných zájmů nutí k přirozené aktivitě a reakci, což dále determinuje možnost neúspěchu. Je logické, že takový souboj představuje právní nejistotu, a musí být co nejrychleji odstraněn. Macur poukazuje na skutečnost, že již sama eventualita nastoupení určitých následků, které mohou být ve vztahu k soukromoprávnímu

[454] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 56.
[455] Opakovaně toto pojetí zdůrazňuje ve svých přednáškách na vědeckých konferencích Lavický, kterak tomu bylo na konferencích pořádaných olomouckou právnickou fakultou dne 21. května 2015 a dále dne 5. února 2016, jakož na kolokviu pořádaném brněnskou fakultou dne 28. listopad 2014.
[456] Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa - osobitná časť k § 149.
[457] ŠTEVČEK: *Princípy a východiská nových kódexov...,* s. 19.

zájmu nepříznivé, sebou nese sankční rozměr.[458] Souhlasím s tímto názorem, nicméně z hlediska systematiky právní úpravy sporného řízení neshledávám v těchto následcích na straně účastníka sankci ve smyslu objektivního právního trestání. Ve sporném řízení proti sobě stojí dvě strany představené osobami, které se nacházejí v určitém právním postavení v rámci soukromého práva. Ať již je za jejich tvrzeními skutečný nárok nebo nikoli, ve fázi zjišťování skutkového stavu musíme vycházet z přirozené povahy kontradiktornosti. A s přihlédnutím k psychologickému působení soudního řízení na právní subjekty musíme očekávat, že strany s protilehlými zájmy budou svou pravdu prosazovat adekvátní aktivitou. Žalobce bude jako iniciátor soudního řízení prosazovat svůj zájem všestranným skutkovým přednesem a snahou o jeho odpovídající prokázání (procesním útokem). Naproti tomu racionální žalovaný bude odrážet tvrzení protistrany odmítáním skutkových tvrzení a nabízením důkazů k jejich prosazení na úkor žalobce (procesní obrana). Žalovaný se stává žalobcem ohledně nároku, který deroguje nebo empiricky vylučuje nárok žalobce.[459] Při řádném a průběžném plnění těchto předpokládaných činností vyplyne skutečnost sama jako produkt vzájemně si konkurujících tvrzení.[460] Aby byla stranám poskytnuta živná půda pro vypěstování odpovídající aktivity, poskytuje jim soud svou příslušnou aktivitou poučení o tom, jak svá tvrzení a důkazní návrhy uplatnit a konkretizovat.[461] Současně můžeme v souladu s § 4 odst. ObčZ přistoupit na předpoklad, že v soukromém právu a potažmo v civilním procesu můžeme legitimně očekávat, že osoby budou jednat s běžnou péčí a opatrností[462] přiměřeně dané situaci. A nakonec zákonodárce vymezí prostor určený pro rozvinutí příslušné procesní činnosti, který bude předem stranám znám ve svém rozsahu i limitech. V takovém případě nemůžeme za sankci označit procesní institut, který znemožní straně uplatňovat procesní práva, jež tato nevykonala v odpovídající a předem jí dané dimenzi a lze-li to současně přičítat jejímu zavinění. Nelze shledávat rozumný důvod, aby byl takové straně sporu poskytnut absolutní časový prostor k uplatnění práv.[463] Naopak je nutné v rámci spravedlivého uspořádání práv v procesu očekávat, že pokud strana disponuje skutkovým tvrzením nebo důkazem, bude jej v příslušnou dobu uplatňovat. Jiný předpoklad znamená, že soudní řízení je prostorem pro svévoli v uplatňování subjektivních soukromých práv a

---

[458] LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ: *Sankce v civilním právu procesním...,* s. 271.
[459] Rozhodnutí c.k. nejvyššího soudu ze dne 20. října 1892, č. 9943 uveřejněné v časopise *Právník*, 1894, roč. 33, s. 124 – 126.
[460] DAVID*: Poznámky k poučení účastníků...,* s. 626.
[461] MACUR, Josef. Problémy legislativní úpravy poučovací povinnosti soudu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 12, s. 20.
[462] MELZER, TÉGL. In MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník...,* s. 91.
[463] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* s. 25.

prostředkem k poškozování zájmů ostatních účastníků řízení. To však nelze připustit a je třeba *„omezit zvůli jednotlivce ku prospěchu veškerenstva.“*[464]

Úsilí stran při zjišťování skutkového stavu v kontradiktorním řízení, kdy se jedna strana snaží popřít a vyvrátit skutkové tvrzení strany druhé, vede ke zjištění skutkového stavu ve stejném, ne-li větším rozsahu jako při uplatnění zásady vyšetřovací.[465] Obecně tak bylo přijato, že není důvod, aby odpovědnost za zjištění skutkového stavu nebyla na účastnících řízení, i když za příslušené aktivity soudu.[466] Musíme vycházet z obecné zkušenosti (statistických zákonitostí),[467] že vzájemné rozebírání předmětné látky objasní celý sporný případ,[468] pokud je stranám dána možnost vzájemně reagovat na bezprostředně projednávané[469] okolnosti skutkového stavu. Osvojením tohoto přístupu pak není důvod předpokládat, že pokud strana měla a mohla uvést skutkový přednes o skutečnostech, jež jsou ji na prospěch, učiní tak bez zbytečného odkladu. Neučiní-li tak, lze naopak předpokládat, že taktizuje nebo nekoná z nedbalosti, čímž způsobuje průtahy na úkor druhé strany. Prokáže-li pak zmeškavší strana, že nemohla bez své viny skutečnost nebo důkaz uvést, nechť jí to není přičítáno k tíži. Důkazní břemeno o tomto vyvinění je však na její odpovědnosti.[470]

Prekluze je vhodným determinantem procesní aktivity stran v řízení založeném na kontradiktorní a projednací zásadě. V této koncepci nemá mít místo možnost soudu provádět důkazy, které účastníci nenavrhli. Pro budoucí právní úpravu by mělo dojít k eliminaci možnosti soudu provést důkazy, které strana nenavrhla (srov. § 120 odst. 2 OSŘ), ačkoli potřeba jejich provedení vyplynula pro soud najevo. Jako absolutní výjimku a postup *ultima ratio* lze uvažovat o připuštění nahrazení absence pouhého *formálního* označení důkazu, ačkoli jej strana do spisu založila nebo jej jinak zmínila s cílem podpořit své skutkové tvrzení. Ovšem i takový neformálně vnesený důkaz je vázán hlediskem včasnosti, které tak dopadá i na soud,[471] který je třeba prekluzí také vázat.[472]

5.2 Subjektivně materiální koncepce účinků prekluze

Institut procesní prekluzivní lhůty vychází z předpokladu, že pokud strana nevyužije možnost uplatnit prostředek procesního útoku nebo obrany a nic ji v tom objektivně nebrání,

[464] DRÁPAL: *Jus novorum...,* s. 531.
[465] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 15.
[466] WINTEROVÁ: *Malá úvaha nad civilním procesem...,* s. 18.
[467] MACUR: *Postmodernismu...,* s. 65.
[468] OTT: *Soustavný úvod ve studium, I...,* s. 291.
[469] MOLEK: *Ústní jednání...,* s.105.
[470] ROSENBERG, SCHWAB, GOTTWALD: *Zivilprozessrecht...,* s. 360.
[471] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. ledna 2012, sp. zn. 26 Cdo 1758/2011.
[472] Příspěvek Petra Lavického „Koncentrace řízení a příprava jednání“ na kolokviu „*Příprava jednání v civilním řízení soudním.“* Masarykova univerzita, Brno 28. listopadu 2014.

poté lze usuzovat s pravděpodobností rovnající se jistotě, že ani takovými prostředky nedisponuje.[473] Popřením tohoto postulátu je však stanovení objektivně formální koncepce nastoupení účinků procesní prekluze, která je obsažena v současné právní úpravě. Zakotvením časové hranice v řízení, po níž již nelze bez dalších podmínek uvádět nové skutečnosti a důkazní návrhy je výrazně zasaženo do práva být slyšet ke všem okolnostem ve své věci. Pojetí prekluze s takto nastavenými účinky na právo stran participovat na zjišťování skutkového stavu lze považovat za protiústavní.[474] Jde o popření smyslu materiálního vedení řízení v režimu kontradiktorního procesu. Stranám musí být dána vždy možnost, aby reagovaly na skutková tvrzení a důkazní návrhy, které jsou během řízení předmětem projednání. Pouhým uvedením skutkových přednesů a označení důkazních prostředků k provedení, tak jak to předvídá ustanovení § 118b OSŘ, není zaručením práva na spravedlivý proces, neodpovídá zásadě projednací a popírá také zásadu bezprostřednosti. Pokud pak uvažujeme o účincích, jaké má v řízení přípravné jednání podle ustanovení § 114c OSŘ, pak jde o absolutně formální předčasnou koncentraci.[475] V takovém případě totiž ani nedochází k minimálnímu projednání skutkových okolností a důkazů, na které by mohly strany reagovat. K materiálnímu rozboru takto kolektivizovaných tvrzení a důkazů dochází až u prvního jednání ve věci, kdy však již strany nemohou uvádět dosud neuplatněné skutečnosti ani důkazy. Nemohou tedy reagovat na výsledky zjišťování skutkového stavu doplněním dalších rozhodných okolností. Žel, otázka této koncepce se nedostala před Ústavní soud, aby se k její celkové povaze konfrontované s právem na spravedlivý proces mohl vyjádřit.

Je proto naprosto nezbytné, aby byla současná právní úprava odstraněna a *de lege ferenda* nahrazena pojetím, které bude založeno na materiálním vedení řízení a na odpovědnosti stran za včasné skutkové přednesy. Zákonnou tvrdost právní úpravy z roku 2009 sice zjemnila změna umožňující dodatečným poučením soudu podle § 118a odst. 1 až 3 OSŘ vnášet do skutkového stavu další nové okolnosti, nicméně tato výjimka je založena na diskreci soudu bez reflexe zavinění strany sporu. Jejím uplatněním může soud neomezeně vnášet do řízení nová tvrzení a důkazní návrhy, a tím protahovat proces. Taková poučení nejsou předmětem přezkumu odvolacího soudu dle platné a účinné právní úpravy.

Procesní prekluzivní lhůty musí být upraveny v závislosti na subjektivním zavinění, které lze přičítat straně při výkonu práva tvrdit skutečnosti rozhodné a důkazní prostředky k jejich prokázání. Účinky nemožnosti uvádět další skutkové přednesy tak lze vázat pouze na

---

[473] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 8.
[474] LAVICKÝ, DVOŘÁK: *Současnost a perspektivy...,* s. 456.
[475] WINTEROVÁ: *Přípravné jednání v civilním soudním řízení...,* s. 230.

opožděnost způsobenou subjektivním postupem strany v závislosti na materiálním vývoji skutkového stavu v řízení. Dokud bude strana postupovat s pečlivostí a opatrností, tak jak lze legitimně očekávat od každého rozumného průměrného člověka, a bude uvádět včas skutkové přednesy, nebudou na ni dopadat účinky prekluze. Za včasná skutková a důkazní tvrzení budou považována pouze ta, které strana uvede bez zbytečného odkladu poté, co objektivně posuzováno pro stranu poměrů znalou musela vyplynout ze skutkových poznatků získaných v průběhu organického projednávání věci. Jedná se o model předpokladu, na kterém byla založena historická právní úprava v ustanovení § 179 CŘS, které je vlastní i jeho znění v současném rakouském ZPO, jakož i konstrukci německého § 296 NěmZPO. Konečně tento systém zakotvuje soudcovská koncentrace podle ustanovení § 153 CSP v rámci rekodifikovaného civilního procesu na Slovensku.

Budoucí právní úprava by měla stanovit, že soud odmítne skutkový přednes nebo důkazní návrh, který neučinila strana dříve, ač jej s přihlédnutím ke všem okolnostem daného případu uvést mohla. Soud takto bude postupovat jak z moci úřední, pokud uzná, že přednes je opožděný, tak na návrh strany, která jej za takový označí. Povinností soudu pak bude v případě odmítnutí konkrétní skutkové a důkazní okolnosti podat zdůvodnění tohoto postupu v rozhodnutí ve věci samé, ať se již jednalo o postup z jeho vlastní iniciativy nebo o návrh strany. Pokud soud takovému návrhu nevyhoví, a tedy neshledá, že by určitý prvek byl do řízení vnášen opožděně, bude i to povinen v rozhodnutí ve věci samé zdůvodnit. Soudu tedy bude dána možnost volnějšího posouzení důvodnosti účinků prekluze, nebude sevřen formální hranicí,[476] avšak bude muset náležitě odůvodnit své závěry. Této konstrukci pak bude korespondovat úprava odvolacích důvodů, kdy odvolatel bude moci uplatnit, že nebylo v jeho prospěch rozhodnuto, protože v řízení došlo k vadám, které mohou mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, neboť jím bylo zasaženo do práva na spravedlivý proces. Nesprávným rozhodnutím pak bude i takové, které bude spočívat na řízení stiženém průtahy zaviněnými jednou ze stran. K právě uvedenému názoru docházím skrze výklad slovenské právní úpravy, která byla předmětem deskripce výše a považuji za velmi cenný vzor inspirace.

Zákon musí vycházet z přirozené povahy lidských vztahů, v nichž nebude jistě pravidlem, že by rozumně a pečlivě postupující osoba opomenula nebo nemohla skutečnosti a důkazy rozhodné pro nárok uplatnit.[477] Kdo je o svém právu přesvědčen, ten v pravidelné zkušenosti bude postupovat tak, aby ve vlastním zájmu co nejrychleji uplatnil všechny

[476] WINTEROVÁ: *Nad perspektivami českého civilního procesu...,* s. 707.
[477] DRÁPAL: *Jus novorum...,* s. 530.

prostředky k prosazení svého nároku nebo procesní obrany.[478] Připouštění stále nových skutečností a důkazů „*jistě hoví nadbytečně jen jednotlivci na úkor veškerenstva, individuální zvůli na úkor společnostního, vyššího řádu, jemuž potřebno podříditi rovněž hranici možného nalezení materiální správnosti rozhodnutí. Jednotlivec nemůže chtíti, aby společnost umožnila mu naleznouti absolutní správnost rozhodnutí, když je to nemožno.*“[479] Nicméně se nedomnívám, že by tlak pramenící se zakotvení prekluze znovu zavedl zásadu eventuální, i když i ta byla po jejím zavedení v roce 1781 vítána a pro její zakotvení se Josefínský soudní řád shledal s všeobecnou chválou.[480] V navrhované úpravě však bude rozhodným hlediskem pouze zavinění, které se bude presumovat. S čím se pak můj názor rozchází oproti uvedeným úprava, je požadavek absolutních průtahů, k čemuž bude podána argumentace níže.

Právní úprava by dle mého názoru měla vázat nastoupení účinků prekluze na skutkové a důkazní přednesy pouze, pokud budou opožděné, a pokud to bude možné připsat zavinění procesní strany. Splnění kumulativní podmínky prodloužení řízení a oddálení vyřízení věci by zakotveno být s ohledem na zahraniční zkušenosti nemělo. Koncepce spočívající na zavinění pak reflektuje i systém výjimek z účinků koncentrace řízení, kterak jej typizuje současná právní úprava. Celkovou hodnotovou determinaci pak dává prekluzi řádná právní úprava přípravy jednání, která je fundamentálním předpokladem pro správné a nejúplnější zjištění skutkového stavu.

5.2.1 Zavinění

O zavinění v právu uvažujeme tehdy, pokud je stanovena nějaká povinnost, při jejímž porušení nastupuje nepříznivý následek, a současně si je jednající schopen své jednání uvědomit a ovládnout je.[481] V procesním právu musí spočívat nejvyšší míra odpovědnosti za výsledek sporu na stranách.[482] Povinnost stran ve vztahu ke zjištění skutkového stavu je odrazem jejich práva být slyšen a domoci se ochrany u soudu zákonem stanoveným postupem. Procesní odpovědnost se vždy uplatňuje v rámci procesněprávního vztahu a narušitele práva zatěžuje nepříznivými právními následky.[483] Procesní prekluze vytváří povinnost těchto osob, aby uváděly rozhodné skutečnosti a důkazní návrhy v takovém čase, kterým bude zachován racionální průběh řízení, aniž by došlo k narušení stejně hodnotného práva druhé strany. „*Rubem individuálního práva je povinnost k celku – právo je zároveň*

[478] MACUR: *Postmodernismus...*, s. 69.
[479] DRÁPAL: *Jus novorum...*, s. 526.
[480] PÁTEK: *Slovo o významu nového soudního řádu...,* s. 729.
[481] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 71.
[482] WINTEROVÁ: *Nové pohledy na civilní proces...,* s. 13.
[483] MACUR: *Povinnost a odpovědnost...,* s. 128.

povinnost, jež zakládá řád."[484] Každé dostatečné uvědomění si něčeho vyžaduje, aby osoba vyvinula potřebný stupeň pozornosti a volního úsilí, pokud tak neučiní a nevyvine potřebné úsilí, jedná opomenutím,[485] a to ji nemůže omlouvat.[486]

V německém civilním procesu je u opoždění s uvedením skutkového přednesu zavinění presumováno.[487] Hlediskem je posouzení, zda by každá pečlivě postupující osoba v daném případě uvedla příslušný skutkový přednes nebo důkazní prostředek[488] Je-li v konkrétním daném posuzovaném případě ve vztahu k takové skutečnosti nebo důkazu prvek vědění, je (vždy) dáno i zavinění.[489] Opak musí strana prokázat.[490] Konstrukce presumovaného zavinění vychází z logiky věci, neboť právě škůdce je ten, kdo může nejsnadněji prokázat svou nevinu, on zná nejlépe okolnosti, které ho vedly k porušení povinnosti,[491] než aby poškozený prokazoval jeho vinu.[492] Strana uplatňující v procesu svou nevinu při nových skutkových přednesech, vždy musela náležitě osvědčit, že o skutečnostech dříve nevěděla a že příčinou této neznalosti nebylo opomenutí náležité péče.[493] Tak i v navrhované koncepci soud připustí novou skutečnost, pokud sice již mohla být uvedena dříve, ale strana prokáže, že o ní bez své viny nevěděla.

Jeví se tedy vhodným následovat příkladu historické právní úpravy a právní úpravy § 296 NěmZPO, které posuzování opožděnosti váží na přihlédnutí soudu ke všem okolnostem daného případu, jak by postupovala každá osoba jednací s náležitou opatrností, pečlivostí a rozvahou.[494] Pokud soud objektivně shledá, že posuzovaný přednes mohla strana uvést při vyvinutí náležité pozornosti dříve, bude to důvodem usuzovat na její zavinění. Přitom se nebude vyžadovat úmysl, jako tomu bylo v ustanovení § 179 CŘS, ale bude se presumovat nevědomá nedbalost.[495]

Vázání prekluzivních účinků na zavinění strany sporu má ještě další významný důsledek. Pro civilní soudní řízení odpadne diferenciace podle jeho předmětu na náročná a bagatelní řízení, tedy to, co objektivně formální hranice původně odrážela selekcí okruhu a

---

[484] DRÁPAL: *Osnova...,* s. 182 – 183.
[485] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 69.
[486] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 87.
[487] MACUR: *Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt...,* s. 347.
[488] PRÜTTING. In KRÜGER, RAUSCHER: *Münchener Kommentar...,* s.1892.
[489] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 2002, sp. zn. 20 Cdo 1170/2001.
[490] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 10.
[491] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 115.
[492] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960 - 1964, *tisk č. 156*, [online]. Vládní návrh občanského zákoníku. Důvodová zpráva. [cit. 20. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_01.htm>.
[493] BULÍN, Hynek ml. Odvolání a dovolání v osnově civilního řádu soudního (Úvahy de lege lata a de lege ferenda). *Časopis pro právní a státní vědu,* 1938, roč. 21, s. 115.
[494] MACUR: *Povinnost s odpovědnost...,* s. 131.
[495] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 122.

typů řízení v ustanovení § 118b OSŘ ve znění účinném do 30. června 2009.[496] Složitost projednávané věci se odrazí přirozeně právě v odpovědnosti účastníka za řádné a racionální vedení kontradiktorního řízení. Materiální podstata každé konkrétní věci bude pro soudní řízení předurčena právním poměrem a dalšími skutečnostmi vyplývajícími z hmotného práva. Tak, jak bude pro subjekt soukromoprávního vztahu stoupat význam jeho předmětu, bude růst i jeho odpovědnost v procesním právu. Civilní soudní řízení se tak odstupňuje podle závažnosti, a tomu bude korespondovat skutková činnost stran. Systematickým rámcem tomuto přirozenému pojetí odpovědnosti by pak mělo být obecné zavedení advokátského procesu, jak zdůvodňuji níže. Zavinění zcela jistě přinese stejný účinek, jako měla pro praxi koncentrace řízení s koncem prvního jednání ve věci, jež byla očekávána jako významný tlak na zvýšení odpovědnosti stran.[497]

5.2.2 Absolutní průtahy (opuštění teorie)

S odkazem na výklad o německé právní úpravě absolutní teorie posuzování průtahů v řízení je třeba se vypořádat s úvahou o jejím místě v budoucí systematice úpravy prekluze. Macur uvádí, že prekluzivní lhůty nemohou mít penalizační charakter, že nejsou v civilním procesu trestem za opožděnost. Odmítnutí skutkových přednesů lze tedy uplatnit pouze tehdy, když tím dojde reálně k urychlení řízení.[498] Jedná se o podstatu absolutní teorie průtahů. Hypotéza o správnosti takového uvažování v procesním systému však byla vyvrácena. Především to jsou praktické zkušenosti ze zemí, kde má tato koncepce tradici. Právě v reakci na tyto poznatky byla provedena úprava české koncentrace řízení v podobě objektivně formálních účinků zakotvených postupně jako selektivní zákonná a soudcovská koncentrace a následně jako univerzální zákonná koncentrace v ustanovení § 118b a § 118c OSŘ. Na konci 90tých let minulého století byl jejím strůjcem Bureš jako předseda rekodifikační komise, který v reakci na zahraniční zkušenosti Německé a Rakouské praxe přišel s úvahou o nutnosti zavedení prekluze vázané na objektivní časový okamžik v řízení.[499]

Ani německé jurisprudenci se nepodařilo jednoznačně vymezit, co je to absolutní průtah v praxi. Česká teorie se přesto obrací stále po Macurově vzoru k tamnímu procesnímu předpisu jako dosud nedostižnému ideálu.[500] Dle mého názoru, tak jako nic ve světě není absolutní, neplatí to ani o posouzení průtahů způsobených nutností reflektovat projednání

[496] KOVÁŘOVÁ, KOCHOVÁ: *Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novel...,* s. 118.
[497] BARTONÍČKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 615.
[498] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 2.
[499] BUREŠ: *Příprava rekodifikace...,* s. 73.
[500] LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ: *Sankce v civilním právu procesním...,* s. 374.

nových skutečností a důkazních návrhů. V úvodu práce bylo vymezeno, v čem spočívá organické zjišťování skutkového stavu, na němž je založena podstata zásady kontradiktornosti. Každý prvek vnějšího světa je propojen kauzálním skutkovým řetězcem s ostatními okolnostmi. Žádný prvek této soustavy nelze oddělit a vyabstrahovat, aniž by zůstala jediná vazba na přirozené prostředí, ve kterém je nachází. Poznatky o konkrétních jevech vedou k abstrakci obecného poznatku. Od něj se směr myšlení a vnímání opět rozpadá z obecného na konkrétní poznatky, které z obecného celku vyplývají. Tak se přesouvá směr úvah z tvrzení žalobce k obecnému závěru a zpět směrem ke konkrétním poznatkům žalovaného a zpět.[501] Proto považuji každou takovou dílčí skutečnost, ať se již projeví jako tvrzení nebo důkazní prostředek, za zdroj dalších a dalších úvah a myšlenkových rozborů, které vedou k novým tvrzením a důkazům o konkrétních prvcích. Proto musíme uvažovat v tom směru, že každý opožděný skutkový přednes je patologickým jevem v řízení, protože narušuje jeho integrální a systémovou stránku a relativizuje kontextuální návaznost řetězení skutkových poznání. *Vezmeme v úvahu modelovou situaci, kdy u* druhého *jednání ve věci navrhne žalovaný provedení důkazu výpovědí nového svědka, jehož však mohl navrhnout již u jednání* prvního. *Soud dojde k závěru, že o svědkovi měl žalovaný vědomost, neboť byl účasten rozhodných událostí týkající se právního poměru žalobce a žalovaného. Jde o opožděný důkaz. Otázkou je, zda může způsobit průtahy. Absolutním průtahem je podle teorie pouze ta situace, kdy řízení by mohlo skončit již v době, kdy žalovaný svědka navrhl. Naproti tomu, pokud se* druhé *jednání odročuje za účelem opatření listiny k provedení, pak se nejedná o absolutní průtah. Nelze však přehlížet obsah svědecké výpovědi. Z provedení takového důkazu u odročeného* třetího *jednání mohou zcela jistě vyplynout další skutečnosti, na které bude žalobce reagovat v rámci svého práva být slyšen.*[502] *To znamená, že může opět rozvinout důkazní materiál a řízení bude prodlouženo nejen o* třetí, *ale i o* čtvrté *a další jednání. Zatímco, kdyby žalovaný navrhl výslech svědka včas, pak by se eliminovaly průtahy i přes skutečnost, že kvůli uvedené listině se jednání odročovalo.* Jsem proto přesvědčen, že procesní právo musí zaujmout přísnější prostor ke skutečně soustředěnému výkonu práv procesní strany a neposuzovat opožděný důkaz z hlediska způsobených průtahů. Z těchto úvah vycházela i jurisprudence v době příprav rekodifikace civilního soudního řádu v předválečném Československu. Úvahy v té době volaly po zpřísnění odpovědnosti stran za včasné přednesy vycházejíce z názoru, že cesta civilního sporu je v hospodářském styku cestou *ultima ratio* a že než dojde k žalobě, strany spolu komunikovaly, možná jednaly o

[501] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 34.
[502] KRCHA: *Přípravné spisy...,* s. 160.

smíru, z čehož vyplynula jejich stanoviska, která byla probrána, takže každá strana ví, co chce, v době, kdy věc musela dospět až před soud.[503] Je tedy skutečně tak neoprávněné očekávat, že strany budou uvádět úplný a všestranný obraz o skutkovém stavu věci?

Nesouhlasím tedy s názorem, že prekluze nemá místo tam, kde by jejím připuštěním nedošlo k urychlení řízení.[504] Dovedením tohoto výkladu *ad absurdum* můžeme dojít k závěru o neoprávněnosti neúplné apelace, neboť pokud je podáno odvolání a řízení pokračuje u soudu druhého stupně, pak by druhá strana měla mít možnost uvádět neuplatněné přednesy, neboť stejně došlo k prodloužení řízení.[505] Absolutní průtahy jsou vyvrácenou hypotézou a v civilním soudním řízení selhávají jako prostředek racionalizace a efektivity řízení. Máme-li uvažovat o procesním institutu, který by zjemnil dopady opomenutí včasného přednesu, pak se musí pozornost obrátit k prevenci. Vhodným prostředkem je profesionalizace civilního procesu a zavedení povinného zastoupení advokáty. Jde-li o úpravu vlastní prekluze, lze se inspirovat německou jurisprudencí, pokud dovodila, že opožděným tvrzením, nejsou nikdy skutečnosti a důkazy uvedené na prvním jednání,[506] kterak bylo vyloženo výše. Ruský civilní proces vychází dokonce z představy, že zahájený spor může být vyřešen v časově koncentrovaném úseku, který je stranám předem znám. Soudu je uloženo náležitě se na něj soustředit a vytěžit maximum z údajů o skutkovém stavu. Neaspiruje však na absolutní pravdu a paternalistickou úlohu státu, který by dával neomezený prostor stranám. Umožňuje soudu projednat věc na základě skutkového stavu, jak byl předložen, i přes opomenutí strany vyjádřit se na soudní výzvu.[507]

Připouštím na tomto místě argument, že odstraněním podmínky oddálení vyřízení věci v pojetí absolutní teorie se významněji zasahuje do uplatnění právního slyšení. Jsem však toho názoru, že jde o přirozené proporcionální omezení jednoho principu ve prospěch jiného - požadavku na rozhodnutí v přiměřené lhůtě. Existence dvou vždy vylučuje absolutizaci jednoho, má-li být zachován společenský řád v nejširší perspektivě. Pokud chce celek skutečně rychlejší a efektivnější proces, je třeba, aby k tomu přispěly všechny subjekty.[508] Určitou mírou přísnosti postupu v řízení je pak i naplněna výchovná funkce[509] civilního procesu, což vede i k prevenci v rámci soukromého práva a odpovědnému přístupu k zavazování se k právům a povinnostem a jejich výkon.

---

[503] KRUPAŘ: *Ještě k novelisaci...,* s. 130.
[504] MACUR: *K problematice urychlování...,* s. 127.
[505] SVOBODA, Karel. Koncentrace rozhodnutím soudu ve světle judikatury. Má cenu ji navrhovat? *Jurisprudence,* 2007, roč. 16, č. 4, s. 23.
[506] PRÜTTING. In KRÜGER, RAUSCHER: *Münchener Kommentar...,* s. 1892.
[507] ПЛЕШАНОВ. In ЯРКОВ: *Гражданский процесс..., s.* 307.
[508] WINTEROVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 22.
[509] ČEŠKA: *Občanské právo procesní...,* s. 16 – 17.

5.2.3 Pojetí výjimek z účinků prekluze

Výjimku z uvedeného systému lze připustit v případě, že druhá strana s připuštěním opožděného návrhu *souhlasí*.[510] V takovém případě se dle mého názoru těžiště proporcionálního vyvažování přesouvá ve prospěch práva na soudní ochranu prostřednictvím skutkově správného rozhodnutí na úkor urychlení za každou cenu. Stejné měřítko je třeba uplatnit u těch okolností, které druhá strana *nerozpojuje*,[511] což vyplývá z logiky věci, neboť v rámci materiálního řízení se shodná skutková tvrzení nestávají podkladem pro rozvoj potřeby dalšího doplnění a zajištění kontextuálního rámce.[512]

S kategorií nezaviněné nevědomosti o důkazech souvisí výjimka spočívající v těch okolnostech, které *nastaly* (vznikly) až po uplynutí procesní prekluzivní lhůty. V těchto případech nelze hovořit o zavinění a prekluze se na ně z logiky věci vztahovat nemůže.

Jde-li o skutkové okolnosti, které mají zpochybnit *věrohodnost* již provedených důkazních prostředků, pak tyto budou v koncepci subjektivně materiální prekluze připuštěny vždy, pokud bude jejich uvedení odpovídat včasnému a racionálnímu postupu strany sporu. Pakliže strana nedůvodně neuvede tyto okolnosti zpochybňující věrohodnost bez zbytečného odkladu poté, co se o nich dozví, dojde k jejich prekluzi jako v případě ostatních skutkových přednesů. Svým opožděním totiž strana vyvolá uplatnění předpokladu, že se jejich uplatnění sama vzdává. Pro každý konkrétní případ pak bude soud posuzovat, zda se jejich prostřednictvím strana pouze nesnaží vnést do řízení již prekludované skutečnosti. Kritérium posouzení zůstane stejné, jako doposud, tedy nová skutečnost a důkaz nesmí měnit skutkový stav, než jak byl doposud zjištěn.[513]

Změna žaloby podle ustanovení § 95 OSŘ s sebou přináší nové skutečnosti již z povahy věci. Platná a účinná právní úprava je zcela nekoncepční a nevychází z povahy tohoto procesního institutu,[514] když podle ustanovení § 118b odst. 2 OSŘ, byla-li připuštěna změna žaloby, nejsou tím účinky nastalé koncentrace s koncem prvního jednání dotčeny. Nelze tak při změně žaloby po konání prvního jednání vůbec měnit skutkový stav s výjimkou případů věty třetí odst. 1 § 118b OSŘ, změna žaloby tak není za současné právní úpravy v této době prakticky přípustná.[515] Soud sice formálně změnu žaloby připustí, ale ta nebude

---

[510] MACUR: Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt..., s. 348.
[511] ROSENBERG, SCHWAB, GOTTWALD: *Zivilprozessrecht...,* s. 359.
[512] VAN RHEE, C. H. van. The Law's delay: an introduction. In VAN RHEE: *The Law's delay…,* s. 12.
[513] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. července 2003, sp. zn. 21 Cdo 818/2003.
[514] BARTONÍČKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 614.
[515] HAMUĽÁKOVÁ, Klára. In SVOBODA, ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ: *Civilní proces...,* s. 185.

moci v tomto ohledu být úspěšná.[516] Změnou žaloby se strana dotýká předmětu řízení po kvalitativní nebo kvantitativní stránce. Pokud má mít takový dispoziční úkon smysl, je nezbytné, aby měla strana možnost skutkově a důkazně podpořit tu část předmětu řízení, o niž se mění. To znamená, že prekluze se nemůže vztahovat na ty skutkové přednesy, jimiž má být prokázán nárok. Stejně tak nelze upírat právo adekvátní reakce protistrany na tvrzení žalobce po provedené změně. Navrhovaná koncepce nastoupení účinků prekluze se nijak nedotýká právního slyšení ve vztahu ke změněné části žaloby. V rozsahu změny mají strany sporu povinnost uvádět všechny rozhodné okolnosti, které jsou nezbytné pro prosazení jejich zájmů v takovém časovém horizontu, jak to vyplývá z pečlivého vedení řízení. To samozřejmě platí i o jinak prekludovaných skutkových tvrzeních a důkazech, pokud jejich znovu uvedení je aktivováno změnou žaloby. Jedná se v daném případě o projev zásady dispoziční, která by měla být vůdčí celému spornému procesu, a proto by ji neměly omezovat objektivně formální účinky.[517] Pokud by však chtěla strana sporu využít změny žaloby pouze k možnosti uvádění nových rozhodných skutečností, pak soud tyto odmítne, pokud se nebudou vztahovat k předmětu změny, ale budou odpovídat skutečnostem již prekludovaným. Důsledkem uplatnění dispozičního úkonu je také nutnost jej v rámci posuzování věcné legitimace prokázat.

Kromě změny žaloby se prekluze nemůže týkat *a priori* ani *vzájemné žaloby, námitky započtení* a především ani *právního posouzení*.[518] Z vymezeného pojetí subjektivně materiálního pojetí prekluze vyplývá, že změna právního názoru soudu sebou přinese vždy potřebu nových odpovídajících skutkových tvrzení a důkazů. Je to koncepce, na které je postaveno i současné procesní právo, pokud jde o řízení před soudem prvního stupně. Osnova 1937 počítala se zavedením odvolacího důvodu, kterým bylo neposkytnutí poučení o jiném právním názoru soudu.[519] Ovšem od vady spočívající v neseznámení stran s předběžným právním posouzením je třeba odlišovat připuštění nových důkazů, které mají nesprávný právní názor prokázat. Ani ty nejsou připuštěny jako *nova produkta* v rakouském apelačním systému.[520]

Prekluzi nemohou podléhat ani skutečnosti a důkazy, které musí být nově uvedeny poté, co do řízení přistoupí další osoba na stranu žalobce nebo žalovaného, pokud jde o taková společná práva, že se rozhodnutí musí vztahovat na všechny účastníky na jedné straně.

---

[516] BUREŠ, Jaroslav. In BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 846.
[517] Shodně MACUR: *K problematice urychlování...,* s. 127.
[518] MACUR: *Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty...,* s. 10.
[519] DRÁPAL: *Osnova...,* s. 184.
[520] BUCHEGGER: *Právní instituty pro urychlení řízení v rakouském...,* s. 89.

5.2.4 Iniciativa vedoucí k odmítnutí opožděného přednesu

V nové právní úpravě by muselo dojít ke stanovení možnosti, aby k odmítnutí opožděně uskutečněného skutkového nebo důkazního přednesu mohlo dojít z vlastní iniciativy soudu, ale současně aby byl umožněn i návrh stran. Ustanovení § 118c OSŘ umožňovalo uplatnění soudcovské koncentrace řízení pouze na návrh strany, což bylo oprávněně kritizováno.[521] Soud nemohl z moci úřední stanovit v případě průtahů časovou hranici, kdy došlo ke koncentraci řízení, byl vázán pouze návrhem strany.[522] Ta však byla sama pod hrozbou následného stanovení prekluzivní lhůty, a proto nedocházelo k využívání tohoto institutu, což vedlo k jeho zrušení a nahrazení univerzální objektivně formální hranicí v ustanovení § 118b OSŘ. Subjektivně materiální pojetí eliminuje právě uvedený prvek sebeprekluze. Protože uplatnění prekluze se v takovém systému bude vztahovat pouze na jednu stranu a pouze ke konkrétnímu zaviněně opožděnému přednesu, bude moci druhá strana, aniž by na sebe přivolala prekluzivní účinky, soudu napomáhat odhalovat liknavé a nedbalé vedení kontradiktorního řízení. Úprava, v níž i strana sporu může navrhovat odmítnutí opožděného přednesu, odpovídá povaze civilního procesu[523] K návrhu strany na odmítnutí určitého tvrzení nebo důkazního návrhu s odůvodněním, že je opožděné, bude soud hodnotit konkrétní případ podle objektivních okolností, kauzality mezi projednáním a provedením důkazu a vyplynuvší novou okolností.

5.2.5 Forma odmítnutí opožděného přednesu a přezkum

Pro úpravu formální stránky vyvolání prekluzivních účinků bych navrhoval zvolit přístup vycházející z inspirace slovenským modelem. Podle ustanovení § 153 CSP soud nevydává rozhodnutí o nepřipuštění skutkových přednesů. Prekluze nastává negativním procesním úkonem soudu, jenž nepřihlíží (*nemusí súd prihliadnuť*) k určitým konkrétním okolnostem, pokud nebyly uvedeny včas. Soud v takovém případě nevydává rozhodnutí a je povinen podle odst. 3 uvedeného ustanovení odůvodnit nepřihlédnutí k určitým skutkovým prvkům až v konečném rozhodnutí. Praktický dopad se nikterak neliší od úpravy rakouské, kdy podle ustanovení § 179 ZPO sice rozhoduje soud o odmítnutí usnesením (*Beschluss*), avšak odvolání proti němu není přípustné. Systematicky jde o logickou konstrukci, neboť připuštěním opravného prostředku by byl plynulý průběh procesu narušen nutností vyčkat rozhodnutí odvolacího soudu. Nebylo by možné pokračovat ve zjišťování skutkového stavu,

[521] MACUR: *Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt...,* s. 350.
[522] WINTEROVÁ: *Nad perspektivami českého civilního procesu...,* s. 707.
[523] MACUR: Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty..., s. 12.

dokud by nebylo postaveno najisto, zda bude jeho kontextuální součástí odmítnutý skutkový prvek.

Taková koncepce měla být výslovně upravena v ustanovení § 118c OSŘ, kdy soud rozhodl usnesením o tom, že účastníci mohou uvést skutková tvrzení a důkazní návrhy nejpozději do skončení lhůty jim určené. Zákon nestanovil výslovně, že proti tomuto usnesení není odvolání přípustné, avšak dle mého názoru skutečně nebylo a usnesení nabývalo právní moci doručením účastníku řízení a ode dne následujícího běžela lhůta k vyjádření.[524] Opačný názor[525] pak nereflektuje skutečnost, že usnesení o koncentraci řízení dopadalo i na účastníka, který jej navrhl. Přitom délka lhůty byla v diskreci soudu. Tento účastník by pak ale neměl právo podat odvolání, neboť jeho návrhu na uložení lhůty bylo vyhověno, když by nesouhlasil s diskrecí soudu. Dále lze dovozovat nepřípustnost odvolání z teleologického výkladu právní normy obsažené v citovaném ustanovení. Účelem a hodnotovým cílem této úpravy bylo zamezit průtahům, k nimž v řízení dochází, protože je účastník nečinný nebo dosud neuvedl všechna pro rozhodnutí významná skutková tvrzení. Samo usnesení by se však v takovém případě stalo nástrojem dalších průtahů. Záviselo by pouze na účastníku řízení, který návrh podle ustanovení § 118c OSŘ nepodal, zda prodlouží řízení. V takovém případě pak bude moci připravovat skutková vyjádření až do doby uplynutí koncentrační lhůty prodloužené o průběh odvolacího řízení o napadeném usnesení. To dle mého názoru popírá smysl a systematiku zákona. V praxi se však objevily případy, které zachytila judikatura Nejvyššího soudu, že odvolání proti usnesení o koncentrační lhůtě bylo připuštěno, [526] ta však neobsahují právní posouzení přípustnosti odvolání jako takového, ale týkají se podmínek jeho vydání. Pouze bylo najisto postaveno, že dovolání ve znění OSŘ do 30. června 2009 nebylo proti usnesení odvolacího soudu o koncentraci řízení přípustné.[527] Ze systematického výkladu však považuji předmětné usnesení za rozhodnutí, jímž se upravuje vedení řízení ve smyslu § 202 OSŘ, což vyplývá i z výkladu, podle nějž citované ustanovení není taxativním výčtem nepřípustnosti odvolání.[528] Je.li pak takovým druhem usnesení i rozhodnutí soudu, kterým je rozhodnuto, že důkaz nebude proveden podle § 120 odst. 1 OSŘ[529], analogicky se jedná o povahově stejné usnesení i v případě § 118c OSŘ. Nadto nás vede k tomuto závěru i výklad *a*

---

[524] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. června 2005, sp. zn. 30 Cdo 955/2005.
[525] BARTONÍČKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení…*, s. 614.
[526] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. ledna 2009, sp. zn. 21 Cdo 4957/2007; usnesení Nejvyššího soudu CŘ ze dne 18. února 2014, sp. zn. 32 Cdo 3489/2013.
[527] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. června 2008, sp. zn. 26 Cdo 1335/2008.
[528] JAVŮRKOVÁ, Naděžda. In DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s.1076.
[529] DRÁPAL, Ljubomír. In BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1600.

maiore ad minus usnesení podle § 114b OSŘ, když proti kvalifikované výzvě nebylo a není odvolání přípustné, ačkoli s ní je spojen přísnější účinek v podobě domněnky dispozičního úkonu a vydání meritorního rozhodnutí. Zatímco v případě usnesení o koncentraci řízení nedochází k těmto konečným důsledkům. Není-li odvolání výslovně přípustné proti usnesení s těžšími následky, tím spíše to musí platit pro mírnější rozhodnutí. Přitom oba instituty slouží ke stejnému účelu, zjistit skutkový postoj účastníka řízení v čase určeném soudem. Nicméně mělo dojít k výslovnému zakotvení nepřípustnosti odvolání v případě § 118c OSŘ.

Způsob eliminace opožděných návrhů by měl být založen na aktuálním procesním úkonu soudu, který bude mít buď formu rozhodnutí, proti němuž ale nebude přípustný opravný prostředek, nebo neformálního nepřihlížení k takovým údajům. Nepřihlédnout k tvrzení nebo důkaznímu prostředku v civilním soudním řízení znamená, že soud postupuje, jako by ani přednes učiněn nebyl.[530] V souladu s inspirací slovenskou právní úpravou by pak musel soud odůvodnit v konečném rozhodnutí ve věci samé nejen případy, kdy přednes odmítl, ale i případy, kdy tak učinil i proti návrhu strany. Oba případy soudní diskrece totiž mohou založit odvolací důvod vady řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci,[531] a bylo jimi zasaženo do práva na spravedlivý proces. Nesprávným rozhodnutí totiž podle mého názoru, není jen rozhodnutí na základě neúplně zjištěného skutkového stavu, ale i takové, které reflektuje sice všestranně a úplně zjištěnou skutečnost, avšak s neúměrným časovým průtahem. Odmítnutím absolutní teorie oddálení rozhodnutí pak odpadne odůvodňování jejího naplnění, což považuji za velký posun oproti koncepci německé, rakouské a historické.

5.2.6 Negativa subjektivně materiálního pojetí pro průběh řízení

Nelze idealisticky předpokládat, že v případě uplatnění subjektivně materiální koncepce účinků procesní prekluze nebude docházet také k její nesprávné aplikaci. Takový stav může nastat v případě, že soud nesprávně posoudí opožděnost skutkového přednesu. Diskrece soudu dává velký prostor pro výklad[532] a může dojít k příliš extenzivnímu pojímání objektivního hlediska okolností konkrétního případu nebo naopak příliš restriktivnímu. Co je pro jednoho soudce opožděné, nemusí být opožděným pro druhého.[533] Na možné zneužití diskrece soudu upozorňoval a varoval před ním již Ott ve vztahu k prekluzi skutkových

[530] Příspěvek Petra Lavického „Koncentrace řízení a příprava jednání“ na kolokviu „*Příprava jednání v civilním řízení soudním.“* Masarykova univerzita, Brno 28. listopadu 2014.
[531] WINTEROVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 15.
[532] VAN RHEE, C. H. van. The Law’s delay: an introduction. In VAN RHEE: *The Law's delay…,* s. 12.
[533] DERKA, Ladislav. Poznámka k § 114b OSŘ. *Soudní rozhledy*, 2004, roč. 10, č. 10, s. 367.

přednesů.[534] Dokud se nenaplní některá z fantastických úvah o budoucí podobě světa a společnosti a spravedlnost nebudou vykonávat stroje, pak se musíme vyrovnat i s tím, že „*soudce jest také jen člověk omylům a lidským slabostem podrobený*.“[535] V tomto ohledu spočívá větší právní jistota na objektivně formálním pojetí, které stanoví ze zákona přesnou nezpochybnitelnou prekluzivní lhůtu. Avšak vývoj právní úpravy ukázal, že i ta neobstála a naopak byla cestou novely prolomena o možnost soudu poučovat o nutnosti dalších skutkových přednesů (srov. § 118a odst. 1 a 3 OSŘ). Nelze však očekávat, že bude absolutně naplněn kýžený požadavek. Odstraněním kritéria absolutních průtahů lze alespoň posílit konstrukci odmítání opožděných přednesů. Avšak jak správně shrnuje Winterová: „*Proces není stroj, který dobře namazán, hladce běží.*“ A ani koncentrace řízení nemůže být mechanická, absolutní a bezvýjimečná a soud má mít možnost úvahy, zda určité tvrzení nebo důkaz ještě přijme.[536]

Uplatňování prekluze bude narážet na diskreci soudu, resp. především bude záležet na osobách soudců, jak budou procesních institutů využívat.[537] Jde o stejný problém, před kterým bude stát slovenská justice v polovině roku 2016, kdy nabude účinnosti CSP. Při pochybnostech o skutkovém stavu soudy upřednostňují pokračovat v dokazování, než se ptát po odpovědnosti stran[538] za nesplnění včasných a racionálně formulovaných skutkových přednesů. Předejít tomuto přístupu a eliminovat negativna subjektivně materiální koncepce uplatnění prekluze lze pouze dvěma způsoby. První by bylo objektivizovat podmínky nastoupení účinků, což však byla v této práci odmítnuto. Druhým způsobem je změna myšlení soudů.[539] To je však problém vztahu práva a sociologie, tedy zkoumání vazeb, jaké má právo a společnost.[540] Formální změna právních norem nestačí k odstranění určité setrvačnosti v uvažování nad ideovým paradigma.[541] Ptáme-li se po optimalizaci, musíme brát v úvahu všechny strukturálně institucionální prvky. Na jedné straně tedy odmítneme objektivně formální extrém, na druhé straně jsme však vyloučili i absolutní teorii průtahů v řízení. Dle mého názoru můžeme alespoň v mezích proporcionálního vyvážení práva být slyšen a práva na řízení v přiměřené lhůtě uvažovat, že účinky procesní prekluze vázané na rozhodnutí soudu

---

[534] OTT: *Úkoly odvolání...,* s. 18.
[535] KRCHA, Karel. Odvolací důvod nesprávného hodnocení důkazů. *Soudcovské listy*, 1936, roč. 17, č. 9, s. 264.
[536] WINTEROVÁ: *Nad perspektivami českého civilního procesu...,* s. 708.
[537] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* s. 1.
[538] DAVID: *Co má (též) vliv…,* s. 410.
[539] JIRSA: *Perspektivy...*, s. 428.
[540] PŘIBÁŇ: *Sociologie práva...,* s. 29.
[541] BERNASCONI, E., SOLOTYCH, S. Law transfer in Eastern Europe. In *Transnational Law and Contemporary Problems*. University of Iowa, College of Law. Fall 2003, s. 492.

založeném na posouzení opožděnosti skutkového přednesu jsou *mediam viam aurem* z obou krajností.[542]

5.3 Objektivně formální koncepce a jednotnost jednání ve věci samé

Subjektivně materiální pojetí prekluze pojmově vylučuje formální hranici v řízení, s níž by byly objektivně, bez splnění dalších podmínek, spojeny účinky nemožnosti uvedení nových přednesů. Výjimkou představuje konec řízení u soudu prvního stupně, který by měl být skutkovou instancí. Pokud jde o odvolací řízení, zde by měl být restriktivní přístup k novým skutečnostem a důkazům. Řízení u soudu druhého stupně má být pouze opravným, tedy přezkoumávat na podkladě sebraného skutkového stavu jeho právní posouzení a průběh řízení po formální stránce. Hranice, po které by soud byl vázán uzavřeným okruhem skutečností a důkazů, by měla být stanovena v podstatě obdobně jako v ustanovení slovenského § 154 CSR tedy před vydáním rozhodnutí ve věci. Současná koncepce českého skončení dokazování a poučení podle ustanovení § 119a OSŘ se pak jeví vhodným doplňkem uplatnění subjektivně materiálního pojetí prekluze. Soud by v případě, že již věc dospěla k rozhodnutí poučil strany a možnosti uvést skutková tvrzení a důkazní návrhy před výzvou k závěrečným řečem. Následné přednesy by musely splňovat kritérium včasnosti, tedy dříve nebylo možné požadovat po pečlivě postupujícím účastníků, aby o nich měl vědomost.

Právní úprava se tak může vrátit ke klasickému pojetí institutu jednání a soudního roku, jako dvou samostatných legislativních a obsahových pojmů. Výše bylo vymezeno, jak došlo v současné právní úpravě, která vychází již ze socialistického pojetí, k deformaci přístupu k institutu jednání ve věci samé. Zatímco jednání má být v řízení pouze jedno, může se odbývat prostřednictvím více roků. Teprve při pochopení tohoto systému, lze stanovit v úpravě řízení zásadu, aby soud ve věci rozhodl na *jediném* jednání (roku), nikoli *jednom,* kterak upravuje současné znění § 114a odst. 1 OSŘ. K deformaci pojetí jednání přispěla i praxe, když formalistickým přístupem vytvořila z jednání záležitost několika desítek minut, po nichž se pravidelně odročí v závislosti na *okénku v diáři* příslušného soudce. Jednání má odpovídat materiální povaze věci a podle toho trvat několik hodin, dní či týdnů, dokud nelze ve věci rozhodnout.[543] Odročení má být výjimečným opatřením, pokud nelze některý úkon provést při jednání např. předvolat svědka, nebo má-li dojít k vyhlášení rozhodnutí. V posledních dekádách se však odročení stalo naprostým pravidlem, jež by mělo být do

[542] DRÁPAL: *Jus novorum...,* s. 521.
[543] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* s. 7.

budoucna vymýceno.[544] Je vhodné poznamenat, že se jednalo o nešvar již v minulosti, když Hora poukazuje na prodlužování řízení prostřednictvím odročování jako na nejbolavější místo německého procesu podle řádu z roku 1877. Tento právní předpis byl však založen na liberální koncepci,[545] kde byla problematika ještě zdůrazněna možností stran dohodou jednání odročit bez ohledu na soud.[546]

Problematika pojetí trvání jednání jako jediného celku souvisí významně s problematikou hodnoty zjištění skutkového stavu, má-li se uplatnit prekluze. Smyslem ústního projednání věci je zajištění zásady přímosti neboli bezprostředního vnímání všech rozhodných skutečností soudem. Nejenže soud musí osobně vnímat, ale jeho vytvořený vjem by neměl být snižován plynutím času a kusovým procesem percepce. Jakékoli institucionální zásahy do bezprostředního vnímání musí být co nejvíce eliminovány. Hlavním institutem, který musí být založen na odpovídající koncepci, je samo jednání, jehož úprava by měla být spočívat ve vytvoření adekvátního prostoru pro projednání věci bez nutnosti odročení. V ruském civilním procesu podle ustanovení § 157 GPK je vyjádřena zásada jednotnosti jednání, které nemůže být odročeno, dokud není ve věci rozhodnuto. Soud je povinen po zahájení jednání v něm postupovat s výjimkou přerušení na dobu odpočinku (mimo pracovní dobu soudu) v po sobě bezprostředně jdoucích dnech, dokud nevydá rozhodnutí. Pokud musí dojít k odročení jednání a tedy přerušení řetězce na sebe navazujících roků (*судебное заседание*), pak podle ustanovení § 169 GPK musí celé jednání proběhnout od začátku. Důvodem je zajištění naplnění zásady bezprostředního vjemu soudu o prováděných důkazech a udržení síly jejich hodnocení a vyvozených závěrech.[547] Obdobnou koncepci zakotvuje také právní úprava v § 193 španělského civilního soudního řádu, podle které, pokud muselo být jednání přerušeno na více než 20 dní, musí proběhnout znovu s opakováním všech důkazů.[548]

V české budoucí právní úpravě bych navrhoval inspirovat se úpravou historického znění § 440 CŘS: „*Ústní jednání budiž pokud možná skončeno při prvním roku k žalobě položeném*.“ Jednání bude celkem, jehož odročení nebude znamenat nastoupení žádných účinků s výjimkou těch, které pro skutkové přednesy vytváří plynutí času jako takové. Zásada rozhodnutí při jediném jednání pak bude korespondovat s jejím skutečným a původním cílem. Tím je pak připravit věc tak, aby mohl soud nařídit takové jednání a vyčlenit si pro něj takový časový prostor, aby při zajištění zásady bezprostřednosti mohlo jednání trvat tak dlouho, jak

---

[544] JIRSA: *K souhrnné novele...,* s. II.
[545] GOTTWALD, Peter. Defeating delay in German civil procedure. In VAN RHEE: *The Law's delay…,* s. 121.
[546] HORA: *Snahy o reformu...,* s. 371.
[547] САВЕЛЬЕВА. In ВИКУТ: *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу...,* s. 235.
[548] VELAYOS MARTÍNEZ, Maria Isabela. Measures to accelerate spanish civil procedure (1881 – 2003). In VAN RHEE: *The Law's delay*…, s. 326.

to vyžaduje skutková a právní složitost a objem důkazního matriálu. Soudy by měly do budoucna změnit přístup k této problematice a podle povahy věci se nebát nařídit jednání na více po sobě jdoucích dnů. Pokud bude řízení skončeno dříve, než se předpokládalo, soud jistě využije tohoto času k náležité činnosti a nebude se jednat o *mrhání* časem. Předpokladem pak je především řádná příprava jednání, jak o ní bude nastíněno v závěru práce.

5.4 Aktivní role soudu podmiňující uplatnění prekluze

Již bylo naznačeno, že mnou navrhované řešení úpravy prekluze v civilním sporu bude vyžadovat nikoli pasivní, nýbrž aktivní a pozorný soud, který bude řídit materiálně projednání věci samé. Základní činnost soudu ve vztahu k náležitému a citlivému uplatnění prekluze spočívá v poučovací povinnosti soudu. Jedním směrem musí soud poučovat ve vztahu k náležitým skutkovým přednesům, aby byly obsahové a konkrétní, a druhým směrem pak musí soud poučit strany a prekluzi samé.

5.4.1 Poučovací činnost soudu ve vztahu ke skutkovému stavu

Integrální součástí systému založeného na prekluzi opožděných skutkových přednesů je poučovací povinnost soudu ve vztahu ke zjišťování skutkového stavu. Soud musí bezpodmínečně poučovat strany v závislosti na svém pozorování procesního vývoje o nutnosti dodatečných tvrzení a důkazních prostředků. Součástí institutu nestranného a nezávislého projednání věci je kromě vydání meritorního rozhodnutí také zajištění adekvátního prostoru pro účelné a spravedlivé uplatnění práv. Pokud soud v tomto selhává a neposkytuje stranám svůj objektivní předběžný náhled[549] na stav postupujícího organického rozvíjení materiální stránky věci, je sám odpovědný za průtahy v řízení.[550] Tím se snižuje hodnota nejen samotného práva, ale i strukturální možnost vytěžení poznatků o skutkovém stavu. Hlavním, co v takovém případě ubírá na hodnotě výsledného rozhodnutí, je porušení bezprostřednosti vnímání prováděného dokazování a projednávání materiálních poznatků. Pokud dochází k multiplikaci soudních roků, ztrácí soud celkový kontextový pohled na posuzovaný skutkový základ uplatněného nároku nebo obrany. Přímý vjem nemůže nikdy hodnotně nahradit ani sebelepší protokolace, která by měla zachytit skutkový stav a být podkladem pro rekapitulaci dosavadních vývodů u každého dalšího roku. Z tohoto důvodu je koncepce možnosti odročení založena na absolutní výjimečnosti jejího užití. Žel, v české

[549] HORÁK, HROMADA: *Poučovací povinnost soudu...,* s. 494.
[550] RUŽIČ: *Přípravné jednání a zákonná koncentrace...,* s. 10.

civilně procesní praxi jde spíše o pravidlo, které významně oslabuje provedení zásady rychlosti.[551]

Soud ovšem necílí svou poučovací povinnost na vyšetření skutkového stavu.[552] Forma poučení by neměla být upravena v podobě, kterak ji v současnosti zakotvuje ustanovení § 118a odst. 1 a 3 OSŘ, neboť jde o kasuisticky upravený návod stranám, jak konkrétně postupovat. Pokud budeme aspirovat na skutečné zvýšení odpovědnosti stran za prosazení jejich práv a oprávněných zájmů, měla by procesní úprava této odpovědnosti reflektovat postavení stran v hmotném právu. Soukromé právo očekává, že každý subjekt právního poměru do něj vstupuje a vykonává práva a povinnosti s běžnou péčí a opatrností v souladu s ustanovení § 4 ObčZ a není mu nikterak poskytováno poučení o hmotném právu. Je zcela na rozvážení takového subjektu, jak upraví a bude střežit svá práva. Tato premisa by se měla promítnout i do úpravy poučovací povinnosti soudu v civilním soudním řízení. Veřejná povaha procesního práva sice klade zvýšené nároky na strany sporu, avšak k vyrovnání určité profesionality má sloužit pouze zdrženlivé uplatnění manudukční povinnosti. Soud by se měl *de lege ferenda* omezit pouze na povšechné konstatování vůči žalobci nebo žalovanému, že vhledem k uplatněnému prostředku obrany nebo útoku jej dosud v řízení náležitě nesubstancoval. Toto upozornění úzce souvisí s požadavkem na předvídatelnost soudního rozhodnutí.[553] Pokud by však soud zaujal i jiný předběžný právní názor na předmět řízení, měl by v souladu se současným stavem a i s historickou zkušeností poučit stranu, že musí vzhledem k jinému právnímu názoru soudu provést příslušený skutkový přednes, jinak nemůže být v řízení úspěšná. Obsahem poučení by však nemělo být sdělení o tom, *jak* a *o čem* má doplnit skutková tvrzení nebo k jakému tvrzení má předložit důkazy. Budeme-li skutečně předpokládat odpovědnost stran civilního soudního řízení, soud by měl být omezen i v případě, že poučuje o jiném právním názoru na věc právní úpravou: „*Soud v průběhu jednání poučí stranu řízení, že dosud nevyužila náležitě prostředků procesního útoku nebo procesní obrany, zejména pokud má soud za to, že je možné věc právně posoudit jinak.*“ Takové adresované konstatování, by mělo aktivovat další skutkovou činnost stran. Pokud bychom přistoupili na zavedení obecného advokátského procesu, bylo by možné dle mého názoru tuto právní úpravu vypustit. Nejsem však přesvědčen, že by takové řešení, které odpovídá právní úpravě slovenské v ustanovení § 160 odst. 1 a 3 CSP, bylo politicky

[551] BARTONÍČKOVÁ: *Poučovací povinnost...,* s. 14.
[552] WINTEROVÁ: *Možnosti a hranice reformy...,* s. 81.
[553] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. června 1997, sp. zn. I. ÚS 63/96.

průchodné bez radikální změny myšlení a přístupu k odpovědnému výkonu práv české společnosti. Sám bych však byl jeho zastáncem.

Poučovací povinnost soudu ve vztahu ke skutkovému stavu by se ovšem měla striktně omezit pouze na přítomnou stranu.[554] Nelze očekávat, že soud postupující v nepřítomnosti strany, která byla řádně předvolána a jíž byla možnost účasti u jednání umožněna, bude vyčkávat její aktivity, aby mohl splnit svou poučovací povinnost. Podstata totiž tkví v průběžné determinaci stran při zjišťování skutkového stavu, kdy je věc skutečně projednávána v jejich vzájemné interakci. Pakliže se jedna ze stran dobrovolně vzdá participace na rozvíjení skutkové materie věci, sama se vzdává možnosti vytěžit ve svůj prospěch odpovídající poznatky zprostředkovaně i přes dotazovací činnost soudu. Pro plynulost a racionalistu vedení soudního řízení, která je odrazem odpovědnosti stran za prosazení vlastních soukromých zájmů, je zakotvení poučovací povinnosti pouze vůči přítomné straně u jednání nezbytné. Svou nepřítomností se sama strana prekluduje ve svých skutkových tvrzeních a důkazních návrzích. Povinnost soudu ji poučovat tím odpadá, což odpovídá navrhovanému: „*Soud v průběhu jednání poučí...*“

Z hlediska zásady rovnosti je pak třeba setrvat i na systému, který neumožňuje soudu, aby strany poučoval o hmotném právu.[555]

5.4.2 Poučení stran o účincích prekluze

V případě zakotvení navrhovaného modelu subjektivně materiálních účinků prekluze, by se poučovací povinnost soudu tímto směrem měla zobecnit. V případě zavedení advokátského procesu, by nebylo dle mého názoru nutné poučovat strany o nutnosti uvádět všechny rozhodné skutečnosti včas, neboť to by mělo pro profesionály znalé věci být samo sebou. V případě zachování dosavadní laické koncepce civilního soudního řízení by mělo být stanoveno, že soud strany poučí ve výzvě k podání vyjádření nebo při jiném úkonu týkajícím se skutkového stavu, že všechna skutková tvrzení a důkazy musí být v řízení uvedena včas. Později mohou být uvedena, pouze, pokud o nich strana nevěděla a nebylo možné to po ní spravedlivě požadovat. Takové poučení by nahradilo současné poučení o účincích ustanovení § 118b OSŘ a umísťovalo by se ve vhodné srozumitelné formulaci do usnesení obdobného kvalifikované výzvě, jakož i v předvolání k jednání ve věci samé.

[554] DAVID: *Poznámky k poučení účastníků...,* s. 626.
[555] BARTONÍČKOVÁ: *Poučovací povinnost...,* s. 14.

5.5 Profesionalizace civilního soudního řízení (advokátský proces)

Základním charakteristickým znakem civilního procesu sporného je odpovědnost stran za zjištění skutkového stavu.[556] Učinění zadost této odpovědnosti nelze z hlediska variability osobnostních vlastností jednotlivců ve společnosti automaticky očekávat. V současné době je společnost na nejvyšším stupni svého technického vývoje, který s sebou přinesl jednak nevídané mediální urychlení běžného života, jednak absolutní rozmanitost sociálních, ekonomických a odpovědnostních vztahů. V důsledku tohoto pokroku došlo ke strukturalizaci celé společnosti na okruhy vědních, ekonomických a zájmových oborů. Aby došlo k absolutizaci schopností a dovedností v té které disciplíně, dávno bylo ustoupeno od modelu renesančního člověka, který je erudovaným profesionálem ve stejné míře v informačních technologiích, medicíně, právu či inženýrství. Kromě uvedené horizontální je pro dnešní společnost typická výrazná vertikální strukturalizace. Nelze pak očekávat, že člověk, který má v životě zájem o pokojný rodinný život zaměřený na práci v řemeslné výrobě nebo gastronomii, bude současně stejně zdatným lékařem a právníkem (což platí i o těchto dvou disciplínách vzájemně). Tak jako po něm nelze požadovat, aby byl schopný uskutečnit komplikované (ale vlastně i základní) lékařské zákroky, nelze po něm požadovat, aby se stejným *lege artis* vykonával svá práva v civilním procesu. Složitost právního systému již dávno nespočívá na základních pravidlech typu *oko za oko – zub za zub.* To platí o to spíše pro formální systém civilního soudního řízení, který je souborem veřejného práva. Je skutečně tak nerozumné stanovit povinnost obracet se na soud pouze v zastoupení advokátem? Vždyť stejně jako v medicíně platí, že institucionalizovaná odbornost výkonu určité činnosti zajišťuje maximalizaci užitku.

Advokátský proces byl v době rakouského císařství a pozdější první republiky imanentní náležitostí civilního soudního řízení a nejinak je tomu v současném rakouském a německém procesu ve věcech skutkově a právně složitých.[557] Povinné zastoupení advokátem bylo zakotveno ve veřejném zájmu, aby soudům byla usnadněna činnost tím, že jim strany předloží látku procesně způsobile upravenou. Současně byl chráněn i soukromý zájem, aby strany pro neznalost forem řízení a neobratnost při vyličování skutkového stavu a právního názoru neutrpěly na svých právech.[558] Povinné zastoupení převzala i osnova 1937, která setrvala dle důvodové zprávy na nutnosti usnadnění řízení a zajištění správnosti rozhodnutí.[559]

---

[556] MACUR: *Postmodernismus...,* s. 42.
[557] BEZOUŠKA, Petr. Zmeškání a uznání v civilním řízení. *Právní rádce*, 2004, roč. 12, č. 3, s. 16.
[558] OTT: *Soustavný úvod ve studium, I...,* s. 208.
[559] BĚLOHLÁVEK: *Osnova...,* s. 5. odlišný názor zastával Drápal, který považoval obecný advokátský proces za nepřiměřené zatížení osob povinnostmi, spíše volal po fakultativní možnosti soudu v daném konkrétním

V současné době se místy objeví i v českém prostředí úvahy nad možností znovuzavedení advokátského procesu alespoň v některých typech řízení,[560] což bylo neslučitelné s pečovatelskou povahou socialismu, který úpravu odstranil v roce 1951. Sám jsem velkým zastáncem tohoto procesního institutu[561] a považuji jeho plošné zavedení v dnešním stavu právního řádu a justice za významný prvek urychlení řízení při současné maximalizaci správnosti rozhodnutí, tedy i celkové efektivity vymahatelnosti práva ve společnosti. Vhodnou úpravou práva na právní pomoc by pak mohlo dojít k zajištění spravedlivého procesu i pro sociálně slabé, což sice zvýši náklady státu, avšak současně povede k urychlení řízení, což náklady na soudní aparát jako takový sníží.[562]

Zavedení povinného zastoupení zvýši odpovědnost stran za zjištění skutkového stavu, což ale neznamená, že by se soud stal zcela pasivním.[563] Na jedné straně by to znamenalo vypustit nutnost poučovat strany o jiných procesních právech a povinnostech, kterak zakotvuje ustanovení § 118a odst. 4 OSŘ. Soud jistě nemá poučovat školeného profesionála o formálním postupu v řízení, avšak zcela jiná rovina je zajištění předvídatelnosti soudního rozhodnutí.[564] Avšak jde-li o čistě procesní práva a povinnosti, eliminací poučovací povinnosti by došlo jak k urychlení postupu, tak k odstranění prvků narušujících rovnost stran, které jsou výsledkem jednostranného dobrovolného zastoupení v některých případech. Tehdy soud poučuje pouze nezastoupeného účastníka i o dispozičních úkonech, jako je možnost částečného zpětvzetí žaloby, změna žaloby, námitka započtení, ale i procesních úkonech týkajících se věci samé, z nichž nejvýraznější je možnost navrhnout vydání rozsudku pro zmeškání.[565] Naproti tomu složitější je zodpovědět otázku, zda by měla být zachována v advokátském procesu povinnost poučovat o odpovědnosti za náležitá tvrzení a důkazní povinnosti. Slovensko se v ustanovení § 160 odst. 1 a 2 CSP odklonilo od této poučovací povinnosti v případě, že je strana zastoupena advokátem.[566] Vzhledem k významu, jaký český Ústavní soud přikládá předvídatelnosti rozhodnutí dle citovaných nálezů, bych spíše očekával, že poučovací povinnost ve vztahu k nedostatku aktivity při zjišťování skutkového stavu (srov.

---

případě povinné zastoupení straně nařídit. DRÁPAL: *Osnova...,* s. 151. Nicméně nezpochybňoval jeho přínos pro skutková zjištění ve sporu.

[560] JIRSA: *Perspektivy...,* s. 433.

[561] JURÁŠ, Marek. Advokátský proces na pozadí rekodifikací civilních kodexů. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 22, s. 789 – 795.

[562] DAVID: *Co má (též) vliv...,* s. 413.

[563] JIRSA: *Perspektivy...,* s. 433.

[564] WINTEROVÁ, Alena. Koho o čem poučovat? *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 1, s.47.

[565] BARTONÍČKOVÁ: *Poučovací povinnost...,* s. 15.

[566] Advokátský proces zavádí ustanovení § 90 CSP.

§ 118a odst. 1 až 3 OSŘ, avšak v modifikaci a větším zobecnění, viz shora) zůstane zachována.

Nezpochybnitelný přínos povinného zastoupení advokátem spatřuji v záruce nebo alespoň jejím posílení, že již před soudem prvního stupně budou skutková tvrzení a důkazní návrhy řádné a včasné.[567] Jde tak dle mého názoru o další z předpokladů toho, že úprava procesních prekluzivních lhůt bude plnohodnotným a spolehlivým nástrojem[568] urychlení řízení při zachování všech ostatních komponent práva na spravedlivý proces. Tak jako se advokát bude lépe soustředit a vypořádávat s požadavkem včasného skutkového přednesu, tak bude i obráceně lépe odhalovat opoždění své protistrany a bude moci v souladu s navrhovanou koncepcí upozorňovat soud na nutnost nepřihlédnout ke konkrétní skutečnosti nebo důkazu.

První krok tímto směrem byl učiněn dne 30. března 2016, kdy Vláda ČR schválila[569] návrh ministra spravedlnosti na změnu insolvenčního zákona,[570] kterou má být zavedeno povinné zastoupení advokátem při procesním úkonu, kterým je podání návrhu na povolení oddlužení.[571] Ačkoli nesouhlasím s legislativní technikou, kterou předkladatel zvolil, považuji to za posun v uvažování o civilním procesu (ač úpadkové právo lze považovat v jistém ohledu za hmotné právo[572]) jako náročné právní disciplíny, která si profesionalizaci zaslouží. Nesouhlasím pak s názorem, že namísto advokátského procesu má dojít k výraznému zjednodušení procesního předpisu.[573] Lze souhlasit s tím, že současná právní úprava OSŘ je složitá, nepřehledná, kasuistická a měla by být v rámci rekodifikace zjednodušena. Avšak v ostatním takový názor vychází z odtržení teorie od společenské reality, kde i největší odborník v přírodních, ekonomických a humanitních vědách je z hlediska civilního procesu naprostým laikem.

---

[567] DRÁPAL: *Jus novorum...,* s. 525.
[568] Již v době přijetí zákona č. 30/2000 Sb., bylo voláno po tom, aby se strany obracely na soud kvalifikovaně. NYKODÝM: *Novela občanského soudního řádu...,* s. 21.
[569] Vláda ČR [online]. Usnesení Vlády České republiky ze dne 29. dubna 2016, č. 264. [cit. dne 30. dubna 2016] Dostupné na: <https://apps.odok.cz/djv-agenda?date=2016-03-30>.
[570] Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů.
[571] Ustanovení § 390a návrhu zákona.. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 7. volební období, od 2013. *sněmovní tisk 785/0.* [online]. Vládní návrh zákona o občanském soudním řádu - EU [cit. 30. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>.
[572] HAVEL, Bohumil. Předpoklady (jednostranného) započtení nejen podle insolvenčního zákona. *Obchodněprávní revue*, 2010, roč. 2, č. 10, s. 289.
[573] WINTEROVÁ: *Nad perspektivami českého civilního procesu..., s.* 709.

6 Zmeškání v civilním soudním řízení

Při deskripci institutů, které mají v současném pozitivním právu napomáhat k urychlení řízení, nebylo vynecháno přiblížení koncepce zmeškání. Vzhledem k účinkům, jaké tento institut má a jaké míval v historické právní úpravě pro zjišťování skutkového stavu, je vhodné jej analyzovat v souvislosti s výkladem o subjektivně materiálním pojetí prekluze. Cílem je ověřit hypotézu, že zmeškání je pouze projevem zakotvené prekluzivní lhůty a svým obsahovým i nominálním významem může de lege ferenda zahrnovat celou koncepci procesních prekluzivních lhůt v pozitivním právu.

6.1 Účinky zmeškání pro zjišťování skutkového stavu soudem

Právní úprava § 153b OSŘ zakotvila, že v případě splnění formálních předpokladů „se *pokládají tvrzení žalobce obsažená v žalobě o skutkových okolnostech, týkající se sporu, za nesporná*." Pokud tedy žaloba splňuje všechny náležitosti podání podle ustanovení § 79 OSŘ, což s ohledem na aplikaci ustanovení § 43 OSŘ lze v době zahájení prvního jednání předpokládat, a skutečnosti v ní uvedené jsou takové kvality, že alespoň v základu naplňují hypotézu příslušné právní normy, prohlašuje je zákon za nesporné. Soud tedy neposuzuje, zda tvrzené skutečnosti a předložené důkazy skutečně odpovídají objektivní realitě,[574] toto hodnocení provádí zákon sám (při naplnění formálních procesních předpokladů). V takovém případě nastala tedy procesní situace obdobná postupu soudu v nepřítomnosti účastníka řízení podle ustanovení § 101 odst. 2 ve spojení s § 115 OSŘ, kdy soud provádí skutkový stav na základě dosavadních tvrzení.[575] V případě zmeškání, však posuzovací a hodnotící činnost soudu nahrazuje zákonné ustanovení. Pokud bychom hodlali zpochybnit Macurovo odmítnutí existence zásady formální pravdy v civilním procesu,[576] byl by k tomu právě v tomto směru vhodný prostor. Nicméně ani tato právní úprava provedením uvedené zásady není. Soud totiž má i v daném případě rozhodovat na základě zjištěného skutkového stavu podle ustanovení § 153 OSŘ a ani splněné předpoklady zmeškání, jej této povinnosti nezbavují.[577] Soud tedy posuzuje skutkový stav a důkazy, jak jsou mu jednostranně předloženy, a žalobce může být úspěšný pouze, pokud jím tvrzený nárok má v této látce oporu.[578] Domněnka nespornosti v citovaném ustanovení znamená, že na skutková tvrzení žalobce se hledí, jakoby je žalovaný

[574] Shodně viz BARTONÍČKOVÁ: *Poučovací povinnost...,* s. 15.
[575] DERKA: *Poznámka k § 114b...,* s. 298.
[576] MACUR: *Základní teoretické otázky...,* s. 14.
[577] IŠTVÁNEK, František. Opravdu jde o hranice neúplné apelace nebo o podstatu rozhodování? *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 10, s. 517.
[578] WINTEROVÁ: *Rozsudek pro zmeškání...,* s. 34.

nepopřel. Účinkem tak je prekluze skutkových tvrzení a důkazních návrhů žalovaného, skutečnosti rozhodné pro věc se koncentrují pouze do fáze řízení před zahájením jednání ve věci samé.[579] Podstatu zakotvení nespornosti lze správně demonstrovat na úvahách socialistické jurisprudence. Nesvědomitý účastník (nepřítomný) se vystavuje nebezpečí, že se soudu nepodaří bez jeho součinnosti náležitě zjistit skutkový stav, který je jemu na prospěch.[580] Institut zmeškání nahrazuje činnost soudu, který v duchu socialistického paternalismu pečuje o nesvědomitého účastníka, a to předpokladem, že zmeškavší účastník nemá, co by k věci mohlo být v jeho prospěch uvedeno.

Při hodnocení obsahu uvedeného institutu musíme vycházet z jeho celkového účelu a také systematického výkladu jeho úpravy. Rozsudek pro zmeškání je v platné právní úpravě stále institutem materiálního vedení řízení. Vychází z obecné zkušenosti založené na předpokladu, že neprojeví-li žalovaný, který byl řádně předvolán, příslušnou aktivitu, vzdává se možnosti vnést do řízení své skutkové stanovisko. Základní podmínkou aplikace zmeškání je doručení žaloby a předvolání k jednání žalovanému. To lze sice splnit náhradním doručením,[581] avšak úprava vychází z předpokladu, že každý rozumně a racionálně uvažující subjekt pečuje o své záležitosti a možnost se seznámit s doručovanými písemnostmi má. Opačný postup by zablokoval plynulost chodu všedních věcí. Z této obecné zkušenosti vychází zákonodárce, když se spokojuje se skutkovým stavem, jenž byl představen jen jednou procesní stranou.[582] V řízení o vydání rozsudku pro zmeškání soud neposuzuje pravděpodobnost skutkových tvrzení a její míru, ale na základě formálně dostatečně substancované žaloby vydává rozsudek ve věci samé. Kdyby byla žaloba neúplná a neurčitá, pak nelze rozsudek pro zmeškání vydat.[583] Recentní judikatura Ústavního soudu[584] však podává, že praxe civilních soudů sešla z cesty materiálního a kontradiktorního vedení řízení a pojímá rozsudek pro zmeškání jako automatický úkon, který je výsledkem naplnění formálních zákonných předpokladů ustanovení § 153b OSŘ. Tento postup je pak nesprávný, neboť zákonem deklarovaná nespornost tvrzení nesnímá ze soudu povinnost rozhodovat na základě zjištěného skutkového stavu, který vyplývá z žaloby a z předpokladu, že žalovaný se

[579] MACKOVÁ: *Opravné prostředky...,* s. 27.
[580] BOURA: *Rozsudek pro zmeškání...,* s. 235.
[581] Ustanovení § 49 odst. 4 ve spojení *a contrario* s § 153b odst. 1 OSŘ.
[582] HORA: *Československé civilní právo procesní, II...,* s. 396.
[583] MACUR: *Zásada projednací...,* s. 148.
[584] Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 28. ledna 2014, sp. zn. Pl. ÚS 49/10; nález Ústavního soudu ČR, ze dne 23. února 2016, sp. zn. IV. ÚS 3143/15.

nebrání, neboť nemá jak.[585] Jako takové je pak zmeškání integrální součástí civilního procesu sporného, kterak tomu odpovídá i německá právní úprava.[586]

6.2 Fikce nebo domněnka nespornosti?

V české jurisprudenci se ustálil názor, že shora citované ustanovení má za následek fikci nespornosti skutkového stavu.[587] Důvodem pro dovozování této právní konstrukce je skutečnost, že soud nemusí v případě splnění formálních předpokladů zmeškání zahajovat jednání a tedy, že ani neposuzuje věc samu.[588] Tyto závěry je třeba odmítnout, protože nereflektují východiska teorie práva o povaze konstrukce institutu právní fikce. Podstatou právní fikce je zákonem vytvářený skutkový poznatek založený na přímém rozporu se skutečností. Obsah fikce vytváří zákon s plným vědomím toho, že stav odporuje objektivní realitě. Proto není ani možné fikci vyvrátit důkazem opaku.[589] Fikce má nepravdivé již východisko, slouží k odstranění právní nejistoty v těch případech, kdy by ji nebylo možno odstranit vhodnější cestou.[590] Účelem právní normy, která zakotvuje fikci jako skutečnost vědomě se rozcházející s pravdou, je požadavek právní jistoty[591] v situacích, kde je nutno vyloučit jakékoli pochybnosti o chodu věcí. Naproti tomu právní domněnka je založena na pravděpodobnostní zkušenosti je na vůli zákonodárce zda připustí možnost důkazu jejího opaku nebo nikoli. [592] Tak je třeba pohlížet i na účinky konstrukce zmeškání podle ustanovení § 153b OSŘ. Zákon na tomto místě nezakládá formulací: „*pokládají se (skutková tvrzení žalobce) za nesporná,“* právní fikci, ale domněnku. Právní úprava se zde vědomě nedostává do rozporu s opakem reálného stavu, ale vychází z vysoké pravděpodobnosti, že žalovaný nesporuje tvrzení žalobce. V daném případě tedy nejde o fikci nespornosti,[593] nýbrž o domněnku.

De lege ferenda je třeba zhodnotit, zda má zákon využívat v procesním právu takto nastavených domněnek. Podle názoru ústavněprávní jurisprudence by měly být tyto konstrukce využívány minimalisticky[594] Ústavní soud sám ve svých recentních nálezech

---

[585] LAVICKÝ, Petr. Zmeškání účastníka a fikce dispozičních procesních úkonů. *Právní fórum,* 2009, roč. 6, č. 10, s. 410.
[586] BEZOUŠKA: *Zmeškání a uznání...,* s. 15.
[587] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* s. 16.
[588] IŠTVÁNEK: *Opravdu jde o hranici neúplné apelace...,* s. 517.
[589] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 52.
[590] STEINER: *Základní otázky občanského práva procesního...*, s. 150.
[591] KNAPP: *Teorie práva...,* s. 206.
[592] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 55.
[593] LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ: *Sankce v civilním právu procesním...,* s. 374.
[594] Příspěvek Ludvíka Davida na kolokviu v Brně dne 25. dubna 2014. citováno dle LAVICKÝ, DVOŘÁK: *Současnost a perspektivy*... s. 455.

vyjádřil postavení práva na spravedlivý proces vůči institutu zmeškání tak, že by neměl sloužit k tomu, aby bylo mechanicky urychlováno soudní řízení na úkor správnosti rozhodnutí. Přednost by měla být dána opatrnému hodnocení jak procesní aktivity zmeškavší strany, tak skutečnostem, které v řízení vyplynuly najevo.[595] Jsem s tímto názorem za jedno a pro budoucí právní úpravu bych navrhoval, aby bylo zmeškání pojato v souladu s historickou koncepcí ustanovení § 396 a následující CŘS a kterak tomu odpovídá i současná rakouská právní úprava těchto ustanovení. Právní domněnku jako pro některé případy vhodnou cestu k odklizení skutkově jasného sporu (dle žaloby) bych zachoval u zmeškání konkrétních úkonů stran sporu. Tak by jistě bylo vhodným psychologickým prvkem upravit účinky zmeškání analogicky podle současného znění § 153b OSŘ u nepodání výzvy na žalobu (srov. § 114b OSŘ) a také při koncepci zmeškání prvního rok u k ústnímu jednání, kterak je tomu nyní. To vše za předpokladu splnění materiálních náležitostí žaloby.

6.3 Vázanost soudu návrhem rozhodnout na základě zmeškání

Tradičním předpokladem uplatnění účinků zmeškání je návrh aktivní strany. V minulých dvou dekádách se v teorii objevila pochybnost, zda právní úprava v ustanovení § 153b OSŘ obsahující formulaci: „*na tomto základě* může *soud rozhodnout o žalobě rozsudkem pro zmeškání,*“ vyjadřuje vázanost soudu splněnými formální podmínkami a návrhem žalobce. V roce 2001 vyjádřil Krajský soud v Ostravě názor,[596] že soud nemusí vydat rozsudek pro zmeškání, ani když jsou naplněny všechny zákonem požadované náležitosti, neboť jde o vnitřní posouzení vůle soudu. Tento názor podrobil kritice bývalý soudce tohoto soudu Mruzek a odmítl jej jako projev libovůle v soudním rozhodování, kterou procesní právo v žádné podobě neupravuje zvláště s ohledem na odůvodnění usnesení, kde dotyčný soud uvedl, že soud nemusí své rozhodnutí nevydat rozsudek k návrhu ani odůvodňovat.[597] O pět let později se vyskytl v právní veřejnosti názor Přidala, který reagoval na tuto kritiku a přiklonil se na stranu soudu.[598] Jeho naprosto nepřesvědčivá argumentace byla založena pouze na jazykovém výkladu citované části ustanovení zákona a opírána o užití slova *může*. Další důvody nespočívaly na jiné výkladové metodě.

Oba shora uvedené názory je třeba odmítnout. Předně nestačí zákon vykládat pouze jazykovou metodou analýzy, ale je zejména vycházet z jeho axiologického, teleologického a

[595] Nález Ústavního soudu CŘ ze dne 20. června 2011, sp. zn. I. ÚS 329/08.
[596] Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. září 2001, sp. zn. 42 Co 596/2001.
[597] MRUZEK: *Problematika výkladu „může“...,* s. 150.
[598] PŘIDAL, Ondřej. Může nebo musí soud vydat rozsudek pro zmeškání? *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 12, s. 472.

systematického výkladu. Již v roce 1924 se tehdejší Nejvyšší soud ČSR vyjádřil k legislativnímu užití výrazu *může* při výkladu zákona. Podle jeho názoru se výrazu neužívá k vyjádření libovůle, ale naopak ke zmocnění soudu, postupovat způsobem, který zákon předvídá za splnění určitých podmínek.[599] Jedná se tedy o užití modálního slovesa, které obsahově vyjadřuje zmocnění podmětu syntaktické konstrukce. Shodný názor pak zastává v teorii i Winterová, když odmítá, že by předmětné ustanovení zakotvovalo libovůli soudu a jeho absolutní diskreci.[600] Po jazykovém je třeba přistoupit k autentickému výkladu, jehož vhodným zdrojem je důvodová zpráva, v níž zákonodárce objasňuje účel a smysl nové právní úpravy. Na tomto místě je pak třeba zdůraznit, že nová právní úprava počítala pouze se dvěma případy, kdy soud nemusí návrhu vyhovět: *a) žalobou požadovaný nárok nebude v souladu s hmotným právem (např. zanikl prekluzí) nebo b) pokud by žalobce při jednání přednesl nová tvrzení, činil další návrhy na dokazování, rozšířil žalobu a měnil její důvod tak, že nelze učinit závěr o důvodnosti jím uplatněného nároku.*[601] Je třeba zdůraznit, že zákonodárce ani na jiných místech neuvádí cokoli o volném uvážení soudu, ale striktně jej pojí k důvodnosti podkladu skutkového stavu. Teleologickým výkladem je třeba dále dojít k závěru o účelu a smyslu právní úpravy. Obsahem institutu zmeškání je i dle důvodové zprávy urychlit řízení ve všech věcech, které k tomu jsou vhodné (výjimky stanoví sám § 153b OSŘ), tím, že se umožňuje soudu rozhodnout v meritu věci, při kvalifikované absenci žalovaného. Zakotvení libovůle se v tomto kontextu a z hlediska systematiky zákona nenabízí, neboť absolutní diskrece bez ohledu na důvodnost žaloby a formální podmínky, by popírala smysl institutu, jímž je právě urychlit vyřízení věci a nastolit právní jistotu i přes pasivitu žalovaného. Z hlediska výkladu Ústavního soudu je pak třeba v soudním řízení počítat s předvídatelností postupu soudu, tedy postup soudu se musí zakládat na určitých a právně očekávaných krocích.[602] Vzhledem k účinkům jaké má zmeškání v platné právní úpravě, nelze přijmout Přidalův závěr, že nevyhovění návrhu žalobce a ani absence zdůvodnění tohoto postupu nikterak nezasahuje do Článku 6 Evropské úmluvy. Předvídatelné je pouze takové rozhodnutí ve věci, kterému předchází postup soudu, jež lze na základě právního předpisu očekávat.[603]

---

[599] Plenární usnesení ze dne 3. června 1924, č. pres. 36/24 Sbírka roz. NS ČSR, č. 3928, s. 925. citováno dle MRUZEK: *Problematika výkladu „může"...,* s. 150.
[600] WINTEROVÁ: *Rozsudek pro zmeškání...,* s. 37.
[601] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 1. volební období, 1992 – 1996, *sněmovní tisk 229* [online]. Vládní návrh, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád. [cit. 30. dubna 2016]. Dostupné na: < http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t022900.htm>.
[602] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. listopadu 2001, sp. zn. III. ÚS 190/01.
[603] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. dubna 2011, sp. zn. I. ÚS 2014/10.

Soud by neměl mít libovůli, zda rozhodne pro zmeškání nebo nikoli, pokud jsou splněny všechny zákonem stanovení formální i materiální předpoklady.[604] Z hlediska historické právní úpravy je pak třeba dodat, že o návrhu na zmeškání jedné ze stran byl povinen soud rozhodnout negativně formou usnesení, proti kterému byl přípustní rekurs podle ustanovení § 403 CŘS. Pokud rekursu odvolací osud vyhověl, byl soud prvního stupně povinen ve věci rozhodnout rozsudkem pro zmeškání. Pouze tento jediný výklad je možným a přípustným, aby odpovídal právu na spravedlivý proces a to zejména zásadě rovnosti. Minimální náležitostí právní úpravy by pak měl být de lege ferenda požadavek, aby soud své závěry odůvodnil v rozhodnutí ve věci samé, a to nejen v případě pozitivní reakce na návrh přítomné strany, ale i pokud budeme uvažovat o možnosti rozhodnout rozsudkem pro zmeškání z moci úřední. Nevydání rozsudku na návrh strany by pak mělo být odůvodněno se stejnou naléhavostí.

6.4 Oboustranná aplikace zmeškání v civilním sporu

Základní výhradu, pokud jde o platnou první úpravu, lze pak mít především k nerovnovážnému přístupu ke stranám sporu. Zatímco žalovaného v případě zmeškání stihne při splnění dalších předpokladů meritorní rozhodnutí v jeho neprospěch, žalobce v případě jeho zmeškání takový následek netíží. Dostaví-li se k prvnímu jednání pouze žalovaný, soud projedná záležitost postupem podle § 101 odst. 2 OSŘ v jeho nepřítomnosti, a pokud žalovaný nedokáže vyvrátit skutečnosti a důkazní obsah uvedený v žalobě, podlehne rovněž. Lze jistě souhlasit s požadavkem, aby byla i v tomto ohledu koncepce civilního procesu založena na rovnosti uplatňování práv a povinností vyplývajících ze zahájení řízení, které *nota bene* zavdal sám žalobce. Nechť je zmeškání založeno na principu, který se na strany sporu obapolně uplatňoval za civilního řádu soudního. Pokud se žalobce nedostaví k prvnímu jednání, ať má soud možnost vydat rozsudek pro zmeškání v jeho neprospěch.[605] Taková koncepce je vlastní i nové právní úpravě na Slovensku.

6.5 Koncepce zmeškání *de lege ferenda*

Zmeškání bylo institutem známým již Zákonu XII. desek[606] a jedná se dle mého názoru o neoddělitelnou součást právní úpravy sporného řízení založeného na zásadě

---

[604] BEZOUŠKA: *Zmeškání a uznání...,* s. 18.
[605] JIRSA: *Perspektivy...,* s. 433.
[606] FALADA, David. Lhůty proti průtahům v řízení podle zákona XII desek. In KNOLL, Vilém (ed). *Acta historico-iuridica pilsnensia 2007. Soudy a soudci v antickém Římě. Sborník z XI. mezinárodní konference právních romanistů České republiky a Slovenské republiky pořádané Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni ve dnech 30. 3. - 1. 4. 2007.* 1. vydání. Plzeň: Čeněk, 2008, s. 78.

kontradiktornosti. Vychází z pravidelné zkušenosti určitých procesních jevů, pokud jde o aktivitu stran řízení, a jako takové je institutem odstraňujícím nedůvodné průtahy a překážky bránící efektivně rychlému postupu soudu. Na základě výše provedené analýzy všech projevů prekluze v civilním procesu a po rozboru koncepce úpravy zmeškání, dovozuji, že z hlediska budoucího pojetí sporného řízení, můžeme učinit následující závěr. Zmeškání je případem stanovení procesní prekluze, která postihuje skutkové přednesy a důkazní návrhy, jejichž projev v řízení je spojen s vykonáním procesního úkonu nebo účasti na projednávání věci. Jako takový institut pak aspiruje pojem *zmeškání* na to, aby se stal legislativně obecným označením procesních prostředků, které postihují jakoukoli skutkovou pasivitu stran řízení. Vnitřně by se pojem zmeškání členil na jednotlivé instituty.

6.5.1 Zmeškání procesního úkonu

První skupinu zahrnují tradiční případy zmeškání procesního úkonu, jehož obsahem je zjišťování skutkového stavu. Předně by se tedy účinky zmeškání vztahovaly na žalovaného, který se nevyjádří na výzvu soudu k žalobě, tak jak to zakotvuje i ustanovení slovenského § 273 CSP. Pro současnou českou právní úpravu by to znamenalo změnit následky nepodání kvalifikované výzvy podle ustanovení § 114b OSŘ. Využije-li soud během přípravy jednání uvedeného prostředku, pak uloží žalovanému usnesením, aby se ve stanovené lhůtě, která nesmí být kratší 30 dnů, *písemně* vyjádřil k žalobě současně doručované. Žalovaného dále poučí, aby, pokud nárok neuzná, uvedl na svou obranu rozhodné skutečnosti ve věci samé a označil důkazy k jejich prokázání. Konečně soud upozorní žalovaného, že nepodá-li vyjádření ve lhůtě mu stanovené, bude mít soud za to, že nárok žalobce uznává a na tomto základě rozhodne rozsudkem pro uznání podle § 153a OSŘ. V pozitivním právu je tedy zvolena konstrukce domněnky dispozičního úkonu žalovaného.[607] O povaze domněnky zde platí stejné teoretickoprávní závěry jako u domněnky nespornosti. Domněnky formuluje zákonodárce na základě zobecnění pravidelných životních zkušeností, které jsou založeny na základě pravděpodobnosti vztahů mezi jevy.[608] Zde zákonodárce vycházel z úvahy, že nevyjádří-li se na svou obranu žalovaný, pak lze mít za to, že nárok uznává.

Jedná se o úpravu, která je v naprostém rozporu s historickou tradicí, která byla vždy založena na zmeškání. Její podstata, jak bylo uvedeno u výkladu k historické právní úpravě, spočívá na následném rozhodnutí na podkladě posouzení doposud předloženého skutkového stavu. U domněnky uznání se však nezjišťuje skutkový stav vůbec, ale formálně se

[607] WINTEROVÁ: *Rozsudek pro zmeškání...,* s. 39.
[608] STEINER: *Základní otázky občanského práva procesního...,* s. 149.

předpokládá, že byl učiněn dispoziční úkon. Systematicky však v případě vyjádření na žalobu nejde o nic jiného, než právě o zmeškání procesního úkon, kterak obsahovalo již ustanovení § 398 CŘS. Avšak současná právní úprava spočívající na domněnce uznání[609] je zcela nesprávná. Instituty uznání a zmeškání nelze zaměňovat. Uznání je procesním institutem dispozice předmětem řízení, který ani nemůže být předmětem právní fikce, která je založena na stavu, o němž zákon ví, že neodpovídá skutečnosti.[610] Soudu je tedy umožněno vyřídit spor v případě, že žalovaný nárok, který je proti němu uplatněn, uzná. V takovém případě nedochází ke zjišťování skutkového stavu, nýbrž k rozhodnutí věci podle dispozice předmětem sporu. Naproti tomu zmeškání je institutem zakotvení prekluze pro skutková tvrzení strany, která nejednala v adekvátním čase, ač tak jednat měla a mohla. Skutkový stav se v takovém případě zjišťuje, avšak rozsah této činnosti je determinován časovým úsekem řízení do okamžiku, kdy účastník nekonal, jak měl. V teorii se objevuje označení, že rozsudek na základě nepodání vyjádření na výzvu podle ustanovení § 114b OSŘ je tzv. kontumačním rozsudkem pro uznání.[611] Takové označení směšuje dva obsahově odlišné pojmy. Nicméně odráží podstatu problému tím, že vyjadřuje časový aspekt nevykonání určitého očekávaného úkonu. To je rozhodné, neboť chyby v právní úpravě způsobuje právě nereflektování jejích podstaty a smyslu, ale lpění na názvech.[612] Mezi zmeškáním a uznáním tedy nejde pouze o pojmenování,[613] ale jedná se o odlišné procesní konstrukce, které se pojí každá s jinými prvky civilního procesu. Rozhodující zde musí být skutečný obsah a systematické zařazení institutu v civilním soudním řízení, pochopení jeho účelu a teprve poté navázání na další funkční složky procesu. Zatímco uznání se váže k předmětu řízení a jeho důvodnosti, zmeškání se váže ke zjišťování skutkového stavu, který až následně lze posoudit projednáním věci a hodnocením důkazů. Nepodání vyjádření k žalobě je totiž skutečně zmeškáním úkonu spořívajícího v povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti a nabídnout důkazy k jejich prokázání.[614] Zákonodárce upravuje takový následek vycházeje z předpokladu, že žalovaný nemá dalších tvrzení a proto je neuplatňuje. Soud se tak může spokojit se stavem, jak jej přednesla jedna strana.[615]

Tím, že český civilní proces obsahuje namísto toho domněnku uznání v případech, které se týkají zjišťování skutkového stavu a nikoli předmětu řízení, dochází k zásahu do

[609] WINTEROVÁ: *Přípravné jednání v civilním soudním řízení...,* s. 228.
[610] LAVICKÝ, STAVINOHOVÁ: *Sankce v civilním právu procesním...,* s. 375.
[611] JIRSA: *K souhrnné novele...,* s. 204.
[612] BEZOUŠKA: *Zmeškání a uznání...,* s. 18.
[613] WINTEROVÁ, Alena. Civilní soudní řízení opět jinak. *Právní zpravodaj,* 2008, roč. 9, č. 12, s. 16.
[614] WINTEROVÁ: *Přípravné jednání v civilním soudním řízení...,* s. 228.
[615] HORA: *Československé civilní právo procesní, II...,* s. 396.

ústavního práva, neboť jednoduché právo nahrazuje autonomii vůle.[616] Takovým prostředkem nedochází k urychlování řízení při zjišťování skutkového stavu, což je koncepčně zcela nesprávné pochopení klasických procesních institutů. K částečné nápravě tohoto stavu přispěl v některých svých interpretačně založených rozhodnutích Nejvyšší soud. Eliminuje chybu zákonodárce při zakotvení domněnky dispozičního úkonu tak, že soud nesmí rozhodnout podle § 114b ve spojení s § 153a OSŘ, pokud se žalovaný sice k žalobě nevyjádří, avšak žaloba nezakládá dle hmotného práva uplatněný nárok.[617] Tento názor vychází z hodnocení podmínek, za nichž lze usnesení, kterým se žalovanému ukládá vyjádření, vydat. Pokud soud postupuje uvedenou cestou přípravy jednání (*povaha věci*), ale žaloba důvodná není, nelze ani uplatnit vůči žalovanému domněnku uznání.[618] Tímto výkladem dostává koncepce rozsudku pro uznání materiální znaky zmeškání, které nesprávně zákonodárce nezakotvil.[619] Důsledkem domněnky dispozičního úkonu jsou nesprávná rozhodnutí ve věci samé.[620]

De lege ferenda bude jedním z úkolů napravit tento protiústavní stav, kdy se zákonem zakládá dispoziční úkon strany sporu, čímž se popírá zásada autonomie vůle.[621] Koncepce civilního procesu bude muset být opět vystavěna na rozlišování rozhodnutí založených na dispozičních projevech stran, kterými jsou uznání a vzdání se nároku,[622] a rozhodnutí založených na skutkovém stavu zjištěném v rámci rychlého a efektivního řízení, jimiž budou rozsudky ve věci samé s uplatněním prekluze nebo na základě zmeškání procesního úkonu. Jsem toho názoru, že po důkladném zhodnocení systematiky přípravy jednání by měla být kvalifikovaná výzva obdobná ustanovení § 114b OSŘ jako obligatorní procesní úkon[623] soudu spojena s hrozbou následku zmeškání. Na základě nepodání vyjádření k žalobě ve lhůtě určené soudem, by tento vydal rozsudek pro zmeškání, který by byl založen na údajích uvedených v žalobě. Podmínkou takového postupu by však byl návrh žalobce, k němuž by byl tento vyzván, vzápětí poté, co žalovaný zmeškal své vyjádření. Takový postup zachycuje historická úprava v ustanovení § 398 CŘS. podle mého názoru by nemělo však dojít k vydání rozsudku pro zmeškání bez návrhu žalobce, kterak je tomu za současného stavu zákona v případě rozsudku pro uznání. Soud v případech zmeškání totiž bude posuzovat skutkový stav a důvodnost žaloby a nebude formalisticky rozhodovat na základě domnělého

[616] LAVICKÝ: *Zmeškání účastníka...,* s. 406.
[617] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. září 2003, sp. zn. 25 Cdo 2040/2002.
[618] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. října 2003, sp.zn. 29 Odo 296/2003.
[619] DERKA: *Poznámka k § 114b...,* s. 367.
[620] IŠTVÁNEK, František, SPÁČIL, JIŘÍ. Quo vadis, dvojinstanční zásado... *Právní rozhledy,* 2006, roč. 14, č. 20, s. 729.
[621] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. května 2004 sp. zn. I. ÚS 167/04.
[622] OTT: *Soustavný úvod ve studium, II...,* s. 225.
[623] KRCHA, Karel. Civilní řád a justiční krise. *Soudcovské listy, 1923, roč.* 4, s. 173.

dispozičního úkonu. To znamená, že kdyby došel soud k závěru, že žaloba nezakládá nárok v ní tvrzený, musela by být zamítnuta. Avšak není to žalobce, kdo by v této fázi řízení měl být stižen nepříznivým následkem za pasivitu žalovaného. Nepovažoval by žalobce svou věc způsobilou k rozhodnutí i přes absenci reakce žalovaného, nenavrhl by vydání rozsudku pro zmeškání a mohl by dotvrdit další skutečnosti u jednání. Představa, že musíme za každou cenu urychlit vyřízení sporu i proti vůli žalobce v tomto případě popírá účel civilního procesu, kterým je v prvé řadě ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů.

Pokud by byla pravidlem přípravy jednání kvalifikovaná výzva k vyjádření na žalobu a mohly by s ní být spojeny účinky zmeškání, jistě by to působilo i jako vhodný determinant řádné substanciace žaloby.[624] Pokud by žalobce věděl, že v případě zmeškání žalovaného bude soud vycházet pouze z údajů žaloby, jistě by v ní skutečně pečlivě vymezil a podložil svůj nárok. Jsem toho názoru, aby byla kvalifikovaná výzva upravena jako obligatorní krok přípravy jednání,[625] a to bez ohledu na předmět řízení. Neboť i v jednoduchých věcech[626] by mělo být zjišťováno pod tlakem následků zmeškání, proč se předmět řízení dostal až do fáze soudního projednání. Právě u bagatelních a jinak skutkově a právně jednoduše se jevících věcí by mělo být zjišťováno stanovisko žalovaného[627] a tento vtažen do řízení kvalifikovanou výzvou.[628] Pokud půjde o formální nedosažitelnost takového žalovaného, o to spíše bude vhodné uplatnit zmeškání na žalobní skutkový stav.

6.5.2 Zmeškání soudního jednání

Budoucí úprava zmeškání soudního jednání by měla vycházet z předpokladu, že kdo se nestará o svou při, ztrácí ji.[629] Nicméně soud by měl vždy posuzovat skutkový stav věci, tak jak ji přednáší žalobce, aby bylo rozhodnutí v souladu s hmotným právem.[630] Nejsem pro to zastáncem právní úpravy, která by vnášela do civilního procesu formalizované domněnky. Výjimkou by byla materiální domněnka skutková, jíž by odpovídala koncepce, kdy nedostavení žalovaného lze pokládat za jeho rezignaci nebo prostou nemožnost se procesně bránit (ovšem za předpokladu splnění řádného doručení a poučení). Rozsudek pro zmeškání

---

[624] WINTEROVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 21.
[625] Shodně viz MIKULCOVÁ, Lenka. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy,* 2003, roč. 11, č. 3, s. 472.
[626] V usnesení ze dne 12. srpna 2004, sp. zn. 21 Cdo 1109/2004 Nejvyšší soud ČR vyjádřil názor opačný, což však lze přičíst jeho vázaností pozitivním právem, které determinuje povahu věci a okolnosti případu jako předpoklady usnesení podle ustanovení § 114b OSŘ.
[627] STAVĚLÍK, Petr. Paradoxní důsledky současného pojetí aplikace § 114b OSŘ. *Právní rozhledy,* 2005, roč. 13, č. 8, s. 291.
[628] JIRSA: *K souhrnné novele...,* s. 203.
[629] LAVICKÝ: *Zmeškání účastníka...,* s. 413.
[630] MIKULCOVÁ: *Povinnost tvrzení a důkazní..., s*. 472.

by se měl zakládat vždy na řádném zjištění skutkového stavu podle údajů obsažených v žalobě. V tomto směru plně odkazuji na výše uvedené závěry o historické úpravě CŘS a současné úpravě rakouské. Jejich podstatou je systém spočívající v projednání skutkového stavu vymezeného žalobou a případně dalšími údaji získanými v průběhu řízení. Pročež by se měla koncepce navrátit ke zmeškání uplatnitelnému kdykoli ve sporu. Ať by se již jednalo o zmeškání podání vyjádření k žalobě, zmeškání podání repliky a dupliky, jakož i nedostavení se bez omluvy na první rok k ústnímu jednání nařízený, tak i na každý další rok, vždy by mohl soud na návrh dostavivší se strany rozhodnout rozsudkem pro zmeškání. V každém případě podle dané fáze řízení, v níž došlo ke zmeškání, by soud vycházel z doposud zjištěných skutečností a důkazních prostředků. Uplatnění zmeškání by se vztahovalo na obě strany, pokud by zmeškal jednání žalobce, soud by žalobu mohl zamítnout, ale i jí vyhovět. Zmeškal-li by žalovaný, soud by mohl k návrhu žalobce vyhovět žalobě nebo ji i zamítnout.

Pro úplnost je třeba dodat, že v současné právní úpravě přípravného jednání podle § 114c OSŘ, je pro případ zmeškání žalovaného stanoveno rozhodnutí pro uznání. Výklad o nekoncepčnosti tohoto institutu je totožný jako v případě nevyjádření se na kvalifikovanou výzvu, pročež na něj odkazuji. Naproti tomu, pokud přípravné jednání zmešká žalobce, pak soud řízení zastavuje, nikoli rozhoduje ve věci samé. Nedostaví-li se ani jedna strana, soud řízení zastaví.[631] Jde o další prvek zásahu do rovnosti stran civilního sporného řízení, který musí být *de lege ferenda* odstraněn. Současně vyjadřuji názor, že přípravné jednání se v praxi neosvědčilo a jako institut přípravného jednání by mělo být úplně odstraněno nebo ponecháno na fakultativním uplatnění závislém na diskreci soudu.[632] Již v době přijetí zákona, který přípravné jednání v současné podobě do ustanovení § 114c OSŘ zavedl,[633] bylo poukazováno, že jiné soudní roky[634] se v praxi prakticky nekonají.[635] Odsouzen k neaplikování byl tento prostředek přípravy jednání zakotvením uplatnění objektivně formální prekluze s jeho koncem podle ustanovení § 114c ve spojení s § 118b OSŘ. Jedná se o velmi formalizovaný způsob přípravy jednání, u kterého je znemožněno materiální vedení řízení, neboť soudy nemohou provádět důkazy a projednávat tvrzení ve věci samé.[636] Pro přesvědčivost je nezbytné uvést, že i v historické perspektivě se případy provedení přípravy jednání prostřednictvím přípravného řízení z důvodů povahy věci podle ustanovení § 245 CŘS v praxi

[631] BARTONÍČKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ: *Koncentrace civilního soudního řízení...,* s. 613.
[632] SVOBODA, Karel. Přípravné jednání v praxi. *Právní rádce,* 2009, roč. 17, č. 11, s. 32.
[633] Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
[634] Ve smyslu přípravných jednání, nikoli Jiných soudních roků podle ustanovení § 18 ZŘS.
[635] JIRSA: *K souhrnné novele...,* s. 204.
[636] WINTEROVÁ: *Civilní soudní řízení opět jinak...,* s. 15.

nevyskytovaly.[637] Pro tyto důvody a zejména pro nemožnost provádět u přípravného jednání dokazování,[638] by mělo být z právní úpravy odstraněno nebo založeno na možnosti předběžného projednání věci. Obligatorní by však měla být kvalifikovaná výzva k písemnému vyjádření ve věci a to univerzálně pro všechna sporná řízení bez diferenciace podle předmětu řízení. K bližší analýze způsobu, formy a obsahu přípravy jednání není dán ve zvoleném tématu práce prostor.

6.6 Zmeškání včasného přednesu - prekluze

Obsahem závěrečné konkluze jsou výsledky analýzy uplatnění prekluze v civilním soudním řízení sporném a zmeškání procesních úkonů a soudních roků. Jsem přesvědčen o tom, že byla ověřena správnost hypotézy, že koncepce civilního procesu by de lege ferenda měla mimo jiné spočívat na propracovaném zakotvení zmeškání skutkových přednesů stran sporného řízení. Bez diferenciace na žalobce a žalovaného by mohla teorie přijmout pojem *zmeškání* jako označení pro všechny případy, kdy procesní právo prekluduje skutková tvrzení a důkazní návrhy. Tak především bude pod pojmem zmeškání zařazena koncepce uplatnění subjektivně materiální koncepce prekluze. Pokud strana neuvede skutkový přednes včas, kterak bylo vymezeno, zmeškala jej. Pokud nepodá vyjádření na kvalifikovanou výzvu, nepodá repliku ani dupliku, bude se rovněž jednat o zmeškání uvedení rozhodných okolností a důkazních návrhů. A konečně, pokud se strana nedostaví k jednání ve věci samé, ať se již bude odbývat u prvního roku nebo při kterémkoli dalším, dojde k jejímu zmeškání a soud bude rozhodovat na základě skutkového stavu, jak byl do té doby představen. Řízení bude na základě uplatnění zmeškání ve všech uvedených případech koncentrováno, pokud jde o okruh dotčených skutečností, právě okamžikem, s nímž procesní právo spojí účinky zmeškání – prekluze.

---

[637] Osnova 1937 tedy tuto koncepci nepřevzala s výjimkou velkého počtu vzájemných nároků, avšak to vyplývalo z právní úpravy, která stanovila obligatorní odpověď žalovaného na žalobu. BĚLOHLÁVEK: *Osnova...,* s. 26.
[638] SVOBODA: *Přípravné jednání...,* s. 32.

Závěr

Jako konkluzi provedené studie je nezbytné zhodnotit hypotézy, které byly vymezeny v úvodu práce v podobě cílů k ověření pro budoucí stav českého civilního procesu. V první části závěru bude provedena syntéza poznatků a zhodnocení míry ověření hypotéz. V následující části budou zjištění a závěry promítnuty do širšího společenského kontextu. Teoretická východiska provedeného vědeckého výzkumu je třeba konfrontovat s materiálními prameny práva.

I. Zhodnocení vědeckovýzkumných hypotéz

a) Koncepce civilního procesu

Obsah první hypotézy se zakládal na střetu tradičních dvou koncepcí civilního procesu. Pozornost se soustředila výhradně na soudní řízení sporné a jeho základní dva strukturální modely. Primárně se jedná o liberální koncepci civilního procesu, jejímž obsahem je absolutní panství stran sporu nad řízením. Soud je pasivní divák a pouze rozhoduje na základě předložených tvrzení o skutkovém stavu věci. V tomto modelu mohou strany nakládat nejen soukromými právy a povinnostmi, ale i skutkovým stavem. Takové soudní řízení, které bylo vlastní původnímu procesu v německém císařství, odpovídá ekonomicky nadřazenému pojetí individuality nad společenským řádem. Civilní proces je zde prodlouženou rukou trhu. Jednotlivec v tomto systému neodpovídá za právní jistu, ta je mu vydána napospas. Z toho vyplývá, že ani v soudním řízení se neuplatňují instituty, které determinují společensky užitnou procesní aktivitu stran. Řád a legitimní očekávání jsou v takové koncepci pouhou nahodilostí. Na opačném pólu společenského organismu se nachází socialistická koncepce družstevní sounáležitosti, která byla rovněž odmítnuta. Na analýze tohoto druhu politicky deformovaného procesu bylo ověřeno, že soudní řízení nemůže být efektivní, pokud nejsou strany sporu motivovány k odpovědnému přístupu k vlastním zájmům.

Naproti tomu koncepce sociální vyplývá ze společenské sounáležitosti jednotlivců a jejich odpovědnosti vůči sobě navzájem a vůči celku. Aby byl maximalizován hospodářský užitek v tržních vztazích, musí být všem stejně umožněno domoci se právní jistoty. Soudní řízení v tomto systému poskytuje ochranu pouze obecné právní jistotě. Jedinec, ač je významných účastníkem hmotně i procesněprávních vztahů, je však především prostředkem ztělesnění obecného blaha. Soud má poskytovat prostor pro uplatnění těch prvků, které jsou objektivně dány z právního řádu a právních jednání a celá společnost se spoléhá, že budou deklarovány jako vynutitelné. Civilní proces pojatý v tomto smyslu a účelu je založen na

institutech odpovědnosti stran za zjištění skutkového stavu, neboť smyslem právní jistoty je ochránit objektivní realitu, na kterou je společnost v přirozeném očekávání odkázána. Sociální koncepce tak adekvátně odpovídá požadavku přirozeného soužití osob všech vrstev, vzdělání a materiální saturace. Stát musí civilní proces upravit jako pravidla regulující odpovědnost stran případného právního sporu, za jeho správné, včasné a tedy efektivní odstranění. Hypotéza o vhodnosti Kleinova pojetí civilního procesu, které označujeme za sociální koncepci, byla ověřena. Jejím hodnotovým přínosem je přijetí rámce odpovědnosti účastníků řízení za vlastní práva a povinnosti a jejich prokázání u soudu.

b) Zásada kontradiktornosti a zásada projednací

Druhou hypotézou byla stanovena výhradní odpovědnost stran sporu za zjištění skutkového podkladu rozhodnutí. Jde o organický důsledek požadavku vyplývajícího ze sociální koncepce, jejíž správnost byla ověřena. Hypotézu o odpovědnosti stran za představení objektivní reality bylo nutno ověřit na přirozené povaze vykrystalizování skutečného stavu věcí z tvrzení dvou subjektů, které mají protichůdné zájmy. Odmítnutím liberální koncepce nastupuje v civilním procesu prvek povinnosti za úspěch ve sporu. Bylo však ověřeno, že nejde o povinnost ve smyslu plnění určitých úkolů, při jejichž nenaplnění nastupuje trest nebo sankce vnější moci. Indukcí jsme vyvodili náležité premisy z dílčích zákonitostí zjišťování skutkového stavu. Na jedné straně byl uvažován materiální podklad sporu. Ten se soudu zprostředkovává skrze skutková tvrzení stran. Takové procesní úkony jsou formálním jmenovatelem obsahu, jeho kvantitativní i kvalitativní povahy. Materiálním nositelem o tvrzených vlastnostech jevů vnějšího světa jsou důkazní prostředky. Současným zapojením obou stránek procesní činnosti dochází k vytváření subjektivního obrazu o podstatě věcí, kterak ji vnímají strany sporu. Determinantem adekvátní procesní aktivity je přirozené pojetí zjišťování povahy věcí kolem nás. Jde o uplatnění dialektické logiky, jejíž pravidla spočívají na získávání vjemů a poznatků o okolních prvcích myšlenkově založenou zkušeností. Při střetu dvou protichůdných názorů, tedy při uplatnění kontradiktorních tvrzení o uvedených hodnotách a obsahových determinantech se objektivizuje třetí prvek, které je pozorovatelný pouze nezúčastněné mu subjektu.

Procesní pravidla musí být nastavena tak, aby bylo vytvořeno sodní řízení, ve kterém se vychází z uvedeného přirozeného střetu subjektivních představu o skutečnosti. V takovém systému je ospravedlněno, aby byly strany jako ti, kdo tvrdí, vybaveni právem uplatnit svou věc v celku i v jednotlivostech. Využití takového práva je však dobrovolné. Jeho vynutitelnost, je dána vnitřní povahou lidského snažení se o absolutizaci společenského

užitku. Pokud je patologicky nevykonán prostředek daný k hájení zájmu, nelze to přičítat k tíži celku. Kdo nevyužije prostoru daného mu procesním právem, ztrácí možnost prosazení svého blaha. V této koncepci hovoříme o povinnosti za objasnění všech okolností, které jsou mozaikou vlastního práva a zprostředkovávají jeho hodnotu. V civilním soudním řízení sporném je konstruována odpovědnost za vlastní věc. Z toho vyplývá povinnost vůči vlastní věci. Soud posuzuje skutkový základ tvrzených nároků a jejich popírání, avšak není oprávněn nahrazovat adekvátní činnosti nositelů subjektivních práv. Kdo nevykoná řádně své právo představit soudu, na čem si zakládá, ztrácí to. Jeho povinnost k právní jistě, která ho spojuje s celkem, byla porušena. Byl poražen v rámci kontradiktorního střetu jeho a odpůrcova zájmu. Tento následek stimuluje vědomí každého rozumně a náležitě pečlivě uvažujícího subjektu a je přirozeným iniciátorem příslušné skutkové aktivity v řízení. Byla tak ověřena hypotéza, že úprava zásady kontradiktornosti a zásady projednací jsou zárukou vytěžení nejvyšší možné míry poznatků o soukromoprávních skutečnostech. V dalším kroku byla ověřována hypotéza o adekvátnosti omezeného prostoru pro uplatnění kontradikce v právním procesu.

c) Korelace mezi věcným obsahem rozhodnutí a dobou jeho přijetí

V testu proporcionality byla ověřována další hypotéza zakládající se na předběžném zhodnocení objektivní životní reality. Z předchozího kroku vyplynul požadavek, aby byla stranám dána možnost k uplatnění jejich protichůdných pravd. Zákonodárce vytváří formální prostor, ve kterém strany mohou uplatňovat předpoklady dialektické logiky. Především bylo ověřeno, že skutečný podklad pro soudní rozhodnutí zprostředkují jen ty osoby, které byly účastny událostí v před procesní fází řízení nebo jsou skutečnými nebo tvrzenými nositeli určitých právních vlastností. Soud získává poznatky o těchto okolnostech prostřednictvím skutkových tvrzení a důkazních prostředků, které provádí a získané vjemy se stranami projednává.[639] Tato skutková diskuze prozařuje receptory vjemů všech procesních subjektů a vyvolává u nich přirozenou reakci. Projevem získaných subjektivních poznatků o určité výseči skutečností, která je vymezena obsahem a časem, jsou adekvátní podmíněné reakce poživatelů vjemů. Tak se naplno rozvíjí organické zjišťování skutkového stavu. Z provedeného skutkového tvrzení nebo odkrytí obsahu důkazního prostředku je dán impuls protistraně, aby se vyjádřila ve směru, který odpovídá jejím vlastním zájmům a názorům na soukromé právo. Projednání věci samé u ústního jednání je prostorem, ve kterém se naplno rozvíjí tato organická činnost.

[639] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 11.

Avšak nelze odhlížet od základní veličiny, které tuto uvažovanou materiální činnost relativizuje. Tak jako v každém oboru lidské činnosti se i v případě zjišťování skutkového stavu projevuje čas. Jeho účinky jsou pro hodnotu získaných poznatků fatální. Protože se zjišťování skutkového stavu odbývá v postupu a součinnosti více subjektů, vzniká i potřeba determinovat vzájemné reakce. Společnost zakotvuje požadavek, aby byla materiální činnost soudního řízení prováděna v přiměřené lhůtě. S plynutím času se oslabují počitky a vjemy o skutečnostech vnějšího světa, kterou jsou mnohdy jen zprostředkovaně uváděny. Nadto je jejich příjemcem soud jako nezávislý subjekt, které nebyl v minulosti jejich účastníkem. Aby byl jeho vjem řádný, silný a hodnotný, musí mu být v relativně krátkém čase poskytnut nejširší a kontextuální obraz o rozhodných skutečnostech mezi stranami sporu. Z tohoto požadavku indukcí formuluje zásadu bezprostřednosti projednání věci samé. Největším nepřítelem naplnění jejího obsahu je zdlouhavý a přerývaný proces získávání vjemu. Taková výsledná skutečnost je deformována a rozhodnutí, které na ní spočívá a vychází z jejích dílčích a porušených vazeb, je nesprávné. Ochrana nemůže být poskytnuta, pokud je založena na špatném posouzení skutkových okolností a pokud jsou z provedených důkazů vyvozeny neadekvátní závěry vůči okolnostem, jež mají substancovat.

Byla tak ověřena hypotéza, že mezi věcnou správností rozsudku a dobou jeho přijímá je souvztažnost. Jde o spojené nádoby, kdy způsob naplnění jedné, kauzálně ovlivňuje kvaltu druhé. V rovině základních práv jsme pak vymezily, jak se tato hypotéza projevuje. Jde o právo na právní slyšení, totiž vyjádřit se ke všem skutečnostem ve vlastní věci a reagovat na hodnocení skutečnosti učiněné protivníkem. Dále je to však i právo, aby nebyla neúměrně prodlužována doba, po kterou trvá právní nejistota. To sebou nese i oslabení celkové kontextuální hodnoty obrazu o skutečnostech, jak bylo vymezeno a potvrzeno na základě testu proporcionality, který organicky vykrystalizoval jako společenská realita. Může uzavřít, že prostor pro uplatnění práva na právní slyšení, je nezbytné omezit časovým prvkem. Z toho vyplynula potřeba ověření další hypotézy. Jejím obsahem je konfrontace objektivně formálního pojetí časových hranic v řízení s pojetím subjektivně materiálním.

d) Objektivně formální účinek prekluze

Prvním prověřovaným modelem omezení nedůvodných průtahů v řízení byly formální hranice stanovené zákonem. Hypotéza vycházela ze současné platné právní úpravy občanského soudního řádu. Jeho koncepce je nyní nastavena jako objektivně nastolená překážka uplatňování materiálního vedení řízení. Tento systém předem omezuje možnost stran sporu uplatňovat na principu akce a reakce vzájemná tvrzení a obrany. Právní slyšení je

bezpodmínečně koncentrováno do určité časové výseče. Nevyžaduje se naplnění další podmínky, aby bylo stranám znemožněno vnášet do celkového obrazu o objektivní realitě. Procesní prekluze nastupuje bez ohledu na povahu předmětu řízení, na přístup stran sporu k vlastním záležitostem nejen během řízení, ale i z pohledu prevence, a snaží se formálně odklidit soudní řízení, byť za cenu neúplně zjištěného skutkového stavu. Takový systém je samoúčelný a nepřihlíží k ostatním okolnostem vnějšího světa, subjektivní povahy stran sporu a vůbec materiální podstatě sporu o právo. Právní slyšení je v této koncepci stlačeno pouze na formální základy. Tvrzení o rozhodných skutečnostech jsou jednostranné, jen výjimečně se stávají skutečně substancovanými, to však vždy jako výsledek nahodilosti. Protože obsah zjišťování skutkového stavu nedeterminují subjektivní okolnosti vyplývající ze samotného obsahu skutkové podstaty toho kterého sporu, je tím znemožněno právo na spravedlivý proces. Soud odmítá po určité časové hranici poskytnout ochranu určitým zájmům, přestože strana neměla možnost do řízení vnést takové rozhodné okolnosti a podpořit je takovými důkazy, které by byly organickou reakcí na tvrzení odpůrce.

Časová hranice je stanovena objektivně. Není závislá na jiných okolnostech řízení. Působí dále formálně, neboť nezohledňuje obsahovou náplň projednání věci. Současná právní úprava v českém civilním procesu a změny, které ji v minulých dvaceti letech determinovaly, byly konfrontovány se zahraničními modely úpravy časového prvku. Závěry této analýzy byly podrobeny testu proporcionality s výsledkem v neprospěch objektivně formálního pojetí. Pokud právní úprava neumožňuje maximální naplnění obou základních práv, která stojí v kolizi, nelze ji z hlediska ústavního práva obhájit. Pokud jsme pak ověřili hypotézu o mírnějším prostředku vzájemného omezení v kolizi stojících hodnot, musí se systém neodpovídající přirozenému stavu společenských poměrů odstranit. Zásada koncentrace řízení podle ustanovení § 118b OSŘ je protiústavním omezením práva na spravedlivý proces. Primárně se tato koncepce snaží vycházet z požadavku racionální časové determinace civilního soudního řízení, avšak nereflektuje složitost všech koncepčních strukturálních vazeb lidské existence ve společném systému vzájemných omezení.

Odmítnutím jedné koncepce, však musíme ověřit hypotézu o vhodnosti modelu, který se nabízí, aby ji nahradil. Protože se v české jurisprudenci obracela v posledních dekádách pozornost na právní úpravu německou a rakouskou, bylo nutné vzít za hypotézu k ověření správnost tamní právní úpravy procesní prekluze. Nadto zvýšila naléhavost jejího posouzení skutečnost, že právní úprava našeho demograficky nejbližšího národního partnera, právě přetváří své procesní dějiny cestou legisvakance nového práva.

e) Subjektivně materiální účinek prekluze

Ze zahraniční, jakož i historické zkušenosti se nabízela k ověření hypotéza o vhodnosti navázání účinků prekluze na subjektivní okolnosti soudního řízení. Současně v analyzovaných právních úpravách je pojetí založeno na jednotnosti řízení s důrazem na materiální vedení sporu. Primárním požadavkem civilních procesů, na kterých byla hypotéza o subjektivních podmínkách prekluze ověřována, je náležité zjištění skutkového stavu a vydání věcně správného a právně odpovídajícího rozhodnutí. Bylo konstatováno, že tyto právní úpravy vycházejí z koncepce, která je obdobná případně velmi příbuzná s koncepcí sociální, jejíž adekvátnost byla ověřena jako první. V rakouském prostředí je stále nejvíce naplněna koncepce sociální, neboť v tamní teritoriální působnosti procesního práva se stále vyplňuje Kleinův civilní řád soudní. V Německu naproti tomu sledujeme příklon k pojetí koncepce kooperace. Důraz je kladen nejen na odpovědný přístup k plnění skutkových povinností vůči soudu jako objektivnímu pozorovateli, ale je zde velký prostor dán i vzájemné spolupráci stran. Jde zejména o prostředky přípravy jednání, na kterou je v německém ZPO kladen velký důraz. Po analýze slovenské právní úpravy můžeme konstatovat, že tento model sloužil za inspirační zdroj. Přesto z autentického výkladu sledujeme u slovenského pojetí silný příklon k zásadě kontradiktornosti. Největší devizou nové slovenské právní úpravy je oproti Německu a Rakousku pojetí subjektivně materiálních účinků prekluze. Je zachována podmínka časové determinace založené na zavinění strany sporu. To lze potvrdit a výše v této práci byla ověřena hypotéza, že presumované zavinění nejlépe odpovídá i novému pojetí českého soukromého práva.

Prostor, který je dán stranám k obsahovému a důkaznímu podložení svých uplatněných nároků, nesmí být omezován formální překážkami. Stranám je třeba poskytnout možnost pro absolutní využití prostředků kontradiktorního vedení řízení. Žalobce i žalovaný musí mít příležitost vyjádřit se ke všem předmětným otázkám, navrhnout své hodnocení skutkového stavu a nabídnout právní posouzení. Tato činnost musí být zajištěna jako oboustranné a vyčerpávající pole působnosti. Strana sporu může dostat vždy možnost reagovat na uvedené skutečnosti a provedené důkazy. Prekluze může nastoupit až v případě, že se, objektivně posuzováno, strana této možnosti vzdá. Bez dalšího musí pak tato dotčená zmeškavší strana prokázat, že nevyužila prostoru daného ke skutkové činnosti z důvodů, které nelze přičítat jejímu subjektivnímu vlivu.

f) Absolutní průtahy

Současně byla ověřena hypotéza, že subjektivně materiální pojetí prekluze, jejíž účinky jsou podmíněny absolutním průtahem, neobstála v aplikační praxi. Úprava prekluze se

v německém a rakouském civilním procesu téměř neaplikuje. Ztroskotala na požadavku absolutních průtahů. Slovensko odmítlo jít cestou této druhé podmínky. Soudcovská koncentrace je založená na presumovaném zavinění. Neobsahuje zakotvení prerekvizity spočívající ve výlučné kauzalitě mezi opožděným přednesem a oddálením vyřízení věci.

Pokud se český zákonodárce rozhodne v budoucnu následovat příkladu uvedených států, měl by velice podrobně a rozvážně zhodnotit vzájemné působení v kolizi stojícího práva na právní slyšení a práva na řízení v přiměřené lhůtě. Nedostatečná znalost minulých zkušeností pak vede k problémům a neodpovídajícím závěrům v budoucnu.[640] Komise pro přípravu nového civilního procesu by neměla pouze teoreticky převzít koncepci prekluze z rakouského ZPO,[641] ale měla by především hloubkově a zevrubně prověřit aplikační zkušenosti s touto úpravou.

Ve společnosti nelze očekávat jen matematické závěry, kdy bude vždy zřejmé, zda opožděný důkaz způsobuje průtahy v řízení nebo nikoli. Je třeba připomenout hypotetickou hodnotu každého nového důkazu pro prodloužení řízení. Každé skutkové tvrzení a každý důkaz je obsahově zdrojem potenciálních průtahů, neboť v rámci zajištění právního slyšení musí být umožněno, aby se druhá strana k provedenému vyjádřila. Není však dle mého názoru správné nadřazovat toto právo nad požadavek včasnosti skutkových a důkazních návrhů. Odstraněním podmínky absolutního průtahu pro odmítnutí opožděných přednesů nedochází k nastolení formální překážky v průběhu projednávání věci. Strana předem ví, že musí být bdělá, dávat pečlivý pozor na potřebu uvedení rozhodných skutečností v reakci na projednávání věci. Pokud zmešká svou příležitost adekvátně reagovat, nesmí se dále připustit, aby tím způsobila škodu na právech svého odpůrce. Prekluze však nastupuje až sekundárně, poté, co stran měla možnost ke skutkové reakci, a tuto nevyužila.

Odmítnutí podmínky absolutních průtahů nezpůsobí ani překážky v případě nezaviněného opoždění. Bylo vyloženo, že pokud účastník nemohl důkazy bez své viny včas uvést, může tak učinit i později, avšak musí svou nevinu prokázat. Stejně tak platí i o skutečnostech a důkazech, jimiž má být zpochybněna věrohodnost rozhodných důkazů v řízení. Avšak i tyto prvky mající význam pro kvalitu skutkového stavu musí strana označit včas.

---

[640] VAN RHEE, C. H. van. The Law's delay: an introduction. In VAN RHEE: *The Law's delay…*,s. 2.

[641] Česká justice. *Pelikán představil novou komisi pro přípravu občanského soudního řádu.* [online]. Justice. [cit. 30. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.ceska-justice.cz/2016/04/pelikan-predstavil-novou-komisi-pro-pripravu-obcanskeho-soudniho-radu/>.

II. Předpoklady prekluze v širším procesním kontextu

Ke změně právního řádu může dojít pouze, pokud se změní myšlení. Civilní proces nelze odtrhovat od soukromého práva. Vždyť účelem a cílem civilního soudního řízení, je poskytovat prostor ochrany ohroženým nebo porušeným subjektivním právům a oprávněným zájmům. Pouhá změna právní formy nezmůže nic, proti společenskému vědomí, které setrvává na tendenčních a neodpovědných přístupech k pojetí individuality. Svoboda a demokracie jsou vyzdvihovány jako nejvyšší společenské hodnoty. Je tomu tak zvláště v zemi, která prošla totalitou. Avšak i svobodnému žití se musí organismus naučit. Prvním předpokladem pro využití tohoto daru je uvědomění si vlastní odpovědnosti vůči ostatním a vůči celku. Svoboda ve všech sférách života neznamená bezuzdnost. Jde naopak vždy o omezený prostor, který je ohraničen rovnocennou svobodou ostatních. Každý si musí počínat s náležitou ohleduplností a nikomu nepůsobit nedůvodnou újmu na jeho stejném očekávání.

Byl vysloven názor, že procesní prekluzivní lhůty jsou přirozeným důsledkem požadavku po urychleném nastolení právní jistoty. Limity, které nastavují právu být před soudem slyšen ke všem rozhodným skutkovým okolnostem, musí vycházet ze širších předpokladů umožnění včasného substancování těchto okolností.

a) Podmíněnost uplatnění prekluze přípravou jednání

Aby mohlo dojít k naplnění všech shora uvedených premis, je především nezbytné, aby soud měl možnost provést důkladnou případu jednání. Procesní prekluze se nemůže materiálně uplatnit v řízení, kde neměly strany možnost se předem navzájem seznámit s nejširším okruhem prostředků útoku a obrany. *„Příprava jednání zahrnuje v první řadě všechny úkony soudu, účastníků řízení, jejich zástupců a ostatních osob zúčastněných na řízení, které je třeba učinit k tomu, aby věc sama mohla být projednána a aby mohlo být ve věci samé rozhodnuto, popřípadě aby mohlo být ve věci samé rozhodnuto bez jejího projednávání, připouští-li zákon takový postup.“*[642] Materiální jádro činnosti soudu v civilním procesu spočívá ve vytváření předběžných poznatků z tvrzení, které následně ověřuje dokazováním[643] a teprve při vynášení rozhodnutí zakládá úsudek na pravdivosti nebo vyvrácení tvrzených skutečností. Aby mohl soud systémem prověřování pochybných tvrzení dojít k závěru o jejich pravdivosti, musí si vymezit okruh tvrzení, která ve věci nejsou předmětem kontradikce a vymezit je proti těm, o nichž sporu je,[644] a tyto si předběžně

[642] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* s. 6.
[643] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 40.
[644] DRÁPAL: *Příprava jednání a projednání věci samé...,* s. 6.

zhodnotit.[645] Řádné provedení této diferenciace je primárním předpokladem k tomu, aby soud mohl projednat věc rychle čili podle současné právní úpravy v zásadě při jediném jednání. Prekluze se potom může vztahovat pouze na vymezený okruh skutečností, které vyplývají ze sporných tvrzení. Tímto utříděním je pozornost stran sporu soustředěna na podstatné otázky jejich kontradikce.

Tento cíl přípravy jednání je třeba podtrhnout odkazem na materiální náplň jednání ve věci samé. Jeho účelem je právě projednání, tedy probrání skutkových tvrzení a okolností případu se stranami sporu a provedení důkazů k jejich potvrzení nebo vyvrácení co do kvalitativního i kvantitativního rozměru. Pouze široce sebraný podklad pro tuto činnost může být prostředkem k dosažení účelu civilního soudního řízení. Každá přípravou jednání nereflektovaná skutečnost nebo důkaz je absentujícím stavebním kamenem, kterého se následně nedostává při rekonstrukci objektivní reality. Jeho dodatečné vyhledání a následné umísťování do již rozestavěného rámce znamená nebezpečí dílčích změn a úprav již dříve uspořádaných avšak právě neúplných poznatků. Z povahy projednání věci samé vyplývá eventualita, která dokonce může být u složitějších věcí spíše pravidlem než náhodou, že během probírání skutkových okolností a provádění důkazů vyplyne potřeba provedení nových důkazů, příp. že se nepodaří v době jednání důkazy opatřit, např. předvolaný svědek se k nařízenému roku nedostaví. Takovou relativizaci kýženého cíle však musí soud adekvátní činností při přípravě jednání relativizovat vhodnou volbou procesních institutů za použití odpovídající abstrakce induktivních poznatků o vyplynuvších skutečnostech. Maximální vytěžení přípravy jednání zajišťuje náležitá pozornost soudu věnovaná každému předběžnému poznatku, který vyplyne ze systému předpokladů o pochybných okolnostech hypotézy právní normy, ať již odpovídá tvrzením žalobce nebo žalovaného.

Těžiště zjišťování skutkového stavu by mělo být přesunuto hlouběji do fáze přípravy jednání. Procesní právo by mělo pro tuto etapu soudního řízení zakotvit takové instituty, které materiálně zacílí na substancování skutkových tvrzení, ještě než započne dokazování.[646] Úkolem soudu je již před projednáním věci vymezit základní směr tvrzení stran a z toho vyplývající úvahy o právní kvalifikaci. Vytvoření pracovní hypotézy případu pak umožňuje soudu jednak minimalizovat pozdější potřebu poučení o povinnosti doplnit rozhodné skutečnosti a navrhnout odpovídající důkazy, ale zbaví projednání věci samé přílišné improvizace a momentu překvapení.[647] Z hlediska systematiky zjišťování skutkového stavu

[645] FIALA: *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení...,* s. 40.
[646] MACUR: *Zásada projednací...,* s. 134.
[647] DAVID: *Poznámky k poučení účastníků...,* 632 – 633.

v každém konkrétním případě je nezbytné řetězec vyvozených poznatků založit na plynulosti. Ten je pak přímým předpokladem zajištění zásady bezprostřednosti.

Pouze za těchto podmínek můžeme uvažovat o tom, že procesní prekluzivní lhůty budou hodnotným prostředkem urychlování řízení a náležité racionalizace postupu stran sporu.

b) Advokátský proces

Role povinného zastoupení advokátem má podpořit adekvátní vyjádření procesní strany, ať je již učiněno prostřednictvím profesionála nebo jí osobně. Lze plně souhlasit s Macurem, že advokátský proces sice podmiňuje účinnost procesního úkonu účastníka jednáním právního zástupce, avšak tím není vyloučena možnost účastníka osobně svými přednesy objasnit a vysvětlit skutkové okolnosti nebo jinak doplnit skutkový stav či se k němu vyjádřit.[648] Cíl je jediný. Zajistit, aby bylo rozhodnuto na základě všestranně zjištěného skutkového stavu. Procesní pomoc zprostředkovaná advokátem stimuluje účastníka právního poměru, aby se lépe orientoval v procesním i skutkovém mechanismu civilního soudního řízení. Zakotvením povinného zastoupení advokátem by dle mého názoru nemělo být ani odejmuto právo účastníka vnášet do řízení nové skutečnosti a důkazy, pokud v řízení vyjde potřeba jejich uvedení najevo spontánně. Role advokáta mít svůj význam i v mimosoudní fázi řízení. Tedy je na odpovědnosti a řádném plnění profesních povinností advokáta, aby se s klientem na soudní řízení a každé dílčí jednání ve věci odpovídajícím způsobem připravil nejen procesně, ale i skutkově.

V případě zavedení advokátského procesu je možno důvodně očekávat, že se minimalizují případy uplatnění procesní prekluze. Nechť jsou procesní prekluzivní lhůty zakotveny *de lege ferenda* v subjektivně materiálním pojetí jako zmeškání strany s uvedením skutkových tvrzení a důkazních návrhů.

Ze všech shora uvedených závěrů můžeme učinit konkluzi o ověření hypotézy, že procesní prekluzivní lhůty jsou nezbytnou součástí budoucí koncepce českého civilního procesu. Jde-li pak o konkrétní podobu systému prekluzivních účinků, přináší tato práce návrh, aby byla budoucí právní úprava založena na presumovaném zavinění strany při způsobení opožděných skutkových přednesů. Současně tato práce ověřila, že by účinky prekluze neměly být vázány podmínkou způsobení absolutních průtahů opožděnými novými skutečnostmi.

---

[648] MACUR: *Zásada projednací...,* s. 175.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a komentářová literatura

Tuzemské

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1600 s.

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1776 s.

ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanské právo procesní.* 1. vydání. Praha: Panorama, 1989. 456 s.

DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 948 s.

DWORKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně.* 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001. 456 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář.* 1. svazek. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. 1391 s.

FIALA, Josef. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Československá akademie věd, 1965. 150 s.

FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu.* 1. vydání. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica. 1974. 73 s.

HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 191 s.

HART, Herbert Lionel Adolphus. *Pojem práva*. 2. vydání. Praha: PROSTOR, 2010. 312 s.

HLAVSA, Petr, STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Civilní proces a organizace soudnictví.* 1. vydání. Brno: DOPLNĚK, 2003. 660 s.

HORA, Václav. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma.* 3. vydání. Praha: Československý Kompas, 1934. 1238 s.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. [různé číslování].

HORA, Václav. *Učebnice civilního práva procesního*. 1. vydání. Praha: Všehrd, 1947. 603 s.

JURÁŠ, Marek. *Veřejný zájem jako kritérium diferenciace nesporného řízení*. Olomouc, 2015. rigorózní práce (JUDr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJEPK, Michal. *Římské právo.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl.* 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 1441 s.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 816 s.

KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s.

KNAPP, Viktor. *Teoretické problémy tvorby československého práva.* 1. vydání. Praha: Československá akademie věd, 1983. 276 s.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s.

KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1.* 4. vydání. Praha: ASPI, 2005. 524 s.

KUBŮ, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: Linde, 2007. 335 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. 1012 s.

MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 219 s.

MACUR, Josef. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu procesním.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1991. 151 s.

MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 233 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 720 s.

MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 296 s.

OTT, Emil. *Nesporné řízení*. Praha: Všehrd, 1911. 318 s.

OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 384 s.

OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 321 s.

PŘIBÁŇ, Jiří. Sociologie práva. Systémově teoretický přístup k modernímu právu. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. 197 s.

RUBEŠ, Josef a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. Díl I.* 1. vydání. Praha: Orbis, 1970. s. 711.

STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi.* 1. vydání. Praha: Orbis, 1975. 496 s.

STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního.* 1. vydání. Praha: Academia, 1980. 368 s.

SVOBOBA, Karel a kol: *Občanský soudní řád. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1422 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1054 s.

SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 458 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. *Účastenství v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015. 256 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 379 s.

ŠTAJGR, František a kol. *Občanské právo procesní*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1964. 419 s.

VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní. Díl 4.* Praha: Nákladem vlastním - komisi knihkupectví F. Topiče, 1899. 986 s.

WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 931 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. 1087 s.

WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí.* 1. vydání. Praha: Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2006, 164 s.

ZOULÍK, František. *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Academia, 1969. 168 s.

Zahraniční

CANSTEIN, R. *Die rationelle Grundlage des Zivilprozesses*. Wien. 1877.

DWORKIN, Ronald. *Law's Empire*. London: Harvard University Press, 1986. 470 s.

HART, Herbert Lionel Adolphus. *The Concept of Law*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 1994. 315 s.

KRÜGER, Wolfgang, RAUSCHER, Thomas a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2013. 2316 s.

ROSENBERG, Leo; SCHWAB, Karl Heinz; GOTTWALD, Peter. Zivilprozessrecht. 17. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2010. 1155 s.

SVAREZ, Carl Gottlieb. *Vorträge über Recht und Staat.* H. Conrad – G. Kleinheyer. Köln-Oplaten, 1960.

ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár. I. diel*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012. 965 s.

ВИКУТ, Маргарита, Андреевна (ed). *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу* Российской Федерайии. Москва: Юрайт, 2012. 607 s.

ВЛАСОВ, Анатолий Александрович. *Гражданский процесс*. 4-е изд. Москва: Юрайт, 2012. 548 s.

ЯРКОВ, Владимир Владимирович (ed). *Арбитражный процесс: учебник.* 5-е изд. Москва – Берлин: Инфотропик Медиа, 2012. 880 s.

ЯРКОВ, Владимир Владимирович (ed). *Гражданский процесс: учебник*. 8-е изд. Москва – Берлин: Инфотропик Медиа, 2012. 768.

Články a příspěvky ve sbornících

Tuzemské

BÁNYAIOVÁ, Alena. Princip proporcionality v rozhodování Ústavního soudu (Nad rozsudkem Ústavního soudu k aplikaci § 127 odst. 1 ObčZ). *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 8, s. 279 – 284.

BARTONÍČKOVÁ, Klára, KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 17, s. 611 – 615.

BARTONÍČKOVÁ, Klára. Poučovací povinnost soudu. *Jurisprudence*, 2006, roč. 1, č. 3, s. 10 – 16.

BARTONÍČKOVÁ, Klára. Zásada rychlosti řízení ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. In BURDA, Eduard (ed). *Miľníky práva v stredoeurópskom priestore 2007*. 1. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2007. s. 152 – 158.

BARTOŠ, Aleš. Poslední novela občanského soudního řádu. *Právní rádce,* 1993, roč. 1, č. 10, s. 9 – 12.

BĚLOHLÁVEK, Aug. Novelisujte ihned civilní soudní řád! *Soudcovské listy,* 1934, roč. 5, s. 5 – 11.

BĚLOHLÁVEK, Aug. Osnova nového řádu soudního. *Soudcovské listy,* 1933, roč. 14, s. 5 – 10.

BEZOUŠKA, Petr. Zmeškání a uznání v civilním řízení. *Právní rádce*, 2004, roč. 12, č. 3, s. 15 – 19.

BÍLÝ, Antonín. Několik slov o postavení strany při procesním jednání před soudem sborovým. *Právník,* 1906, roč. 45, s. 642 – 645.

BOURA, Ferdinand. Rozsudek pro zmeškání a zásada materiální pravdy, *Právník,* 1952, roč. 91, s. 225 – 236.

BUCHEGGER, Walter. Právní instituty pro urychlení řízení v rakouském rozhodovacím procesu. *Právní praxe*, 1997, roč. 45, č. 2, s. 86 – 92.

BULÍN, Hynek ml. Odvolání a dovolání v osnově civilního řádu soudního (Úvahy de lege lata a de lege ferenda). *Časopis pro právní a státní vědu,* 1938, roč. 21, s. 106 – 219.

BUREŠ, Jaroslav. Příprava rekodifikace českého civilního procesu. *Právní praxe,* 1997, roč. 45, č. 2, s. 70 – 75.

CÍCHA, Václav. Osnovy nových procesních zákonů. *Soudcovské listy*, 1937, roč. 18, s. 157 – 160.

ČEŠKA, Zdeněk, ŠVESTKA, Jiří. Ke stavu a úkolům vědy občanského práva hmotného, občanského práva procesního a rodinného práva po XVI. sjezdu KSČ. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1981, roč. 27, č. 4, s. 251 – 286.

ČEŠKA, Zdeněk. Jak napomáhá občanské právo procesní ekonomickému využívání národního majetku a majetku lidových družstev. *Právník*, 1957, roč. 96, s. 400 – 418.

DAVID, Ludvík. Co má (též) vliv na délku trvání civilních sporů. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 9, s. 409 – 413.

DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 OSŘ. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 625 – 634.

DERKA, Ladislav. Poznámka k § 114b OSŘ. *Soudní rozhledy*, 2004, roč. 10, č. 10, s. 367 – 369.

DOPPLER, Alois. Koncentrace řízení v civilním procesu. *Právní praxe*, 1997, roč. 45, č. 2, s. 93 – 96.

DRÁPAL, Florian. Jus novorum. *Právník,* 1931, roč. 70, s. 521 – 532.

DRÁPAL, Florian. Osnova civilního procesu. *Právník,* 1933, roč. 72, s. 137 – 186.

DRÁPAL, Ljubomír. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu (mimořádná příloha). *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 5, 32 s.

DRESSLER, Alfred. K ideovým zásadám nového občanského práva. *Právník,* 1949, roč. 88, s. 8 – 22.

DVOŘÁK, Bohumil. Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení. *Právní fórum,* 2011, roč. 8, č. 10, s. 492 – 494.

FALADA, David. Lhůty proti průtahům v řízení podle zákona XII desek. In KNOLL, Vilém (ed). *Acta historico-iuridica pilsnensia 2007. Soudy a soudci v antickém Římě. Sborník z XI. mezinárodní konference právních romanistů České republiky a Slovenské republiky pořádané Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni ve dnech 30. 3. - 1. 4. 2007.* 1. vydání. Plzeň: Čeněk, 2008. s. 76 – 80.

FLIEDER, Karel. Příspěvek k výkladu o následcích obmeškání dle §. 399. civ. ř. s. *Právník,* 1897, roč. 36, s. 861 – 868.

HANUŠ, Libor. Ústavněprávní vady důkazního procesu z pohledu judikatury Ústavního soudu. *Právní rozhledy,* 2006, roč. 14, č. 18, s. 647 – 653.

HAVEL, Bohumil. Předpoklady (jednostranného) započtení nejen podle insolvenčního zákona. *Obchodněprávní revue*, 2010, roč. 2, č. 10, s. 287 – 289.

HOLLÄNDER, Pavel. Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky. *Právník,* 2016, roč. 155, č. 3, s. 261 – 284.

HORA, Václav. Osnova zákona o změnách řízení ve věcech občanských (zákona zjednávajícího úlevu soudům). *Sborník věd právních a státních,* 1911 – 1912, roč. 12, s. 344 – 382.

HORA, Václav. Snahy o reformu processního práva v říši německé. *Sborník věd právních a státních,* 1909, roč. 10, s. 343 – 400.

HORÁK, Pavel, HROMADA, Miroslav. Poučovací povinnost soudu I. stupně v nalézacím řízení sporném. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 10, s. 487 – 494.

HUBNER, Helmut. Zkušenosti z praxe. *Právní praxe*, 1997, roč. 45, č. 2, s. 97 – 103.

CHMELÍČEK, Petr. K aktuálním otázkám současného vývoje civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 10, s. 364 – 365.

IŠTVÁNEK, František, SPÁČIL, JIŘÍ. Quo vadis, dvojinstanční zásado... *Právní rozhledy,* 2006, roč. 14, č. 20, s.727 – 730.

IŠTVÁNEK, František. Opravdu jde o hranice neúplné apelace nebo o podstatu rozhodování? *Právní rozhledy,* 2003, roč. 11, č. 10, s. 517 – 518.

JIRSA, Jaromír. K souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy,* 2009, roč. 17, č. 1, s. II.

JIRSA, Jaromír. K souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 6, s. 198 – 208.

JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy,* 2008, roč. 16, č. 12, s. 427 – 434.

JURÁŠ, Marek. Advokátský proces na pozadí rekodifikací civilních kodexů. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 22, s. 789 – 795.

JURÁŠ, Marek. Aktivní role soudu při zjišťování skutkového stavu v civilním sporu. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela (ed). *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2013. s. 286 – 295.

JURÁŠ, Marek. Aplikace ústavněprávních zásad v civilním procesu sporném v zajetí soudcovského formalismu. In BRÖSTL, Alexander, BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, Marta, ŠTRKOLEC, Martin. (eds). *Základné zásady v rozhodovacej činnosti súdnej moci. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Právnická fakulta, 2014. s. 343 – 356.

JURÁŠ, Marek. Právo na civilní soudní řízení v přiměřené lhůtě na poli Rady Evropy. In MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. (eds). *Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo. Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků 2013*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 218 – 228.

KNAPP, Viktor. Některé metodologické problémy srovnávací právní vědy. *Právník*, 1968, roč. 107, č. 2, s. 91 – 98.

KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novely občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. – vyšetřovací důkaz ve sporném řízení? In LAVICKÝ, Petr, SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník k nedožitým osmdesátým narozeninám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR a. s., 2010,,s. 111 – 123.

KRCHA, Karel. Civilní řád a justiční krise. *Soudcovské listy, 1923, roč.* 4, s. 172 – 175.

KRCHA, Karel. Odvolací důvod nesprávného hodnocení důkazů. *Soudcovské listy*, 1936, roč. 17, č. 9, s.263 – 266.

KRCHA, Karel. Přípravné spisy. *Soudcovské listy,* 1928, roč. 9, s. 158 – 161.

KRUPAŘ, F. Ještě k novelisaci civilního soudního řádu. *Soudcovské listy,* 1934, roč. 15, s. 129 – 132.

KŘEPELKA, Karel: Rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 21. října 1933, č.j. RII 417/33. *Právník,* 1934, roč. 73, s. 387 – 388.

LAJSEK, Vladimír. Pojetí teleologické metody interpretace v českém právním prostředí. *Právník*, 2011, roč. 150, č. 7, s. 633 – 654.

LAVICKÝ, Petr, DVOŘÁK, Bohumil. Pro futuro. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 5, s. 153 – 159.

LAVICKÝ, Petr, DVOŘÁK, Bohumil. Současnost a perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy,* 2014, roč. 22, č. 12, s. 455 – 456.

LAVICKÝ, Petr, STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum,* 2008, roč. 5, č. 9, s. 369 – 380.

LAVICKÝ, Petr. Zmeškání účastníka a fikce dispozičních procesních úkonů. *Právní fórum,* 2009, roč. 6, č. 10, s. 401 – 413.

LOŠAN, František. O důkazu ve sporech práva civilního. *Právník,* 1894, roč. 34, s. 825 – 833.

MACKOVÁ, Alena. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie,* 2000, č. 8, s. 24 – 38.

MACUR, Josef. Civilní proces a právo na soudní ochranu. *Právní rozhledy,* 1996, roč. 4, č. 2, s.41 – 45.

MACUR, Josef. K problematice urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy,* 2002. roč. 10, č. 3, s. 126 – 130.

MACUR, Josef. K problematice podstaty, povahy a funkce civilního procesu. *Právník,* 1981, roč. 120, s. 797 – 806.

MACUR, Josef. K problematice určitosti důkazních návrhů v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 4, s. 19 – 30.

MACUR, Josef. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie,*2001, č. 1, s. 6 – 16.

MACUR, Josef. Problémy legislativní úpravy poučovací povinnosti soudu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy,* 1998, roč. 6, č. 12, s. 597 – 602.

MACUR, Josef. Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt k urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy,* 1999, roč. 7, č. 7, s. 345 – 350.

MACUR, Josef. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie,*1998, č. 9, s. 6 – 17.

MIKULCOVÁ, Lenka. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy,* 2003, roč. 11, č. 3, s. 472. 467 – 472.

MOLEK, Pavel. Ústní jednání jako jedna z podmínek spravedlivého procesu. *Právní fórum,* 2006, roč. 3, č. 6, s.105 – 109.

MRUZEK, Karel. Problematika výkladu „může“ v ustanovení § 153b odst. 1 OSŘ. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 4, s. 150.

NEZDAŘIL, Aleš. Možnosti obrany proti průtahům v soudním řízení. *Právní rádce,* 2006, roč. 14, č. 11, s. 24 – 27.

NYKODÝM, Jiří. Novela občanského soudního řádu (prvá část). *Bulletin advokacie,* 2000, č. 8, s. 10 – 23.

ONDŘEJEK, Pavel. Princip proporcionality a další modely řešení kolizí základních práv. *Jurisprudence,* 2012, roč. .21, č. 1, s. 13 – 21.

OTT, Emil. Úkoly odvolání podle nového řádu soudního. *Sborník věd právních a státních,* 1901, roč. 1, s. 6 – 23.

PANTŮČKA, Ferdinand. O prvním stání dle nového civilního processu. *Právník,* 1897, roč. 36, s. 1 – 17.

PÁTEK, Ludvík. Slovo o významu nového soudního řádu. *Právník,* 1896, roč. 36, s. 728 – 732.

Posudek Nejvyššího soudu o některých otázkách vztahujících se na sjednocení civilních zákonů procesních. *Právník,* 1924, roč. 63, s. 197 – 201.

PŘIDAL, Ondřej. Může nebo musí soud vydat rozsudek pro zmeškání? *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 12, s. 472 – 473.

PŘIDAL, Ondřej. Postup soudu před nařízením jednání. *Bulletin advokacie,* 2009, č. 5, s. 25 – 28.

REPÍK, Bohumil. Právo na spravedlivý proces v „občanských" věcech ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy lidských práv. *Právní praxe,* 1993, roč. 41, č. 7, s. 377 – 388.

RUŽIČ, Dušan. Přípravné jednání a zákonná koncentrace řízení v souhrnné novele o.s.ř. *Obchodní právo,* 2010, roč. 19, č. 2, s. 10 – 14.

SOUKUP, Martin. Porušení zásady rychlosti. *Právní rádce,* 2008, roč. 16, č. 1, s. 67 – 68.

STAVĚLÍK, Petr. Paradoxní důsledky současného pojetí aplikace § 114b OSŘ. *Právní rozhledy,* 2005, roč. 13, č. 8, s. 290 – 292.

SVOBODA, Karel. K připravované rekodifikaci civilního procesu. *Právní rozhledy,* 2010, roč. 18, č. 10, s. 343 – 347.

SVOBODA, Karel. Koncentrace rozhodnutím soudu ve světle judikatury. Má cenu ji navrhovat? *Jurisprudence,* 2007, roč. 16, č. 4, s. 22 – 25.

SVOBODA, Karel. Přípravné jednání v praxi. *Právní rádce,* 2009, roč. 17, č. 11, s. 32 – 33.

ŠTAJGR, František. K systému dogmatických výkladů o civilním soudním řízení. *Časopis pro právní a státní vědu,* 1940, roč. 23, s. 337 – 346.

ŠTAJGR, František. Nové důkazy v odvolacím řízení. *Právník,* 1951, roč. 90, s. 18 – 25.

ŠTAJGR, František. Ochrana socialistického vlastnictví s (*sic!*) hlediska občanského práva procesního. *Právník,* 1957, roč. 96, č. 3, s. 197 – 205.

VLASÁK, Michal. K odškodnění újmy způsobené právnické osobě nepřiměřenou délkou řízení. *Právní fórum,* 2012, roč. 9, č. 3, s. 121 – 123.

WALTR, Robert. Nová právní úprava odvolacího řízení v občanském soudním řádu. *Právní zpravodaj,* 2005, roč. 6, č. 2, s. 1 – 6.

WINTEROVÁ, Alena. Civilní proces, Evropa a My. In WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2006, s. 9 – 14.

WINTEROVÁ, Alena. Civilní soudní řízení opět jinak. *Právní zpravodaj,* 2008, roč. 9, č. 12, s. 14 – 16.

WINTEROVÁ, Alena. Efektivnost občanského práva procesního. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica.* 1986, roč. 32, č. 3 – 4, s. 265 – 269.

WINTEROVÁ, Alena. K rekodifikaci občanského soudního řádu v České republice. In WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2006, s. 73 – 80.

WINTEROVÁ, Alena. Koho o čem poučovat? *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 1, s. 43 – 48.

WINTEROVÁ, Alena. Koncentrace civilního soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4, s. 8 – 23.

WINTEROVÁ, Alena. Malá úvaha nad civilním procesem. In WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2006, s. 5 – 15.

WINTEROVÁ, Alena. Možnosti a hranice reformy směřující ke koncentraci a zrychlení civilního soudního řízení. *Právní praxe,* 1997, roč. 45, č. 2, s. 76 – 85.

WINTEROVÁ, Alena. Nad perspektivami českého civilního procesu. *Právní rozhledy,* 2008, roč. 16, č. 19, s. 706 – 711.

WINTEROVÁ, Alena. Nové pohledy na civilní proces (soukromé spory projednávat nebo vyšetřovat?). *Všehrd,* 1993, roč. 25, č. 6, s. 8 – 13.

WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum,* 2009, roč. 6, č. 6, s. 226 – 231.

WINTEROVÁ, Alena. Rozsudek pro zmeškání. Rozsudek pro uznání. In WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2006, s. 33 – 40.

ZOULÍK, František, DVOŘÁK, Bohumil. K vývoji a perspektivám českého civilního procesu. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 1, s. 1 – 5.

Zahraniční

BARICOVÁ, Jana. Od prijatia nových procesných kódexov očakávam pozitívnu zmenu v chápaní mnohých právnikov. *Bulletin slovenskej advokácie*, 2015, č. 3, s. 2 – 3.

BERNASCONI, E., SOLOTYCH, S. Law transfer in Eastern Europe. In *Transnational Law and Contemporary Problems*. University of Iowa, College of Law. Fall 2003. s. 487 – 497.

GOTTWALD, Peter. Defeating delay in German civil procedure. In VAN RHEE, C. H. van (ed). *The Law's delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation.* Antwerpen/Oxford/New York: Intersentia, 2004, s. 121 – 129.

LUBY, Štefan. Dokaz a prezumpcia zavinenia pri náhrade škody. *Právny obzor*, 1954, roč. 37, č. 7.

MALESHIN, Dmitrij. The russian style of civile procedure. *Emory International Law Review*, 2007, č. 21, s. 543 – 562.

Národná rada Slovenskej republiky, Návrh nového zákona, parlamentná tlač 1334, ze dne 19. prosince 2014, [online]. Vládny návrh zákona Civilný sporový poriadok. Dôvodová správa osobitná časť [cit. 24. dubna 2016]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5280>.

OBERHAMMER, Paul. Speeding up civil litigation in Austria: past and present instruments. In VAN RHEE, C. H. van (ed). *The Law's delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*. Antwerpen/Oxford/New York: Intersentia, 2004, s. 217 – 232.

RECHBERGER, W. H., KLICKA, Th. Accelerating civil litigation in Austria in the twentieth century. In VAN RHEE, C. H. van (ed). *The Law's delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*. Antwerpen/Oxford/New York: Intersentia, 2004, s. 233 – 245.

SALFICKY, Herbert. Die Prozessförderungspflicht und Präklusion. *Recht der Wirtschaft,* 2002, č. 10, s. 578 – 582.

SHAPIRO, Scott J. The "Hart-Dworkin" Debate: A Short Guide for the Perplexed. *University of Michigan Law School, Public Law and Legal Theory Research Paper Series*, 2007, No. 77, 54 s.

ŠTEVČEK, Marek. Princípy a východiská nových kódexov civilného procesu. *Bulletin slovenskej advokácie,* 2014, č. 12, s. 14 – 22.

VELAYOS MARTÍNEZ, Maria Isabela. Measures to accelerate spanish civil procedure (1881 – 2003). In VAN RHEE, C. H. van (ed). *The Law's delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*. Antwerpen/Oxford/New York: Intersentia, 2004, s. 315 – 334.

Internetové zdroje

Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. [online]. Zivilprozessordnung. [cit. 24. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/__296.html>.

Council of Europe, Committee of ministers, Recommendation No. R (84) 5 of the committee of ministers to member states on the principles of civil procesdure designed to improve the functioning of justice. 28. 2. 1984; [online]. [cit. 15. září 2013]. Dostupné na: <https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603496&SecMode=1&DocId=682030&Usage=2>.

Česká justice. *Pelikán představil novou komisi pro přípravu občanského soudního řádu.* [online]. Justice. [cit. 30. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.ceska-justice.cz/2016/04/pelikan-predstavil-novou-komisi-pro-pripravu-obcanskeho-soudniho-radu/>.

GŘIBKOVÁ, Petra. *Pět otázek pro JUDr. Romana Fialu* [online]. právníprostor.cz, 7. dubna 2014 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/pet-otazek-pro-judr-romana-fialu>.

FIALA, Roman. *Rekodifikace civilního procesu* [online]. právníprostor.cz, 3. června 2014 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/rekodifikace-civilniho-procesu>.

JUSLINE - die juristische Internet-Plattform Österreichs [online]. Zivilprozessordnung. § 179. [cit. 27. března 2016]. Dostupné na: <https://www.jusline.at/179_ZPO.html>.

Ministerstvo spravedlnosti. *Ministr spravedlnosti Pavel Blažek zřídil Komisi pro rekodifikaci civilního procesu* [online]. Parlamentnílisty.cz, 12. dubna 2013 [cit. 1. září 2013]. Dostupné na: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-volicum/Ministr-Blazek-Komisi-pro-rekodifikaci-civilniho-procesu-268723>.

Pokus o právní revoluci začíná [online]. Česká advokátní komora. [cit. 21. února 2015]. Dostupné na: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=13430>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 1. volební období, 1992 – 1996, *sněmovní tisk 229* [online]. Vládní návrh, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád. [cit. 30. dubna 2016]. Dostupné na: < http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t022900.htm>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 3. volební období, 1998 – 2002, *sněmovní tisk 257/0* [online]. Vládní návrh zákona o občanském soudním řádu - EU [cit. 21. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 6. volební období, 2010 – 2013, *sněmovní tisk 686/0* [online]. Novela z. – občanský soudní řád – EU [cit. 21. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=686&CT1=0>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 7. volební období, od 2013. *sněmovní tisk 785/0.* [online]. Vládní návrh zákona o občanském soudním řádu - EU [cit. 30. dubna 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960 - 1964, *tisk č. 147*, [online]. Vládní návrh občanského soudního řádu. Důvodová zpráva. [cit. 20. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_09.htm>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960 - 1964, *tisk č. 156*, [online]. Vládní návrh občanského zákoníku. Důvodová zpráva. [cit. 20. března 2016]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_01.htm>.

Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR , v. v. i. [online]. Internetová jazyková příručka. [cit. 12. března 2016]. Dostupné na: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=prekluz%C3%ADvn%C3%AD#bref3>.

Vláda ČR [online]. Usnesení Vlády České republiky ze dne 29. dubna 2016, č. 264. [cit. dne 30. dubna 2016] Dostupné na: <https://apps.odok.cz/djv-agenda?date=2016-03-30>.

Zivilprozessordnung (ZPO) [online]. Jusline. [cit. 29. března 2016]. Dostupné na: <https://www.jusline.at/index.php?cpid=ba688068a8c8a95352ed951ddb88783e&lawid=15&paid=zitierhinw>.

Právní předpisy

Tuzemské

Patent daný dne 1. května 1781, s. s. z. č. 13, obecný řád soudní.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/1995 Sb.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činností bývalé Státní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).

Zákon č. 171/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád.

Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon daný dne 1. srpna 1895 č. 112 ř. z., jímž se uvádí zákon o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).

Zákon daný dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).

Zákona č. 133/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.

Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákone č. 171/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.

Zahraniční

Bundesgesetzblatt, 1 1997/140.

Zákon č. 160/2015 Z. z., Civilný sporový poriadok.

Gesetz vom 1. August 1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung), StF: RGBl. Nr. 113/1895.

Zivilprozessordnung idF der Bek. v. 5. 12. 2005.

Zivilprozessordnung vom 30. Januar 1877 RGBl. S. 83.

Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 24.07.2002 N 95-ФЗ.

Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 N 138-ФЗ.

Конституция Российской Федерации от 12. декабря 1993.

Judikatura

Národní

Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 28. ledna 2014, sp. zn. Pl. ÚS 49/10.

Nález Ústavního soudu CŘ ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

Nález Ústavního soudu CŘ ze dne 20. června 2011, sp. zn. I. ÚS 329/08.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. listopadu 2001, sp. zn. III. ÚS 190/01.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. srpna 2015, sp. zn. I.ÚS 668/15.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. května 2004 sp. zn. I. ÚS 167/04.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. září 1994, sp. zn. IV. ÚS 55/94.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. září 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. září 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. června 1997, sp. zn. I. ÚS 63/96.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. března 2009, sp. zn. III. ÚS 3300/07.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. června 2008 sp. zn. IV. ÚS 581/06.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. června 2003, sp. zn. II. ÚS 71/99.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. srpna 1999, sp. zn. IV. ÚS 544/98.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. listopadu 1996, sp. zn. I. ÚS 5/96.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. dubna 2011, sp. zn. I. ÚS 2014/10.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. února 2006, sp. zn. IV. ÚS 125/05.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. prosince 2004, sp. zn. I. ÚS 330/04.

Nález Ústavního soudu ČR, ze dne 23. února 2016, sp. zn. IV. ÚS 3143/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12.

Plenární usnesení ze dne 24. června 1924, čís. pres. 1267-23 uveřejněné v časopisu *Právník,* 1924, roč. 63, č. 9, s. 378 – 380.

Plenární usnesení ze dne 3. června 1924, č. pres. 36/24 Sbírka roz. NS ČSR, č. 3928.

Rozhodnutí c.k. nejvyššího soudu ze dne 20. října 1892, č. 9943 uveřejněné v časopise *Právník*, 1894, roč. 33, s. 124 – 126.

Rozhodnutí nejvyššího soudu v Brně ze dne 27. ledna 1933, č.j. Rv I 1579/31 uveřejněné v časopise *Právník,* 1933, s. 223 – 224.

Rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 22. března 1911, č.j. Rv. III. 186/11 uveřejněné v časopise *Právník*, 1912, roč. 51, s. 861 – 865.

Rozsudek (*sic!*) Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 2002, sp. zn. 20 Cdo 1170/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. července 2003, sp. zn. 21 Cdo 818/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. ledna 2009, sp. zn. 21 Cdo 4957/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. dubna 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. června 2005, sp. zn. 30 Cdo 955/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. října 2003, sp.zn. 29 Odo 296/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. září 2003, sp. zn. 25 Cdo 2040/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2008, sp. zn. 29 Odo 1538/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. května 2009, sp. zn. 30 Cdo 2310/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. října 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. října 2007, sp. zn. 25 Cdo 545/2007.

Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. září 2001, sp. zn. 42 Co 596/2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR dne 12. srpna 2004, sp. zn. 21 Cdo 1109/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu CŘ ze dne 18. února 2014, sp. zn. 32 Cdo 3489/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. června 2008, sp. zn. 26 Cdo 1335/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. ledna 2012, sp. zn. 26 Cdo 1758/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 2002, sp. zn. 20 Cdo 1170/2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. ledna 2005, sp. zn. 22 Cdo 2815/2004.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 22. dubna 2009, sp. zn. IV. ÚS 309/2007.

Evropský soud pro lidská práva

Rozsudek ESLP ve věci *Buchholz proti Německu* ze dne 6. května 1981, č. 7759/77.

Rozsudek ESLP ve věci *Dostál proti České republice* ze dne 25. května 2004, č. 52859/99.

Rozsudek ESLP ve věci *Erkner a Hofauer proti Rakousku* ze dne 23. dubna 1987, č. 9616/81.

Rozsudek ESLP ve věci *Jednota katolických tovaryšů proti České republice* ze dne 26. dubna 2005, č. 65194/01.

Rozsudek ESLP ve věci *Podkolzina proti Lotyšsku* ze dne 9. dubna 2002, č. 46726/99.

Rozsudek ESLP ve věci *Pretto a ostatní proti Itálii* ze dne 8. prosince 1983, série A č. 71.

Rozsudek ESLP ve věci *Süßmann proti Německu* ze dne 16. září 1996, č. 20024/92.

Rozsudek ESLP ve věci *Vernillo proti Franciize* dne 20. února 1991, A-198.

Rozsudek ESLP ve věci *Vokoun proti České republice* ze dne 3. července 2008, č. 20728/05: 25.

Rozsudek pléna ESLP ve věci *König proti Německu* ze dne 28. června 1978, č. 6232/73.

Abstrakt

Studie se věnuje problematice času a jeho uplatnění v civilním soudním řízení. Jádrem analýzy je sporné řízení, kde proti sobě stojí dvě strany s protichůdnými zájmy. Civilní proces je zde tvořen procesními úkony žalobce a žalovaného, kteří prosazují své nároky tak, že předkládají soudu skutková tvrzení a důkazní návrhy. Činnost soudu a stran řízení při zjišťování skutkového stavu je však obsahově determinována časem. Každé civilní soudní řízení je úsekem v probíhajícím životě na něm participujících subjektů. Soudní řízení samo o sobě představuje období společenské a právní nejistoty jak osob, které jsou účastníky tohoto řízení, tak celé společnosti. Civilní proces musí být upraven tak, aby dosáhl svého účelu v přiměřené lhůtě, aby byla zajištěna efektivita soudního rozhodnutí a hospodárnost řízení. Čas se v civilním procesu projevuje prostřednictvím některých institutů, z nichž nejvýznamnější jsou procesní lhůty. Lhůty můžeme dělit na formální a materiální. Zatímco formální lhůty stanoví zákonodárce, aby determinoval průběh řízení jako právního procesu, tak materiální lhůty se vztahují na samotný předmět řízení. Práce se vypořádává s těmi lhůtami, které omezují strany sporu při jejich skutkových přednesech a návrzích na provedení důkazů.

Procesní prekluzivní lhůty jsou již více než sto let integrální součástí moderního civilního procesu. Jejich účelem je při zachování práva na spravedlivý proces urychlit soudní řízení, aby bylo dosaženo jeho účelu bez nedůvodného prodlení. Právní úprava musí k jejich zakotvení přistupovat s ohledem na právo každého subjektu vyjádřit se ke všem skutečnostem, které soud projednává. Současně však nelze připustit, aby se soudní řízení stalo neomezeným časovým prostorem právní nejistoty. Zákonodárce může procesní prekluzivní lhůty stanovit jako formální časové hranice v řízení, po jejichž uplynutí již strany nemohou tvrdit rozhodné skutečnosti a označovat důkazy k jejich prokázání. Prekluze se uplatní bez ohledu na splnění dalších podmínek pouze v závislosti na dosažení určité fáze v řízení. Strany nemohou svou činností jakkoli ovlivnit nastoupení prekluze vlastních skutkových přednesů. Jde o objektivní stav. Naproti tomu může být prekluze zakotvena v závislosti na materiálním vývoji řízení. Strany mohou uvádět nové skutečnosti a důkazy kdykoli během projednávání věci. Podmínka nastoupení prekluze je závislá na subjektivních okolnostech. Ty spočívají v zavinění strany sporu, pokud z důvodů vlastního neodpovědného přístupu neuvedla všechny rozhodné okolnosti včas.

V pozitivním právu nacházíme uplatnění obou uvedených koncepcí. Práce se vypořádává se stavem civilního procesu v Německu, Rakousku a Rusku a rovněž reflektuje

novou právní úprava na Slovensku. Do kontrastu jsou postaveny závěry o uplatnění prekluze v právní úpravě civilního procesu v České republice v posledních 20ti letech. Z analýzy jsou vyvozeny závěry a návrhy pro budoucí právní úpravu civilního procesu. Studie zohledňuje výsledky činnosti Evropského soudu pro lidská práva na zvoleném předmětu analýzy. Na tomto podkladě je učiněna syntéza o vhodnosti úpravy prekluzivních lhůt, uplatnění materiálního a subjektivního pojetí a vyjádřeny argumenty o podstatě časového omezení skutkových přednesů stran sporu. Všechny metodologické postupy jsou doprovázeny rozborem historické právní úpravy, která byla na území České republiky platná od roku 1898 a která je stále platná v Rakousku. Dále jsou zohledněny závěry právní vědy soudobé této právní úpravě a to po teoretické i praktické stránce. Pozornost je věnována i právní úpravě socialistického procesu v letech 1948 až 1989. Závěry získané analýzou obou uvedených období jsou shrnuty v argumentech o přirozenoprávním pojetí civilního procesu. Právě prvky přirozeného práva a ústavní garance práva na spravedlivý proces pak determinují závěry o nutnosti rekodifikace českého civilního procesu, které jsou shrnuty v práci.

Práce se skládá ze šesti kapitol, jejichž obsah je řazen podle předmětu analýzy od obecných předpokladů uplatnění prekluze, přes deskripci konkrétní právní úpravy doma i v zahraničí, až po vyvození závěrů *de lege ferenda*.

Abstract

The study focuses on the issue of time and its application in civil proceedings. The core of the analysis is a questionable proceeding between two parties with opposing interests. The civil process is composed of procedural acts of the plaintiff and the defendant who pursue their claims by submitting factual allegations and proposed evidence to the court. The activities of the court and the parties in perusing the facts are determined by time. Every civil court proceedings is a section in the ongoing life of it stakeholders. A judicial proceeding itself represents a period of social and legal uncertainty as for persons who are parties in this proceeding as for the whole society. The civil process must be modified to achieve its purpose in a reasonable period of time to ensure the effectiveness of judicial decisions and procedural economy. Time, in the civil proceeding, is manifested by some institutions most notably the procedural deadlines. Deadlines can be divided into formal and material. The formal deadlines provide legislators that determined the course of the proceedings as the legal process. The material deadlines apply to the actual subject of the proceedings. This thesis is to deal with those time limits which restrict the parties in their factual pleadings and proposals for evidence.

Procedural limitation periods (preclusion) are already an integral part of the modern civil proceedings for more than a hundred years. Their purpose is to expedite legal proceedings in order to achieve its purpose without unjustified delay while maintaining the right to a fair trial. Legal regulation must approach their inclusion with regard to the right of any subject to comment on all the facts which appear in court. At the same time, however, it cannot allow legal proceedings to become an unrestricted temporal area of legal uncertainty. The legislature may determine the procedural limitation periods as formal time borders of proceedings after which the sides are unable to submit facts or evidence to indicate their proof. Preclusion applies regardless of the fulfilment of other conditions depending only on reaching a certain stage in the proceedings. Parties can not in any way affect preclusion of their factual recitations through their activities. It is an objective condition. In contrast, the preclusion may be embodied in depending on the material development of the procedure. Parties may indicate new facts and evidence at any time during the hearing of the case. The condition of preclusion accession depends on subjective factors. These lie at fault of a party in a dispute if it for reasons of their own irresponsible approach did not state all the facts in due time.

We find the application of both these two concepts in the positive law. The thesis is to deal with the state of civil procedure in Germany, Austria and Russia, and also reflects the new legislation in the Slovak Republic. Contrasting conclusions are based on the application of preclusion in the law of civil procedure in the Czech Republic in the last 20 years. An analysis of the findings led to proposals for future regulation of civil procedure. The study takes into account the rulings of the European Court of Human Rights on the chosen object of analysis. On this basis, a synthesis of the appropriateness of adjustments of preclusions is made, the application of the material and the subjective concept and arguments are expressed about the nature of time constraints of factual recitations by the parties. All methodological procedures are accompanied by a historical analysis of the legislation which was in the Czech Republic in force since 1898 and is still in force in Austria. Furthermore, the conclusions of a contemporary jurisprudence of this legislation are taken into account both theoretically and practically. Attention is also paid to the legislation of the socialist process between 1948 and 1989. Findings from the analysis of both these periods are summarized in arguments about a natural-law concept of civil procedure. Now elements of natural law and the constitutional guarantees of the right to a fair trial then determine conclusions about the need for re-codification of the Czech Civil Procedure which is summarized in the thesis.

The thesis consists of six chapters whose content is sorted by the subject of the analysis from general assumptions of preclusion application across the description of the specific legislation, both at home and abroad, to draw conclusions *de lege ferenda*.

Seznam klíčových slov / Key words

skutková tvrzení	factual allegations
důkazní návrhy	proposals for evidence
přiměřená lhůta	reasonable period of time
procesní ekonomie	procedural economy
právní proces	legal process
prekluze	preclusion
bez zbytečného odkladu	undue delay
právo na spravedlivý proces	right to a fair trial
právní jistota	legal certainty
jednání ve věci	hearing of the case
zavinění	fault of a party
Evropský soud pro lidská práva	European Court of Human Rights